

**TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ATATÜK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANA BİLİM DALI
ATATÜK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE
POLİS KAYNAKLI İNSAN HAKLARI
İHLALLERİ VE ÇÖZÜM ARAYIŞLARI**

**HAKAN BENER
01701009**

**TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. FUAT AKSU**

**İSTANBUL
2007**

**TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ATATÜK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANA BİLİM DALI
ATATÜK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE TÜRKİYE’DE
POLİS KAYNAKLI İNSAN HAKLARI
İHLALLERİ VE ÇÖZÜM ARAYIŞLARI**

**HAKAN BENER
01701009**

**TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. FUAT AKSU**

**İSTANBUL
2007**

**TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ATATÜK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANA BİLİM DALI
ATATÜK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE TÜRKİYE’DE
POLİS KAYNAKLI İNSAN HAKLARI
İHLALLERİ VE ÇÖZÜM ARAYIŞLARI**

**HAKAN BENER
01701009**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 11. 12. 2007
Tezin Savunulduğu Tarih: 17. 01. 2008**

Tez Oy birliği / Oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Unvan Ad Soyad

İmza

**Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. FUAT AKSU
Jüri Üyeleri : Yrd. Doç. Dr. M. OZAN ERÖZDEN
Yrd. Doç. Dr. İSMET AKÇA**

**İSTANBUL
ARALIK 2007**

ÖZ

AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE POLİS KAYNAKLI İNSAN HAKLARI İHLALLERİ VE ÇÖZÜM ARAYIŞLARI

Hakan BENER

Temmuz, 2007

İnsan hakları, insanlığın ortak değerleri olarak 21 yüzyılın üstün değerlerinden biri haline gelmiştir. Uzun süren bir mücadele sonrasında insanın haklarının farkında lığına varması ve onu yücelterek bir koruma mekanizmasıyla taçlandırması, tüm insanlığın bu değerlere sahip çıkmasını gerektirmektedir. İnsan hakları en geniş anlamda siyasal meşruluğun bir ölçütüdür. Devletler insan haklarını korudukları ölçüde meşrurdurlar. Günümüz koşulları, toplumları, bölgesel birlikteliklere zorlamaktadır. Türkiye, Avrupa Birliği üyelik sürecindeki kararlılığını altına imza koyduğu uluslararası sözleşme/anlaşmalarla ortaya koymuştur. Bu kararlılık Türk toplumunun tüm kesimlerinde olduğu gibi polis teşkilatının da gelişmelere duyarlı olarak daha hassas hareket etmesini ve yeni atılımlar yapmasını zorunlu kılmaktadır. Bu atılımların motor gücünü Avrupa Birliği süreci oluşturmakla birlikte, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin varlık sebebi olan ve yapılacak her türlü iyileştirmeye fazlasıyla layık olan Türk insanının huzurlu ve müreffeh bir hayata kavuşması elbette en başta devletin görevidir.

Bu çalışmada temel olarak; Türkiye'nin Avrupa Birliği sürecinde yaşadığı değişimlerin Türk Polis Teşkilatı'na yansımaları ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları doğrultusunda polis uygulamalarının değerlendirilerek, insan hakları ihlallerine neden olan etkenler ve bunları ortadan kaldırmaya yönelik çözüm arayışları ele alınmıştır. Tarama modeli kullanılarak tez konusuyla ilgili yazılı belgeler sistemli bir şekilde incelenmiş ve alan yazın (literatür) taraması yapılmış, sonuçların ortaya konulmasından sonra sonuç ve öneriler izah edilmiştir.

Kaynak ve literatür taraması yapılarak oluşturulan çalışmamızda kısaca şu sonuçlara varılmıştır: Türkiye'de polis uygulamalarından kaynaklanan bir insan hakları sorunu vardır. Ve fakat bu sorunu cesurca ortaya koyup, polisi kötü muameleye iten problemleri çözmeyi amaçlayan yapısal girişimler olması gerekenden azdır. Türkiye, Avrupa Birliği sürecinde etkili bir değişim geçirmektedir. Bu değişim toplumsal yapıyı ve dolayısıyla Türk Polis Teşkilatı'nı da olumlu yönde etkilemektedir. AİHM kararları incelendiğinde Türkiye aleyhine verilen ve adeta demokratikleşme ölçütü kabul edilen mahkûmiyet kararlarının, polis teşkilatında yapılacak zaruri düzenlemelerle asgariye indirileceği açıktır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Polis Teşkilatı, İnsan Hakları, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Kolluk

ABSTRACT

THE INFRINGEMENTS OF HUMAN RIGHTS DUE TO THE POLICE AND ITS SOLUTION WAYS THROUGH EUROPEAN COMMUNITY

Hakan BENER

July, 2007

Human rights became one of the primary values of the 21st century as being the common value of humanity as a whole. All human beings reaching the awareness of their rights after a long period of struggle and prop up it with a protective mechanism by glorifying it, needs all human beings look after these values. The human rights, in the broadest sense, are a reflection of the political legitimacy. The states are legitimate as long as they protect the human rights.

Today's conditions push the societies to the regional collectivities. Turkey expressed its own determination in the European Union membership process through the international agreements/treaties which have been undersigned. This determination needs the police organization to act more sensitive and initiate new leaps as the all segments of Turkish society do. The EU process being the motor power of these leaps, the Turkish people who are the basis of existence of the Turkish Republic and deserving any improvement which are to be made, to reach more peaceful and easy life, of course, primarily is the duty of the state.

In this paper, it is mainly issued that the reflections of the experiences Turkey obtained all along the EU process on the police organization and with evaluating the police practices with regard to the decisions of European Court of Human Rights, and the effects causing human rights violations and solution seeking to remove these violations are primarily examined issues. By using scanning method, the written documents which are relevant to the subject of the theses were systematically examined and literature scanning was done, after the results were displayed the outcome and recommendations have been explained.

In our study which was carried through resource and literature research, these results were concluded shortly: there is a human rights problem in Turkey, resulting from police practices. But there are few structural attempts which states the problem expressively and with courage aiming to solve the problems which are directed the polices to bad treatments. Turkey has been experiencing efficient transformation. This transformation affects the social structure and accordingly the Turkish Police Forces in positive way. When the decisions of ECHR are examined, it is clear that the condemnations against Turkey accepted as democratization criterion will be minimized with the necessary regulations which are to be made in police organization.

Key Words: European Union, Police Organization, Human Rights, the European Court of Human Rights, Police Forces

ÖNSÖZ

Globalleşme/küreselleşme sancılarının yoğun bir şekilde yaşandığı günümüz dünyasında insan hakları konusu, sürekli artan bir önem ivmesiyle ülkeler gündeminde yer almakta, uluslararası ilişkilerde belirleyici unsur olarak öne çıkmaktadır. Çoğunlukla ülkelerin iç uygulamalarından kaynaklanan sorunların, uluslararası hukuk sistemi içerisinde caydırıcı yaptırımlara bağlanması, egemen/ulus devletlerin pek de alışık olmadıkları bir yapılanmadır. Ancak, insanlık onurunun, 21. yüzyıldaki en önemli zaferinin de bu yapılanma olduğu açıkça ortadadır.

İnsan, sahip olduğu hakları, ancak kurulu bir düzen içerisinde ve bir koruma mekanizması güvencesinde kullanabilir. Devletler ve onların güvenlik teşkilatlarını bu anlamda değerlendirmek gerekmektedir. Devletlerin, egemenlikleri altındaki topraklarda kurulu kamu düzenini ve asayişini koruma faaliyetleri ile varlık sebebi olan kendi insanların hak ve özgürlüklerini verimli bir şekilde kullanabilmelerini sağlaması arasında çok ince ve hassas bir denge söz konusudur. Bu dengenin sağlanamaması anarşik ve totaliter sistemler gibi olumsuz zıt uçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır ki her iki durumda da insana ait en temel hakların kullanılmasından söz edilemez.

Devletin insanlarla en fazla ilişki içerisinde bulunan güvenlik/kolluk gücü polis teşkilatıdır. Polis, görevinin doğası gereği, huzurunu korumakla sorumlu olduğu insanına, sınırlayıcı/zorlayıcı ve düzenleyici nitelikte hizmet sunan bir fonksiyona sahiptir. Bu ayrıcalıklı ve üstün gücüyle hizmet üreten polis, değişik nedenlerle, özgürlük/güvenlik dengesini koruyamamaktan kaynaklanan uygulamalarda bulunabilmektedir. Dolayısıyla ve doğal olarak insan hakları ihlallerine adı en fazla karışan kurumlar arasında polis teşkilatı karşımıza çıkmaktadır. Polis teşkilatında İnsan hakları alanında yaşanan sorunları görmezlikten gelerek sorunlardan kaçmak ya da geçici tedbirler almak yerine, gerçekçi bir yaklaşımla problemleri görmek ve yapısal, kalıcı, çağdaş çıkış yollarını cesur bir şekilde ortaya koymak gerekmektedir.

Avrupa Birliği sürecinde ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları çerçevesinde polis uygulamalarından kaynaklanan sorunların ve bunlara sebep olan etkenlerin değerlendirilmesinin yapıldığı bu tez, yapısal anlamda çözüm getirebilecek tekliflerin ortaya konulmasıyla sınırlıdır. “Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de Polis Kaynaklı İnsan Hakları İhlalleri ve Çözüm Arayışları” adlı tez çalışmamda çok değerli yardımlarıyla bana yol gösteren danışman hocam sayın Yrd. Doç. Dr. Fuat AKSU’ya, sayın Dr. Nezahat DEMİRHAN’a ve bunalım anlarımda moral ve motivasyon desteğini hiç eksiltmeyen biricik eşim Hatice BENER’e en derin şükranlarımı sunarım.

İstanbul; Temmuz, 2007

Hakan BENER

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	
ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ	1
2. AVRUPA BİRLİĞİ - TÜRKİYE İLİŞKİLERİNDE İNSAN HAKLARI FAKTÖRÜ	13
2.1. Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihçesi.....	14
2.2. AB Üyelik Koşulları ve Ön Görülen Yükümlülükler	18
2.2.1. Avrupa Birliği Anlaşması ve Maastricht Kriterleri	18
2.2.2. Kopenhag Kriterleri	19
2.2.3. Katılım Ortaklığı Belgesi ve İnsan Hakları.....	20
2.2.4. AB Komisyonu 2004 ve 2006 İlerleme Raporunun Değerlendirilmesi	21
2.2.5. 17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi’nden Çıkan Sonuçlar	24
2.2.6. Ulusal Program’ın Türk Polis Teşkilatı’nı İlgilendiren Kısımları.....	25
2.2.6.1. Politik kriterler	25
2.2.6.2. Hukukun Üstünlüğü İnsan Hakları ve Polis	26
2.2.6.3. Katılımcı Sivil Toplum Çalışmaları	27
2.2.6.4. İşkenceyle Mücadele	27
2.2.6.5. Kamu Görevlilerinin İnsan Hakları Eğitimi	28
2.3. Avrupa Birliği’nde İnsan Haklarının Yeri ve Önemi.....	28
2.4. İnsan Hakları ve Polis Bağlamında Ortak Avrupa Değerleri	31
3. AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ VE MAHKEMESİ KARARLARI ÇERÇEVESİNDE POLİS UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	34
3.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Koruma Mekanizması	34
3.1.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	34
3.1.2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Koruma Mekanizması.....	37
3.1.3. AİHS Hükümleri Işığında İşkence ve Kötü Muamele Suçu	43

3.1.4. AİHM İçtihatlarının Genel Olarak Değerlendirilmesi.....	45
3.2. İnsan Hakları Açısından Polis Uygulamalarının Değerlendirilmesi.....	49
3.2.1. Yakalama Gözaltına Alma ve İfade Alma Uygulaması.....	49
3.2.2. Özel Hayatın Gizliliği İle İlgili Polis Uygulamaları.....	57
3.2.3. Konut Dokunulmazlığı ve Konutta Arama Uygulaması.....	58
3.2.4. Genel Anlamda Polisin Arama Uygulaması	60
3.2.5. Yer Gösterme Uygulaması.....	61
3.2.6. Gizli Soruşturmacı ve Teknik Araçlarla İzleme Uygulaması	62
3.2.7. Haberleşme Hürriyeti İle İlgili Polis Uygulamaları	62
3.2.8. Yerleşme Seyahat Hürriyeti ve Yurtdışı Yasağı Uygulaması.....	64
3.2.9. Zor Kullanma Uygulaması.....	65
3.2.10. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanunuyla İlgili Uygulamalar.....	67
3.2.11. Derneklerle İlgili Uygulamalar	68
3.2.12. Kişisel Verilerle İlgili Polis Uygulamaları.....	69

4. AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE TÜRK POLİS TEŞKİLATININ İNSAN HAKLARI EKSENLİ YAPILANDIRILMASI 71

4.1. Polis Teşkilatında Kötü Muameleye Yol Açan Etkenlerin Araştırılması	71
4.1.1. Polis Eğitiminden Kaynaklanan Etkenler	72
4.1.2. Ekonomik ve Sosyal Etkenler	73
4.1.3. Teknolojik Yetersizlikten Kaynaklanan Etkenler	75
4.1.4. Polislik Mesleğinin Algılanmasıyla İlgili Etkenler	76
4.1.5. Polisin Çalışma Saatlerinden Kaynaklanan Etkenler	76
4.1.6. Yargılama İşlemlerinden Kaynaklanan Etkenler	78
4.1.7. Hiyerarşik İlişkilerden Kaynaklanan Etkenler	79
4.1.8. Siyasal Baskıdan Kaynaklanan Etkenler	80
4.1.9. Şiddet Kültürünün Polise Yansıması	80
4.1.10. Ön Yargılı Olmaktan Kaynaklanana Etkenler	81
4.1.11. Meslek Standardının Değişkenliğinden Kaynaklanan Etkenler.....	81
4.1.12. Psikolojik Etkenler.....	82
4.1.13. Meslek Alt Kültüründen Kaynaklanan Etkenler	83
4.2. Avrupa Birliği'yle Türk Polis Teşkilatında Değişim ve Reform.....	84
4.2.1. Devlet ve Siyaset Anlayışındaki Değişimin Polise Etkisi	85
4.2.2. Hukuksal Değişimin Polise Etkisi	87
4.2.2.1. İnsan Hakları Kurullarının Oluşturulması	87
4.2.2.2. Gözaltı İzleme Birimlerinin Oluşturulması	88
4.2.2.3. Kayıp Kişileri Araştırma Büro Amirliği Oluşturulması	89
4.2.2.4. Çocuk Şube Müdürlüklerinin Kurulması	89
4.2.2.5. İnsan Hakları Şube Müdürlüğünün Kurulması	90
4.2.2.6. Nezarethane Düzenleme Çalışmaları	90
4.2.2.7. Doktor Raporlarının Düzenlenmesi	91
4.2.2.8. İfadelerin Video Banda Kaydedilmesi	91
4.2.3. Polis Eğitiminde Değişim	92
4.2.3.1. Güvenlik Bilimleri Fakültesi ve Enstitüsünün Kurulması	93
4.2.3.2. Polis Meslek Yüksek Okullarının Kurulması	94
4.2.3.3. İnsan Hakları Dersinin Polis Eğitim Müfredatına Girmesi	95
4.2.4. Poliste Profesyonelliğe Geçiş.....	95

4.2.4.1. Suçların Niteliklerinde Değişim ve Polis.....	96
4.2.4.2. TWINNING Projeleri	97
4.2.4.3. Pol-Net Teknoloji Altyapısı	99
4.2.4.4. Suçla Mücadelede Toplum Destekli Polisliğe Geçiş.....	100
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	103
KAYNAKÇA	124
ÖZGEÇMİŞ	130

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AİHK	: Avrupa İnsan Hakları Komisyonu
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AP	: Avrupa Parlamentosu
AT	: Avrupa Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemesi
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğu
PVSK	: Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu
SK	: Sayılı Kanun
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TKP/ML	: Türkiye Komünist Partisi / Marksist-Leninist

1.GİRİŞ

Türkiye uzunca bir süredir Avrupa Birliği'ne girmek çabası içerisinde. Birliğe giriş koşullarının insan hakları, demokratikleşme ve hukukun üstünlüğü ilkeleri çerçevesinde yoğunlaştığı görülmektedir. Söz konusu ilkelerin, üye ya da üye aday ülkelerin hür iradeleriyle kabul ettiği uluslararası bir koruma mekanizması olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin koruması altında olması, devletleri insan hakları konusunda daha duyarlı olmaya sevk etmektedir. İnsan hakları ihlallerinin önemli bir kısmının, devletlerin kendi iç güvenliklerini sağlama amacıyla teşkil ettikleri polis teşkilatlarının yanlış uygulamalarından kaynaklandığı göz önüne alındığında, polis faaliyetlerinin uluslararası bir önem kazandığı görülecektir. Bu çalışmada; Avrupa Birliği sürecinde ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları çerçevesinde polis uygulamalarında kaynaklanan insan hakları ihlalleri, bunların nedenleri ve çözüm arayışları ele alınmıştır.

Günümüzde bir bütün halinde toplumsal yaşamı düzenleyen siyasal rejimlerin ve bunların hukuki düzenlerinin meşruluk kaynağı olarak algılanan insan hakları, insanın sadece insan olması nedeniyle sahip olduğu haklar bütünüdür. İnsan hakları tüm insanların doğuştan sahip olduğu, insanlık onurunun bir gereği olarak temel ve vazgeçilmez nitelikte olan haklardır.¹

“İnsan haklarının herkes tarafından kabul edilen bir tanımı yoktur. Türkçe kitaplarda kamu hürriyetleri, temel haklar, vatandaşlık hakları, hep aynı anlamda birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Çeşitli tanımlarda ortak noktaları belirten bir tanım verecek olursak; kişilerin insan olmakla doğuştan sahip oldukları, siyasal iktidar karşısında, cinsiyet, yaş, inanç ve düşünce farkı gözetilmeksizin eşit oldukları devredilmez haklardır diyebiliriz.”²

Münci Kapani, “Kamu Hürriyetleri” adlı eserinde insan haklarıyla ilgili olarak, “olması gereken” anlamını alan veya sadece “platonik” bildirilere geçen bir

¹ Thomas Paine, **İnsan Hakları**, çev. Osman Dostel, (İstanbul: MEB Yayınevi, 1998), 32.

² Ali Kuyaksil, “Türkiye’de Kamu Hak ve Hürriyetlerinin Gelişimi ve İnsan Hakları”, **Polis ve Sosyal Bilimler Dergisi**, c.3, s.1, (2004): 48.

“ulaşılabacak hedef program” tanımlamasını yapmıştır.³ Kişilerin sağlıklı ve normal bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmeleri için insan haklarına sahip olmaları demokrasilerin vazgeçilmez koşuludur. Bu durum belli bir topluluk ya da zamana bağlı kalmaksızın evrensel bir nitelik kazanmaktadır. Kişilerin siyasal iktidar karşısında cins, ırk, yaş, düşünce farkı gözetilmeksizin eşit oldukları ve insan olmakla kazanılan insan hakları, hukuk değerler sisteminde en üst sırada, temel haklar şeklinde yer almaktadır. İnsan haklarının korunmasına yönelik düzenlemelerin başında iç hukuk gelmektedir. İç hukukta temel normlar Anayasa tarafından belirlenmektedir. Temel hak ve özgürlüklerin Anayasa’da belirtilmesi, bu normların yasal hiyerarşilerini de göstermektedir. En üst hukuk normunca tanınması, yasama ve yürütmeye karşı bu hakların ileri sürülebilmesini mümkün kılmaktadır. Bu yasal yapı özel kişiler kadar kamu gücünü kullanan (tüzel) kişilere de insan haklarına saygıyı empoze etmektedir.⁴

İnsan günlük yaşamda insan haklarıyla iç içe ve birlikte yaşamaktadır. Özgür bir şekilde düşündüğünü ifade edebilme, diğer bireylerle ve devletle olan ilişkilerde insanca ve hakça muamele görebilme, insanın günlük hayatta farkına varmadan ve değerini bilmeden kullandığı ve yararlandığı haklardandır. İnsan hakları; üzerinde pazarlık edilemeyeceği gibi, “vazgeçilmez” ve “devredilmez” aynı zamanda “süre aşımına uğramaz” haklardandır.⁵

“Devletler ve onları oluşturan ulusal topluluklar, zaman zaman varlıklarını tehdit eden büyük tehlikelerle karşılaşılabilirler..Devletler bu gibi olağan üstü durumlarda varlıklarını ve bütünlüklerini korumak ve karşılaşılan tehlikeyi savuşturmak için olağan üstü tedbirler almak zorunda kalabilirler...Bazı temel hak ve özgürlükler olağan dönemlerde söz konusu olmayacak ölçüde sınırlanabilir hatta tümüyle askıya alınabilir...”⁶

³ Münici Kapani, **Kamu Hürriyetleri**, (Ankara: Yetkin Yayınevi, 1993), 14.

⁴ İbrahim Ö.Kaboğlu, **Özgürlükler Hukuku**, (İstanbul: İmge Kitabevi, 1993), 36. Ayrıca Bkz. 1982 Anayasa’sı 90. Maddesiyle “Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak antlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır...Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasa’ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi’ne başvurulamaz. (Ek: 7.5.2004-5170/7 Md.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır” düzenlemesi yapılmıştır.

⁵ Şeref Ünal, **Temel Hak ve Özgürlükler ve İnsan Hakları Hukuku**, (Ankara: Yetkin Yayınevi, 1998), 20.

⁶ Münici Kapani, **İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları**, (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1987), 99-100.

Ancak insanlık onuruyla bağdaşmayan uygulamalar neticesinde zararı tam anlamıyla telafi edilmeyecek haklar vardır ki bunlarla ilgili bir sınırlama hiçbir şart altında yapılamamaktadır.⁷

Devlet, hak ve özgürlüklerin özüne dokunmadan, kullanımdaki sınırları belirler. Belirli ve makul sebeplere dayanarak haklar üzerinde yapılacak bir sınırlama, Anayasa'ya aykırı olmamak ve hakkın özüne dokunmamak şartıyla ölçülülük ilkesine uygun olarak ancak kanunla mümkün olabilecektir. Özgürlüklerin düzenlenmesi, onların belirli sınırlar içine alınması her şeyden önce “kamu düzenini sağlamak” bakımından gereklidir. Bundan dolayı kişiler hak ve özgürlüklerini kullanmada serbest ve sınırsız değildirler. Özgürlükler rejiminin kurulabilmesi için her şeyden önce bir toplum düzeni olması gerekir. Kamu düzeni, özgürlüklerin varlığı için asgari bir şart ve vazgeçilmez bir unsurdur. Bu durum gerek fert ve gerekse toplum bakımından temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması ve düzenlenmesinin gerekliliğini açıkça ortaya koymaktır. Halen yürürlükte olan 1982 Anayasa'sı, temel hak ve özgürlüklerle ilgili genel ve özel sınırlamaların, demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamayacağı kuralını içermektedir. 1982 Anayasası ayrıca temel hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılmaması kuralını da ayrı bir Madde olarak düzenlemiştir⁸.

Bugünkü anlamda insanlık suçu niteliğinde bir çok eyleme sebep olan İkinci Dünya Savaşı, insanları, kendi varlığını tehdit eden ve birey olarak insanı hiçe sayan savaşlara karşı etkin önlemler almaya zorlamıştır. Dünya barışı ve insan kişiliğinin ancak ulusların ortak ilgi ve gözetimiyle korunabileceği bilinciyle denetleyici ve gözetici bir uluslararası örgüte ve düzenleyici belgelere duyulan gereksinme yoğunlaşmış ve 1 Ocak 1942'de imzalanan “Birleşmiş Milletler Bildirgesi” ile Birleşmiş Milletler adıyla uluslararası ekonomik, toplumsal ve insancıl sorunların çözümünü kolaylaştırmak, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı duyurmak görevini yüklenecek bir uluslararası örgütün kurulması öngörülmüştür.⁹ Bu

⁷ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde koruma altına alınan, yaşama hakkı, işkence ve kötü muamele yasağı, kölelik, cezaların geriye yürütülememesi yasağı hakları, olağanüstü yönetim şekillerinde dahi ihlal edilemeyecek haklardır.

⁸ 1982 Anayasası Md.14: Buna göre; Anayasa'da yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıf üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayırımı yaratmak yahut, sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak amacıyla kullanılamaz.

⁹ Anıl Çeçen, **İnsan Hakları Rehberi**, (Ankara: Bilim yayınları, 1999), 31-32.

bildirgede geçen öneriler, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nı hazırlayıp imzaya açan San Francisco Konferansı'nın temel ilkelerini oluşturmuştur. Bu Antlaşma, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 50 devlet tarafından 26 Haziran 1945'de imzalanarak yeterli sayıda onay aldıktan sonra aynı yılın 24 Ekim'inde yürürlüğe girmiştir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948) İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası düzenin temel taşlarından biri olarak ortaya çıkmış ve 1966 yılında sivil ve siyasi haklar ile ekonomik, sosyal ve kültürel haklar üzerine iki uluslararası sözleşme ile desteklenmiştir. Türkiye'nin de kurucu ülke olarak aralarında bulunduğu 50 ülkeyle birlikte bugün üye sayısı yüz doksan ikiyi bulan Birleşmiş Milletler Şartı'nın ardından Birleşmiş Milletler Teşkilatı kurulmuş, böylece insan hak ve özgürlükleri ilk kez uluslararası bir belgede yer almıştır. Bu tarihi bildiri ile dünya da özgürlüğün, adaletin ve barışın temelini insanlık ailesinin tüm üyelerinin devredilemeyen haklarına saygı gösterilmesinin oluşturduğu inancı vurgulanmıştır.¹⁰

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa ülkelerinde de birlikte hareket etme fikri oluşmuştur. Bu dönemde siyasal, ekonomik ve toplumsal yönden Avrupa'nın içinde bulunduğu karmaşa, yöneticilere ve devlet adamlarına karşılıklı anlayışa dayanan bir birliğin oluşturulması düşüncesini benimsetmiş, ve bu birliğin Avrupa'da yeni diktatörlüklerin doğmasına ve Avrupa'nın yok edici bir savaşın içine yeniden düşmesine engel olacağını düşündürmüştür.¹¹ Avrupa'nın ilk siyasal kuruluşu olan Avrupa Konseyi, kurucu 10 Avrupa ülkesi (Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İsveç, İtalya, Lüksemburg, Norveç) 5 Mayıs 1949 yılında Londra'da kurularak üyelerin ortak ülkü ve ilkelerini koruma ve yaymak, ekonomik ve toplumsal gelişmeleri sağlamak amacıyla gelişmeyi sürdürmüştür. Türkiye, Konsey'in statüsünü 12 Aralık 1949 tarihinde 5456 Sayılı Kanunla kabul etmiştir.¹² Avrupa Konseyi, insan hakları konusunda uluslararası anlaşmaların hazırlanmasına öncülük etmiştir. Hatta Birleşmiş Milletler'den bir adım daha ileri giderek üye ülkelerde insan haklarının işletilmesi ve korunması yolunda etkili bir denetim mekanizmasını yaşama geçirmiştir.

İnsan haklarının yerine getirilmesi, ihlallerin önlenmesi, Avrupa Konseyi'nin amaçlarından biri olduğu kadar, aynı zamanda Konsey üyeliğinin de bir koşulu ola-

¹⁰ İdris Bal, "İnsan Haklarının Uluslar Üstü Korunması ve Türkiye: Bazı Sorunlar", **21.Yüzyıl Eşiğinde Türk Dış Politikası**, ed. İdris Bal, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2001): 87.

¹¹ Safa Reisoğlu, **Uluslararası Boyutlarıyla İnsan Hakları**, (İstanbul: Beta Yayınları, 2001), önsöz.

¹² Resmi Gazete, 7382 (17.12.1949), "Avrupa Konseyi Statüsü" www.tbmm.gov.tr/komisyoin/insanhak/pdf01/319-329.pdf [06.08.2007].

rak öngörülmektedir. Avrupa Konseyi kurulduktan hemen sonra insan hakları konusunda belirlenen ilkeler doğrultusunda insan haklarına saygıyı sağlama amaçlı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 4 Kasım 1950 tarihinde 12 devlet tarafından imzalanmış ve 3 Eylül 1953 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Sözleşme'nin getirdiği güvence sistemi, sistemin yürütücüsü olan organların 18 Mayıs 1954 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun 21 Ocak 1959'da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin seçilmesi ile işlemeye başlamıştır. Sözleşme muhtelif tarihlerde imzalanan protokollerle de tamamlanmıştır. AİHS'de yer alan haklar, Evrensel İnsan Hakları Bildirisi'nde sayılan haklardan çok değişik olmamakla birlikte, devletlerce doğrudan uygulanması olanaklı haklarla sınırlı tutulmuştur.¹³ İnsan hakları konusunda yapılan anlaşmalar iç hukuka direk etki ettiğinden, ulusal egemenliğin klasik "içişlerine karışmama" ilkesini değiştirmiş görünmektedir. Bugün, içişlerine karışmama, dolayısıyla devlet egemenliğini esas alan klasik uluslararası hukuk ilkeleri dışında, devlet egemenliği, ulusal yetki ilkesini sınırlayan bir uluslararası insan hakları hukuku gelişmiştir.¹⁴

İnsan hakları açısından sıçrama sayılabilecek gelişmelerin yaşandığı 1990'lı yıllar yeni bir çağın kapısının aralandığı yıllar olarak ortaya çıkacaktır. 1990'da Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'na katılan devletlerin imzalayıp ilan ettiği Paris Şartı bunu açıkça ortaya koymuştur. İnsan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkelerinin yüceltildiği bu dönem, insan hakları konusunun egemen devletlerin içişlerinden çıkarılıp uluslararası bir sorun olarak algılandığı ve bu "makul" gerekçeyle ülkelerin iç işlerine müdahalenin "meşru" değerlendirildiği bir dönem olmuştur. Yeni süreçte ortaya çıkan bir diğer gelişme azınlık haklarının ve azınlıklara ait bireylerin korunması ve geliştirilmesi konusunda artan uluslararası ilgi ve hassasiyet olmuştur. Uluslararası insan hakları örgütleri, Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler düzeyinde oluşturulan İşkenceyi Önleme ve İzleme Komiteleri, AGİT süreci çerçevesinde artan uluslararası duyarlılık, 1998 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin devamlı ve zorunlu bir mahkemeye dönüşmesi gibi

¹³ Edip Çelik, **Milletlerarası Hukuk**, (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1984), 291.

¹⁴ Işıl Karakaş, "Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerinde İnsan Hakları Sorunsalı" **Türk Dış Politikasının Analizi**, ed. Faruk Sönmezoğlu, (İstanbul: Der Yayınları, 2004): 704.

gelişmeler Avrupa Birliği'nin 3. ülkelerle ilişkilerinde temel ölçütün insan hakları olması sonucunu doğurmuştur.¹⁵

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı AGİT 1995 yılında tamamen bölgesel kolektif güvenlik kuruluşuna dönüşen ve “insani boyut” olarak ifade edilen insan haklarına saygıyı boyunduruğu altına almış bir teşkilattır. Yeni Avrupa için Paris Şartı, Kasım 1991’de onaylanarak, “insan boyutu”na rehber teşkil edecek prensipler sınıflandırılmıştır. Uluslararası düzeyde temel hakların tanınması eskiye oranla son yıllarda oldukça değişmiş ve uluslararası toplumun üyeleri arasında diyalogu ve işbirliğini arttırmaya yönelik bir yol açan insan haklarının evrensel karakterini kuvvetlendirme yoluna gidilmiştir.¹⁶

İnsan haklarının tam bir hukuksal ve siyasal kavramlar bütünü olarak gerçek tarihini çok yeni zamanlarda başlatabiliriz. 1990’lı yıllara kadar 2. Dünya Savaşı sonrası dönemin iki kutuplu dünya düzeni devam etmekteydi. Her ne kadar bloklar arasında bir yumuşama ve silahsızlanma süreci başlamış olsa bile AB ülkeleri için Sovyet tehdidi devam etmekteydi. Türkiye ise elinde tuttuğu kalabalık bir ordu ile Avrupa’nın savunmasında stratejik bir rol üstlenmekteydi. Bu nedenle Topluluk ülkeleri Türkiye ile ilişkilerinin bozulmasını istemiyorlardı. Ancak 1989’da korkunç bir süratle duvarlar yıkıldı. Soğuk Savaş döneminin bitişiyle, artık Türkiye’nin de içinde olduğu NATO’nun kuruluş amaçları ortadan kalkmıştı. Dolayısıyla güvenlik açısından Türkiye’ye eski ihtiyaçları kalmayan Topluluk ülkelerinden 1990’lı yıllarda soğuk düş etkisi yapan açıklamalar gelmeye başladı.¹⁷

“İnsan hakları, 1980-90 arası dönemde Türk dış politikasının en önemli sorunlarından biri oldu. Türkiye, bu dönemde gerek ikili gerekse çok taraflı ilişkilerde insan hakları ihlalleri nedeniyle yöneltilen eleştiriler ve kimi zaman baskılarla karşı karşıya kaldı. Bunda insan hakları alanında çalışan batılı hükümet dışı örgütlerin büyük payı oldu. Türkiye 1980’lere bir askeri darbe ve onu izleyen 12 Eylül rejimi altında başladı. 12 Eylül’ün açık ve doğrudan sonuçları insan hakları alanında ortaya çıktı”¹⁸

1980’e kadar daha çok Ortaklık Anlaşması’nın uygulanmasına yönelik teknik konular etrafında şekillenen Türkiye-Avrupa Topluluğu ilişkileri, 1980 askeri

¹⁵ Gökçen Alpkaya, “İnsan Hakları Konusu”, **Türk Dış Politikası**, ed. Baskın Oran, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2003): 526-527.

¹⁶ Fatih Karaosmanoğlu, “İnsan Hakları Amaçlı Türk Dış Politikası: Bir Faktör Olarak A.G.İ.T. İnsan Hakları Normları”, **21. Yüzyıl Eşiğinde Türk Dış Politikası**, ed. İdris Bal, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2001): 69-83.

¹⁷ Veysel Bozkurt, “2000’li Yıllarda AB İle İlişkilerde Engeller, Endişeler ve Beklentiler”, **21.Yüzyıl Eşiğinde Türk Dış Politikası**, ed. İdris Bal, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2001): 178-179.

¹⁸ Alpkaya, **age**, 188-191.

darbesiyle siyasal içerikli konuların ağır bastığı yeni bir sürece girdi.¹⁹ Askeri ihtilali izleyen yıllarda izlenen anti-demokratik uygulamalar ve bunların olumsuz sonuçları üzerindeki tartışmalar halen devam etmektedir.

İnsan hakları sorunu, 1990'lı yıllardan günümüze kadar sürekli bir krize dönüşerek Türk dış politikası ve Türkiye'nin Avrupa Birliği serüveninin seyrinin belirlenmesi açısından belirleyici bir faktör olmuştur. 1987 yılında tanınan AİHM bireysel başvuru hakkı nedeniyle, 1995 yılından itibaren ardı ardına gelen Türkiye aleyhine mahkumiyet kararları ve işkenceyi önleme komitelerinin açıkladığı olumsuz raporlar, Avrupa'da etnik ayrımcılıktan duyulan endişe ve azınlık haklarındaki "idealist koruyuculuk akımlarının" Türkiye'deki "Kürt sorunu"na odaklanması ve bu konunun Birlikle olan ilişkilerde bir "baskı" aracına dönüşmesi, Soğuk Savaş döneminde verilen ABD desteğinin, dönemin sona ermesinin ardından kaybolması gibi çok önemli faktörler Türkiye'nin insan hakları algılamasında radikal değişikliklerin ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur.²⁰

Avrupa ve ABD destekli artan baskılar, Türkiye'de insan haklarına dayalı bir hukuk devleti dönüşümüne yönelik "hararetli ve sabırsız" beklentilere yerini bırakmıştır. Türkiye bu konjoktürde olumlu adımlar atmaya başlamıştır. AİHM'nin zorunlu yargı yetkisinin tanınması, Avrupa Sosyal Şartı'nın onaylanması, Başbakanlık'ta İnsan Hakları İzleme Merkezi ve TBMM İnsan Hakları Komisyonu'nun kurulması gibi gelişmeler, Türkiye için çok uzun bir dönüşümün habercileriydi. İfade özgürlüğünü engelleyen eski TCK 141, 142 ve 163. Maddeleri 1991 yılında kaldırılmış, işkenceyi yasaklayan uluslararası anlaşmalar jet hızıyla görüşülüp onaylanmış, bunu Devlet Güvenlik Mahkemeleri'ndeki asker üyelerin varlığına son verme ve idam cezasının kaldırılması adımları izlemiştir. Cezaevleri ve gözaltı birimleri koşulları iyileştirilmeye çalışılmış, gözaltı süreleri AB normlarına uygun hale getirilmeye çalışılmıştır. Ardından, memurların yargılanmasını düzenleyen kanunun 1999 yılında değişmesi, BM Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ile Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin imzalanması gelmiştir. Katılım Ortaklığı Belgesi'nin onaylanmasının ardından Ulusal Program'ın kabul edilmesiyle birlikte giderek artan bir hızla demokratik hukuk reformu gerçekleştirilmiştir. 2001 de Anayasal değişiklikler, 2002'deki uyum paketleriyle; Türk Ceza Kanunu, Ceza

¹⁹ İhsan D. Dağı, "İnsan Hakları ve Demokratikleşme: Türkiye AB İlişkilerinde Siyasal Boyut", **Türkiye ve Avrupa**, ed. Atilla Eralp, (Ankara: İmge Kitabevi, 1997): 126.

²⁰ Alpkaya, **age**, 524.

Muhakemesi Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu, ve DGM’lerin kaldırılmasına ilişkin kanunlar yasalaşmaya başlamış, dernekler, siyasi partiler ve basın mevzuatında gerekli düzenlemelere gidilmiştir. 2003’teki çalışmalarla birlikte ölüm cezası kaldırılmış, azınlıkların kendi dilleriyle yayın ve öğretim yapma hakkı tanınmış, olağan üstü hal uygulamasına son verilmiştir²¹. “Kürt Sorunu” resmi ağızlarca kabul edilmiş, bir yandan terörle mücadelede hukuk kurallarının aşılmamasına, soruna askeri olmayan siyasi bir çözüm bulunmasına yönelik yoğun gayret sarf edilmiştir/edilmektedir.²² 2007 yılı itibariyle, demokratikleşme sürecinde önemli ilerlemeler sağlamakla birlikte arzu edilen dönüşümün uygulamaya yansımaları için çalışma ve düzenlemeler halen devam etmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve yine Avrupa İşkence ve İnsanlık Dışı Ceza ve Davranışların Önlenmesi Sözleşmeleri, taraf devletlere işkencenin önlenmesi amacıyla etkili idari ve hukuki nitelikte her türlü önlemi alma ödevi yüklemektedir. Bunlardan bazıları; taraf devletlerin işkenceyi kanunlarında açıkça suç saymaları, gözaltına alınan, tutuklanan ve hapse konulan kişilere karşı yapılan işlem ve uygulamaların düzenlenmesi ve şeffaf hale getirilmesi, baskıyla elde edilen delillerin hükümsüzlüğü, ifadelerin dijital kayıt altına alınması, infaz görevlileri, idari personel, güvenlik görevlileri, sivil ve askeri personel, tıp personeli ve diğer kamu görevlilerin işkence ve insan hakları konusunda eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi gibi konulardır.

İnsanların rahat ve dengeli bir hayat yaşayabilmeleri, diğer insanlarla sağlıklı bir ilişki içinde olmalarına bağlıdır. Çağdaş yaşam düzeninde toplu halde yaşam, bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla toplu halde yaşam, bireyler arasındaki ilişkileri belirleyen ve yönlendiren toplumsal bir düzeni de gerekli kılmaktadır. Bireylerin güven içinde olmaları ve toplumsal hayatın kesintiye uğramaması için toplumsal düzen kaçınılmaz bir unsurdur.

“Gerçekten insanlar binlerce yıldan beri birlikte yaşadıkları halde düzensiz ve güvensiz yaşamamışlar. Zira birlikte yaşama ihtiyacı toplumların devlet olarak teşkilatlanmasını sonuç vermiş ve kamu düzeni ve güvenin sağlanması, devletin başta gelen görevlerinden biri

²¹ Ölüm cezasının kaldırılması konusu PKK lideri Abdullah Öcalan’ın yakalanması ve yapılan yargılama sonucu idama mahkum edilmesiyle alevlenmiştir. Ecevit Hükümeti, 1999’da DGM’lerde askeri hakim bulundurulmasını engelleyen Anayasa değişikliğini Öcalan hakkında verilen idam kararının AİHM tarafından engellenmesi ihtimalini ortadan kaldırmak için gerçekleştirdi. Bkz. Barry Rubin-Kemal Kirişçi, **Günümüzde Türkiye’nin Dış Politikası**, (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2002), 82.

²² Meltem Müftüler Baç, **Türkiye ve AB**, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2001), 149.

olmuştur. Devletin sağlamak ve korumakla görevli olduğu bu düzen ve güven polis teşkilatı ve diğer kolluk kuvvetleri tarafından yerine getirilir.”²³

Güvenlik gereksinimi insanoğlunun vazgeçemediği olgulardandır. İnsanoğlunun yerleşik hayata geçmesiyle birlikte toplumun iç huzuru, asayişi, hukuku, iç ilişkilerinin güncellik kazandığı bir gerçektir. Dolayısıyla da düzenin bozulmasının önüne geçilmesi (önleyicilik-caydırıcılık), topluma zararı dokunanların cezalandırılması için gerekli eylemlerde bulunulması (suç sonrası işlevler), toplum düzeninin ortaya koyduğu gerçeklerdir.

“Tüm dünyada polis adıyla kurulan teşkilatların 18 veya 19. yüzyıla dayandırmak mümkündür. Bu yüzyıllarda Avrupa ve Amerika’da şehir ve köy otoritelerinin elindeki koruma araçlarının yetersizliği, polis kuvvelerin merkeziyetçi olmaya yöneltmiştir. Bu zamana kadar askeri karakter taşıyan ve güvenlik kuvveti olmasına karşın ordudan ayrı bir teşkilatlanmaları yoktur”²⁴

Ancak iç güvenliğin sağlanmasında zamanla aksaklıklar belirmiştir. Askeri (militarist) yaklaşım; tehdit unsurunu “düşman” olarak değerlendirdiğinden önleyicilik ve yargılama işlemlerinde olumsuz uygulamalar yaşanmaya başlamıştır. İç güvenliğin sağlanmasının temelinde; suç işlenmeden önüne geçilmesi ve suçu işleyen cezalandırılmasıyla birlikte yeniden topluma kazandırılması bulunmaktadır. Bu yaklaşım, askeri yapılanmadan ayrı ve daha sivil, işinde uzman bir oluşum ihtiyacını ortaya koymuştur ki “kolluk” teşkilatlanması bu ihtiyacı karşılamak üzere tesis edilmiştir. Kolluk faaliyetlerinin asıl amacı kamu düzeninin ve özgürlüklerinin sağlanması ve korunmasıdır. İdarenin diğer faaliyetlerinde olduğu gibi kolluk faaliyetleriyle de kamu yararı gerçekleştirilmektedir. Kamu düzeni ise insanların güvenlik, dirlik ve esenlik içinde yaşamlarını sürdürebilmelerine yönelik sağlanan düzendir. Kamu düzeniyle toplumun genel güvenliği, esenliği ve sağlığı korunmaktadır. Kolluk faaliyetlerinin özel yaşama müdahale etmesi, suç unsurunun ortaya çıkması sonucu, kişiye özel istisnalar olarak yargı izniyle, acil, suçüstü ve hayati durumlarda ise doğrudan mümkün kılınmıştır.²⁵ Kolluk faaliyetleri, hizmetin niteliği ve gerekliliği itibarıyla, kanunun suç saydığı fiili işleyen insanların haklarının sınırlandırılması suretiyle yürütülmektedir. Yasal yetkinin varlığı halinde

²³ Hamdi Aydın, “155.Yıldönümünde Polisin Toplumdaki Yeri, Rolü ve Önemi”, **Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Dergisi**, s.22 (2000): 35.

²⁴ Veysel Dinler, “Devlet Paradigması ve Polisin Kurumsallaşması”, **Polis Bilimleri Dergisi** c.1, s.3 (1999): 56.

²⁵ Suçüstü hallerinde şüphelinin yakalanarak gözaltına alınması veya imdat istenmesinde, konut dokunulmazlığının ihlal edilerek polisin konuta girmesi gibi durumlar da, doğal olarak yargı izni alınmasını beklemek anlamsız olacağından yasalarda polise doğrudan müdahale yetkisi tanınmıştır.

hizmetin bir gereği olan bu durum, yetkisizlik durumunda ise insan hakları ihlali olarak ortaya çıkmaktadır.

Polis halka hizmet etmek için vardır, devlet adına bu hizmeti verir. Zaten devlet de halka hizmet etmek üzere halkın kurduğu ve halk tarafından ayakta tutulan en büyük toplumsal örgüt olduğundan, polis, kendi insanına hizmet sunarken bir anlamda devlete de hizmet etmiş olur.²⁶ Günümüz demokratik devletleri halkı için vardır. Halkını mutlu edemeyen devletler ise meşruluğunu kaybetmektedir. Kolluk ise rejimi korumaktan daha öte vatandaşlarına güvenli bir ortam sağlamak için faaliyet göstermektedir.²⁷ Demokratik sistemlerdeki hükümetler, bireysel haklar ve toplumu oluşturan bireylerin toplu ihtiyaçları arasında hassas bir denge üzerine kurulmuşlardır. Bu denge içerisinde kolluk bireysel hakların ve sosyal düzenin korunmasında çok önemli bir rol oynamaktadır.²⁸

“Modern toplumlarda kamu düzeninin sağlanması ve yasaların işler halde olması için polis organizasyonu, sosyal düzeni korumak ve geliştirmekten sorumludur... Demokratik toplumlarda polisin birinci hedefi vatandaşlara en kaliteli hizmeti vermek ve bu amaçla polis organizasyonunda gerekli düzenlemeleri yapmak olmalıdır... Polis görevini yerine getirirken yasaların kendisine verdiği yetkileri kullanır.”²⁹

İnsanlar güvence içinde yaşamaları için anayasayla teminat altına alınan temel hak ve hürriyetlere sahiptirler. Bu hakların kısıtlanması ancak kanunla mümkündür. Kısıtlamada kamu düzeni ve toplumun genel menfaatleri ile insanların sahip olduğu temel hakların korunması amaçlanmıştır. Polis, bu yetkiye dayanarak, eylemleriyle kamu düzenini ve başkalarının haklarını ihlal eden kişilerin özgürlüklerini yasal olarak kısıtlayabilme ayrıcalığına sahiptir. Bu kişilere karşı polis, gerektiğinde ve orantılı bir biçimde zor kullanabilmektedir. Polis, sahip olduğu bu yetkilerde dolayı, doğal olarak, insan haklarını ihlal etmede suç işlemesi muhtemel bir kitle olarak başı çekmektedir.

Türkiye’de Kolluk, genel ve özel kolluktan oluşmaktadır. 3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu’na göre genel kolluk, polis ve jandarma olarak tanımlanmış ve her iki kolluk İçişleri Bakanlığı’na bağlanmıştır. Emniyet Teşkilatı Kanunu’na göre

²⁶ Aydın, Age, 36.

²⁷ Bekir Çınar, “Demokratik Devletlerde Polis ve İstihbarat”, **Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Dergisi**, s.12 (1997): 57.

²⁸ Halil İbrahim Kavgacı, “A.B. Sürecinde İşbirliğini Gerektiren Sebepler ve Polis Hizmetlerinde Çağdaş Hizmetler” **Uluslararası Sempozyum: A.B. Sürecinde Türk Polisi**, (Polis Akademisi Seminer, Konferans, Sempozyum Bildirileri Dizisi: 3, 1997): 12.

²⁹ Halil İbrahim Kavgacı, “Polis Organizasyonunda Demokratik Değişim”, **Polis Bilimleri Dergisi**, s.1, (1998): 55-57.

polis; adli, idari ve siyasi olarak üç kısma ayrılmıştır. 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'na göre, ihtiyaç duyulması halinde diğer kolluk görevlilerinin de adli kolluk sıfatıyla verilen hizmeti yapması da mümkün kılınmıştır. Kendi kuruluş kanunlarına ve sorumluluk alanlarına göre Sahil Güvenlik Komutanlıkları ve Gümrük Muhafaza Müdürlüğü görevlileri de genel kolluk kapsamında değerlendirilmektedir.³⁰ Özel kolluk ise genel kolluğun görev alanı dışında kalan kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyetteki özel güvenlik hizmetlerinin yerine getirilmesi için, özel kanunlarla belirtilmiş olan görevlerin yürütülmesi amacıyla kurulmuştur.³¹

Polis, yasamanın öngördüğü kanunları uygulamakta, suç sonrası mahkemelerde uygulanan prosedüre uymaktadır. Merkezîyetçi, geleneksel ve hiyerarşik bir yapısı bulunan polis teşkilatı, görev alanı olarak il ve ilçe merkezlerinde örgütlenmiş bulunmaktadır. Günümüzde personel sayısı 200 bini geçen Türk Polis Teşkilatı'nın yapılanması Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun 16. Maddesi hükümlerine göre yürütülmektedir.³² Buna göre; Merkez Teşkilatı: Emniyet Genel Müdürü ve yardımcıları, Polis Teftiş Kurulu Başkanlığı, Polis Akademisi Başkanlığı, Hukuk Müşavirliği ve Daire Başkanlıklarından, Taşra Teşkilatı ise illerde İl Emniyet Müdürlükleri, ilçelerde İlçe Emniyet Müdürlükleri veya İlçe Emniyet Amirlikleri ile güvenlik hizmetlerine bağlı diğer birimlerden ve yurt dışı teşkilatından oluşmaktadır.³³ Günün ihtiyaçlarına göre yeni birimler bu yapıya dahil edilebilmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün amacı; görevli ve yetkili olduğu yerde, kanunların çizdiği sınırlar içinde kamu düzenini korumak ve sağlamaktır. Siyasal ve toplumsal süreç ile mevcut ekonomik durum uyarınca, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün amacına; “insan hakları ilkelerine en üst derecede duyarlı olarak” ve “mümkün olan en tasarruflu biçimde” ulaşması gerekmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü, kamu düzenini koruma ve sağlama hizmetini, Türkiye nüfusunun % 65'ini oluşturan 44 milyon kişinin yaşadığı alanda vermektedir. Genel güvenlik ve asayiş hizmetlerini veren Türk Polis Teşkilatının eğitim kurumları; lise derecesinde eğitim ve öğretim yapmak üzere, Polis Akademisi'ne veya Emniyet Teşkilatı'nın

³⁰ Bkz. 01/06/2005 Tarihli Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği, Birinci Bölüm : Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar Kısmında: “Kolluk: Jandarma, Polis, Sahil Güvenlik ve Gümrük Muhafaza Görevlilerini...”, tanımlaması yapılmıştır.

³¹ Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun, (5188 S.K.), **Resmî Gazete**, 25504 (26/6/2004).

³² Emniyet Genel Müdürlüğü Araştırma Planlama Ve Koordinasyon Daire Başkanlığı Norm Kadro Verileridir. Pol-Net Kurumsal Bilgisayar Ağı Üzerinden Erişim Tarihi:15.01.2007.

³³ Yılmaz Yaşar, **Açıklamalı Polis Meslek Hukuku**, (Ankara: Başkent Matbaacılık, 1996), 23.

ihtiyaç duyduğu fakülte ve yüksek okullara öğrenci kaynağı sağlayan Polis Koleji, bilimsel özerkliğe sahip, bünyesinde fakülte, enstitü ve meslek yüksekokulları bulunan bir yüksek öğretim kurumu olarak Emniyet Teşkilatı'nın memur, amir ve yönetici ihtiyacını karşılamak, ön lisans, lisans ve lisansüstü eğitim-öğretim yapma, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapan Polis Akademisi, Emniyet Teşkilatının ihtiyacı olan Polis memurlarına mesleki ilk eğitimi vermek ve yetiştirmek üzere, Polis Akademisi Başkanlığına bağlı 2 yıl süreli ön lisans düzeyinde eğitim ve öğretim verilen parasız yatılı ve üniformalı eğitim veren Polis Meslek Yüksek Okulları'dır.

Bu tez çalışmasında yöntem olarak; Tarama modeli kullanılarak tez konusuyla ilgili yazılı belgeler sistemli bir şekilde incelenmiş ve alan yazın (literatür) taraması yapılmış, Türkiye'nin Avrupa Birliği sürecinde yaşadığı değişimlerin Türk Polis Teşkilatı'na yansımaları ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları doğrultusunda polis uygulamalarının değerlendirilerek, insan hakları ihlallerine neden olan etkenler ve bunları ortadan kaldırmaya yönelik çözüm arayışları ele alınmış, sonuç ve öneriler izah edilmiştir.

Tezin 1.Bölümünde; Avrupa Birliği - Türkiye ilişkilerinin özellikle 1980'li yıllardan sonraki seyrine değinilmiş, Birliğe üyelik sürecinde öngörülen yükümlülüklerden polis teşkilatını ilgilendirenler daha çok ele alınmış, insan hakları ve polis bağlamındaki ortak değerleri vurgulanmaya çalışılmıştır.

Tezin 2. Bölümünde; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları çerçevesinde polis uygulamalarının genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

Tezin 3. Bölümünde; Avrupa Birliği sürecinde Türk Polis Teşkilatı'nın insan hakları eksenli yapılandırılması amacıyla polis teşkilatında kötü muameleye yol açan etkenlerin araştırılmış, Avrupa Birliği ile Türk Polis Teşkilatı'nda yaşanan değişim ve bu doğrultuda polis teşkilatında insan hakları alanında yapılan düzenlemeler ele alınmıştır.

Sonuç ve öneriler kısmında ise; Türk Polis Teşkilatı uygulamalarında insan hakları ihlallerinin yaşanmaması için yapılan araştırmalar genel bir çerçeve içerisinde değerlendirilerek bir sonuca bağlanmış, yapılmasında fayda görülen yapısal düzenlemeler sıralanmıştır.

2. AVRUPA BİRLİĞİ - TÜRKİYE İLİŞKİLERİNDE İNSAN HAKLARI FAKTÖRÜ

Bu bölümde, insan haklarını daha iyi anlayabilmek için, Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerin tarihsel sürecinden yola çıkılarak, yürütülen müzakereler çerçevesinde sorumluluk altına girilen taahhütler ve insan hakları konusunda Birliğin taşıdığı duyarlılığın Türk Polis Teşkilatı açısından değerlendirilmesine çalışılacaktır. Avrupa Birliğinin ilk adımı olan Avrupa Kömür Çelik Topluluğu, 1951 yılında Belçika, Batı Almanya, Lüksemburg, Fransa, İtalya ve Hollanda'dan oluşan 6 üye ile kurulmuştur. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) kuran Paris Antlaşması (1951), Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu (EURATOM) kuran Roma Antlaşmaları (1957), Avrupa Tek Senedi (1986) ve Maastricht Avrupa Birliği Antlaşması (1992), üye devletleri, egemen devletler arasındaki geleneksel anlaşmalardan daha sıkı bir biçimde birbirine bağlayan AB'nin hukuki temellerini meydana getirmektedir. Diğer taraftan AB demokrasiyi, insan haklarını temel prensibi olarak kabul etmiştir. Bu sebeple AB'ye tam üyelik için başvuruda bulunan herhangi bir ülke Avrupa kimliği, demokratik bir yönetim ve insan haklarını sahiplenme/benimseme ve saygı duyma konularında tatmin edici olmalıdır.³⁴ AB ardı ardına bir çok genişleme sürecinden geçmiştir. 1973 Danimarka, İrlanda ve İngiltere, 1981 Yunanistan, 1986 Portekiz ve İspanya, 1995 Avusturya, Finlandiya ve İsveç, 2004 Estonya, Litvanya, Letonya, Çek Cumhuriyeti, Polonya, GKRY, Slovakya, Slovenya, Malta ve Macaristan, 2007'te Bulgaristan, Romanya Birliğe dâhil olmuştur. Toplam 378 milyon nüfusa sahip olan AB'nin nüfusu, son genişleme ile birlikte 454 milyona ulaşırken; 10 yeni ülkenin katılımıyla AB'nin resmi dillerinin sayısı da 11'den 20'ye yükselmiştir. Avrupa kıtasının tarihi bölünmesini sona erdiren bu genişleme dalgası AB'nin sosyal, kültürel, ekonomik iç dengelerinin yanı sıra kurumsal yapısını da büyük ölçüde değiştirmiştir.

³⁴ Veysel Bozkurt, "2000'li Yıllarda AB İle İlişkilerde Engeller, Endişeler ve Beklentiler", **21.Yüzyıl Eşiğinde Türk Dış Politikası**, ed. İdris Bal, (İstanbul: Alfa Yayınları , 2001): 172.

Birliği yöneten kurumlar Şunlardır: Demokratik yollarla seğilen Parlamento, ye devletleri temsil eden ve bakanlardan oluşan Konsey, Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Doruğu ya da Zirvesi, antlaşmaların koruyucusu olan Komisyon, Topluluk hukukuna uyulmasını sağlayan Adalet Divanı ve Birliğin mali yönetimini izleyen SayıŐtay. Ayrıca ekonomik, sosyal ve bölgesel ęıkar gruplarını temsil eden ęeŐitli danışma kurulları vardır. Birliğin dengeli geliŐimine katkıda bulunan projelerin finansmanını kolaylaştırmak amacıyla kurulmuş olan bir Avrupa Yatırım Bankası bulunmaktadır. Bunlardan başka Avrupa Para Enstitüsü, Avrupa Merkez Bankası ve denetleme kurumu ve Şikayet mercii olan Ombudsman bulunmaktadır.

2.1. Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihęesi

Türkiye ile AB arasındaki uzun maraton, Türkiye'nin AET ye "Ortak ye" olarak katılma baŐvurusuyla baŐlamaktadır. Türkiye, Temmuz 1959'da Topluluğa tam ye olmak için baŐvurmuŐtur. Tam yelik baŐvurusuna verilen cevapta, Türkiye'nin kalkınma düzeyinin tam üyeliğin gereklerini yerine getirmeye yeterli olmadığı bildirilmiŐ ve tam üyelik koşulları geręekleŐinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık anlaşması imzalanması önerilmiŐtir. Söz konusu anlaşma 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara'da imzalanmıŐtır. Ankara Anlaşması uyarınca kurulan Türkiye-AB ortaklık iliŐkisinin nihai hedefi Türkiye'nin Topluluğa tam yeliğidir. Anlaşma, hazırlık dönemi, geęiŐ dönemi ve nihai dönem olarak ę devre öngörmüştür. GeęiŐ döneminin sonunda ise gümrük birliğinin tamamlanması planlanmıştır.

Toplulukla yürütülen ilişkilerde zaman zaman sorunlar yaŐanmıŐtır. Türkiye AB ilişkileri 12 Eylül 1980 tarihinde yapılan askeri müdahale ile yeni bir sürece girmiŐtir³⁵:

"Türkiye'nin insan hakları sorunlarının uluslararası bir boyut kazanması 1980 askeri müdahalesiyle başlamıştır. 1980 sonrası gelişen ulusal ve uluslararası dinamikler Türk dış politikasına özellikle Türkiye'nin Batı dünyası ile iliŐkilerine insan hakları ve demokratikleşme konularının da engelleiyici bir unsur olarak girmesine yol ağtı."

Avrupa Parlamentosu (AP), 22 Ocak 1982 tarihinde Türkiye'de genel seğimlerin yapılmasına ve yeni parlamentonun oluŐturulmasına kadar Türk ve AT parlamenterlerinden oluşan Karma Parlamento Komisyonu'nun Avrupa kanadının oluŐturulmamasına karar vererek ilişkileri fiilen dondurmıŐtur. Bu iki karardan, Avrupa Topluluğu'nun o dönemdeki tepkisinin temelinde askeri ihtilal olmakla

³⁵ İhsan D. Dağı, **İnsan Hakları, Küresel Siyaset ve Türkiye**, (İstanbul: Boyut, 2000), 103.

birlikte asıl üzerinde durulan konunun insan hakları ihlalleri ve demokrasiye dönüş sürecinin uzaması olduğu anlaşılmaktadır.³⁶ 1983 yılında Türkiye’de sivil idarenin yeniden kurulması ve 1984 yılından itibaren dışa açılma sürecinin başlatılması ilişkileri yeniden canlandırmıştır. Türkiye bir taraftan 14 Nisan 1987’de AB’ne tam üyelik müracaatında bulunmuş, AB Komisyonu, tam üyelik müracaatına 1989 yılında verdiği yanıtta, Türkiye’nin AB’ne üyelik konusundaki ehliyetini kabul etmekle birlikte, Topluluğun kendi içindeki derinleşme sürecini tamamlanmasına ve gelecek genişlemesine kadar beklenmesini ve bu arada Türkiye ile Gümrük Birliği sürecinin tamamlanmasını önermiştir. 5 Mart 1995 tarihinde yapılan Ortaklık Konseyi toplantısında alınan karar uyarınca Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir.³⁷

29 Nisan 1997’de AB-Türkiye Ortaklık Konseyi toplantısında Avrupa Birliği, Türkiye’nin AB’ne üyelik konusundaki ehliyetini tekrar yinelemiştir. Avrupa Birliği, ayrıca, Türkiye’nin müracaatının başvuruda bulunan diğer ülkelerle aynı ölçütlere göre değerlendirileceğini belirtmiş ve Komisyon’dan, Avrupa Birliği-Türkiye ilişkilerinin gelecekte Gümrük Birliği bağlamında geliştirilmesine ilişkin bir belge hazırlaması istenmiştir. AB Komisyonunun genişlemeye ilişkin stratejisine esas teşkil etmek üzere hazırladığı öneriler 16 Temmuz 1997 tarihinde “Gündem 2000” başlıklı bir raporda açıklanmıştır.³⁸ Raporda, Gümrük Birliği’nin uygulamasının Türkiye’nin bir çok alanda AB müktesebatını başarıyla üstlenebileceğini gösterdiğini, buna karşılık ekonominin makro ekonomik istikrarsızlık kısılcacını kıramadığı ifade edilmiştir. Siyasi konularda ise insan hakları ve Güney Doğu sorunu ile ilgili görüşler tekrar edilmiş ve bu soruna askeri değil, siyasi bir çözüm bulunması gerektiği ifade edilmiştir.³⁹ Belgede Avrupa Birliği’nin Türkiye’nin sorunlarını çözme ve AB ile daha yakın ilişki kurma çabalarına destek olmaya devam etmesi mütalaa edilmiş ve bu noktada 15 Temmuz 1997’de Komisyon tarafından Türkiye ile ilişkilerin daha ileri düzeye getirilmesi konusunda kabul edilen belgeye gönderme yapılmıştır.

Gündem 2000 raporunun açıklanmasını izleyen dönemde Türkiye, AB üyesi ülkeler ve AB Komisyonu düzeyinde yoğun ikili temaslar gerçekleştirmiştir. Bütün bu

³⁶ Mehmet Özcan, “1990 Sonrası Türkiye AB İlişkileri”, **21.Yüzyıl Eşiğinde Türk Dış Politikası**, ed. İdris Bal, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2001): 133.

³⁷ Ertan Beşe, **Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları**, (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2002), 218.

³⁸ Bozkurt, **age**, 171.

³⁹ Rıdvan Karluk, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, (İstanbul: Beta Yayınları, 1998), 83.

görüşmelerde Türkiye, Komisyonun kendisini AB'nin halihazır genişleme sürecinden dışlayan Gündem 2000'deki önerileri hakkında olumsuz görüşlerini ortaya koyarak, AB'nin bu yönde bir tutum almasının Türkiye-AB ilişkilerinin müktesebatıyla ciddi biçimde çelişeceğini vurgulamış ve Lüksemburg Zirve Toplantısı'ndan beklentilerini aşağıdaki biçimde ortaya koymuştur:

-Türkiye'nin AB'nin genişleme sürecine dahil olduğunun resmen ilanı.

-Türkiye'nin uygun bir katılma öncesi stratejisi ile desteklenmesi.

-Türkiye'nin Avrupa Daimi Konferansına diğer adaylarla eşit statüde katılması⁴⁰. 12/13 Aralık 1997 Lüksemburg zirvesinde AB konseyi'nin almış olduğu genişleme kararında Türkiye Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusunda bulunan ülkeler arasında genişleme sürecine dahil edilmeyen tek ülke olmuştur⁴¹ :

“Bu reddin ekonomik nedenleri kuşkusuz önemliydi. Avrupa'ya kitlesel bir Türk akınının ve Türk sanayinin rekabetinin yaratacağı sonuçlar. Bu tavrın arkasında başka konular da vardır. Genel bir ifadeyle modern Türkiye'nin insan haklarının sicilinin bozukluğu, ve Yunanistan açısından Türkiye ile Ege denizi petrolü ve Kıbrıs konusundaki anlaşmazlıkları.”

ana başlıklar olarak tanımlanabilir. Lüksemburg zirvesi sonrasında varılmış olan noktada, AB-Türkiye açısından şu unsurlar göze çarpmaktadır. Türkiye'nin tam üyelik ehliyeti bir kez daha teyit edilmiş ancak yine de aday ülke olarak kabul edilmemiştir. AB, Türkiye'yi tam üyeliğe hazırlamak için bir strateji oluşturmayı kararlaştırmıştır.⁴² Bu stratejide; Ankara Antlaşması ile tanınan imkânların geliştirilmesi, Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesi, mali işbirliğinin uygulamaya konulması, kanunların uyumlulaştırılması ve Avrupa Birliği müktesebatının benimsenmesi gibi önemli unsurlar yer almaktadır.

AB Konseyi, Türkiye ile olan bağların güçlendirilmesine imkân verecek ilkeleri belirlemiştir. Komisyon 4 Mart 1998'de “Türkiye için Avrupa Stratejisi”ne ilişkin ilk önerileri kabul etmiştir. Helsinki'deki AB Konseyi'nde belirtildiği üzere (10-11 Aralık 1999), Konsey; Türkiye'de son zamanlarda yaşanan olumlu gelişmeleri ve ayrıca Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'ne uyum yönündeki reformlarını sürdürme niyetini memnuniyetle karşıladığını, Türkiye'nin diğer aday devletlere uygulananlar ile aynı kriterler temelinde Birliğe katılmaya yönelmiş bir aday devlet olduğunu belirten bir tanımlama yapmıştır. Helsinki'de alınan kararlar AB-Türkiye

⁴⁰ Hakan Temiztürk, **Türkiye AB İlişkilerinin Medyatik Serüveni**, (İstanbul: Tasam, 2007), 61.

⁴¹ Donald Quataert, **Osmanlı İmparatorluğu**, çev. Ayşe Berktaş, (İstanbul: İletişim, 2003), 282.

⁴² Beşe, **age**, 219.

ilişkilerinde bir dönüm noktasıdır. Diğer aday devletler gibi Türkiye de, reformlarını teşvik etmeye ve desteklemeye yönelik bir katılım öncesi stratejiden istifade edecektir. Lüksemburg zirvesinin aksine Helsinki’de dışlayıcı değil kapsayıcı, teşvik edici bir uzlaşma metnine ulaşılmıştır. Helsinki kararlarının bir diğer önemi, Türkiye’nin demokratikleşmesi sürecinde dışsal dinamiklerin yeniden harekete geçirilmiş olmasıdır.⁴³ Zirve Sonuç Bildirisi ayrıca, önceki AB Konseyi kararları çerçevesinde bir katılım ortaklığı hazırlanmasını öngörmektedir. Bu ortaklığın aynı zamanda, siyasi ve ekonomik kriterleri ile, üye ülke olmanın gerektirdiği yükümlülükler ışığında ve AB müktesebatının üstlenilmesine ilişkin Ulusal Program ile bir arada, katılım hazırlıkları üzerinde yoğunlaşacağı belirtilmiştir.

Aralık 2000’de gerçekleştirilen Nice zirvesinde 27 üyeli bir Avrupa Birliği hedefinde Türkiye’ye yer verilmemiş olması hayal kırıklığı ve tepki doğurmuştur.⁴⁴ Türkiye’nin AB’ne adaylığının hukuki zeminini oluşturan Katılım Ortaklığı Belgesi ve Çerçeve Yönetmelik’in 2001 yılı başlarında AB Konseyince onaylanmasının ardından Türkiye “AB Müktesebatının Üstlenilmesine ilişkin Ulusal Program”ı, 26 Mart 2001 tarihinde Komisyona tevdi etmiştir. AB ile ilişkilerimiz bu tarihten itibaren söz konusu belgelerde kayıtlı önceliklerimiz kapsamında şekillenmeye başlamıştır. Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesi’nde, Türkiye’nin uyum sağlaması gereken kısa ve orta vadeli siyasi kriterlerdeki öncelikler yer almıştır. AB Konseyi tarafından resmen 8 Mart 2001 tarihinde kabul edilen Katılım Ortaklığı Belgesi, AB’nin katılım kriterlerinin karşılanması yönünde ilerleme kaydedilmesi amacıyla Türkiye için önceliklerin belirlendiği bir yol haritasıdır. Türk Hükümeti bu Katılım Ortaklığı Belgesi ışığında 19 Mart 2001’de Müktesebatın üstlenilmesi için Ulusal Program’ı kabul etmiştir. Program geniş çaplı bir siyasi ve ekonomik reform gündemi ortaya koymaktadır. Eş zamanlı olarak Ulusal Program’ın uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesine ilişkin bir kararname de kabul edilmiştir.

24-25 Ekim 2002 yılında gerçekleştiren Brüksel zirvesinde Bulgaristan ve Romanya ile birlikte Türkiye’ye de müzakere tarihi verilmemiş ancak müzakerelere yaklaştığı ifade edilmiştir. 13 Aralık 2002 tarihli Kopenhag zirvesinde 2005 yılı için müzakere tarihi verilmiştir. 2007-2013 yılları için öngörülen 6 yıllık bütçe takviminde Türkiye için herhangi bir fon ayrılmadığı dikkate alındığında Türkiye’nin tam üyeliğinin en

⁴³ Dağı, age, 116.

⁴⁴ Nahit Şenoğlu, “Nice Zirvesinde Alınan Kararlar Türkiye’yi Aldatılmışlık Duygusuna Sevk Etmektedir” http://www.belgenet.com/arsiv/ab/senogul_110101.html [25.11.2007].

erken 2014 yılında gerçekleşebileceği sonucu ortaya çıkmaktadır.⁴⁵ 20 haziran 2003 tarihinde Avrupa Anayasası'nın taslağını belirginleştirmek için düzenlenen Selanik Zirvesi'nde AB, Türkiye ile ilgili olarak "AB konseyi Türk hükümetinin reform çalışmalarını kutlamaktadır..." ifadesi kullanılarak üyelik yolundaki temkinli/çekimser desteğini sürdürmüştür.

2.2. AB Üyelik Koşulları ve Öngörülen Yükümlülükler

Türkiye, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma hedefi doğrultusunda, kalkınmasını en ileri aşamalara getirmeye kararlıdır. 21. yüzyılda Türkiye, dünya standartlarında üreten, gelirini adil paylaşan, insan haklarını güvenceye alan, hukukun üstünlüğünü, katılımcı demokrasiyi, laikliği, din ve vicdan özgürlüğünü uluslararası standartlarda gerçekleştiren, etkili ve yaratıcı bir devlet olma yönünde çabalar harcamaktadır. Cumhuriyetin kurulmasından bu yana, hatta daha öncesinden beri, Batılılaşma ile modernleşmenin eş tutulması, Türkiye'yi, özellikle ikinci Dünya Savaşından sonra Avrupa Kıtası'nda veya onu merkez alarak kurulan siyasi ve güvenlik oluşumlarının tümüne katılmaya yöneltmiştir. Bu suretle Türkiye, Avrupa Konseyi, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) girmiştir. Aynı neden, Türkiye'yi Avrupa'nın bu en iddialı entegrasyon hareketine karşı kayıtsız kalmamaya sevk etmiştir. Dolayısıyla, Avrupa ile entegrasyonun başlangıçtan itibaren ülkemiz için ekonomikten ziyade politik amaçları olduğu söylenebilir. Tam üyelik için gerekli siyasi ve ekonomik koşullar çeşitli zirve kararlarıyla tespit edilmiştir. Türkiye açısından da geçerli olması bakımından tam üyelik koşullarını incelemek yararlı olacaktır.

2.2.1. Avrupa Birliği Anlaşması ve Maastricht Kriterleri

Birlik üyeleri arasında, kendilerini, ortak değerlerini ilerletmek ve çıkarlarını savunmak için gerekli araçlar ile donatmaya dönük gittikçe artan bir isteklilik vardır. İşte bu faktörler, AB'yi, 1993 Maastricht Antlaşması'nda bir ortak dış ve güvenlik politikasının temellerini atmaya sevk etmiştir. Topluluk üyesi ülkelerin başbakanları ya da devlet başkanlarından oluşan AB Konseyi'nin 1991 de Maastricht'te yaptığı toplantıda kararlaştırılan Avrupa Birliği hakkında anlaşma 7 Şubat 1992'de imzalanmış 1993 yılında yürürlüğe girmiş bir anlaşmadır. Anlaşma hükümlerine

⁴⁵ Faruk Şen, **Türkiye AB İlişkilerinde Dış Etkenler**, (Ankara: Ümit, 2005), 14.

göre; dış politika, güvenlik politikası, adalet ve içişleri konularında hükümetler arası işbirliğinin sağlanması için etkili bir iş birliği hedeflenmektedir.⁴⁶ Maastricht kriterleri şu şekilde özetlenebilir;

1-Dengeli ve sürdürülebilir ekonomik ve sosyal ilerlemeyi sağlamak ve bunun için özellikle iç sınırlardan arındırılmış bir alan yaratmak, ekonomik ve sosyal kaynaşmayı güçlendirmek, sonunda tek para birimini içerecek ekonomik bir parasal birliği kurmak.

2-Avrupa Birliği yurttaşlığını ihdas etmek yoluyla üye devletlerin uyrukların hak ve çıkarlarının daha güçlü bir biçimde korunmasını sağlamak

3-Özellikle ortak bir dış politika ve güvenlik politikası uygulamak, bu arada en sonunda ortak bir savunma politikası oluşturmak suretiyle Avrupa topluluğunun uluslararası alanda kendi kimliği ile çıkmasını sağlamak

4-Adalet ve içişleri konusunda sıkı bir işbirliği geliştirmek

5-Topluluk müktesebatını eksiksiz muhafaza etmek ve geliştirmek.

2.2.2. Kopenhag Kriterleri

Avrupa Konseyi 1999 yılına almış olduğu 12 Sayılı Kararla Kopenhag'da belirtilen siyasal kriterlerin yerine getirilmesinin katılım müzakerelerine başlama şartı olarak kabul edildiğini ve bu tüm kriterlerin yerine getirilmesinin Birliğe katılımın temelini oluşturduğuna işaret etmektedir.⁴⁷ Danimarka Dönem Başkanlığı'nda 21-22 Haziran 1993 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesi sonrasında yayımlanan sonuç belgesinde yer alan ve AB'ne aday ülkeler için 1993 yılından beri uygulanan Kopenhag Kriterleri 3 başlık altında toplanmaktadır. Konumuz açısından önem taşıyan siyasal ve hukuksal kriterlere değinmek yerinde olacaktır.

Siyasal Kriterler: Demokrasinin güvence altına alındığı istikrarlı bir kurumsal yapı, hukukun üstünlüğü, çoğulcu demokrasi, insan hakları ve azınlık haklarına saygıdır. Siyasi kriterler, hukuk devletinin mevcudiyetini, parlamenter sistemin sağlıklı çalışabilmesi bakımından çoğulcu demokratik rejimi, kuvvetler ayrımını, insan hak ve temel özgürlüklerinde güvenceleri öngören genel mahiyette ilkeleri kapsamakta olup, kıstaslara uyum konusunda son değerlendirme mercii, temelde BM, Avrupa

⁴⁶ Enver Bozkurt, Mehmet Özcan, Arif Köktaş, **Avrupa Birliği Hukuku**, (Ankara: Nobel Yayınları, 2001), 33.

⁴⁷ Harun Gümrükçü, **Küreselleşme ve Türkiye**, (İstanbul: Beta Basım, 2004), 109.

Konseyi gibi uluslararası platformlarda kabul görmüş genel değerlendirmeler çerçevesinde hareket eden AB Konseyi'dir. Söz konusu kriterlerde değinilen insan hakları konusu, çağdaş uluslararası hukuk düzeyini yakalamak açısından Türkiye'nin zaten AB'den bağımsız olarak yerine getirmesi gereken bir eksikliğidir.

Hukuksal Kriterler: AB Mevzuatı'na her aday ülkenin uyum sağlaması ve ülkelerin bu mevzuatı kendi hukuk düzenine aktarması olarak özetlenebilir. AB Müktesebatı 5 ana bölümden oluşmaktadır; AB'ni kuran, değiştiren veya kurucu antlaşmalara eklenen antlaşmalar; ikincil hukuk kapsamında olan ve AB'nin üçüncü ülkelerle yaptığı anlaşmalardan doğan mevzuat, Komisyon tarafından hazırlanarak çeşitli karar mekanizmaları tarafından Tüzük, Karar, Yönetmelik, Yönerge haline getirilerek yürürlüğe giren mevzuat, üye devlet temsilcilerinin Konsey ile aldıkları kararlar, kurucu antlaşmalar çerçevesinde üye devletlerin imzaladığı uluslararası konvansiyonlar gibi ikincil hukuk kapsamına giren mevzuat, içtihat hukuku, yani AB Adalet Divanı'nın kararları. Aday ülkelerin müktesebata uyumu, kendi iç hukuklarını AB müktesebatına "yakınlaştırma" olarak algılanmalıdır.⁴⁸

Bir ülke, AB'ye katılmayı ümit edebilmek için, Haziran 1993'te Kopenhag Zirvesi'nde konulmuş olan üyelik kriterlerini yerine getirdiğini göstermelidir.⁴⁹ Söz konusu kriterler ile AB'ye üye ülkelerde uygulanan demokrasinin mümkün olduğu kadar benzer bir kalitede olmasını sağlamak için şart koşulmuştur.⁵⁰ Demokrasiyi, hukuk devletini ve insan haklarını garanti eden istikrarlı kurumların varlığı, üyelik yükümlülüklerini üstlenme yeteneğini sağlama yolunda her aday ülke kendi başarı durumuna göre değerlendirilmektedir. Birliğin ortak dış ve güvenlik politikasının

⁴⁸ İktisadi Kalkınma Vakfı, **Helsinki Zirvesi ve Türkiye'nin Adaylığı**, (İstanbul, 2000), 34.

⁴⁹ AB Ulusal Program'ı (Giriş ve Siyasi Kriterleri) Siyasi Kriterler başlığı altında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü alanlarında kaydedilecek gelişmeleri sürekli olarak izleyecek, AB müktesebatına uyum çalışmalarını düzenli şekilde değerlendirecek ve bu çalışmaların hızlandırılması için gerekli tüm önlemleri alacaktır. Söz konusu reformlar bağlamında, düşünce ve ifade özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü, barışçı toplantı hakkı ve sivil toplum, işkenceyle mücadele, duruşma öncesi gözaltı, insan hakları ihlalleri sonuçlarının düzeltilmesi imkânlarının güçlendirilmesi, devlet memurları ve kamu görevlilerinin insan hakları konusunda eğitimleri, devlet güvenlik mahkemeleri dahil olmak üzere, yargının işlevselliği ve verimliliği, ölüm cezasının kaldırılması, kültürel yaşam ve bireysel özgürlükler, tüm vatandaşların ekonomik, sosyal ve kültürel imkanlarının artırılması amacıyla, bölgesel dengesizliklerin azaltılması ekonomide serbestleşme süreci, tüm bireylerin, herhangi bir ayırım yapılmaksızın ve dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi görüş, felsefi inanç veya dine bakılmaksızın, tüm insan hakları ve temel özgürlüklerinden tam olarak yararlandırılması, düşünce, vicdan ve din özgürlükleri, Anayasa'nın ve ilgili diğer yasaların AB müktesebatına uyumu, BM Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile ihtiyari ek protokolü ve BM Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, cezaevlerindeki tutukluluk koşulları, Millî Güvenlik Kurulu, Olağanüstü Hal, başlıkları altında çalışmaların bir kısmı tamamlanmış, bir kısmı da halen devam etmektedir.

⁵⁰ Gümrükçü, **age**, 110.

gerisinde beş temel amaç bulunur: Birlik'in temel çıkarlarını ve bağımsızlığını güvence altına almak, Birlik'in güvenliğini güçlendirmek, barışı korumak ve uluslararası güvenliği güçlendirmek, uluslararası işbirliğini ilerletmek, demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü ve insan haklarına saygıyı sağlamlaştırmak.

2.2.3. Katılım Ortaklığı Belgesi ve İnsan Hakları

AB Konseyi tarafından resmen 8 Mart 2001 tarihinde kabul edilen Katılım Ortaklığı Belgesi incelendiğinde, belgenin insan haklarını iyileştirmeye odaklandığı göze çarpmaktadır. Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Türkiye'nin uyum sağlaması gereken kısa ve orta vadeli siyasi kriterlerdeki öncelikler yer almıştır. Avrupa Komisyonu, bu talepleri formüle ederken Türkiye'nin hassasiyetlerini belirgin bir şekilde dikkate almıştır.⁵¹ Katılım Ortaklığı Belgesi'nde öngörülen kriterler şöylece özetlenebilir:

Kısa vadeli siyasi kriterler; Düşünce özgürlüğü, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü, işkence uygulamaları ile mücadele, yargı öncesi gözaltı prosedürü, insan hakları ihlallerine karşı düzenlemeler, insan hakları eğitimleri, Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin uluslararası standartlara çıkarılması, yargının işlerliğinin ve işleyişinin geliştirilmesi, ölüm cezasının fiilen askıya alması, ana dilde yayın yasağının kaldırılması.

Orta vadeli siyasi kriterler; temel hak ve özgürlüklerden yararlanmada kanun önünde eşitlik ilkesinin uygulanması, Türkiye Anayasası'nın ve ilgili kanunların hak ve özgürlüklerin gerçekleştirilmesi yönünden gözden geçirilmesi, ölüm cezasının kaldırılması, BM İkiz Sözleşmeleri'nin yürürlüğe konulması, cezaevlerindeki koşulların iyileştirilmesi, Milli Güvenlik Kurulu'nun Anayasal statü ve rolünün değiştirilmesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Olağanüstü Hal Uygulamasının kaldırılması, kültürel çoğulculuğun ve kültürel hakların eğitim alanı dahil güvence altına alınması. Bu yönde Türkiye, Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan hususlara yönelik olarak Ulusal Program'ı hazırlamıştır.⁵² Bu çerçeveler ve prensipler içerisinde Türkiye'nin dış politikadan adalet ve polisiye faaliyetlere, enerjiden

⁵¹ Gümrükçü, **age**, 113.

⁵² TÜSİAD, **Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri ve AB Kopenhag Siyasal Kriterleri**, (İstanbul, 2001), 10-11.

telekomünikasyona, çevreden rekabet kurullarına siyasal, ekonomik ve sosyal alanda büyük bir değişim sürecinden geçmesi öngörülmektedir. Bundan sonra yapılacak tüm işler, tam üyelik prosedürünü, sürecini kısaltacaktır. Kopenhag kriterlerinden özellikle çoğulcu demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlık hakları ve bu kavramları işler hale getirecek kurumsal yapının oluşturulmasını içeren ve Türkiye'nin AB ile tam üyelik görüşmelerine başlayabilmesi için gerekli ve yeterli olan siyasal kriterler, ekonomik ve hukuksal kriterlere göre öncelikle gerçekleştirilecektir.

2.2.4. AB Komisyonu 2004 ve 2006 İlerleme Raporunun Değerlendirilmesi

1999 yılında Avrupa Konseyi kararıyla üyelik statüsünü ele eden Türkiye, AB standartlarını yakalamak adına çok önemli adımlar atmış, kararlılığını her fırsatta dile getirmiştir. 2002 komisyon olağan raporunda Türkiye'nin gerçekleştirdiği önemli adımlardan övgüyle bahsetmiştir. 2004 raporu ana hatlarıyla şu başlıklar altında özetlenebilmektedir:⁵³ Demokrasi ve hukuk alanında; 2001 ve 2002 yılında iki tane çok önemli anayasal değişiklik yapılmış, 2002 ve 2004 yılında sekiz adet reform paketi uygulamaya konulmuştur. Medeni Kanun, Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu yenilenmiştir. Devlet Güvenlik Mahkemeleri kaldırılarak doğal yargı prensibi benimsenmiş, Yargının Batı'ya adaptasyonu için 2003 yılında Türkiye Adalet Akademisi kurulmuştur. Başbakanlık seviyesinde Reform İzleme Komitesi ve AB Uyum Komitesi kurularak faaliyete geçirilmiştir. Milli Güvenlik Kurulu 2003 yılındaki düzenlemeyle tavsiye niteliğinde karar verecek bir yapıya dönüştürülerek 2004'de Genel Sekreterliği'ne ilk kez bir sivil atanmıştır. Savunma giderleri kısılmış ve denetime açılmıştır. YÖK ve RTÜK askeri temsilciden arındırılmıştır. Yolsuzluğa Karşı Mücadelede BM Konvansiyonu imzalanarak teknik komite faaliyete geçirilmiştir.

İnsan hakları alanında; 2004 Aralık ayında yapılan yasal reformlarla idam cezası her şart ve koşulda kaldırılmıştır. İfade özgürlüğü sağlamak için Medeni Kanun, Terörle Mücadele Kanunu ve Basın Kanunu'nda gerekli demokratik düzenlemeler yapılmıştır.⁵⁴ Yerel dillerde yayın yapma önündeki engeller kaldırılmıştır. Medeni

⁵³ Şen, age, 187-194.

⁵⁴ Bununla birlikte 2007 yılında İstanbul Şişli'de faaliyet gösteren ve Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili söylemleriyle bilinen Agos gazetesi sahibi Ermeni gazeteci Hrant Dink'in öldürülmesiyle, ifade

Kanun’da yapılan değişiklikler kadını cinsiyet ayrımcılığına karşı korurken, çocukların yargılanmaları için çocuk mahkemelerinin yaygınlaşmasına özen gösterilmektedir. Azınlıklara kendi dillerinde eğitim ve yayın yapabilme hakkının tanınmasının ardından, insan haklarının gelişimi açısından önemli bir engel olan OHAL uygulamasına son verilmiştir. İki defa (2001-2004) Anayasada 43 Madde, 8’i uyum paketi olmak üzere 66 kanun, 49 genelge, 29 yönetmelik, toplam 175 Madde değiştirilmiş, 28 uluslararası sözleşme onaylanarak yürürlüğe girmiştir.⁵⁵ Atılan bu olumlu adımlara rağmen işkencenin hâlâ bir sorun olarak mevcut bulunduğu raporda yer almıştır. Gayrimüslim azınlık ve Heybeliada Ruhban Okulu, vakıfların mal edinmesi gibi konularda halen bazı pürüzlerin varlığına da işaret edilmektedir.

AB’nin Türkiye yönünden açıkladığı 2006 yılı İlerleme Raporu genel olarak değerlendirilecek olursa: AB Uyum Komisyonu ve İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Kopenhag Siyasi Kriterlerine uyum bağlamındaki konuların ele alınmasında önemli rol oynamışlardır. Terörizmdeki tırmanışa yanıt olarak Terörle Mücadele Kanunu’nda yapılan değişiklikler Haziran 2006’da kabul edilmiştir. Bu Kanunla, terör suçları listesi genişletilmiş ve terörizmin geniş tanımı korunmuştur. İnsan haklarına ilişkin belgelerin onaylanması bağlamında, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin (ICCPR) İkinci İhtiyari Protokolü Mart 2006’da onaylanmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) her koşulda ölüm cezasının kaldırılmasına ilişkin 13. Ek Protokolü, Şubat 2006’da onaylanmıştır. 2004’te imzalanan Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin (ICCPR) Birinci İhtiyari Protokolü ile Eylül 2005’te imzalanan BM İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesinin İhtiyari Protokolü (OPCAT) de onay beklemektedir. Bu protokollerin onaylanması Katılım Ortaklığı Belgesi’nin öncelikleri arasındadır.

Türk makamları, yeni Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu ve Ceza İnfaz Kanununun 2005’de yürürlüğe girmesini takiben bu kanunların uygulanmasına odaklanmış, birçok genelge çıkarılmıştır⁵⁶:

“Tutuklama, gözaltına alma ve ifade alma konusundaki mevzuatın uygulanması ve bu uygulamalar esnasında insan hakları ihlallerinin önlenmesi konusundaki genelge, savcıların gözaltına alınanların durumunu nezarethanelere yapılacak olan düzenli ziyaretlerle gözlemlleme görevinin önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, savcılar ve adli kolluk arasındaki

özgürlüğünün önünde engel olduğu belirtilen TCK 301.Madde üzerindeki tartışmalar ise hâlen sıcaklığını korumakta, yasal değişiklik için çalışmalar devam etmektedir.

⁵⁵ M. Ali Birand, **Türkiye’nin Büyük Avrupa Kavgası**, (İstanbul: Doğan Yayınları, 2005), 456.

⁵⁶ Fuat Şenoğlu, “Temel Hak ve Özgürlüklere İlişkin Avrupa Birliği Komisyonunun Türkiye Hakkında Bazı İlerleme Raporları”, <http://www.turkhukuk sitesi.com> [15.07.2007].

ilişkiye açıklık kazandırma hedeflenmektedir. Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu'nun uygulanmasına yönelik olarak, adli kolluğun kurulması savcılar ve kolluk kuvvetleri arasında gerginliğe neden olmuştur. İçişleri ve Adalet Bakanlıklarının iki ayrı genelge yayımlamış olmalarına rağmen, savcılar adli kolluğun etkin denetiminde zorluklarla karşılaştıklarını bildirmektedirler”.

Genel olarak, Türkiye uluslararası insan hakları sözleşmelerinin onaylanması ve AİHM kararlarının uygulanması konularında ilerleme kaydetmiştir. Bununla beraber, insan haklarına ilişkin kurumsal çerçevenin geliştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. İşkence ve kötü muameleye ilişkin olarak kapsamlı bir yasal çerçeve bulunmaktadır. İşkence ve kötü muamele vakalarındaki azalma eğilimi devam etmektedir. Gözaltı uygulamaları ve sürelerine ilişkin reformlar uygulamada olumlu sonuçlar doğurmuştur⁵⁷ :

“Polis ve Jandarma gözetiminde bulunan kişilerin tıbbi muayenelerine ilişkin düzenleme, Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi'nin önceki tavsiyelerine uygunluk göstermektedir. Gözaltı merkezleri dışında işkence ve kötü muamele vakaları rapor edilmektedir. Tıbbi muayenelerin gizliliği ve niteliğine yönelik kaygılar devam etmektedir. Adli Tıp Kurumu'nun bağımsızlığının güçlendirilmesi ve İstanbul Protokolü'nün ülke çapında uygulanmasını teminen daha çok çaba gösterilmesi gerekmektedir. İnsan Hakları Kurulları'nın kanun uygulayıcı kurum ve kuruluşların yerinde denetlenmesi hususunda daha belirgin bir rol üstlenmesi gerekmektedir. Ekim 2005'ten bu yana İnsan Hakları Kurulları karakol ve gözaltı merkezlerine 992 ziyaret gerçekleştirmişlerdir. Genel olarak, Türk mevzuatı işkence ve kötü muameleye karşı kapsamlı tedbirler içermektedir. Son rapordan bu yana işkence ve kötü muamele vakalarında azalma meydana gelmiştir. Ancak, gözaltı merkezleri dışındaki vakalar, Güneydoğu'daki insan hakları ihlalleri ve suç işleyen kamu görevlilerinin cezasızlığı hususları kaygı uyandırmaktadır. Toplanma özgürlüğüyle ilgili olarak toplantı ve gösteriler geçmişe oranla daha az sınırlamaya tabidir. Dernek kurma özgürlüğüyle ilgili olarak, yasal çerçeve uluslararası standartlarla genel olarak uyumludur. Sivil toplum örgütlerine ilişkin olarak son dönemdeki reform ortamı olumlu gelişmelere yol açmıştır. Temel haklar hususunda yasama alanında ilerleme sınırlı kalmıştır. Bununla beraber, reformların uygulanması devam etmiştir. Türkiye ölüm cezasını yasaklamayı amaçlayan Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin (ICCPR) İkinci Ek İhtiyari Protokolü ile, AİHS'nin ölüm cezasını tüm hallerde yasaklayan 13 Nolu Protokolünü Şubat 2006'da onaylamıştır. Türkiye 2004 yılında ulusal mevzuatında ölüm cezasını tüm hallerde yasaklamıştır. İşkence, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele ve cezalandırma hususunda yasal çerçeve uygulanmaya devam etmiştir. İşkence ve kötü muamele şikayetleri geçen yıla nazaran azalmıştır. Bununla birlikte, nezarethaneler dışında hâlâ şikayetler alınmaktadır. Ayrıca, Güneydoğu'daki insan hakları ihlalleri ve cezasızlık sorunu endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) uyarınca, gözaltına alınan kişilerin adli yardımdan yararlanma hakkı bulunmakta ve avukat olmaksızın kollukça alınan ifadeler kanıt olarak kabul edilmemektedir. Temel haklar bağlamında, yasal anlamda sınırlı bir ilerleme kaydedilmiş olup, geçen yıllara ait reformların uygulaması sürdürülmektedir. Temel haklar bağlamında, belirli alanlarda önemli ölçüde iyileştirme yapılması, azınlıkların karşılaştıkları sorunların giderilmesi gerekmektedir. Polis işbirliği alanında bazı ilerlemeler kaydedilmiş ve örgütlü suça karşı mücadelede kısıtlı ilerleme sağlanmıştır. Türkiye, polis işbirliği alanındaki bütün temel uluslararası sözleşmelere tarafıdır. Uluslararası polis işbirliği ve AB üyesi ülkelerle işbirliği çoğunlukla iyidir. Bununla birlikte, veri koruma yasasının bulunmaması bu alanda bir engel teşkil etmektedir. Özellikle polis açısından, modern bir altyapının tesisi ve daha iyi teçhizat sağlanması bakımından erken bir aşamada bulunmaktadır. Personelin, özellikle suç analizi konusunda, daha bütüncül bir yaklaşımla eğitilmesi gerekmektedir. Uluslararası alandaki en iyi uygulama çerçevesinde kolluk kuvvetleri için bir etik davranış rehberi geliştirilmesi gerekmektedir. Örgütlü suçlara

⁵⁷ Fuat Şenoğlu, “Temel Hak ve Özgürlüklere İlişkin Avrupa Birliği Komisyonunun Türkiye Hakkında Bazı İlerleme Raporları”, <http://www.turkhukusitesi.com> [15.07.2007].

karşı, AB'nin en iyi uygulamaları çizgisinde bir ulusal strateji henüz kabul edilmemiştir. Çeşitli kolluk kuvvetleri arasında ve savcılarla işbirliğinin, iletişimin ve eşgüdümün artırılması çabaları erken bir aşamadır. Terörle Mücadele Kanunu'nda değişiklikler 2006 Temmuz ayında kabul edilmiştir. Kanun, savunma haklarını kısıtlarken, terör amaçlı suçlara verilen cezaları artırmakta ve terörün finansmanını bir suç olarak kabul etmektedir”.

2.2.5. 17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi'nden Çıkan Sonuçlar

Türk hükümetiyle birlik temsilcileri arasına sürdürülen görüşmeler 17 aralık bildirgesinin imzalanması ve ilan edilmesiyle sonuçlanmıştır. Sonuç; tipik bir Avrupa Birliği pazarlığının ardından her iki tarafa da “zafer” elde ettiği anlamını çıkarabilecek niteliktedir. Bildirinin Türkiye ile ilgili 17 Maddesi çok önemli mesajlar içermektedir. 17. Madde 2004 yılına kadar sürdürülen reformlardan duyulan memnuniyeti dile getirmektedir. 18 Madde⁵⁸:

“Konsey Türkiye'den siyasi reform sürecini geriye dönülmez kılmayı ve özellikle temel özgürlükler ve insan haklarına tam saygı açısından reformların tam, etkin, ve kapsamlı olarak uygulanmasını teminat altına almak amacıyla bu süreç, işkence ve kötü muameleyle karşı sızır hoşgörü politikasının uygulaması da dahil komisyonun 2004 rapor ve tavsiyesinde endişe kaynağı olarak belirlenen tüm noktaları ele alarak konseye düzenli rapor sunmayı sürdürmeye çağrılan Komisyon tarafından yakından izlenmeye devam edilecektir.”

ifadesini kullanarak tam üyeliğin insan haklarına endekslenmiş olduğunu bir kere daha önemle vurgulamıştır. 22 ve 23. Maddeler de 3 Ekim 2005 tarihinde başlayacak müzakerelerin ortak hedefinin katılım olduğu, anacak birliğin mali durumu göz önüne alındığında 2014 tarihinden önce mali çerçevenin oluşturulamayacağı belirtilmiş, sonuçta tam üyelik tarihinin 2014 yılından önce gerçekleşmeyeceği anlaşılmaktadır. Üstelik Birlik ilk kez almış olduğu kararla “sonucu önceden garanti edilemeyen açık uçlu bir süreç” uygulamasını kabul ettirmiştir. Bildirgenin bundan daha can alıcı bir diğer yönü de, Birliğin temelini oluşturan demokrasi, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı ve hukukun üstünlüğü ilkelerinin bir aday ülkede ciddi ve devamlı bir şekilde ihlal edilmesi halinde, Komisyon kendi inisiyatifi veya üye devletlerin üçte birinin talebi üzerine müzakerelerin askıya alınmasını tavsiye eder ve ileriki bir dönemde tekrar başlatılması için şartlar önerir kararlığıyla müzakereler sürecinde bile temel ölçünün insan hakları olduğunun vurgulanmasıdır.⁵⁹

2.2.6. Ulusal Program'ın Türk Polis Teşkilatı'nı İlgilendiren Kısımları

2.2.6.1. Politik kriterler

Ulusal Program; özgürlükçü, katılımcı, güvenceli, devlet erkleri arasında dengeli bir yetki paylaşımını sağlamış, hukuk devletinin egemen kılınmasını amaçlamaktadır. Demokrasi ve insan hakları alanında reform sürecinde anayasal değişimler gerçekleştirilmiş, yasal anlamda ise çalışmalar halen sürdürülmektedir. Hükümetler,

⁵⁸ “AB BRÜKSEL ZİRVESİ SONUÇ BİLDİRİSİ”, http://www.belgenet.com/arsiv/ab/brukselzirve_122004.html [23.01.2008].

⁵⁹ Birand, **age**, 474-477.

başta polis olmak üzere kolluk teşkilatlarını, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü esasları altında hem denetleyecek hem de yönlendireceklerdir. Dolayısıyla polis amirleri ve memurlarının insan hakları alanında bilinçlenmesi Ulusal Program'ın önemli bir aşamasını oluşturmaktadır. Politik kriterler; egemen devletlerin toplumsal düzenlerini sağlamaları için bir takım tedbirler almalarını fakat bu tedbirlerin insan hakları ölçüleri içerisinde gerçekleştirilmesi gerektiğini ve dolayısıyla insan hak ve özgürlükleriyle kamusal düzenin güvenliği için mantıklı bir dengenin kurulması gerekliliğini öngörmektedir. Bu dengeyi sağlayacak siyasi iradenin en önemli icra kuvveti ise polis teşkilatlarıdır.

2.2.6.2. Hukukun Üstünlüğü İnsan Hakları ve Polis

Demokrasi ve insan hakları alanında atılacak her adımın Türkiye'nin dışarıdaki imajı üzerinde hemen olumlu etkileri olacaktır. Bu da beraberinde uluslararası alandaki konumu değiştirecektir. Anayasanın temel hak ve hürriyetlerle ilgili kısımları uyum süreci çerçevesinde düzenlenmiş, başta düşüncüyü açıklama ve yayma, bilim ve sanat ile basın özgürlükleriyle ilgili hükümler revize edilmiştir. İfade özgürlüğü anlamında eski Türk Ceza Kanunu'nun 312. Maddesinde gerekli düzenleme yapılmış, 5237 Sayılı yeni Türk Ceza Kanunu'nun çıkarılması sağlanmış, söz konusu Kanunun 301. Maddesi üzerindeki tartışmalar ise 2007 yılı itibariyle halen devam etmektedir. Terörle Mücadele ve Ceza Muhakemesi Kanunu çağın gereklerine uygun olarak değiştirilmiş, RTÜK Kanunu'nda yerel dillerle yayın yapılabilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bütün bu değişiklikler polisin görev algılamasında da ciddi bir değişimi tetiklemektedir. Bu amaçla polis vazife ve yetki kanunun, birlik hukukuna uygun ve suçla mücadelede kolluk kuvvetlerini tatmin edici bir tarzda yeniden düzenlenmesi için Emniyet Genel Müdürlüğüne çalışmalar devam etmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nce Türkiye hakkında verilen mahkumiyet kararlarının kusurlu kamu görevlilerinden rücu edilmesi yasalaşarak uygulamaya konulmuştur. Bu durum kamu görevlilerinin görevlerinde daha duyarlı olmaları sonucunu doğuracaktır.⁶⁰ Devlet, ölüm cezasını

⁶⁰ “Devlet, ödediği tazminattan dolayı, koruma tedbiriyle ilgili olarak görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle görevini kötüye kullanan kamu görevlilerine rücu eder.”. “Ceza Muhakemesi Kanunu (5271 S.K.) (Değişik: 25/5/2005 - 5353/21”, Md. 143, **Resmî Gazete**, 25673 (17/12/2004).

kaldırarak hem vatandaşlarına hem de kamu görevlilerine en üstün otorite olarak kendisinin bile can alma gibi bir hakkının olmadığı mesajını vererek örnek olmuştur. 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren yeni Ceza Muhakemesi Kanunu ile birlikte, tanıkların korunması, haksız tutuklama ve yakalamaya tazminat getirilmesi, fiziksel muayene ve DNA analizleri ve etkili delil toplama esasları düzenlenmiştir. Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu ile birlikte hızlı ve adil bir yargılamanın yolunda önemli bir adım atılmıştır. Olağanüstü hal uygulaması kademeli olarak azaltılmış ve uygulamadan kaldırılarak sosyal yaşama ve kamu yönetiminde normalleşme sağlanmıştır.

2.2.6.3. Katılımcı Sivil Toplum Çalışmaları

Dernek kurma özgürlüğünün etkili bir şekilde kullanılması ve barışçıl nitelikte ve şiddet içermeyen toplantı hakkının daha da geliştirilmesi ancak sivil toplum anlayışına geçişle mümkün olacağından, bireylerin toplumsal sorunların çözümünde aktif katkı sağlamalarına çalışılmaktadır. Artık bilgi çağında toplumsal yaşamın en ince noktasına kadar hükmeden bir devlet olgusu söz konusu değildir. Aksine devlet toplumun hizmetine giren teknik bir örgüt haline dönüşmektedir. Devletteki bu dönüşüm zorunlu olarak sivil toplum alanını genişletmekte, sivil inisiyatifi arttırmakta ve demokratik katılım sürecini yaygınlaştırarak kendi kaderine hükmeden bireylerin önünü açmaktadır.

Türkiye’de sivil topluma temel teşkil eden örgütler son zamanlarda yaygın olarak STK (Sivil Toplum Kuruluşları) olarak tanımlanmaktadır. STK daha çok güvenlik birimleri tarafından kontrol edilebilen, izinli, resmi kurumlara işaret etmektedir. Bu bağlamda dernekler, vakıflar, sendikalar ve kooperatifler gibi resmi kurumlarla sınırlı kalmış görünmektedir. Halbuki sivil toplum aynı zamanda her hangi bir kurumun çatısı altına sığmayan sosyal dinamizmi de ifade etmekte, bu çerçevede resmi olmayan, sosyal oluşumları da barındırmaktadır. Bu anlamda arkadaşlık grupları, her hangi bir dernek kapsamında yer almayan sosyal hareketler, protesto grupları ve cemaatler gibi resmi olmayan örgütleri de sivil toplum grupları arasında mütalaa edilebilir. Bu düşünce polisin görev tanımında da değişiklik yaratmaya başlamış, polisin sadece güç kullanıcı ve kanun zorlayıcısı yapısının düzenlenerek, insanların

bir araya gelerek kullanmak istedikleri özgürlüklerin de teminatçısı formatında yetiştirilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

2.2.6.4. İşkenceyle Mücadele

İşkenceyle mücadele de en önemli adım, işkence suçuna verilecek cezalarda ki artıştır. 5237 Sayılı yeni Ceza Kanunu'nun 94. Maddesinde işkence suçuna verilen ceza 12 yıla çıkarılmıştır. Polisi suçla mücadelede güçlendirecek modern cihazlardan ve teknolojiden faydalandıracak tedbirler alınması öngörülmüştür. Yargı öncesi süreçteki hürriyetleri geçici bir süreliğine kısıtlama işlemlerini düzenleyen 1.6.2005 tarihli Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği çıkarılmıştır. İşkence bulgusunu gizleyen sağlık görevlilerine ağır cezalar getirilmiştir. 4483 Sayılı Kanunla birlikte memurların etkili bir şekilde soruşturulmasının önü açılmış, bu durum polisi de şeffaflaştırmaya yöneltmiştir. Başbakanlığa bağlı İnsan Hakları Başkanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı İnsan Hakları Şubesi ile birlikte il ve ilçelerde insan hakları kurulları tesis edilerek temel hakları ihlal edilen mağdurların başvurularında kolaylık sağlanmıştır. Gözaltına alınan kimselerin ihtiyaçları ile sağlık kontrollerine dair esaslar belirlenmiş, gözaltı koşulları iyileştirilmiştir. Cumhuriyet Savcıları, mülki amirler ve adli kolluk amirlerinin zamanlı ve zamansız olarak gözaltı birimlerini denetlemesi kurumsallaştırılmıştır.

2.2.6.5. Kamu Görevlilerinin İnsan Hakları Eğitimi

Kolluk görevlileri ve güç kullanma fonksiyonuna sahip devlet memurları başta olmak üzere diğer kamu kuruluşları kendi bünyelerinde eğitim faaliyetlerine başlanmıştır. BM insan hakları eğitimi on yılı programı çerçevesinde hazırlanmış olan İçişleri Bakanlığı ve bağlı kuruluşlarının insan hakları eğitimi projesi 2000-2007 tamamlanmak üzeredir. 9 aylık Polis okulları iki yıllık polis meslek yüksek okullarına dönüştürülmüş, Polis Akademisi de dahil olmak üzere eğitim müfredatına “insan hakları” dersi konulmuştur. Çalışanlar da düzenli aralıklarla hizmet içi eğitimlerden geçirilerek yeni gelişmelere sürekli ve düzenli adaptasyon sağlanmıştır.

2.3. Avrupa Birliği’nde İnsan Haklarının Yeri ve Önemi

İnsan hakları Batı Avrupa mirasının bir paçasıdır. Bu anlamda Batı Avrupa’da hukuksal bağlayıcılığı olan ve olmayan birçok uluslararası anlaşma imzalanmış ve tarafların bu anlaşmalardan kaynaklanan yükümlölüklerini yerine getirmelerini denetlemek için bazı uluslararası ve uluslar üstü kuruluşlara haklar ve yetkiler tanınmıştır. İnsan temel ve hak özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesi güvence altına alınarak, global düzeyde daha çok uluslararası hukuk ve politikanın bir konusu olarak kabul edilmiştir. Bu noktadan hareketle, hükümetler arası kuruluşların ve supranasyonal kurumların, insan haklarını koruma ve geliştirme hususunda ulus devletlerin politikalarına karışmaları, söz konusu ölkelerin içişlerine müdahale olarak görölmemektedir. Birleşik bir Avrupa’nın kurulması, demokratik ölkelerin birbirleri ile “devletlerin organizasyonu” çerçevesinde ortak kurumlarla ve insan haklarına saygıya dayalı olarak hareket etmek şeklindeki politik istekleri sonucu ortaya çıkan demokratik bir projedir. Mevcut topluluk hukuku, her Avrupa vatandaşına, doğrudan veya kişisel olarak kendisini etkileyen ihtilafa yol açan karara karşı AİHM’ne müracaat hakkı vermektedir. AB gibi bazı uluslararası kuruluşlarda da insan hak ve özgürlüklerin gözetilmesini üyelik için bir koşul olarak öne sürmektedir.

Avrupa Toplulukları kurulurken, başlangıçta, insan hakları ve bu hakları korumak için uluslararası tedbirlere somut olarak değinilmemiştir. Bu zaman diliminde insan hakları AET’nin aktiviteleri arasında önemli bir yer tutmamaktadır. Çünkü bu dönemde ilgi odağı “birey” değil, “halklar”dır. Yine de hem İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nde, hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde üstün tutulan iki hak, demokrasi ve insan hakları, Topluluk kurumlarının özel yetki alanı içine alınmıştır. Topluluğun ilk anlaşmalarında hukukun üstünlüğü Adalet Divanı, demokrasi ise Avrupa Parlamentosu tarafından temsil edilmiştir. Daha sonraki yıllarda, AET kuvvetli bir şekilde insan hakları ve demokrasiye saygı gibi, politik konulara girmeye başladıktan sonra bu durum çok belirgin bir şekilde değışmeye başlamıştır.

AET Antlaşması’nın değıştirilmesi ve genişletilmesi, bunun yanı sıra dış politika açısından Avrupa siyasi işbirliği hususunda ortaya konulan yeni hükümler, Avrupa Tek Senedi-ATS (Single European Act-SEA)’nde tümüyle yer almıştır. ATS’nin önemi de buradan gelmektedir⁶¹. Senet’in başlangıç bölümünde Avrupa Birliği’nin

⁶¹ Füsun Arsava, “Avrupa Tek Senedi”, *İKV Dergisi*, s.56, (1988): 17.

entegrasyon amacı teyit edilerek, insan haklarının Topluluk içinde korunması, Üye Devletlerin anayasaları ve yasaları ile Avrupa Konseyi Sözleşmesi'ne ve BM Antlaşması'na atfen üçüncü ülkelerle ilişkilerde insan haklarının korunmasına açık bir şekilde işaret edilmiştir. Avrupa Tek Senedi ile başlayarak Topluluk tarafından benimsenen fikirler, artan bir şekilde pratiğe dökülerek, etkin hale gelmiştir. Bu yaklaşım, Topluluğun kendi içinde insan hakları standartlarının iyileştirilmesi için işbirliğindeki gayretlerin artmasını sağlamıştır. 28-29 Haziran 1991 yılındaki Konsey'in Lüksemburg Toplantısı'nda insan haklarının etkin bir şekilde geliştirilmesini sağlayacak bir politik platformun prensip ve temel hususlarını oluşturma açısından, üye ülkelerin insan hakları deklarasyonunu adapte ederek taahhütlerini göstermeleri buna örnek teşkil etmiştir. 28 Kasım 1991'de ise Konsey ve üye ülke temsilcilerinin Konsey bünyesinde yaptıkları toplantıda, insan hakları ve demokrasi üzerine bir önerge kabul edilmiştir. Önerge, bu konudaki girişimlerin birlik ve beraberlik içinde geliştirilmesi için rehber, prosedürler ve önceliklere yer vermiştir. Uygulamaya yönelik bir başka adım 1991'de Avrupa Komisyonu'nun gelişmekte olan ülkelere yapılan finansal yardımların insan hakları şartına bağlanmasına ilişkin ilkeleri kabul etmesi olmuştur. Dış yardımların insan hakları uygulamasına endekslenme girişimi Birliğin ortak dış politika çabalarının bir parçasıdır.⁶²

7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan ve resmi adı "Avrupa Birliği Antlaşması" olan ve 1 Kasım 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Anlaşması, Roma Antlaşması'na çok önemli ve kapsamlı değişiklikler getirerek, gerek gelecekte Avrupa'nın inşası için gerekli zemini oluşturma, gerekse Birlikte yer alan toplumların kültür ve geçmişini göz önünde tutarak dayanışmayı pekiştirme, demokrasi, temel hak ve özgürlükleri güçlendirme yönünde hem siyasal, hem de tarihsel açıdan hedefleri ortaya koymaktadır. Anılan Antlaşma ile insan hakları konusu Avrupa Entegrasyon sürecinin vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Bu Antlaşma ile üye ülkeler ve Avrupa bütünleşme sürecinde yer almak isteyen ülkeler, insan haklarını korumayı garanti etmek için imzalanan anlaşmalarda tanımını bulan görev ve yükümlülükleri yerine getirmek zorundadır. Birliğin iç ve dış politikalarında önem arz eden bir unsur olarak insan haklarında birleşme için yasal meşruiyet sağlanması açısından, Maastricht Antlaşması'nın ileriye dönük önemli bir adım olduğu ifade edilebilir. Maastricht

⁶² İhsan D. Dağı, "İnsan Hakları ve Demokratikleşme: Türkiye AB İlişkilerinde Siyasal Boyut", **Türkiye ve Avrupa**, ed. Atilla Eralp, (Ankara: İmge Kitabevi, 1997): 124.

Antlaşması'nın bir çok bölümünde insan hakları, temel özgürlükler, demokrasi ve hukukun üstünlüğüne saygı ile ilgili doğrudan ifadeler bulmak mümkündür. Bunun anlamı, yukarıda belirtilen konuların, bu andan itibaren Avrupa Birliği entegrasyon sürecinde dönüm noktası olabileceğidir. Her Avrupa devletinin AB'ye üyelik için başvurabileceği ifade edilmiş ve üyelik için üç koşul sayılmıştır; ülkenin Avrupalı olması, demokratik bir rejime sahip olması ve insan haklarına saygılı olması. Bundan da öte, insan haklarına ve demokratik değerlere saygı, AB üyeliği için ön koşul olmuştur. Avrupa Parlamentosu'nun isteği ve AB Bakanlar Konseyi'nin görüşlerine dayanarak, AB Komisyonu'nun 23.05.1995'te "Topluluk ile 3. dünya ülkeleri arasındaki sözleşmelere demokratik ilkeler ve insan haklarına saygının asli unsur olarak dâhil edilmesi konusundaki tebliği kabul edilmiştir.

Demokratik rejimlerin kusursuz işlemelerinin en büyük güvencesi devletin "hukuk devleti" kimliğinde olmasıdır. Hukuk devleti kavram ve sisteminin temelinde, adalete olan güvenin toplumda kurumsallaşmış biçimde yerleşmesi yatmaktadır. Demokrasi ile yönetilmek ve insan haklarına saygılı olmak, medeniyetin olmazsa olmaz koşuludur. Laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye, uzun zamandır süregelen bir demokrasi geleneğine sahiptir. Türkiye'nin AB ile katılım müzakerelerinde bir türlü istediği sonucu alamamasının nedeni, demokrasi ve insan hakları konusundaki uygulamalarda olan gecikmelerdir. Ancak demokrasi ve insan hakları kriterleri açısından bir değerlendirme yapıldığında, bazı eksikliklerin, aksaklıkların ve kısıtlamaların ortadan kaldırılması ile Türkiye'nin demokrasi ve insan hakları standartlarını, gelişmiş batı ülkeleri düzeyine getirebileceği görülmektedir.

2.4. İnsan Hakları ve Polis Bağlamında Ortak Avrupa Değerleri

Gelişen yeni Avrupa işbirliği sürecinde özellikle polis uygulamalarından kaynaklanan insan hakları ihlallerinin önlenmesi açısından, ortak Avrupa değerlerinin kanun uygulayıcıları tarafından iyi anlaşılması gerekmektedir. Avrupa birliğinin yükselen yeni ve ortak değerleri; çoğulcu demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarını en üst düzeyde uygulama ilkeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrupa insan hakları sözleşmesinde açıkça ifade edilen bu ortak değerler, birlik kurumlarınca alınan kararlarla da güçlendirilmiştir. İnsan hakları ve hukuk devleti konusunda, hiç şüphe yok ki, dünyada en gelişmiş kurum Avrupa Birliği'dir. Bugün Avrupa Topluluğu içinde çok ileri derecede işleyen bir uygulama ve denetim

mekanizması mevcuttur. 1951’den bu yana varolan Avrupa Birliği çok büyük bir gelişme süreci içinde bugünlere gelmiştir. Değişik yapılanmalardan geçerek bugün dünyanın en büyük ekonomik gücü haline gelmiştir ve dünya siyasi yapısında çok önemli bir yere sahiptir. İnsan hakları, hukukun üstünlüğü ilkesiyle korunmakta, hukukun üstünlüğü ilkesi ise insan haklarına gösterilen saygı oranında güçlenmektedir. Birbiriyle adeta organik bir bağa sahip olan adı geçen ilkeler demokratik bir rejimin temel taşları olarak hayat bulmaktadır. Kolluk teşkilatları, hukukun üstünlüğü ilkesinin egemen olması için kamu düzeninin sağlanması ve bu surette temel hak ve özgürlüklerinin muhafaza edilmesi misyonunu üstlendiğinden ortak Avrupa değerlerinin korunması ve geliştirilmesi açısından önemli bir yere sahiptir. İnsanlar polisten, bir yandan etkili bir korunma isterlerken bir yandan da insancıl ve hukuka uygun görev beklemektedirler. Bu beklenti, polisi, evrensel insan hakları değerlerini görev anlayışına yansıtmaya ve içtenlikle benimseyip korumaya sevk etmektedir.

Hukuk devletlerinde kanunun uygulayıcısı olan polis, insan haklarını koruyan hukuk da dâhil olmak üzere bütün hukuk kurallarına uymak zorundadır. Kanunlarca kendisine verilen yetkilerini kullanırken, hukuka uygunluk, orantılılık ve ayrımcılık yapmama esaslarına uymak zorundadır. Dolayısıyla polislik en azından şu aşamada toplumsal yaşam için olmazsa olmaz bir niteliğe sahiptir. Diğer bir deyişle, biçimi, organizasyonu ve uygulamaları farklılıklar gösterebilir, zaman içerisinde önemli değişimler geçirebilir; ancak toplum yaşamından tamamen devre dışı kalması ve/veya işlevsiz bir konuma gelmesi en azından yakın ve orta vadede olanaklı gözükmemektedir.⁶³

Türkiye 11-12 Aralık 1999’da Helsinki Zirvesi’nde AB’ye aday ülke olarak kabul edilmiştir. Komisyon hazırlamış olduğu Katılım Stratejisi’nde Türkiye’deki insan hakları ihlallerine vurgu yapmış, Kopenhag Kriterlerinin siyasi olanlarının yerine getirilmeden müzakerelere başlanamayacağını belirtmiştir. Türkiye hakkında hazırlanan izleme raporlarında ön plana çıkan en önemli konu insan hakları ihlalleri olmuştur.⁶⁴ Ülkemizdeki insan haklarını takip eden AB dışındaki diğer Avrupa kuruluşlarının raporlarında da durum farklı değildir. Bu nedenle polis teşkilatının bütün mensupları görevlerini etkin, hukuka uygun ve insancıl olarak yerine getirme

⁶³ Bu konuda bir değerlendirme için bkz; Ali Çağlar, “Polisliğin Ortaya Çıkışı; Sosyolojik Bir İnceleme”, **Polis Bilimleri Dergisi**, c.1, s.4, (1999): 121-132.

⁶⁴ TUSİAD, **AB’ye Tam Üyelğe Doğru, Siyasi Kısıtlar ve Uyum Süreci**, (İstanbul, 1999), 14.

sorumluluklarını güvence altına almak zorundadırlar. Bu amacı gerçekleştirmek için polis amirleri kendi astlarını profesyonel yöntemlerle denetlemek, yönetmek ve yetiştirmek zorundadırlar. Türk Polis Teşkilatı'na yön verecek olan polis amirleri, polisin görevlerini yerine getirdiği alanların durağan olmamasından dolayı, değişikliklere ayak uydurabilme gerçeğini de kabul etmelidirler.

Hiyerarşik bir yapıya ve disiplin anlayışına sahip olan polis teşkilatları suçun önlenmesi ve soruşturulması ile huzurun korunması anlamında ortak bir kültür oluşturmuşlardır. Sınır tanımayan suçların devletleri tehdit eder konuma gelmesi ister istemez ülkelerin polis teşkilatlarını işbirliğine itmektir. Günümüzde Haiti, Bosna, Kosova, Liberya, Doğu Timor gibi dünyanın değişik bölgelerinde BM bünyesinde polis işbirliğine şahit olunmaktadır. Dolayısıyla yargı öncesi aşamalarda, polisçe yürütülecek suç soruşturmalarında uluslararası standartların sağlanması zorunluluk arz etmektedir. Avrupa devletlerinin polis teşkilatları arasında ortak polis değerlerinin yerleşmesi ve gelişmesi Avrupa konseyi tarafından sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu yüzden polis teşkilatlarında hukukun üstünlüğü ilkesini ve insan hakları anlayışını destekleyici değerlerin güçlendirilmesine çalışan Avrupa Konseyi ve diğer uluslararası teşkilatların bu yöndeki çalışmaları konunun önemini ortaya koymaktadır”.⁶⁵

⁶⁵ Arif Köktaş, “AB Uyum Sürecinde Türk Polis Teşkilatını Bekleyen Sorunlar”, **21.Yüzyılda Polisin Eğitimi Sempozyumu**, 2000, (Ankara: EGM, 2000): 819.

3. AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ VE MAHKEMESİ KARARLARI ÇERÇEVESİNDE POLİS UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Daha önce belirtildiği gibi, Avrupa Birliği sürecinde insan hakları alanında atılacak adımlar önemli bir faktör olarak ortada durmaktadır. İnsan hakları standartları ulusal kıstaslardan kurtularak uluslar üstü bir platformda şekillendiğinden ulus devletlerin içişleri kapsamında gerçekleştirdikleri eylemlerden olan polis/güvenlik uygulamalarının hukukiliğinin anlaşılması ve kabul edilebilirliğinin sağlanması açısından yine uluslar üstü bir yargı kurumu olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının incelenmesi önem kazanmaktadır. Bu bölümde; polislik faaliyetleri esnasında ortaya çıkabilecek insan hakları ihlallerine neden olabilecek polis uygulamalarının söz konusu mahkeme kararlarından da yararlanılarak, insan hakları perspektifinden ele alınmasına çalışılacaktır.

3.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Koruma Mekanizması

3.1.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

İnsan haklarının yerine getirilmesi, ihlallerin önlenmesi, Avrupa Konseyi'nin amaçlarından biri olduğu kadar, aynı zamanda konsey üyeliğinin de bir koşulu olarak öngörülmektedir. Konsey Statüsünün 3. Maddesinde, üye devletlerin hukukun üstünlüğü ilkesini ve egemenlik alanında bulunan insanların, insan haklarından ve temel özgürlüklerden yararlanması ilkesini kabul ettiği açıklanmıştır ve anılan ilkeleri çiğneyen üye devletlerin Avrupa Konseyi'nden ihraç edilmesi sonucuna kadar varan yaptırımlar düzenlenmiştir.

Avrupa Konseyi kurulduktan hemen sonra insan hakları konusunda belirlenen ilkeler doğrultusunda insan haklarına saygıyı sağlama amaçlı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 4.11.1950 tarihinde 12 devlet tarafından imzalanmış ve 3 Eylül 1953

tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Türkiye 10 Mart 1954 tarih ve 6366 Sayılı Kanunla 20 Mart 1952 tarihinde Paris’te imzaladığı bu Sözleşmeyi onaylamıştır.⁶⁶

4 Kasım 1950’de Avrupa Konseyi çerçevesinde imzalanan ve 3 Eylül 1953’de yürürlüğe giren Sözleşme insan haklarının bölgesel düzeyde düzenleyen ilk sözleşmedir. Resmi adı “İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme”dir.⁶⁷ AİHS, bireysel başvuru sistemini tamamlayan zorunlu yargı yetkisi ile kendine özgü bir yapı ve nitelik taşımaktadır.⁶⁸ Türkiye 10 Mart 1954 tarihli bir Kanun ile Sözleşme’yi onaylamış ve taraf olmuştur. AİHS de süreç içinde bazı değişikliklere uğramış ve günümüze değin kabul edilen 13 ek protokolle değiştirilmiştir. Bu protokoller arasında yer alan 11 nolu protokol AİHS’ye taraf devlet sayısının yarattığı reform ihtiyacını karşılamak ve Sözleşme’nin etkinliğini arttırmak amacıyla koruma sisteminde köklü değişiklikler yaratarak Sözleşme’yi yeniden yapılandırmıştır.⁶⁹ AİHS’de yer alan haklarda, Evrensel İnsan Hakları Bildirisi’nde sayılan haklardan çok değişik olmamakla birlikte, devletlerce doğrudan uygulanması olanaklı haklarla sınırlı tutulmuştur.⁷⁰ Sözleşme’nin getirdiği güvence sistemi, 18 Mayıs 1954 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Komisyonu’nun 21 Ocak 1959’da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin seçilmesi ile işlemeye başlamıştır.

Sözleşme’nin 1. Maddesi, Sözleşme’yi onaylayan devletlerin Sözleşme’de tanımlanan hak ve hürriyetleri tanıma ve koruma yükümlülüğünü düzenler. Bu Sözleşme’de güvence altına alınan haklar İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nde yer alan kişisel ve siyasal haklardır. Bu yüzden Sözleşme, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nde bulunan ekonomik, toplumsal ve kültürel haklara pek yer vermez. AİHS ile İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nde yer alan haklar listesi karşılaştırıldığında Sözleşme’deki listesinin kapsam bakımından Bildirideki listeye göre daha dar tutulduğu görülür ve Sözleşme’de Evrensel Bildiride olduğu gibi hak ve özgürlüklerin sadece genel formüller halinde açıklanmasıyla yetinilmeyerek,

⁶⁶ Enver Bozkurt, **Türkiye’nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı**, (Ankara: Emre Kitabevi, 1992), 333.

⁶⁷ Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, (Ankara: Turhan Kitabevi, 1999), 222.

⁶⁸ Tekin Akıllıoğlu, **İnsan Hakları- Kavram Kaynaklar ve Koruma Sistemleri**, (Ankara: SBF Yayınları, 1995), 202.

⁶⁹ Yasemin ÖZDEK, **Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve Türkiye**, (Ankara: TODAİE Yayınları, 2004), 28.

⁷⁰ Çelik, **age**, 303.

bunların mümkün olduğu kadar geniş ve somut bir biçimde tanımlanması ve sınırlarının belirlenmesi yoluna gidilmiştir.⁷¹

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Anayasamızın 90. Maddesine göre Kanun hükmündedir. Türkiye, AİHK'na kişisel başvuru hakkını 28 Ocak 1987 tarihinde, İnsan Hakları Divanı'nın zorunlu yargı yetkisini ise 22 Ocak 1990 tarihinde tanımıştır. Bu tanımın sonucu olarak, Türkiye'nin yetki alanı içinde bulunan kişilerin insan hakları ihlali iddiası ile Türkiye'yi AİHK'na şikayet edebilme yolu açılmıştır. Sözleşme kanun gibi aynen uygulanabilir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de Sözleşme'nin, sadece Sözleşme'ye taraf devletlerin organlarını, hak ve özgürlüklere saygı göstermeye zorlamakla yetinmediğini, aynı zamanda organların, yönetim makamlarının ve diğer kuruluşların, kişilerin hak ve özgürlüklerini ihlal etmelerini önlemelerini istediğini açıklamaktadır. İnsan hak ve temel özgürlüklerinin doğal sonucu olarak, bir hukuk devletinde idarenin kanuna bağlılığı şarttır. Yani idare edenle, idare edilenlerin ilişkisindeki idari eylemlerde ve işlemlerde kanunun hakim olması gereklidir. İdare hukukunun temel prensiplerinden biri olan “kanunilik ilkesi”, yani idari faaliyetlerin keyfiyet içerecek eylem ve davranışlardan kaçınma yükümlülüğüyle, hiyerarşik olan idare hukuku kurallarına uyma mecburiyeti uyarınca, devletle - kişiler arası münasebeti düzenleyen kanunların genel olması ve insan onurunun gerektirdiği niteliklere sahip olması şarttır.

Sözleşme'de korunması öngörülen insan hakları şunlardır:

- 1) Yaşama hakkı(mad. 2),
- 2) İşkence, insanlık-dışı ya da onur kırıcı davranış ve cezadan korunma hakkı (mad.3),
- 3) Tutsak ve köle edinilmemek, zorla çalıştırılmamak hakkı (mad.4) ,
- 4) Özgürlük ve kişi güvenliği hakkı (mad.5) ,
- 5) Adil bir biçimde yargılanma hakkı. (mad.6),
- 6) Ceza yasalarının geriye yürümezliği hakkı (mad.7),
- 7) Özel yaşama ve aile yaşamına, konut ve haberleşme özgürlüğüne saygı hakkı (mad.8),
- 8) Düşünce vicdan ve din özgürlüğü (mad.9) ,

⁷¹ Kapani, **age**, 45.

- 9) Düşüncesini açıklama özgürlüğü (mad.10),
- 10) Toplanma ve dernek kurma özgürlüğü (mad.11),
- 11) Evlenme ve aile kurma hakkı (mad.12),
- 12) Etkili hukuk yollarına başvurulabilme hakkı (mad.13).

Bunlara daha sonra ek protokoller aracılığı ile şu hakların ve özgürlüklerin eklendiği görülmektedir:

- 1) Mülkiyet hakkı,
- 2) Eğitim-öğrenim hakkı ve ana babanın çocuklarına kendi dinsel ve filozofik inançlarına göre eğitim sağlama hakkı
- 3) Serbest seçim hakkı
- 4) Kişilerin Sözleşme yükümlülükleri nedeniyle özgürlüklerini yitirmeme hakkı
- 5) Bulunulan ülkede serbestçe dolaşma ve yerleşme hakkı ve ülkeyi terk etme hakkı
- 6) Yabancıların topluca sınır dışı edilmemesi hakkı
- 7) Ölüm cezasına çarptırılmama hakkı
- 8) Yabancıların sınır dışı edilmeme hakkı
- 9) Mahkum olan kişinin üst mahkemelere başvurma hakkı
- 10) Kişilerin suçsuzluğu kanıtlandığı takdirde haksız ceza nedeniyle zarar-giderim hakkı
- 11) Aynı olaylar nedeniyle yeniden yargılanmama hakkı
- 12) Eşlerin evliliğe ilişkin haklarında ve sorumluluklarında eşitlik hakkı.⁷²

3.1.2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Koruma Mekanizması

11 nolu protokol ile değiştirilmeden önce AİHS, Sözleşme’de yer alan güvence sistemini işletmek amacıyla iki denetim organı kurmuştur. Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. Birer Sözleşme organı olarak kurulan bu yapıların yanı sıra, AİHS ile yaratılan bir organ olmayan, Avrupa

⁷² Pazarcı, **age**, 230-231.

Konseyi'nin siyasal organlarından biri olan Bakanlar Komitesi de AİHS'nin denetim sisteminde yargı-benzeri yetkilere sahipti.⁷³

Bu protokolün hazırlanmasındaki temel etken, sırasıyla Komisyon ve Mahkeme tarafından incelenen şikayet başvurularının, gerek artan iş yükü, gerekse de usulü düzenlemelerdeki yetersizlikler ve boşluklardan ötürü, sonuca bağlanmasının çok uzun sürmesi olmuştur.⁷⁴ 11 nolu protokol, Sözleşme'nin denetim mekanizmasını temelden değiştirdiği için ihtiyari olmayan bir protokoldür. Değişiklikler bu kadar köklü olduğu için, protokolün yürürlüğe girişi bütün devletlerin onaylamaları şartına bağlanmış, protokolün, en son imzadan 1 yıl sonra yürürlüğe gireceği düzenlenmiştir.⁷⁵ 11 nolu protokol Sözleşme'nin denetim organı olarak tek yapı öngörmüştür. Protokol, mevcut Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ni kaldırmış, Bakanlar Komitesi'nin başvuruların esasını karara bağlama yetkesine son vermiş ve tam zamanlı olarak çalışacak yeni Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ni düzenlemiştir. Böylece AİHS çerçevesinde ikili bir yapıda işleyen denetim sistemi terk edilerek tek mahkeme sistemine geçilmiştir.⁷⁶ Protokolün en önemli yeniliklerden birisi Komisyon'un kaldırılması, Bakanlar Komitesi'nin yargı benzeri işlevine son vermiş olmasıdır. Mahkeme Sözleşme'ye taraf devlet sayısına eşit hakimden oluşur. Yargıçlar 6 yıllık bir dönem için görev yapmaktadır. Bununla birlikte görev süresi sona eren yargıçların yeniden seçilebilmeleri mümkündür. Yargıçlar için 70 yaş sınırı getirilmiştir ve mahkemede aynı devletin birden fazla yurttaşının üye olarak bulunmayacağı ilkesine yer verilmemiştir. Mahkeme üyeleri, adlarına seçildikleri devletlerin temsilcileri olarak değil, kendi adlarına görev yapmaları ve bağımsız olarak karar vermeleri öngörülmüştür. Mahkeme komiteler, Daireler, Büyük Daire ve Genel Kurul şeklinde toplanmaktadır. AİHM Başkanı, Bölüm Başkanları ile görüşerek kurulacak komitelerin sayısını belirler. Sözleşme'nin 28. Maddesine göre eğer bir bireysel başvurunun daha fazla incelenmesi gerekmiyorsa, komite “oybirliğiyle” kabul edilmezlik veya kayıttan düşürülme kararı verebilir. Bu kararı kesindir. Sözleşme'nin öngörmüş olduğu yeni yapıda normal olarak Daireler, Mahkemenin genel yetkili

⁷³ Özdek, **age**, 40.

⁷⁴ Mehmet Semih Gemalmaz, **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**, (İstanbul: Beta Yayınları, 2001), 373.

⁷⁵ Ayhan Döner, **Avrupa İnsan Haklarının Uluslararası Alanda Korunması ve Avrupa Sistemi**, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2003), 157.

⁷⁶ Özdek, **age**, 68.

karar organlarıdır. Bunlar, Sözleşme'nin 30 ve 43. Maddelerinde düzenlenen istisnai durumlar dışında gerek bireysel, gerekse devlet başvuruları hakkında kesin kararı verirler. Dairede, Bölüm Başkanı ve aleyhine başvuruda bulunulmuş olan ilgili devletin milli hakimiyet yer almaktadır. Büyük Daire istisnai durumlarda yargılama yetkisine sahiptir. Bir dairenin yargılama yetkisini Büyük Daire'ye bırakması durumunda ve bir daire dava hakkında karar verdikten sonra, tarafların “davanın yeniden görüşülmesi” ne yönelik taleplerinin kabul edilmesi halinde, dava Büyük Daire tarafından karar bağlanır. Mahkeme üyesi bütün hakimlerin bir araya gelmesiyle oluşan Genel Kurul, yapısındaki büyüklük gereği yargısal bir göreve sahip değildir. Genel kurul, mahkeme başkanının, başkan yardımcılarının, daire başkanlarının, yazı işleri müdürünü ve yardımcılarını seçer, daireler kurar ve mahkeme içtüzüğünü kabul eder.⁷⁷

Mahkeme, AİHS'nin çiğnenip çiğnenmediğini ancak ya devlet başvurusu ya da bireysel başvuru üzerine inceler. Bir başvuru yapılmadan, mahkeme kendiliğinden bir devletin sözleşmeye aykırı hareket edip etmediğini inceleyemez.⁷⁸ Mahkemenin yetkisi şikâyetin taraflarına, konusuna, zamanına ve bölgeye göre belirlenir. Mahkeme her somut olayda, bu unsurları göz önüne almak ve yetkili olup olmadığı konusunda karar vermek zorundadır. AİHM'ne başvurular, devletler veya kişiler, devlet dışı kuruluşlar ya da birey toplulukları tarafından yapılabilir. Sözleşme'nin 33. Maddesine göre akit devletlerden birisi hak ve özgürlükleri ihlal edilenlerin kendi vatandaşı olup olmadığına bakmaksızın, diğer akit devletlerin Sözleşme'yi ihlal ettiği iddiasıyla mahkemeye başvurabilecektir. Bu yetki Sözleşme'nin getirdiği ortak güvence sisteminin zorunlu bir gereğidir.

Devletlerarası başvuru yolu, Sözleşme'ye taraf devletlerin objektif sorumluluklarına dayandığından başvuruda bulunulan devletin mağdur olması gerekmez. Sözleşmeciler devletin mahkemeye başvururken ilgili devletçe Sözleşme'ye aykırı davranılmasının doğrudan ya da dolaylı, bireysel başvuruda koşul olarak arandığı gibi, kendisine zarar verildiğini ne ileri sürmesine ne de kanıtlamasına gerek vardır. Bunun gibi başvuruda bulunan devletin kendi vatandaşlarına karşı bir ihlal iddiasını ileri sürmesi de gerekli değildir. Sözleşme'ye taraf olmayan devlet vatandaşları veya vatansızlar, hatta şikâyet edilen devletin kendi vatandaşlarının haklarının korunması için de

⁷⁷ Döner, *age*, 165.

⁷⁸ Feyyaz Gölcüklü, A. Şeref Gözübüyük, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, (Ankara: Turhan Yayınları, 1994), 46.

şikâyet yapabilirler. Bir devletlerarası başvuruda Sözleşme'ye taraf bir devletin ulusal yasalarının da Sözleşme ile bağdaşmadığı ileri sürülebilir. Bu durumda devletlerarası başvuru, taraf devletlerin ulusal mevzuatlarının Sözleşme'ye uygunluğunun soyut olarak incelenmesine olanak verir. Sözleşme'ci bir devletin genel, sürekli, sistematik nitelik taşıyan idari pratikleri de devletlerarası başvuru yolu ile şikâyet edilebilir.⁷⁹ Mahkeme, akit devletlerin Sözleşme'yle üstlendikleri yükümlülüklerle riayet edip etmediklerini izlemekle görevli olduğundan, Sözleşme'nin ihlal edilip edilmediğinin belirlenmesinde, şikâyetçinin iddiasıyla bağlı olmayıp konuyu doğrudan bütün yönleriyle inceleme yetkisine sahiptir. Sözleşme'nin bu niteliği sonucu başvuran şikâyetini geri alsa da, mahkeme kamu yararına incelemesini sürdürebilir.

Şikâyet hakkına sahip olanlar ilk planda gerçek kişilerdir. Kişinin ulusal hukuka göre ergin ve sezgin olması gerekmez. Kişinin kısıtlı, akıl hastası olması, doğrudan mahkemeye başvurmasına engel değildir. Gerçek kişiler yasal temsilcileri eliyle de mahkemeye başvurabilirler, isterlerse başvuruyu hem kendileri hem de temsilcileri imzalayabilir.⁸⁰ 34. Maddede geçen “gayri resmi kuruluş” veya özel kişilerden oluşan her topluluk ifadesinden dernekler, vakıflar ve siyasi partiler olmak üzere tüzel kişiliğe sahip bütün kişi birlikleri anlaşılmalıdır. Buna karşılık yerel yönetimler özerk ya da yarı özerk hükümet kuruluşları, kamu tüzel kişileri gibi kamu gücünü kullanan birimlerin bireysel başvuru hakları yoktur. Şikâyetçi Sözleşme'nin çiğnenmesinden zarar görmüş olmalıdır. Mahkemeye başvuruda bulunabilmek için, başvuranın menfaatinin kişisel, doğrudan ve güncel olması gerekir. Mahkemeye bireysel başvuruda bulunabilmek için kişinin Sözleşme ile korunan hak ve özgürlüğünün çiğnendiğini ve somut olarak mağdur olduğunu ileri sürmesi gerekir. Bir kimsenin Sözleşme'ye aykırılığı ileri sürülen eylem ya da işleminden zarar görmüş olması için, kişi ile zarar arasında doğrudan bir nedensellik bağının olması gerekir.⁸¹

Şikâyet edilen Sözleşme'ye taraf olan bir akit devlettir. Mahkemeye yapılan başvurular ister devlet ister bireysel başvuru olsun, Sözleşme'yi çiğnediği ileri sürülen Avrupa Konseyi üyesi sözleşmecî devlete karşı yapılır. Eğer aleyhinde başvuru yapılan devlet Sözleşme'nin tarafı değilse ya da protokolde yer alan bir hak ihlali iddiasıyla başvuru yapılıyorsa ve bu protokol aleyhinde başvuruda bulunulan ülke

⁷⁹ Özdek, **age**, 51.

⁸⁰ Gölcüklü, Gözübüyük, **age**, 47.

⁸¹ **age**, 49.

tarafından imzalanmamışsa ya da ilgili ülke Sözleşme'nin 57. Maddesine dayanarak bir çekince koymuşsa, ya da aleyhinde başvuru alan taraf ilgili eylemden dolayı sorumlu değilse bu tür başvurular aynı şekilde reddedilecektir. Mahkemenin konu yönünden yetkisi Sözleşme ve ek protokollerinde yer alan hak ve özgürlüklerle sınırlıdır. Bunların dışında kalan hak ve özgürlüklerin çiğnenmesinden dolayı mahkemeye başvurma olanağı yoktur.⁸² Protokollerle AİHS'ye eklenen haklar ise yalnız bu protokoller onaylayan devletler bakımından yükümlülük doğurmaktadır.

AİHS güvenceye aldığı hak ve özgürlüklere “çekince” getirme yolunu da tanıyarak, taraf devletlere Sözleşme'nin koruma alanını daraltma olanağı vermiştir. Sözleşme'ye konulan çekinceler, belirli Maddelerin kendisi bakımından bağlayıcı olmasını istemeyen bir devletin, o sözleşmeye tümüyle taraf olmaktan kaçınmasını önlemektedir, ancak bu yolla sözleşmelerin etkinlik alanı da kısıtlanmakta, insan hak ve özgürlüklerinin alanı daraltılmaktadır. AİHS'nin yer bakımından uygulanmasında genel kural, taraf devletlerin siyasal sınırları içinde ülke topraklarında sözleşmenin uygulanmasıdır. Ancak Sözleşme'nin 1. Maddesine dayanarak bu kural mahkeme içtihatlarıyla genişletilmiştir. Buna göre bir devletin yetki alanı, yalnız ülkesi ile sınırlı değildir, devlet otoritesinin egemen olduğu ulusal sınırların dışında kalan yerleri de içerir. Uluslararası hukuka göre, kural olarak antlaşmalar geriye yürümez. Bu kural, mahkemenin zaman yönünden yetkisini belirleyen etkin bir kuraldır. Sözleşme yürürlüğe girmesinden önce olan olaylara uygulanmaz.⁸³ AİHS'ye taraf bir devletin Sözleşme'yi onayladıktan sonraki ilk 5 yıl içinde Sözleşme'yi feshetmesine izin verilmemiştir.

Mahkemenin ana görevlerinden biri, kuşkusuz kabul edilebilirlik koşullarına uygun olmayan başvuruları elemek ve koruma mekanizmasının sağlıklı işlemlerini sağlamaktır.⁸⁴ Kabul edilebilirlik koşulları, bir başvurunun esası bakımından incelemeye alınabilmesi için yerine getirilmesi gereken ön koşullardır. Bir başvurunun esası bakımından incelemeye alınabilmesi için iki koşul öngörülmüştür;

- a) İç hukuk yollarının tüketilmesi,
- b) Başvurunun 6 aylık süre sınırlamasına uygun olarak yapılması
- c) Yalnız bireysel başvurular için öngörülmüş koşulları ise;

⁸² Gölcüklü, Gözübüyük, **age**, 55.

⁸³ Gölcüklü, Gözübüyük, **age**, 62.

⁸⁴ Gölcüklü, Gözübüyük, **age**, 67.

- Başvuranın kimliğinin belli olması,
- Başvurunun mahkemenin yetkisi içinde olması,
- Başvurunun daha önce mahkemece incelenmemiş olması,
- Aynı konuda başka bir uluslararası yere başvurulmamış olması,
- Başvurunun açıkça temelden yoksun olmaması,
- Başvuru hakkının kötüye kullanılmamış olması.

Kabul edilebilir bulunan başvurular esas bakımından incelenir. AİHM, gerek duyduğu takdirde bir soruşturma yapar. Soruşturma ile başvurunun konusunu oluşturan olayların gerçekliği araştırılır. Sözleşme, davaya üçüncü tarafın müdahalesi yolunu da tanımıştır. Bir sözleşmeci devletin vatandaşı bir başka sözleşmeci devlet aleyhine başvuruda bulunduğu takdirde, başvurunun vatandaşı olduğu devletin davanın görülmesi sırasında yazılı görüşlerini sunma ve duruşmalara katılma hakkı vardır.⁸⁵ Bir başvuru kabul edilebilir bulunduğu takdire, AİHM taraflar arasında dostça çözüme ulaşılması için girişimde bulunur. Dostça çözüm, başvurunun esası hakkında karar verilmeden önce, sorunun taraflar arasında uzlaşmaya varılarak sonuçlandırılmasıdır. Böyle bir çözüme ulaşırsa, dava kayıttan düşer, yani başvurunun esası incelemeye devam etmez ve dava sona erer. Mahkemenin bu görüşmelerdeki rolü, dostça çözüme ulaşılması için taraflara yardımcı olmak, arabuluculuk yapmaktır. Dostça çözüm kararı, davanın esası hakkında bir karar olmadığından, sözleşmenin çiğnendiği anlamına gelmez. Bir devlet dostça çözüm yoluna genellikle mahkeme tarafından mahkûm edilmemek için gider. Başvurucunun, davalı devletin kendisine önerdiği dostça çözüm koşullarını kabul etmeyip davaya devam edilmesini istemesi halinde başvurunun esası hakkında karar verilmesi gerekir.⁸⁶ Kabul edilebilir bulunan bir başvuru dostça çözüme ulaştırılamazsa AİHM davanın esası hakkında bir karar verir. Sözleşme'nin ihlal edildiği saptanırsa ve davalı devletin iç hukuk bu ihlalin düzeltilmesine izin vermiyorsa zarar gören tarafa hakkaniyete uygun bir tazminatın ödenmesine de hükmedebilir (Md. 31)

⁸⁵ Özdek, **age**, 64.

⁸⁶ Özdek, **age**, 65.

Mahkemenin ihlal kararını verirken bir yasayı kaldırma, idari işlemi iptal etme ya da ulusal yargı kararını bozma gibi yetkileri yoktur.⁸⁷ Bu şekilde ödenecek tazminat, şikâyetçinin uğradığı maddi ve manevi zararlarla iç başvuru yollarının tüketilmesi dolayısıyla yapılanlar da dâhil, AİHM önündeki masrafları da kapsar. Başvuran uğradığı maddi ve manevi zararlarla yaptığı masrafları kanıtlamak zorundadır. Mahkeme kararı yalnız şikâyet edilen devlet açısından bağlayıcıdır. Ancak kararla, ilgili devletin ne iç hukuk düzeni değişebilir, ne de devlet organlarının yapmış olduğu bir işlem ortadan kaldırılabilir. Mahkemenin kesin nitelikteki kararları bağlayıcıdır. Devlet bu karara uymak zorundadır. 11 Numaralı Protokol Bakanlar Komitesi'nin başvuruların esası hakkında karar verme yetkisini kaldırmış olmakla beraber, kararların yerine getirilmesini denetim yetkisini yine Bakanlar Komitesi'ne vermiştir. Günümüzde Sözleşme sisteminde Bakanlar Komitesi'nin sahip olduğu tek yetki de Sözleşme'nin 46. Maddesi ile kendisine verilen bu denetim yetkisidir. Mahkeme kararlarının yerine getirilmemesi durumunda, kararları yerine getirmeyen sözleşmecî devlete karşı herhangi bir yaptırım Sözleşme'de öngörülmemiştir. İnsan hakların saygı yükümlülüğünü ihlal eden bir taraf devlete karşı tek yaptırım, Avrupa Konseyi Statüsü'nün 8. Maddesinin uygulanarak, Konsey üyesi bir devletin Konsey'deki temsil haklarının askıya alınması ya da Konsey'den çıkarılmasıdır. Mahkemeye ancak, bir kamu otoritesinin sorumluluk alanına giren işlemlerinden dolayı şikâyetle bulunabilinir, mahkeme özel kişilere veya kuruluşlara karşı yapılan şikâyetlere bakmaz.

3.1.3. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hükümleri Işığında İşkence ve Kötü Muamele Suçu

İşkence, kişinin maddi ve manevi bütünlük hakkına yönelik çeşitli kötü muamelelerden sadece biri, ama en ağırıdır. İşkence, “bir kimseye yapılan maddi veya manevi eziyet, şiddetli eziyet, zulüm, azap, hissi sıkıntı” anlamlarına gelmektedir. 10 Şubat 1984 tarihli “İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi” esas alındığında “İşkence” terimi; bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla, bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözetin herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki

⁸⁷ Özdek, age, 67.

veya rızası veya muvafakatıyla uygulanan fiziki veya manevî ağır acı veya ızdırap veren bir fiil anlamına gelmektedir. Bu itibarla, işkence suçu esas itibarıyla yine bir suç şüphesi dolayısıyla delil etme amacına yönelik ya da sözleşmedeki ifadeyle “ayırım gözeten herhangi bir sebeple” de işlenebilecektir. İşkence teşkil eden fiiller, ani olarak değil, sistematik bir şekilde ve belli bir süreç içinde işlenmektedirler. Böylece işkencenin en önemli özelliği süreklilik arz etmesidir.⁸⁸

Hukuk literatüründe ise birbirine yakın birçok tanımı yapılmaktadır. Öğreti ve yargı kararlarında ise işkence; “bir kimseye, maddi ve manevi mahiyette eza verici hareketler” olarak tarif edilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 3. Maddesi işkenceyi yasaklamıştır. Savaş ya da diğer olağanüstü hâllerde bile bu hakla ilgili hiçbir esnekliğe izin verilmemiştir. Dolayısıyla eşine az rastlanan bir şekilde bu hak her hal ve durumda garanti altına alınmıştır. AİHS 3. Madde: “Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tâbi tutulamaz.”, ibaresi 14 kelimelik metni ile Sözleşme’nin en kısa hükümlerinden birisini teşkil eder. Ancak son derece açık ve özdür. Madde hükmü ile getirilen yasaklar mutlaktır. İstisna getirilemez. AİHS’nin 15. Maddesinde sözü edilen olağanüstü hallerde askıya alınamaz. 3. Maddenin içerdiği bu mutlak yasak savaş hali de dahil olmak üzere terör ve örgütlü suçlarla mücadele gibi en zor koşullar ve en ağır toplumsal acil durumlarda dahi Madde ile korunan haklardan feragate izin vermez. Bu itibarla kayıtsız ve şartsız olan bu hüküm sınırlar ötesi bir etkiye sahiptir. Hükümün kanun yoluyla kısıtlanmasına imkan yoktur.

AİHM, birçok kararında 3. Maddenin demokratik bir toplumun en temel değerlerinden birisi olduğunu vurgulamıştır. Yasaklayıcı hükümlerin üye devletlerin hukuk sistemlerinde yer almasına rağmen pek çok kez ihlal edildiği bilinen bir gerçekliktir. Maddenin yasaklamış olduğu işkence; fena muamelelerin daha üst seviyesinde en ağır ve en yoğun bir şekilde insana yapılan muameleyi içerir. Maddenin getirdiği koruma ise, işkence dışında insan onuruna ve fizik bütünlüğüne karşı pek çok saldırıyı da içermektedir.

Mahkeme, çeşitli uygulamaları işkence olarak mahkûm etmiştir. Bunların kesin bir listesini vermek mümkün değildir ve işkenceyle ilgili herhangi bir değerlendirmede,

⁸⁸ “Yeni Türk Ceza Kanununda Hayata Karşı, Vücut Dokunulmazlığına Karşı Suçlar, İşkence Ve Eziyet, Terk Ve Yardım Veya Bildirim Yükümlülüğünün Yerine Getirilmemesi Suçları” <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/102.doc>[29.01.2008].

mağdurun özellikleri dikkate alınmak durumundadır. Ancak, ağır şekilde dayak atma, elektrik verme, ısıyla ilgili anormal uygulamalara tâbi tutma, ırza geçme gibi olayları kapsayan işkencenin ortak unsuru, mağdurun ıstırap çektiği ruhsal ve fiziksel acıların kesifliğidir. İşkence, genellikle kasten ve amaçlı olarak yapılmaktadır.

Mahkeme, sorgulanmaya karşı direnmek için özel bir eğitimden geçmiş olmaları nedeniyle, ya da arkadaşları tarafından dışlanma korkusu yüzünden sorguda olağanüstü direnç gösterecek olan özellikle bazı zanlılarının sorgulanmasında zorluklar olabileceğini kabul etmiştir. Böyle bile olsa, zanlının yapmış olduğu düşünülen herhangi bir şey 3. Maddeye aykırı bir muamelenin yapılmasını haklı gösteremez. Bilgi almak için yapılacak sorgulamada yardımcı etkili araçlar olsalar da, olmasalar da, ciddî zihinsel bulanıklığa neden olmak suretiyle kişinin algısal işlevini yerine getirememesi, Sözleşme tarafından kesinlikle dışlanmıştır. Örnek olarak çınlıplak soyularak, kolları sırtından arkadan bağlanmış olarak kollarından havada asılı tutulmak olarak tabir edilen Filistin askısına alındığı iddialarını yerinde bulan mahkeme, böyle bir muamelenin ancak kasten yapılmış olacağı görüşünden hareketle yapılan muameleyi, işkence olarak kabul etmiştir⁸⁹. Mağdura yönelik şiddetli surette darp hareketlerini de yine bu kapsamda ele almıştır. Yine, kişinin çınlıplak soyularak gözlerinin bağlanması veya tazyikli suya tutulması yahut tecavüze uğraması işkence olarak kabul etmiştir. Buradan çıkan sonuç işkence olarak kabul edilen eylemler mağdur üzerinde bıraktığı sonuçları itibariyle oldukça ciddi eylemlerdir. Yoğunluk, kasıt ve amaç unsurları bir arada değerlendirildiğinde bu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Yoğunluk, kasıt ve amaç unsuru itibariyle işkence seviyesine ulaşmayan muameleler ise insanlık dışı ve onur kırıcı (küçük düşürücü) muamele olarak değerlendirilecektir. İnsanlık dışı ve küçük düşürücü muamelelere daha çok alıkoyma, gözaltı ve ifade/sorgu koşullarında rastlanmaktadır.

3.1.4. AİHM İçtihatlarının Genel Olarak Değerlendirilmesi

Yukarıdaki bölümde de değinildiği gibi 3. Maddenin niteliği gereği sürekli yoruma açık oluşu nedeniyle birçok alanda bu muamelelere rastlamak mümkündür. Yoğunlukla 2. Madde kapsamında mütalaa edilen kayıp kişiler olgusu, 3. Maddenin ihlali iddiasıyla birçok kez AİHM'nin önüne gelmiştir. 3. Maddenin ihlali iddiası

⁸⁹ AİHM Kararı, “CANGÖZ /Türkiye Davası*Başvuru no:28039/95 Strazburg”. <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/karar/cangoz.doc> [25.11.07].

bağlamında kayıp vakalarını değerlendiren AİHM, yakınlarından haber alamayan, akıbetleri hakkında bilgi sahibi olamayan ve kayıp iddiası başvuruları karşısında harekete geçmeyen devlet makamları ve yetkililerinin kayıtsız tutumları karşısında, ciddi psikolojik üzüntüye giren başvuruçuların içinde bulunduğu durumu, insanlık dışı ve onur kırıcı olarak değerlendirmiştir. AİHM, gözaltında bulunan kişiye gözaltı sırasında gerekli tıbbi yardımın verilmemesi gibi durumları da insanlık dışı ve onur kırıcı bulmuştur. Dolayısıyla gözaltına alınanların tedavi edilmeleri büyük önem arz etmektedir. AİHM, renk, ırk ve dine dayanan ve Sözleşme'nin 14. Maddesinde yasaklanan ayrımcılığın da gerektiğinde onur kırıcı bir muamele oluşturabileceğine işaret etmiştir. 3. Maddede yasaklanan davranışlar mutlaka cebri bir kuvveti ve şiddeti gerektirmez. Kişinin zihni melekeleri de dahil olmak üzere kendisine verilen her türlü manevi acı ve ızdırap ta bu kapsam içerisinde değerlendirilmektedir.

Görüldüğü üzere, muameleye maruz kalan kişinin onurunu kıran, küçük düşüren ve alçaltan her davranış bu Maddenin ihlali kapsamında değerlendirilmektedir. Özgürlüklerinden yoksun olan ve devlet yetkililerinin denetiminde olan kişiler aleyhine 3. Maddenin istismar edildiği bilinen bir gerçekliktir. Belirlenmesi gereken ilk husus, alıkonulan kişiye kendi davranışı nedeniyle gerekli olmadığı sürece kaba kuvvete başvurulmasının zorunlu olmadığıdır. Zorunluluk olmamasına rağmen kaba kuvvet var ise 3. Maddenin ihlali söz konusu olacaktır. Kaba kuvvetin en bariz kanıtı, fiziksel yara izleri ve psikolojik tramvaya ilişkin gözlemlerdir. Mahkeme, davalı devletten kişinin gözaltındayken mağdur olduğu yaralanmaların açıklamasını yapmasını isteyecektir. Söz konusu izlerin alıkoyma süresiyle ilgili olmadığını ispat yükü, kişiyi alıkoyan sorumlu personele bir başka deyişle sorumlu devlete düşmektedir. Devlet, uygulamanın alıkonulan kişinin kendi davranışları nedeniyle gerekli olduğunu ve ancak gereken ölçüde zor kullanıldığını ispatlamak zorundadır. AİHM, yapılan açıklamaların samimi ve inandırıcı olup olmadığını değerlendirecektir. AİHM, gözaltında polis memurları tarafından işkenceye maruz kaldığını iddia eden ve şikayet sonucunda iç hukukta delil yetersizliğinden sanık polis memurları hakkında beraat kararı verilen olaylarda, bir kimsenin gözaltında bulunduğu sırada tamamen polis memurlarının denetiminde bulunduğundan bu yaraların nedenini inandırıcı şekilde açıklama, mağdurun iddialarını ve özellikle doktor raporlarını çürüten raporları sunmanın devlete ait olduğunu vurgu yaparak 3. Maddenin ihlali sonucuna varmıştır.

AİHM, gözaltına alınırken aşırı güç kullanma nedeniyle oluşabilecek ağır yaralama gerçekleşen olaylarda yeterli soruşturma yapılmaması ve ölüm riski nedeniyle 2. Madde yönünden ihlal olmadığına, ancak 3. Madde açısından işkence yasağının ihlaline karar vermiştir. Mahkeme, kişilerin gözaltında dövülmesi, ölümlle tehdit edilmesi, tutulma koşullarının ağır oluşu, soğukta bırakılması şeklinde oluşan muamelenin, insanlık dışı muamele yasağı ile onur kırıcı muamele yasağının ihlali olarak değerlendirmiştir.

Görüldüğü üzere tutuklama, sorgulama ve alıkoyma durumlarında gerçekleşen bu gibi hallerde uygulanan cebri kuvvetin gerekli olup olmadığını, alıkonulan kişinin bu muameleye sebebiyet verip vermediğini, mahkeme sürekli bir biçimde göz önüne almakta ve ispat külfetini de devlete yüklemektedir. Bu yönüyle hukuktaki “İddia eden ispat etmekle yükümlüdür” genel kuraldan ayrılmaktadır. Olumsuz gözaltı koşullarının kötü muamele kapsamına girebileceği unutulmamalıdır. Gözaltı sisteminin her zaman kontrolü istenmekte olup; kimseyle görüştürülmeden gözaltında tutma, asla 5. Madde ile uyumamaktadır ve çok uzun süreli gözaltı uygulaması 3. Maddenin ihlali demektir. Gözaltı koşulları ne olursa olsun, ortaya çıkan koşullar başvuru sahibinin kendi davranışlarından kaynaklansa bile devletin, yaşı küçüklerde ya da sağlık veya psikolojik sorunlularda olduğu gibi, savunmasız mahpusun da sağlığını koruma pozitif yükümlülüğü bulunmaktadır.

Tek başına hücre hapsi 3. Maddeye aykırı değildir. Ancak bazı durumlarda uygulamanın ağırlığı, süresi, hedefi, kişi üzerinde bıraktığı fiziksel ve ruhsal etkiler gibi faktörler değerlendirilerek 3. Maddenin ihlali olup olmadığı tartışılabilecektir. Soyularak üst aranması sırasında mahkumlara yönelik küçük düşürücü muamelelere rastlamak mümkündür. Bu itibarla uygulama doğru şekilde yapılmalıdır. Bir mahkumu hemcinsi veya karşı cinsi önünde çıplak soyunmaya zorlamak, cinsel uzuvlarına dokunmak, kişiye karşı yapılmış saygısızlık ve küçük düşürücü bir davranıştır.

AİHM’nin bu kararları göstermektedir ki fizik koşulları yetersiz, sıcak su akmayan, temiz hava ve güneş ışığı gelmeyen, uyuma koşulları elverişli olmayan, aşırı kalabalık ve hijyen ortamından yoksun cezaevi koşullarında kalan mahkumlar yönünden başvuru olduğu takdirde insanlık dışı ve onur kırıcı bir muamele yasağından ihlal ile karşılaşılması olasıdır. Dolayısıyla nezarethanelerin standartlara uygun hale getirilmesi ve sürekli gözlenip dijital kayıt altına alınması önemlidir.

AİHS 1. Maddeye göre “Yüksek sözleşmeciler taraflar kendi yetki alanları içinde bulunan herkese bu Sözleşme’nin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlükleri tanırlar” hükmünden hareketle, devletler 3. Maddenin ihlal iddiasıyla karşılaştıkları zaman uygun ve etkili bir soruşturma yapacaklar ve faillerin cezalandırılması yoluna gideceklerdir. Kısacası, soruşturma tam ve etkin bir biçimde yapılacaktır. İhlal iddiasının tartışılabilir durumda olması devlet yetkililerinin harekete geçmesi için yeterlidir. Devletler etkin koruyucu önlemler geliştirme, bütün işkence şikayet ve bildirimlerini zamanında, tarafsız ve etkin olarak soruşturma, sorumluları adalet önüne çıkarma ve kurbanlara giderim sağlamakla yükümlüdür. Devletler halklarını sadece kendi birimleri tarafından yapılan işkenceye karşı değil, aynı zamanda sivil bireyler tarafından yapılan benzer uygulamalara karşı korumakla da sorumludur. Özel kişiler de dahil olmak üzere hiç kimse tarafından işkence ve insanlık dışı küçük düşürücü muamele uygulamasına maruz kalmayacaktır. Buna göre gözaltına sağlıklı bir şekilde alınan bir kişinin daha sonra salıverildiğinde yara ve berelerinin olması durumunda ispat külfeti davalı devlete düşecektir. Bu durumda devletin yapması gereken inandırıcı bir biçimde bu yara ve berelerin açıklamasını yapmaktır.

Sözleşme’ye taraf olan bir devleti işkence ve insanlık dışı muameleden suçlu bulmak belli bir damgalanma getireceği için, Sözleşme organları yapılan eylemle ilgili çok yüksek standartta delil istemektedir. İşkenceye karşı hukuki ve siyasi mücadelenin etkili olabilmesi için işkenceye dair belgeler gerekmektedir. İşkencenin en önemli delillerinden birisi, mağdurun vücudundaki işkence izleridir. İşkence iddiaları, doktor raporu ve benzeri belgelerle kanıtlanması gereken olgulardır. Çoğunlukla başvuru sahiplerinin bu tür belgelere sahip olamadığı ya da mahkemeye delil olarak sunamadığı davalarda iddialarını kanıtlamaları güçtür. Ancak mahkeme son zamanlarda vermiş olduğu kararlarda “darp ve cebir izine rastlanmamıştır” gibi çok kısa ve yüzeysel doktor raporlarına itibar etme eğilimi içerisinde değildir. Gözaltı sonrasında sanıkların detaylı doktor muayenesinden geçirilmelerinin, muayene sırasında kolluk kuvvetlerinin odada bulunmamasının, ve sanıkların doktora yaptıkları anlatımlarının rapora aynen geçirilmesinin, gözaltında kötü muameleleri önlemeye yönelik önlemler teşkil edeceğini belirtmiştir.⁹⁰ :

⁹⁰ Fuat Şenoğlu, “Temel Hak ve Özgürlüklere İlişkin Avrupa Birliği Komisyonunun Türkiye Hakkında Bazı İlerleme Raporları”. <http://www.turkhukuk sitesi.com> [15.07.2007].

“2006 yılının ilk 8 ayında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Türkiye’nin AİHS’nin en azından bir Maddesini ihlal ettiği sonucuna vardığı 196 nihai karar vermiştir. 5 davada Türkiye’nin AİHS’yi ihlal etmediği belirlenmiştir. Bu kararların çoğu 1999’dan önce açılmış davalara ilişkindir. 1 Eylül 2005’ten 31 Ağustos 2006 tarihine kadar, AİHM’ye Türkiye ile ilgili 2100 yeni başvuru yapılmıştır. Başvuruların üçte ikisinden fazlası adil yargılama (Madde 6) ve mülkiyet haklarının korunması (Protokol 1, Madde 6) haklarına ilişkindir. 78 dava yaşam hakkı (Madde 2), 142 dava işkence yasağıyla (Madde 3) ilgilidir. Güneydoğu’daki duruma ilişkin olarak AİHM, Türkiye’ye karşı İçyer davasında Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun’un, tartışmasız şekilde başvuru sahibinin özgürce köyüne dönebilmesini sağlayacak şekilde tazminat sağladığını belirlemiştir. Bu kararın ardından, köye dönüşle ilgili yaklaşık 1500 dava Mahkeme tarafından kabul edilemez ilan edilmiştir. 2004 ve 2005 yıllarında Türkiye tarafından gerçekleştirilen reformların, AİHM kararlarının uygulanması konusunda olumlu etkileri olmuştur. Bununla birlikte, Bakanlar Komitesi’nde uygulamanın denetimi için bekleyen davaların %14,4’ü halen Türkiye ile ilgilidir. Türk mevzuatındaki mevcut kısıtlamalar, belirli şartlar altında AİHM tarafından ihlal kararı verilen davaların tekrar görülmesini önlemektedir. Bu, Halki Güneş davası ile ilgili AİHM kararının ve eski devlet güvenlik mahkemelerinde yargılamanın adilliğine ilişkin 113 dava hakkındaki AİHM hükümlerinin uygulanmasını engellemektedir. Öcalan davasına ilişkin olarak, AİHM yeniden yargılama konusunu büyük ölçüde Bakanlar Komitesi’nin gözetiminde ulusal makamların kararına bırakmıştır”.

Bakanlar Komitesi’nde gerekli uygulama önlemlerinin alınmasını bekleyen diğer davalar, güvenlik güçlerinin eylemleri hakkında ve görevi kötü kullanmaya karşı etkili çözümlere ilişkindir. Bu davalar büyük ölçüde 1990’ların ilk yarısında gerçekleştirilen terörle mücadele sırasında meydana gelen olayları ilgilendirmekle beraber, bazıları normal polis faaliyetlerine ilişkindir. Davalar sonuçlandırıldığından bu yana bir dizi olumlu yasal reform gerçekleştirilmiştir. Komite sözkonusu reformların uygulanmasını yakından izlemektedir.⁹¹ :

“Bunların yanı sıra, ifade özgürlüğüne ilişkin 115 dava uygulamanın denetimi için Bakanlar Komitesi’nde beklemektedir. Bu davalar büyük ölçüde 2004 yılında değiştirilen eski Türk Ceza Kanunu’nun, bazıları ise Terörle Mücadele Kanunu’nun Maddeleriyle ilgilidir. Bu hükümlerin uygulanması, Bakanlar Komitesi tarafından Türk mahkemelerinin içtihat hukukunun yanı sıra kovuşturma uygulamaları ışığında değerlendirilecektir. Kayıp Şahıslar Komitesi 2004 yılında tekrar faaliyete geçirilmiştir. Bununla beraber, Bakanlar Komitesi kayıp şahısların akıbetinin belirlenebilmesi için ek önlemlerin alınması gerektiği düşüncesindedir”.

3.2. İnsan Hakları Açısından Polis Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Polis, görevini yerine getirmek için, sahip olduğu yasal yetkilere dayanarak bir takım faaliyetler içerisinde bulunur. Polislik hizmetlerinin, Türk insanının layık olduğu Avrupa Birliği standartlarına ulaşabilmesi için yapılmakta olan girişimlerinin önemli bir parçasını yasalardaki güncelleştirmeler oluşturmaktadır. Bunlardan Anayasa üzerindeki değişiklikler ile tümüyle yenileştirilen Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerinden ve polisi yakından ilgilendiren diğer

⁹¹ Fuat Şenoğlu, “Temel Hak ve Özgürlüklere İlişkin Avrupa Birliği Komisyonunun Türkiye Hakkında Bazı İlerleme Raporları” <http://www.turkhukuk sitesi.com>[15.07.2007].

düzenlemelerden önemlilerine, insan hakları perspektifinden değinilecektir.⁹² Bu uygulamaların belirtilen yasal çerçeveler dışında gerçekleştiği her hal insan hakları ihlali anlamına gelecektir.⁹³

3.2.1.Yakalama Gözaltına Alma ve İfade Alma Uygulaması

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nce verilen mahkûmiyet kararlarının önemli bir kısmının polisin, yakalama, gözaltına alma ve ifade alma uygulamaları çerçevesinde gerçekleştirdiği hukuka uygun olmayan davranışları nedeniyle verildiği görülecektir. Bu nedenle bu konu üzerinde ayrıntılı bir şekilde durulması gerekmektedir.

Anayasada bu konudaki düzenleme ve üzerinde yapılan değişiklik şöyledir; Madde 19 :⁹⁴

“Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırk sekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde uzatılabilir.(6. fıkra) Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir.(9. fıkra) Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir.”

2004 yılında gerçekleşen ve 1 Haziran 2005 yılında yürürlüğe giren yeni düzenlemelerle çocuk yaşı, on sekiz yaşa çıkarılmıştır. Bu yaş ve daha aşağıdakilerin ifadeleri Cumhuriyet Savcıları tarafından alınacağı CMK'da düzenlenmiştir. Polis Teşkilatı içerisinde çocuklarla ilgili soruşturma işlemlerini takip etmek üzere, Polis Çocuk Büroları ya da Şubeleri kurulmuştur. 01/06/2005 tarihli Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği nin “Çocuklarla ilgili özel hüküm” kenar başlığını taşıyan Md. 19/1-a bendinde yer alan şu hükümlerdir.⁹⁵:

“Madde 19/1-..... /a. Fiili işlediği zaman oniki yaşını doldurmamış olanlar ile on beş yaşını doldurmamış sağır ve dilsizler; 1. Suç nedeni ile yakalanamaz ve hiçbir suretle suç tespitinde kullanılamaz. /2. Kimlik ve suç tespiti amacı ile yakalama yapılabilir. Kimlik tespitinden hemen sonra serbest bırakılır...”

Burada özellikle suça itilen çocukların insani açıdan korunması amaçlanmıştır. Yakalanan kişi, yakalamanın tabii bir sonucu olarak, nezârethâne denilen, polise ait bir gözetim yerinde tutulur. Yakalanan kişiye yakalama sebepleri ve hakkındaki

⁹² Bu alanda verilecek bilgiler, 2005 yılı itibarıyla gerçekleştirilen önemli güncel yasal değişiklikleri içermesi nedeniyle Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ali Şafak tarafından hazırlanan ve Emniyet Teşkilatı orta kademe polis amirlerinin 2006-2007 yılı yükselme eğitiminde kullanılan hizmet içi eğitim müfredatından yararlanılarak hazırlanmıştır.

⁹³ AİHM İçtihat kararları www.adalet.gov.tr adresinden 2006 ve 2007 Tarihlerinde alıntılanmış, tez konumuzla ilgili kısımlar incelenerek özetlenmiştir.

⁹⁴ **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**, 1982, Md.19.

⁹⁵ “Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği”, **Resmi Gazete**, 25832 (01/06/2005).

iddiâlar hemen bildirilmelidir. Bu bildirim acele hallerde sözlüdür. Acil bir durum yoksa yazılı olarak bildirilmelidir. Ayrıca, kanunen bir sakınca yoksa yakalanan kişinin bu durumu yakınlarına da bildirilecektir. Bu bildirime hedeflenen gaye, göz atında kayıp iddialarının önüne geçebilmektir.

CMK Md. 91'e göre yakalanan kişi, Cumhuriyet Savcılığınca bırakılmazsa, soruşturmanın tamamlanması için gözaltına alınmasına karar verilebilir. Gözaltı süresi, yakalama ânından itibaren yirmi dört saati geçemez. Yakalama yerine en yakın hâkim veya mahkemeye gönderilme için zorunlu süre on iki saatten fazla olamaz. Bu sürelerin aşılmaması gerekmektedir. Bu konuyla ilgili olarak AİHM'nin 22 Aralık 2005 tarihli İ.B-Türkiye Kararı incelendiğinde⁹⁶; Başvuran 20 Nisan 1995 tarihinde yasadışı örgüt Ekim aleyhine Ankara Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesi tarafından yürütülen bir operasyon çerçevesinde yakalanmış ve gözaltına alınmıştır. Başvuran, işlemci polisler hakkında kötü muamele iddialarının yanında gözaltı süresinin uzunluğundan da şikayetçi olmaktadır. Başvuranın gözaltı süresi polisler tarafından yakalanmasıyla 20 Nisan 1995 tarihinde başlamış ve hakimnin kendisini serbest bırakmasıyla 2 Mayıs 1995 tarihinde sona ermiştir. O halde gözaltı süresi on üç gün sürmüştür. AİHM başvuranın hakim karşısına çıkarılmaksızın on üç gün boyunca gözaltında tutulmasının gerekliliğini kabul edemez bulup AİHS'nin 5-3 Maddesi ihlal edildiğinden hareketle Türk Hükümeti tarafından başvurana, manevi tazminat için 4.500 Euro (dört bin beş yüz), masraf ve harcamalar için 1.500 Euro (bin beş yüz) ödenmesine karar vermiştir. İB-Türkiye kararında başvuranının yerel makamlara işkence iddiasıyla başvurmamasına karşın AİHM'ne bu konuda başvuru yapması ve bu iddiaları ispatlayacak hiçbir maddi delil bulunmaması tutarsızlık olarak değerlendirilmiş ve ilgili konuda yargılama yapılmaması gerektiği kanaatine varılmıştır. Ancak başvuranın gözaltı süresinin resmi olarak 13 (onüç) gün sürmesinin Sözleşme hükümlerinin ihlali anlamına geldiği ve bu nedenle mahkumiyet kararı verildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla şüphelilerin, gözaltı sürelerinin kanunlarda belirtilen sürelerle uygun ve hatta mümkünse öngörülen azami müddetten daha önce polisteki işlemler biter bitmez hakim önüne çıkarılması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

⁹⁶ AİHM Kararı, "İ.B/Türkiye Davası, Başvuru No: 30497/96 Strazburg, 22 Aralık 2005", <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/aihmtkliste.asp?start=151>[15.11.2007]

Gözaltı birimine getirilen kişi hakkında uygulanacak hükümler şöyledir: Nezârethâneye konulmadan önce çok iyi bir şekilde aranır. Kadının üst veya vücudunun aranması, bir kadın görevli veya bu amaçla görevlendirilecek diğer bir kadın tarafından yapılır. Şüpheli kendisine zarar verebilecek kemer, kravat, ip, kesici ve delici âlet gibi nesnelerden arındırılır. Üzerinden çıkan eşya ve paralar muhafaza altına alınır. Bu konuyla ilgili 18 Ekim 2005 tarihli Akdoğdu ve Türkiye Kararı incelendiğinde⁹⁷; 13 Aralık 1997 tarihinde başvuranın oğlu Burhanettin Akdoğdu, Bursa Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesi ekipleri tarafından yakalanıp gözüaltına alınmıştır. 13 Aralık 1997 günü saat 8.00’de, battaniye kenarından sökülmüş bir ipe demir parmaklıklara asılı olarak hücresinde ölü bulunmuştur. Adli Tıp doktorları, B. Akdoğdu’nun mekanik asfiksi sonucu öldüğünü rapor etmişlerdir. Cumhuriyet Savcısı’nın da hazır bulunduğu muayenede, cesedin çeşitli yerlerinde farklı boyutlarda çizik, morluk ve yaralara rastlanmıştır. Başvuran, oğlu Burhanettin Akdoğdu’nun Ankara Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesi’nde gözüaltında tutulurken polis memurları tarafından kasti olarak öldürüldüğünü ileri sürmektedir. Akdoğdu–Türkiye kararında AİHM; gözüaltındayken hücresinde asılı bulunan başvuranının yakınının ölümüyle ilgili olarak nezarethanelerde bulunması zorunlu bulunan battaniyenin bir kısmının sökülerek kullanılması sonucu yaşamını kaybetmesinden devletin sorumlu tutulamayacağı ancak maktulün vücudunda ölüm sonrası meydana gelebilecek belirtilerin haricinde sıyrık ve yaraların oluşmasının Sözleşme hükümlerinin ihlali anlamına geldiğine hükmederek Hükümet tarafından başvurana, Burhanettin Akdoğdu’nun mirasçıları için, manevi tazminat olarak 9.000 Euro (dokuz bin) ödenmesine, masraf ve harcamalar için 1.350 (bin üç yüz elli) Euro’dan, 630 (altı yüz otuz) Euro tutarındaki adli yardım düşölerek kalan miktarın ödenmesine karar vermiştir. Böylece nezarethanelerin polis uygulamalarına önemli bir yere sahip olduğu, düzenli olarak gözetlenmesi ve standartlara uygun olması gerektiğı sonucuna varılmıştır. Zanlıların kendilerine zarar verme olasılığının her zaman var olduğu, bu nedenle üst aramasının çok iyi yapılması ve düzenli gözetim hususlarında daha dikkatli olunması gerektiğı teyit edilmektedir.

Polisin idarî önlemler uygularken ve idarî nitelikli kolluk hizmetleri yaparken yakalama, gözetim altına alma gerekiyorsa bunun süresi en fazla 24 saattir. Ancak gözüaltına alma durumunda makul süreyi aşmamak, sebebin ortadan kalkmasıyla

⁹⁷ AİHM Kararı, “AKDOĞDU/Türkiye Davası*Başvuru no:46747/99Strazburg 18 Ekim 2005” <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/karar/akdogdu.doc>[15.11.2007]

kişiyi derhal serbest bırakmak gerekmektedir.⁹⁸

Polisin suç şüphesi neniyle ya da tanık sıfatıyla gözaltına aldığı kişilerin ifadesini alma yetkisi vardır. Bu konu CMK Md. 145–148 arasında düzenlenmiştir. Md. 147’ye göre⁹⁹ :

“İfade ve sorgunun tarzı

Madde 147 – (1) Şüphelinin veya sanığın ifadesinin alınmasında veya sorguya çekilmesinde aşağıdaki hususlara uyulur:

a) Şüpheli veya sanığın kimliği saptanır. Şüpheli veya sanık, kimliğine ilişkin soruları doğru olarak cevaplandırmakla yükümlüdür.

b) Kendisine yüklenen suç anlatılır.

c) Müdafî seçme hakkının bulunduğu ve onun hukukî yardımından yararlanabileceği, müdafîin ifade veya sorgusunda hazır bulunabileceği, kendisine bildirilir. Müdafî seçecek durumda olmadığı ve bir müdafî yardımından faydalanmak istediği takdirde, kendisine baro tarafından bir müdafî görevlendirilir.

d) 95 inci Madde hükmü saklı kalmak üzere, yakalanan kişinin yakınlarından istediğine yakalandığı derhâl bildirilir.

e) Yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanunî hakkı olduğu söylenir.

f) Şüpheden kurtulması için somut delillerin toplanmasını isteyebileceği hatırlatılır ve kendisi aleyhine var olan şüphe nedenlerini ortadan kaldırmak ve lehine olan hususları ileri sürmek olanağı tanınır.

g) İfade verenin veya sorguya çekilenin kişisel ve ekonomik durumu hakkında bilgi alınır.

h) İfade ve sorgu işlemlerinin kaydında, teknik imkânlardan yararlanılır.

i) İfade veya sorgu bir tutanağa bağlanır.”

Polis uygulamaları çerçevesinde yakalanan ve gözaltına alınan kişilere karşı polis tarafından işlenen ve insan haklarının ihlali anlamına gelen suçlardan bazıları şunlardır: TCK Md. 102’de “Cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığını ihlâl eden kişi, mağdurun şikâyeti üzerine, cezalandırılır.” Tanımı verilen bu suçun “kamu görevinin veya.... sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle,.... işlenmesi hâlinde, cezalar yarı oranında artırılır....” denilmektedir. Kamu görevinin sağladığı nüfuzu, sözelimi polisliği kötüye kullanarak cinsel saldırı suçunun işlenilmesinde ceza artırılmaktadır.¹⁰⁰ Özellikle bu iddiaların adlî aramalar, üst aramaları ve gözetim altına alma, nezarethaneye konulma durumlarında rastlanılması daha çok söz konusudur. AİHM’nin, Türkiye hakkında verdiği 10 Ocak 2006 tarihli Yavuz-Türkiye Kararı incelendiğinde; Başvuran 17 Mayıs 1997 tarihinde, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele

⁹⁸ Örneğin, kimlik ibraz edemeyen bir şüphelinin gerçek kimliğinin tespit edilmesi için yapılacak gözaltılarda 24 saat sınırına uymak gerekmektedir. Bu süre içerisinde kimlik tespit edilirse şahsın aranma kayıtları sorgulaması yapılır, çıkan sonuca göre hareket edilir.

⁹⁹ “Ceza Muhakemesi Kanunu (5271S.K.)”, (4.12.2004), Md. 147, Resmi Gazete, 25673 (17.12.2004), <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/mevzuat/metinx.asp?mevzuatkod=1.5.5271>[17.11.07]

¹⁰⁰ Kamu görevi, kişiye maddî ve manevî anlamda güç verir ve karşı tarafı da hep zayıf görür. İşte bu durumun sağladığı kolaylıkla, mesela gözaltına alınan bir bayan sanığın orada görevli personel tarafından cinsel saldırıya maruz kaldığı zaman zaman duyulmaktadır.

Şubesi'nce eşiyle yakalanmış ve yasadışı bir örgüt olan TKP/ML¹⁰¹,ye üye oldukları şüphesiyle gözaltına alınmışlardır. Başvuran, polislerin kendisini kocasının gözü önünde çınlıplak soyduklarını, sarkıntılık ettiklerini ve cinsel tacizde bulunduklarını ileri sürmüştür. Sorgusu esnasında, polislerden birisinin kendisini tecavüzle tehdit ettiğini, diğer polislerin sözlü hakarete bulunduğunu ve işbirliği yapmaz ise cinayetle suçlamakla tehdit ettiklerini de iddia etmiştir. Söz konusu davayı inceleyen mahkeme; AİHS'nin 3. Maddesinin ihlal edildiğine; AİHS'nin 13. Maddesinin ihlal edildiğine hükmederek Türkiye'nin, 10.000 Euro (on bin Euro) manevi tazminat; 2.500 Euro (iki bin beş yüz Euro) mahkeme masrafları ödemesine karar vermiştir.

Yakalanan ve gözaltına alınan kişilere karşı işlenecek bir diğer suç, kişiyi hürriyetinden yoksun kılmadır. CMK Madde 109'a göre; bir kimseyi hukuka aykırı olarak bir yere gitmek veya bir yerde kalmak hürriyetinden yoksun bırakan kişiye,..... hapis cezası verilir. Bir suçla ilişkin soruşturma kapsamında suç şüphesi altında bulunan kişinin ceza muhakemesi hukukunun gereklerine uygun olarak tutulması, gözaltına alınması, tutuklanması, ihzarla götürme veya yakalama işlemleri vb. hukuka uygun hareket örnekleri olarak verilebilir. Bu işlemleri yapanlar sorumlu değildirler. Maddede geçen "hukuka aykırı olarak" ibaresi, hukukun izin vermediği hâlleri ifade eder. Bir maç sırasında olaylar çıkarma ihtimali olanların maç süresince alıkonulması, PVSK Md. 17 gereğidir. Ama maç bitip herkes dağıldığı halde o kişi ya da kişileri gözetim hanede tutma gibi girişimler de birer 'kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunu' oluşturur. İlgililer bundan dolayı sorumludurlar. Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma Suçu, kamu davasına konu bir suçtur.¹⁰²

Yakalanan ve gözaltına alınan kişilere karşı işlenecek bir diğer suç Yetkili hâkim ve savcı kararı olmaksızın, kişiyi genital muayeneye gönderme suçudur. TCK Madde 287. - (1)¹⁰³:

"Yetkili hâkim ve savcı kararı olmaksızın, kişiyi genital muayeneye gönderen veya bu muayeneyi yapan fail hakkında.... hapis cezasına hükmolunur. Bulaşıcı hastalıklar dolayısıyla

¹⁰¹ Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist.

¹⁰² Yargıtay da kararlarında, gözaltı süresi bittiği halde cumhuriyet savcısından izin almaksızın süreyi uzatan veya cumhuriyet savcısının emrine karşın, sanıkları salıvermeyen, bir suç nedeniyle gözaltına alınan sanığı 40 saat karakolda tutan görevlilerin eylemini (eski TCK Md. 181, yeni TCK Md. 109)'uncu Madde kapsamında düşünmüştür. Bir diğer örnek, memurun görevine giren yetkisini kanuni usul (kanunun aradığı şekil şartlarına uymama, örneğin, yakalama müzekkeresinde ismi yazılandan başka bir kişiyi yakalayıp nezarete veya tutukevine koyma) ve şartlara (mesela soruşturma izni verilmeden bir kamu görevlisini yakalatıp gözetim altına aldırma veya tutuklanmasına karar verilmesi) uygun olmayarak kullanması da bu suç oluşturur.

¹⁰³ "Türk Ceza Kanunu Md: 287 (5237 S.K.) ", **Resmî Gazete**, 25673 (17/12/2004)

kamu sağlığını korumak amacıyla kanun ve tüzüklerde öngörölen hükümlere uygun olarak yapılan muayeneler açısından yukarıdaki fıkra hükmü uygulanmaz.”

Bir suçun aydınlatılması için belirtilen türden muayeneye gerek duyulursa bunu yaptıracak olanlar Maddede belirtilmiştir. O nedenle polisin böyle bir muayeneye yollama yetkisi yoktur. Ne var ki, Maddenin ikinci fıkrasında değinilen durumlarda meselâ, ahlâk zabıtasının, geçimlerini, kendilerini satarak kazanan (fuhşu meslek edinen) ruhsatlı kadınları, belli periyotlarda ve yasalar çerçevesinde kendiliğinden bu tür muayeneye göndermesi Madde kapsamına girmemekte, suç oluşturmamaktadır.

CMK Md. 148’de ise, “İfade alma ve sorguda yasak usuller” konusuna yer verilmiştir. Bu konu Türkiye’nin uluslararası platformda en sıkıntılı problemlerinin başında yer almaktadır. Bu kanun Maddesine göre¹⁰⁴:

“İfade alma ve sorguda yasak usuller

Madde 148 – (1) Şüphelinin ve sanığın beyanı özgür iradesine dayanmalıdır. Bunu engelleyici nitelikte kötü davranma, işkence, ilaç verme, yorma, aldatma, cebir veya tehditte bulunma, bazı araçları kullanma gibi bedensel veya ruhsal müdahaleler yapılamaz.

(2) Kanuna aykırı bir yarar vaat edilemez.

(3) Yasak usullerle elde edilen ifadeler rıza ile verilmiş olsa da delil olarak değerlendirilemez.

(4) Müdafî hazır bulunmaksızın kollukça alınan ifade, hâkim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanmadıkça hükme esas alınamaz.

(5) Şüphelinin aynı olayla ilgili olarak yeniden ifadesinin alınması ihtiyacı ortaya çıktığında, bu işlem ancak Cumhuriyet savcısı tarafından yapılabilir.”

Yasak ifade alma ve sorgu yöntemleri CMK Md. 148’de düzenlenmiştir. Polisin ifade alırken zor kullanması ve ikrar elde etmesi için işkencede bulunması gibi durumlar, görüldüğü üzere kesinlikle yasaklanmıştır. Bu tür davranışların ya da kanunsuzlukların önüne geçmek için yeni yasal tedbirlerin alınmıştır. Bu duruma göre; beyanın delil niteliği kazanabilmesi için özgür irade ürünü olması gerekir. Özgür irade mahsulü olmayan beyanlar delil olarak değerlendirilemez. Zorlayıcı, baskıcı yöntemler suçsuz bir kimsenin dahi kendisini suçlaması sonucunu doğurabilmesinin yanında kişinin özgür iradesine yönelik ciddî bir müdahale oluşturur. Özgür iradeyi ortadan kaldıran yöntemlerden belli başlıları şunlardır: işkence, kötü davranma, ilaç verme, yorma, aldatma, bazı araçlar kullanma, kanuna aykırı bir yarar vaat edilmesi, tehdit etme.

AİHM’nin Türkiye hakkında bu bağlamda bir çok aleyhte kararı mevcuttur. Örnek olarak; 10 Ocak 2006 Türkiye–Yavuz kararında¹⁰⁵ Türkiye devletini gözaltında bulunan şahsa sorgulama esnasında kötü davranma fiilinden, Orhan Aslan–Türkiye

¹⁰⁴ “Ceza Muhakemesi Kanunu Md: 148 (5271 S.K.)”, **Resmî Gazete**, 25673 (17/12/2004).

¹⁰⁵ AİHM Kararı, “YAVUZ /Türkiye Kararı, *Başvuru no. 67137/01Strazburg 10 Ocak 2006”, <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/karar/yavuz.doc>[17.11.2007]

Kararında gözaltında bulunan şahsa işkence ve kötü muamele yapma fiilinden, 20 Eylül 2005 Dizman-Türkiye kararında; sorgulanmak veya bilgi almak üzere ısız bir yere götürülerek gözaltına alınır gibi yapıp dayak atma ve insanlık dışı muameleye tabi tutma fiilinden mahkum etmiştir.

Sanıkların ifade alma ve sorgulama sürecinde karşılaşılabileceği risklerden birisi de, sanığın ifadesinin soruşturma konusu suçla sanığı ilintilendirecek şekilde tahrif edilmesidir. İfade alma işleminin teyp veya video kaydının düzenli olarak yapılması durumunda, ifade alma işleminin nasıl bir atmosferde cereyan ettiği, şüphelinin ve kolluğun tam olarak neler söylediğinin sonradan incelenmesine imkân sağlanacaktır. Sanığın ifade süresince baskıya maruz kalması engellenebileceği gibi, şüphelinin ifadesinin eksik veya yanlış olarak kaydedilmesini de önlenir. Dolayısıyla, mahkemelerin gündemi soruşturma evresindeki ifadelerin nasıl elde edildiği tartışmaları ile meşgul edilmekten kurtulur. Ayrıca, kolluğun ifade alma sırasında şüphelinin baskı uyguladığı yönünde ortaya atılan iddiaların önüne geçilecektir.

Polis uygulamaları esnasında ortaya çıkabilecek en ağır durum işkence suçudur. İşkence suçu CMK Md. 94 de tümüyle yeniden düzenlenmiştir. Şöyle ki, “Bir kişiye karşı insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışları gerçekleştiren kamu görevlisi hakkında....” ifadesinde artık işkence suçunun faili her kamu görevlisi olabilmektedir. Polis, mevzuatta yer verilen veya adliyeyle ilişkin emir ve görevleri yerine getirirken muhataplarına sistematik bir biçimde işkencede bulunmaları olasıdır. Sözgelimi, suçun sanığını gözaltı odasında gürültülü bir ortamda uzun süre tutmak, uyutmamak, aşırı ışığa maruz bırakmak vb. eylemler böyledir. Maddenin beşinci fıkrasına göre; âmir konumundaki kamu görevlisi, ihmâlî davranışla işkence suçunu işlemiş kabul edilecek ve bu nedenle cezasında indirim yapılmaksızın sorumlu tutulacaktır.¹⁰⁶

Maddede kullanılan ‘insan onuruyla bağdaşmayan...’, ‘bedensel veya ruhsal yönden acı çekme...’ ‘aşağılanma... vs.ye ‘yol açacak davranışlar...’ ifadeler hep göreceli kavramlardır. Kişiden kişiye, cinsiyete ve kişinin mensubu bulunduğu ortama göre

¹⁰⁶ Tezin ilerleyen bölümlerinde değinilecek olan bu konu işkence ve kötü muameleyle mücadele açısından önemlidir. Polis amirlerince suçla mücadele ve görevde başarılı olma adına bu tür muamelelere üstü örtülü bir destek verme olasılığı bulunduğundan CMK’ya bu türden bir hüküm konulması kanaatimizce olumlu olmuştur. Böylece işkence ya da kötü muameleyi bizzat yapmasa dahi, yönettiği personelin bu fiilleri işlemesi polis amirlerini sorumluluktan kurtarmayacaktır.

değişebilir.¹⁰⁷ Bu fiiller, ânî olarak değil, sistematik bir şekilde ve belli bir süreç içinde işlenmelidir. Fakat bizzat bünyesinde işkence gibi bir uygulamayı hak etmiş olan bir kimseye, hak ettiği bu ceza ve önlemi uygulama o kişi üzerinde işkence ve baskı altında tutma anlamına gelmez. Sözgelimi hak edene kelepçe takılması, zor kullanılması, suçüstü suçu failinin veya bir yakalama emrine istinaden yakalanmış sanığın gözetim evine konulması, hürriyetinin kısıtlanması vs. böyledir.

AIHM Türkiye hakkında AIHS 3. Maddesinin ihlali nedeniyle işkence suçundan mahkumiyet vermiştir. Bunlara örnek olarak; AIHM 10 Ocak 2006 tarihli Yavuz-Türkiye Kararında, Hükümet'in, tutukluluğun sonunda tespit edilen yaraları nasıl alındığına ilişkin açıklamalarından tatmin olmamış yetkililerin, nezarette kontrolleri altındaki kişilerin aldıkları yaraların nedenini açıklama yükümlülüğünü yineleyerek mahkumiyet kararı vermiştir. Yine Orhan Aslan-Türkiye Kararı kararında gözaltına sağlam bir şekilde alınan zanlıların vücutlarında meydana gelebilecek hasarları izah etme sorumluluğunun devlete ait olduğunu, makul bir şekilde açıklama getirilmemesinin ve resmi görevlilerin ulusal mahkemelerde beraat etmelerinin devletleri sorumluluktan kurtarmayacağını belirterek mahkumiyet kararı vermiştir. 8 Ocak 2004 Çolak ve Filizer-Türkiye Kararında¹⁰⁸; Yetkililerin, gözaltında tutulan şahısların vücutlarında meydana gelen incinmelere ilişkin makul bir açıklamada bulunma yükümlülüğünü göz önünde bulunduran Mahkeme kötü muamelede bulunmakla suçlanan polislerin beraat etmesinin o devleti Sözleşme sorumluluğundan kurtarmaya yetmeyeceğini tekrarlayarak ve Hükümetin makul bir açıklama getirememesi karşısında 3. Maddesi ihlal edildiğine hükmetmiştir.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Yargıtay ceza daireleri verdikleri çeşitli kararlarında; 'mağdura yapılan maddî ve manevî mahiyette eza verici hareketler', 'bir kimsenin namus, şöhret veya haysiyetine saldırı niteliğinde fiiller', 'erkeklerin makatlarına cop sokmak', 'kızlara cinsel tacizde bulunmak', 'aç bırakmak', vs. gibi fiilleri işkence ve kötü muamele olarak değerlendirmiştir. Yrd. Doç. Dr. İlhan ÜZÜLMEZ, "Yeni Türk Ceza Kanununda İşkence Ve Eziyet Suçu", <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/108.doc>[18.11.2007].

¹⁰⁸ AIHM Kararı, "Çolak ve Filizer – Türkiye Davası (Başvuru No.32578/96 ve 32579/96 Strazbourg 8 Ocak 2004), <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/karar/colakfilizer.htm>[18.11.2007].

¹⁰⁹ Polis memurları arasında genellikle ulusal mahkemelerce verilen beraat kararlarının yargılamada son nokta olduğu gibi yanlış bir kanaat mevcuttur. Oysa AIHM, bu durumun ilgili devleti sorumluluktan kurtarmayacağını bir çok kararında üstüne basa basa yinelemektedir.

3.2.2. Özel Hayatın Gizliliği İle İlgili Polis Uygulamaları

Özel hayatın gizliliği konusu Anayasada düzenlenmiştir. İlgili Madde hükmü şöyledir: Madde 20 ¹¹⁰:

“Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. /Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz.”

TCK Madde 134’e göre (1) Kişilerin özel hayatının gizliliğini ihlâl eden kimsecezalandırılır. Gizliliğin görüntü veya seslerin kayda alınması suretiyle ihlâl edilmesi hâlinde, cezanın alt sınırı bir yıldan az olamaz. (2) Kişilerin özel hayatına ilişkin görüntü veya sesleri ifşa eden kimse,..... Fiilin basın ve yayın yoluyla işlenmesi hâlinde ceza yarı oranında artırılır.

Özel hayatın ve aile hayatının korunması, AİHS Madde 8’ de düzenlenmiştir. Buna göre ¹¹¹:

“Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesinin müdahalesi, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda, zorunlu olan ölçüde ve yasayla öngörülmüş olmak koşuluyla söz konusu olabilir.”

“Özel hayat” kişinin kendi şahsına ve ailesine ait yaşam biçimini özel olarak sürdürdüğü, kamuya açık olmayan ve açık olmasını da istemediği yaşam tarzıdır. Hayatın bu kısmını kanun koyucu aleniyetten hem uzak tutmuş hem de koruma altına almıştır. Hayatın bu alanı hem bireysel yaşam biçimini hem de aile bireyleriyle birlikte ortaklaşa sürdürüp paylaştıkları alanı kapsar. Bu mahrem hayata saldırı önce bireyin yaşam tarzına, kişilik ve aile haklarına saldırıyı oluşturur.

Mesela bir şüphelinin kamuya açık alanda takiple görevlendirilmiş olan polisin, bu emrin ifası sırasında o kişinin kendi evinde de izleyip görüntülemesi bu Madde kapsamına girer. Çünkü kendisine yalnızca emir kapsamında izleme emri verilip yetki tanınmıştır. Bu emrin kapsamını genişletemez, geniş bir alanda uygulayamaz.

¹¹⁰ **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**, 1982, Md. 20, 03/10/2001 tarih ve 4709 sayılı kanunla değişik şekli.

¹¹¹ “AİHS, İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi, Md:8, 6366 Sayılı Onay Kanunu”, **Resmi Gazete**, 6366 (19.03.1954).

Kamu görevlisi tarafından ve görevinin verdiği yetki kötüye kullanılmak suretiyle, özel hayatın gizliliğini ihlal suçunun işlenilmesi durumunda eylemin cezası artırılmaktadır. Mesela bir güvenlik görevlisinin, kendiliğinden birisini takip ve tarassuta alması ya da bu konuda verilen teknik araçla izleme emrinin kapsamı dışına çıkması durumlarında ceza artırılmaktadır.

3.2.3. Konut Dokunulmazlığı ve Konutta Arama Uygulaması

Bu konuda Anayasada yer alan hüküm şöyledir; Madde 21 ¹¹²:

“Kimsenin konutuna dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz.”

Konut Dokunulmazlığı, AİHS Madde 8’ de düzenlenmiştir. Buna göre, herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. Ancak; 1. millî güvenlik, 11. kamu düzeni, 111. suç işlenmesinin önlenmesi, 1v. genel sağlık, v. genel ahlâkın korunması, v1. başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, CMK’nun 119. Maddesi hükümlerince Hâkim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının, Cumhuriyet savcısına ulaşamadığı hallerde ise kolluk amirinin yazılı emri ile kolluk görevlileri arama yapabilirler. (Md. 119/1) Konutta, işyerinde ve kamuya açık olmayan kapalı alanlarda arama, Hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emri ile yapılabilir. Ayrıca kolluk amirinin yazılı emri ile yapılan arama sonuçları Cumhuriyet Başsavcılığına derhal bildirilir.

Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu’nun hükümlerine bakıldığında, bir çok konuda olduğu gibi arama konusunda da kolluk görevlilerine yönelik bir güvensizlik sezilmektedir. Bu nedenle hakim kararı veya Cumhuriyet savcısının yazılı emri olmadan kendiliğinden arama yetkisi kendilerine tanınmamaktadır. Kanımızca, bu durumlarla, soruşturmanın fiilen Cumhuriyet savcısının emir talimatları altında yapılmasını sağlamak amaçlanmıştır. Böylece hukuka aykırı iş işlemlerden kolluk görevlilerinin kaçınması, buna karşılık soruşturmanın Cumhuriyet savcısı tarafından hukuka uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi istenmektedir. Polis tarafından

¹¹² Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, Md. 21. 03/10/2001 tarih ve 4709 sayılı kanunla değişik şekli.

şüphelinin konutunda yapılacak aramanın normal şartlarda hakim acele hallerde ise c.savcısının yazılı iznine bağlanması teoride hukuka uygun bir düzenlemedir. Suçüstü veya sıcak takip hallerinde arama kararına gerek olmaksızın polis konuta girip arama yapabilecektir. Ancak bunun dışındaki acele hallerde yakalama işlemini yapacak polisin bu izni alması hemen mümkün olmadığından suç soruşturmasında çok büyük bir sıkıntı yaşanmaktadır. Ani gelişen olaylarda, soruşturmayı yürütecek olan polis biriminin polis amirleri, bizzat olaya müdahale eden ve bütün sorumluluğu üzerine alan kolluk amirleri olarak AİHS ve TC Anayasası'nda belirtilen “kanunda belirtilen yetkili merciin yazılı emri” kuralına uygun olarak konutta arama için yazılı emir verebilmelidir. Aksi takdirde suçların kovuşturulmasında telafisi mümkün olmayan yaralar açılacak, suç işleyenler daha rahat hareket edebilecektir.

AİHM 25 Mayıs 1998 tarihli Gündem / Türkiye Davasında¹¹³ vermiş olduğu kararda; Devletin kendi görevlilerinin arama uygulaması çerçevesinde yaptıkları fiillerden dolayı konutlara verilecek zararın tazmininde sorumluluktan kaçamayacağını bildirmektedir. Dolayısıyla konutta kanuna aykırı aramalarda veya arama esnasında oluşacak makul olmayan zararlarda devlet görevlileri zararın tazminiyle sorumlu olacaklardır.

3.2.4. Genel Anlamda Polisin Arama Uygulaması

Arama faaliyetlerinin temel türleri; Adli arama faaliyeti, İdârî (önleme) arama faaliyetleri diye iki ana kısma ayrılır. Yani kanun koyucu, görevlilere arama yetkisi tanıırken bunu iki temel gayeden birisine dayandırır ve onların gerçekleşmesini amaçlar: Birincisi; Suç ve suçlunun ortaya çıkarılması için yapılan adli arama, ikincisi ise genel emniyet ve asayişin temin ve tesisi için yapılan idârî nitelikli arama girişimleridir. Genel arama-taramalar; aslında bir yönü ile önleyici bir yönü ile de kontrol türünden aramalardır. PVSK Md. 8, 9, 17, 20 vs. Maddeler ile 2911 Sayılı Kanun Md. 24 ve 25 de öngörülen aramalar, Özel Güvenlik Hizmetleri Kanunu Md. 7 böyledir. Burada güdülen amaç; kanun kaçaklarını yakalamak, suç işleme eğiliminde olanları emelinden caydırmak ya da yakalanmalarını sağlamak, saklanan kişilerle suç alet ve edevatını yakalayıp zaptetmektir. Arama faaliyeti kişilerin beş duyu organları ile yapılan bir faaliyettir. Son zamanlarda sırf teknik cihazlarla ya da

¹¹³ AİHM Kararı, “Gündem/Türkiye Kararı, Karar No: 39/1996/758/957 25 MAYIS 1998” <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/karar/gundem.htm> [18.11.2007].

canlı hayvanlarla üst ve eşya araması hatta konutların aranması taraması yapılmaktadır ki, bunlar CMK da düzenlenen arama faaliyetine benzemez, olsa olsa bunlarla elde edilen veriler birer emaredir; bir araştırma ve keşfin konusudur. Gerekğinde peşinden insanın araması gelir.

Gerek arama-taramalarda gerekse kurulan kontrol noktalarında yapılan aramalarda herkes aramada bulunan görevlilere yardımda bulunmak, istenilen belgeleri göstermek, eşyayı açmak ya da teslim etmek zorundadır. Bu tür idârî işlem ve uygulamalar, düzenlemeler genel kamu güvenliği nedeniyle olduğundan istisnasız herkes buna uyacaktır. Aramada bulunacak memurun, iyi niyet kurallarını aşmaması, kanunları kendisine tanıdığı yetkilerin dışına taşmaması gerekir. TCK Md. 120 de Haksız arama: “Hukuka aykırı olarak bir kimsenin üstünü veya eşyasını arayan kamu görevlisine hapis cezası verilir.” denilmektedir. Hukuka aykırı olarak bireylerin üzerini arama suçu ancak memur tarafından işlenebilir. Aramayla görevli kişi bu görevinin ifa ve icrada kişilere karşı kötü muamelede bulunursa bu durum da yeni TCK Md. 257 “Görevi Kötüye Kullanma Suçu”nu oluşturur. Eski ifadesiyle mesken masuniyetini ihlal, yeni ifadesiyle konut dokunulmazlığının ihlâli suçu da toplumumuzda sıklıkla işlenen suçlardan birisidir. Mesela polisler devriye gezerken ve yetkileri de olmadığı halde birisinin evine girip birisini arayacaklarını söylemeleri ve kimliklerini göstererek içeri girmeleri durumu böyledir. Ya da bir arama emrine istinaden bir evi aramaya veya bir kimseyi yakalamaya giden adlî kolluk görevlisinin arama emrinde belirtilen konut yanında bir başka konuta da girmesi, mesela kişiyi yakalamak için tahmin üzere bir başkasının konutuna girmesi vs. de böyledir. Daha önce yinelenildiği gibi bu tür durumlar AİHS 8. Madde kapsamında değerlendirildiğinden, polisin kanunlar çerçevesinde arama yetkisini kullanması hukuka uygun bir davranış olacaktır. Aksi durumlar tazminat sebebi olarak devletin uluslararası mahkemede mahkum olmasına yol açacaktır.

3.2.5. Yer Gösterme Uygulaması

Poliste bu ceza yargılaması işlemi, soruşturma evresinin başında delil elde etme ve ortaya çıkan şüpheyi gidermek için yapılır. Konuyla ilgili yeni düzenleme eski metinlerde de vardı. CMK Md. 85’de bu konuda polisin uygulama alanı biraz daha daraltılmıştır. Bunda güdülen temel espri delillerin toplanılmasında bir yanılgıya düşülmesin ve savcının daha erkenden devreye girmesini temindir. Madde

düzenlemesinde polisle ilgili kısım şöyledir; “.... Cumhuriyet savcısı, kendisine yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmuş olan şüpheliye yer gösterme işlemi yaptırabilir. 250 nci Maddenin birinci fıkrası kapsamına giren suçlar söz konusu olduğunda, adli kolluk âmiri de yer gösterme işlemi yaptırmaya yetkilidir”.¹¹⁴ Bu ifadelerden anlaşıldığı gibi, güvenlik görevlilerinden adlî kolluk âmirleri bir kısım ağır suçlardan ötürü soruşturmaya konu olan şahıslara yer gösterme tatbikatı yaptırabilecektir. Polisin yer gösterme işleminde bulunması yetki ve görevi tümüyle elinden alınmış değildir. Daha önce yaşanmış tecrübelerle dayanılarak şüphelinin toplum nazarında “suçlu” ilan edilmemesi için basit nitelikli suçlarda değil de toplum için tehlike arz eden suçlar ile bir kısım suçların örgütlü olarak işlenilmesi durumlarıyla sınırlandırılmıştır. Bu türden suçların soruşturulmasında genellikle teknik imkanlardan yararlanılarak geniş çaplı bir soruşturma yapılmaktadır. Dolayısıyla suç şüphesi altındaki kimselerin suçluluğu yargı mercilerince ispatlanana kadar masum kabul edilmesi nedeniyle polisin yer gösterme uygulamasında titiz davranmalıdır.

3.2.6. Gizli Soruşturmacı ve Teknik Araçlarla İzleme Uygulaması

Böyle bir soruşturma ve teknik izleme işlerinde de kural olarak polisin bir yetki, görev ve sorumluluğu yoktur. Ancak ‘Gizli soruşturmacı görevlendirilmesi’ kenar başlığını taşıyan CMK Md. 139/1. fıkra da değinildiği gibi “Soruşturma konusu suçun işlendiği hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması ve başka surette delil elde edilememesi halinde, hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde C. savcısı kararı ile kamu görevlileri gizli soruşturmacı olarak görevlendirilebilir.” Dikkat edilirse, bu fıkra da ‘kamu görevlisi’nden söz edilmektedir. Mutlaka polis memuru görevlendirilecek diye bir kural yoktur. Genelde istihbarat elemanları görevlendirildiğinden hep bunlarmış gibi algılanmaktadır.

Teknik araçlarla izleme (Md. 140): Maddede yazılı belli suçların işlendiği hususunda kuvvetli şüphe sebepleri bulunması ve başka suretle delil elde edilememesi hâlinde, şüpheli veya sanığın kamuya açık yerlerdeki faaliyetleri ve işyeri teknik araçlarla izlenebilir, ses veya görüntü kaydı alınabilir (Md. 140/1). Böyle bir işin yapılmasına

¹¹⁴ Bu suçlar da TCK’da yer alan; **İ.** Örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen uyuşturucu veya uyarıcı Madde imal ve ticareti suçu, **II.** Haksız ekonomik çıkar sağlamak amacıyla kurulmuş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde cebir ve tehdit uygulanarak işlenen suçlar, **III.** İkinci Kitap Dördüncü Kısımın Dört (Md. 302-308), Beş (Md. 309-316), Altı (Md. 317-325) ve Yedinci Bölümünde (Md. 326-339) tanımlanan (305, 318, 319, 323, 324, 325 ve 332 nci Maddeler hariç) suçlardır.

(teknik araçlarla izlemeye) hâkim, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilir. Teknik araçlarla izleme işleminin düzenlendiği bu Md. 140 hükümleri, kişinin konutunda uygulanamaz (Md. 140/5). Aksi durumda haberleşmenin gizliliğini ihlal suçunu işler.

Gizli Soruşturmacı ve Teknik Araçlarla İzleme yetkisi 2005 yılında yürürlüğe giren yeni Ceza Muhakemesi Kanunu'nda kolluk kuvvetlerine çok büyük kolaylık getirecek yeni bir yetkidir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta yetkinin genişletilerek uygulanmamasıdır. Yetkinin sınırlarını özel hayatın dokunulmazlığı ile ilgili AİHS ve Anayasada belirtilen hükümler çizmektedir. Aksine nitelik taşıyan faaliyetler (kişinin konutunun izlenmesi gibi) insan haklarının ihlali anlamına gelecektir.

3.2.7. Haberleşme Hürriyeti İle İlgili Polis Uygulamaları

Anayasanın 22'inci Maddesinin son şekli şu şekildedir¹¹⁵:

“Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır. /Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz.”

Yine AİHS Madde 8. “Özel hayatın ve aile hayatının korunması” adlı başlıkta 1. “Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir”. hükmü bulunmaktadır. “İletişim”, “muhabere” (haberleşme) kavramının karşılığıdır. Günümüzde kişiler arası haberleşmeyi gerçekleştirici; telli-telsiz, yazılı-sözlü, görüntülü-görüntüsüz birçok teknik vasıtalar vardır. Nitekim CMK Md. 135-138 arasında yer alan kurallarda bunlar ayrıntılı olarak belirtilmiş, örnekleme olarak telefon, faks, bilgisayar gibi kablolu, kablosuz veya diğer elektromanyetik sistemler, tek yönlü sistemlerle alınan veya iletilen sinyaller, yazılar, resimler, görüntü veya sesler... şeklinde sıralanmıştır. İletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması konusunun düzenlendiği CMK Md. 135'in konuyla ilgili hükümleri kısaca şöyledir: Bir suç dolayısıyla yapılan soruşturma ve kovuşturmada, suç işlendiğine ilişkin kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı ve başka suretle delil elde edilmesi imkânının bulunmaması durumunda; 1. hâkim veya 11. gecikmesinde

¹¹⁵ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, Md. 22.

sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının kararıyla, şüpheli veya sanığın telekomünikasyon yoluyla iletişimi tespit edilebilir, dinlenebilir, kayda alınabilir ve sinyal bilgileri değerlendirilebilir. Tedbirin türü, kapsamı ve süresi belirtilir. Tedbir kararı en çok üç ay için verilebilir; bu süre, bir defa daha uzatılabilir. Ancak, örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak gerekli görülmesi halinde, hâkim bir aydan fazla olmamak üzere sürenin müteaddit defalar uzatılmasına karar verebilir. Şüpheli veya sanığın yakalanabilmesi için, mobil telefonun yeri, hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde C. savcısının kararına istinaden tespit edilebilir. Tespit işlemi en çok üç ay için yapılabilir; bu süre, bir defa daha uzatılabilir. (Md. 135). Burada korunan hukukî alana ancak belirli maddî ve şekle ait şartlar altında müdahale edilebilir.

Buna göre müdahalenin koşullarını kanun açıkça öngörmeli ve söz konusu hakka müdahale, devlete-kamuya ait somut ve belirli bir menfaat için zorunlu olmalıdır. Günümüzde hemen her devlet karmaşık casusluk olayları ve terör eylemlerinin tehdidi altındadır. Devletin bunlarla etkin mücadele edebilmesi, ülkede faaliyette bulunan yıkıcı girişimleri gizlice gözetleme yetki ve yeteneğine sahip olmasına bağlıdır. O halde demokratik bir toplumda; anılan neden ve gerekçelerle haberleşmenin gizlice denetlenmesine olanak veren kanunlar bir zorunluluktur. Ne var ki, devletlere tanınan bu hak ve imkân sınırsız da değildir. Zira demokrasiyi savunma gerekçesiyle çıkarılan ve haberleşme özgürlüğünü sınırlayan böyle bir kanun demokrasinin sarsılması hatta yıkılması tehlikesini de beraberinde getirir. O halde devletler, kendilerince uygun görülen her önlemi alamazlar. Haberleşmenin gizlice denetlenilmesine imkân veren bir sistem, bunların kötüye kullanılmasına karşı da yeterli güvenceleri beraberinde getirmelidir.

Gizli dinleme, temelde ahlâka aykırıdır. Ancak gizli dinleme işi, belli bir hukuk kuralına aykırı değilse bir yaptırım da söz konusu değildir. Ama aykırı ise, o zaman müeyyide de söz konusu olabilmektedir. Polis gizli dinlediklerinden suç oluşturanları ilgili mercie iletir. Diğerlerini ise, bir sır olarak saklamak zorundadır. Bunların ifşası, en azından bir gayrın sırrını ifşada bulunma suçunu oluşturur. Belli bir suça ilişkin soruşturma kapsamında, Anayasa ve kanunların belirlediği koşullar çerçevesinde, kişiler arasındaki haberleşme içeriklerinin öğrenilmesi veya kayda alınması hukuka uygun iş ve işlemlerdir. Aksine davranışlar özel hayatın gizliliğinin ihlali olduğundan insan haklarının da ihlali anlamına gelecektir.

3.2.8. Yerleşme Seyahat Hürriyeti ve Yurtdışı Yasağı Uygulaması

AY Md. 23/5. fıkrada yapılan değişiklik sonrası Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, vatandaşlık ödevi ya da ceza soruşturması veya kovuşturması sebebiyle sınırlanabilmektedir. Bu duruma göre kişinin, yurt dışına çıkması yasağı belli koşullarda getirilebilmektedir bu koşullar da başta CMK olmak üzere diğer bazı kanunlarda yer almaktadır. Bu önlem adli kontrol türlerinden birisidir. Bu duruma göre, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hakimi karar vermektedir. Kovuşturma evresinde de davaya bakan hakim veya mahkeme karar verir (md 110). Ayrıca, Pasaport Kanunu Md. 22’de bazı kişilerin yurtdışına çıkışlarının yasaklandığı ve bunun da bir ceza yargılaması önlemi niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır. Yargılamanın sağlıklı bir şekilde sürdürülüp amacına ulaşılabilmesi için sanığın, yurtdışına gitmesinin yasaklanması yeterliyse onun tutuklanması cihetine gidilemez. Böylece daha insancıl bir koruma tedbiri uygulanmış olmaktadır. Bu tedbir bazen bir olayın tek tanığı ve kilit şahsı durumundaki kişiler için de uygulanabilmektedir. Bu yasaklama işleri yerli ve yabancı herkese uygulanabilir mahiyettedir.¹¹⁶

3.2.9. Zor Kullanma Uygulaması

Yasalarımız ya da daha genel anlamda yazılı hukuk metinleri tarandığında zora başvurmanın neler olduğu, ne zaman gerekeceği uzun uzun anlatılıp düzenlenmiştir. Kolluğun yapacağı göreve göre yasalarda çeşitli zor kullanma yetkileri tanınmıştır. Bu yetki; bir topluluğu uyarma işinden silah kullanmaya kadar aşamalı olarak giden bir boyuta sahiptir. Kolluğun, sıklıkla başvurduğu belli başlı zor kullanma türleri şunlardır:

1. İkaz (Uyarma)

ii. Kelepçe Takma:

iii. Doğrudan Doğruya Kuvvet Kullanmak: Görevini yapan memura mukavemet edilmesi gibi durumda, mukavemeti kırmak amacıyla zor kullanılabilir. Zor kullanma, direnme ve saldırının mahiyetine ve derecesine göre etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedenî kuvvet, maddi güç ve kanuni şartları gerçekleştiğinde her çeşit silah kullanma yetkilerini ifade eder. Toplu kuvvet olarak müdahale edilen durumlarda, zor kullanmanın derecesi ile kullanılacak araç ve

¹¹⁶ “ Pasaport Kanunu (5682 S.K.) Md. 22’’, **Resmi Gazete**, 7564 (15.7.1950): 2243.

gereçler müdahale eden kuvvetin amiri tarafından tayin ve tespit edilir.

iv. Silah Kullanma

Kolluk, idarî ve adlî görevler ifa ederken başvurduğu zor kullanma tedbirlerinin en ileri aşaması, “silah kullanma önlemi” olmaktadır.¹¹⁷ PVSK Md. 16’da, Meşrû müdafaa durumunda, başkasına vaki saldırıyı önlemek için, suçların sanıklarının kaçması veya saldırganlığı durumunda, görevli bulunduğu yerlerin korunması sırasında, sanığın “dur” ihtarına uymadığında, polisin görevini ifasına toplu halde karşı konulmasında, silah kullanma salâhiyeti polise tanınmış olmaktadır.

Silah kullanmada bile kullanılış biçimi derece derece artırılmaktadır. Silah kullanma konusunda çok dikkatli olmak gerekir. Zira düzeni bozanın yaşı, sayıları, sahip bulunduğu imkânlar ve işlenilen suçun mahiyeti gibi faktörler derhal veya gecikmeli surette silah kullanmaya etki eder. Özellikle topluluklarda olaya katılanlarla katılmayanları iyi ayırt etmek lazımdır. İnsan topluluklarında silah kullanmadan önce suçlu kişilere katılmamış olanların oradan ayrılmasının gerçekleşebilmesi için önce bir uyarıda bulunmak gerekir.

Zor kullanmada aranılan şartlar kısaca şöyledir: zor kullanmaya mecbur kalınmalı, zor kullanma tedbirleriyle olay arasında bir oran olmalıdır. Zor kullanma kanuna uygun olmalıdır. Burada belirtildiği üzere kullanılacak gücün derecesi, karşılaşılan mukavemetin, direnişin ağırlık derecesine göredir. Görevinin gerektirdiği ölçü bir bakıma, zor kullanan kamu görevlisine karşı duruşu engellemeye yetecek kadar bir zor kullanma söz konusudur. Bunu aşma durumunda kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.

AİHS 2. Maddesi Yaşama hakkı başlıklı hüküm şöyledir¹¹⁸ :

“1. Herkesin yaşam hakkı yasanın koruması altındadır. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın yerine getirilmesi dışında hiç kimse kasten öldürülemez.

2. Öldürme, aşağıdaki durumlardan birinde kuvvete başvurma keskin zorunluluk haline gelmesi sonucunda meydana gelmişse, bu Maddenin ihlali suretiyle yapılmış sayılmaz:

a) Bir kimsenin yasadışı şiddete karşı korunması için;

b) Usulüne uygun olarak yakalamak için veya usulüne uygun olarak tutuklu bulunan bir kişinin kaçmasını önlemek için;

¹¹⁷ 14.06.2007 tarihli 5681 S.K. ile PVSK’nda Değişiklik yapılarak polisin bu konudaki yetkisi artırılmış suçun niteliği söz konusu olmaksızın suçüstü halinde “dur” ihtarının yapılmasının ardından başka çare kalmamışsa, yakalama amaçlı ve bu amaca uygun ölçüde silah kullanabilme yetkisi polise tanınmıştır.

¹¹⁸ “AİHS, İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi, Md:8, 6366 Sayılı Onay Kanunu”, **Resmî Gazete**, 6366 (19.03.1954).

c) Ayaklanma veya isyanın, yasaya uygun olarak bastırılması için.”

Bu Maddeden şöyle bir sonuç çıkarılabilir. Polis, görevini yerine getirirken insan hayatını ve muhataplarının beden sağlığını en üst düzeyde koruyacak, ancak mecbur kaldığında kademeli bir şekilde zor kullanacaktır. AİHM 13 Ekim 2005 tarihli Günaydın –Türkiye kararı incelendiğinde¹¹⁹; başvuran ve yakınlarının karıştığı kanuna aykırı gösteriye müdahale eden güvenlik güçlerinin güç kullanması sonucu oluşan yaralanmaların aşırılığından iktibasla Sözleşme hükümlerinin ihlal edildiği kararı verilmiştir. AİHM olayı değerlendirirken polisin yaptığı görevin zorluğuna ve güç kullanma gerekliliğine katılmış, ancak başvuran ve yakınlarına çok sayıda polisin müdahale etmesi sonucunda uygulanan gücün aşırıya kaçtığı hususu belirtilmiştir. Dolayısıyla polis, güç kullanırken yasal sınırlar içerisinde hareket etmelidir.

“Güç kullanılmasını gerektiren koşullar oluşmadığı veya yetki verilmediği durumlarda güç kullanılmasından kaçınılmalıdır. Böyle bir hareket kitlenin üzerinde hem olumsuz etkiye hem de panik ortamının oluşmasına sebep olabilir... Unutulmamalıdır ki her gurubun veya kitlenin ikna edilmesinin veya kontrol edilmesinin bir yolu mutlaka vardır. Yeter ki iletişim ve etkileşim kanalları açık tutularak bu çabaya girişilebilsin”¹²⁰

3.2.10. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanunuyla İlgili Uygulamalar

Toplantı yapılabilmesi için, düzenleme kurulu üyelerinin tamamının imzalayacakları bir bildirim, toplantının yapılmasından en az kırk sekiz saat önce ve çalışma saatleri içinde, toplantının yapılacağı yerin bağlı bulunduğu valilik veya kaymakamlığa verilir. Bu bildirimde; Toplantının amacı, Toplantının yapılacağı yer, gün, başlayış ve bitiş saatleri, Düzenleme kurulunun başkan ile üyelerinin açık kimlikleri, meslekleri ikametgâhları ve varsa çalışma yerleri, belirtilir ve bildirimde yönetmelikte gösterilecek belgeler eklenir. Bir il sınırı içinde aynı günde birden çok toplantı yapılmak istenmesi halinde vâli, emrindeki güvenlik kuvvetlerinin ve gerektiğinde yararlanabileceği diğer güçlerin bu toplantıların güvenlik içinde yapılmasını sağlamaya yeterli olmadığı kanısına varırsa, toplantılardan bir kısmını on günü aşmamak üzere bir kez erteleyebilir. Bu ertelemeye müracaat önceliği göz önünde bulundurulur. Bölge vâlisi, vâli veya kaymakam, kamu düzenini ciddi şekilde bozacak olayların çıkması veya millî güvenlik gereklerinin ihlal edilmesi veya

¹¹⁹ AİHM Kararı, “Günaydın / Türkiye Davası (Başvuru no: 27526 / 95) Strazburg 13 Ekim 2005”. <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/karar/gunaydin.doc> [25.11.2007].

¹²⁰ Taner Arda, Levent Çalışkan, “Toplumsal Olay Polisliği”, **21.Yüz Yılda Polis**, ed. İbrahim Cerrah, Emin Semiz, (Ankara: EGM Yayınları, 1998): 45.

Cumhuriyetin ana niteliklerini yok etmek amacını güden fiillerin işlenmesinin kuvvetle muhtemel bulunması halinde veya Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacı ile belirli bir toplantıyı bir ayı aşmamak üzere erteleyebilir veya suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlike mevcut olması hâlinde yasaklayabilir.

Bu konuda son bir yazılı ve düzenleyici metin de Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğinin “Olayların izlenmesi, Kontrolü ve Müdahale Esasları” kenar başlığını taşıyan md 25 hükmüdür. Oldukça uzun düzenlenmiş bu Maddenin konuyla ilgili fıkra ve bendleri şöyledir: (Bak PÇKY Md. 25/b (1, 2, 3, 4, c, d (6-12) PÇKY nin düzenleyici ve emredici kuralları içeren bu Madde 25 hükmü gayet açık ve nettir. Tüm bu metinlerden sonra artık aykırı ya da istenmeyen durumlar ortaya çıkarsa buna her iki tarafın da katlanması gerekecektir. Yetkiyi aşma durumunda güvenlik görevlileri, kanun ve nizamı çiğnemeye, ihlale yönelik girişimlerde ise buna neden olanlar sonuçlarına katlanacaktır. Bunun ötesi düşünülemez. Bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün kural tanımazlığa yönlendirilmesi, provoke edilmesi durumlarında polis, PÇK birimleri hemen harekete geçip işin büyümesini engelleyince, “polis pek çabuk ve acımasız hareket etti.”, olaylara müdahalede biraz yavaş davranınca ve bu arada art niyetli grup vurup kırdıktan sonra polis harekete geçtiğinde de bu kez “polis çok yavaş davrandı ve o nedenle zarar ziyan meydana geldi.” sözleri ve yazılarına, eleştirilerine rastlanılmaktadır. En iyisi ikisi ortasını bulmaktır ki o da anılan metinlerde görüldüğü gibi olaya fiilen müdahale eden güvenlik birimlerinin âmirlerinin takdirlerine bağlıdır.

Daha önce üzerinde durulan, AİHM 13 Ekim 2005 tarihli Günaydın – Türkiye kararı incelendiğinde; başvuran ve yakınlarının karıştığı kanuna aykırı toplumsal gösteriye dönüşen olaya müdahale eden güvenlik güçlerinin güç kullanması sonucu oluşan yaralanmaların aşırılığından iktibasla Sözleşme hükümlerinin ihlal edildiği kararı verilmiştir. Bu durumda görevin yerine getirilmesi esnasında zor kullanma ve güç kullanmada oranın aşılması sonucu insan hakları ihlalinin söz konusu olacağı anlaşılmaktadır. Mahkemenin kararını verirken olay tarihinde bölgenin yapısını göz ardı ederek bir düğünde oluşabilecek kalabalığın tepkisel mukavemetini ve poliste meydana gelen yaralanma ve maddi hasarı üstün körü geçiştirmesi ise dikkatimizden kaçmamaktadır. Bahse konu olayda yaralanan veya zarara gören polislerin doktor raporlarının mahkemece talep edilmemiş olması da kararın hakkaniyetliği konusunda

şüphe uyandırıcıdır. Kanaatimizce; bu tür durumlarda karar verilirken olayın tam ve eksiksiz bir şekilde tutanaklara yansıtılmasının mümkün olamayacağı ve şüphelilerin hepsinin temin edilmesinde yaşanan zorluklar dikkate alınmalıydı.

3.2.11. Derneklerle İlgili Uygulamalar

Dernek; Kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarını, Plâtfom; Derneklerin kendi aralarında veya vakıf, sendika ve benzeri sivil toplum kuruluşlarıyla ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere girişim, hareket ve benzeri adlarla oluşturdukları tüzel kişiliği bulunmayan geçici nitelikteki birliktelikleri, ifade eder. Kamu düzeninin korunması veya suç işlenmesinin önlenmesi nedenlerinden birine bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça, yine bu nedenlere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda mülkî idare amirinin yazılı emri bulunmadıkça, kolluk kuvvetleri, dernek ve eklentilerine giremez, arama yapamaz ve buradaki eşyaya el koyamaz. Dernekler, amaçları ile ilgisi bulunan ve kanunlarla yasaklanmayan alanlarda, kendi aralarında veya vakıf, sendika ve benzeri sivil toplum kuruluşlarıyla ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere ve yetkili organlarının kararı ile plâtfomlar oluşturabilirler. Plâtfomlar, kanunların dernekler için yasakladığı amaç ve faaliyet konuları doğrultusunda kurulamazlar ve faaliyet gösteremezler. Dernekler, defterlerinde ve kayıtlarında ve Türkiye Cumhuriyetinin resmi kurumlarıyla yazışmalarında Türkçe kullanırlar.

AIHS 11. Madde dernek kurma ve toplantı özgürlüğünü düzenlemektedir¹²¹.

“1. Herkes asayiş bozmayan toplantılar yapmak, demek kurmak, ayrıca çıkarlarını korumak için başkalarıyla birlikte sendikalar kurmak ve sendikalara katılmak haklarına sahiptir. 2. Bu hakların kullanılması, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla ve ancak yasayla sınırlanabilir. Bu Madde, bu hakların kullanılmasında silahlı kuvvetler, kolluk mensupları veya devletin idare mekanizmasında görevli olanlar hakkında meşru sınırlamalar konmasına engel değildir.”

Dernek kurma özgürlüğüyle ilgili olarak, yasal çerçeve uluslararası standartlarla genel olarak uyumludur. Kasım 2004'te kabul edilen Dernekler Kanunu başta olmak üzere, derneklerle ilgili mevzuatta gerçekleştirilen reformların uygulama alanında

¹²¹ “AIHS, İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi, Md:8, 6366 Sayılı Onay Kanunu”, **Resmi Gazete**, 6366 (19.03.1954).

olumlu etkileri olmuştur. Polis teşkilatı mensupları deneklerin sivilleşmede önemli bir yere sahip olduğunun bilincinde olarak genel kontrollerde bilinçli hareket etmelidirler.

3.2.12. Kişisel Verilerle İlgili Polis Uygulamaları

CMK Madde 135. - (1)¹²² :

“Hukuka aykırı olarak kişisel verileri kaydeden kimseye... ceza verilir. /(2) Kişilerin siyasi, felsefi veya dini görüşlerine, ırkî kökenlerine; hukuka aykırı olarak ahlâkî eğilimlerine, cinsel yaşamlarına, sağlık durumlarına veya sendikal bağlantılarına ilişkin bilgileri kişisel veri olarak kaydeden kimse, yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.”

hükmünü içermektedir. Günümüzde kişilerle ilgili kayıtların bilgisayar ortamlarına geçirilip muhafaza edilmesi uygulamasına bazı kurum ve kuruluşlar tarafından başvurulmaktadır. Hastanelerde hastalara, bankaların ve kredili alışveriş yapılan mağazaların müşterilerine ilişkin kayıtlar,... vs. böyle tutulmaktadır. Bu bilgilerin amaçları dışında kullanılmasından veya herhangi bir şekilde üçüncü şahısların eline geçerek hukuka aykırı olarak yararlanılmasından dolayı hakkında bilgi toplanan kişiler, büyük zararlara uğrayabilmektedirler. Bu bakımdan, kişilerle ilgili bilgilerin hukuka aykırı olarak kayda alınması suç olarak tanımlanmıştır.

Kamu görevlisi tarafından ve görevinin verdiği yetki kötüye kullanılmak suretiyle işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. Mesela bir istihbarat görevlisinin veya iletişimin dinlenilmesi ve kayda alınması ya da bilgisayarlarda, bilgisayar programlarında ve kütüklerinde arama, kopyalama ve el koyma ile görevlendirilmiş kolluk veya adli kolluk görevlisi olayla hiçbir ilgisi olmayan birisinin kişisel bilgilerini almaya kalkışması ya da bir ticârî şirketin özel güvenlik görevlisinin görev mahallinde şirketle ilişkisi olan veya şirkete gireceklerin özel kişisel bilgilerini alması durumlarında eylemin cezası artırılır. Verileri hukuka aykırı olarak verme, yayma veya ele geçirme suçlarını işleyen kişi de cezalandırılır. Burada kişisel verilerin nasıl elde edildiği önemli değildir. Önemli olan bir yerlerde var olan bu kişisel verilerin, hukuka aykırı olarak bir başkasına verilmesi, yayılması veya ele geçirilmesidir. Mesela bir kolluk görevlisinin, karakol kayıtları arasında yer alan kişilerle ilgili bilgileri hukuka aykırı olarak kendiliğinden bir başkasına vermesi, yasal olmayan bu bilgi alış-verişini diğer bir kamu görevlisinin yayması vb.

¹²² “Ceza Muhakemesi Kanunu Md: 135 (5271 S.K.) ”, **Resmi Gazete**, 25673 (17/12/2004)

girişimler bu kapsamda değerlendirilir. Bir başka örnek pasaport kısmında çalışan bir polis memurunun elde ettiği kişisel verileri bir seyahat acentesine hukuk dışı olarak vermesi durumudur. Verileri yok etmeme suçu (TCK Md. 138) Konunun düzenlendiği Madde 138 tek fıkradan ibarettir. Burada da güvenlik güçlerini yakından ilgilendiren ve sorumluluk içeren hükümler vardır. Madde 138. - (1) Kanunların belirlediği srelerin geçmiş olmasına karşın verileri sistem içinde yok etmekle yükümlü olanlara görevlerini yerine getirmediklerinde.... hapis cezası verilir.” denilmektedir. Suç ve suç odaklarıyla etkili mücadele için bir kısım kişilerin ve suçların takip ve tarassutları gerekebilir. Bazen bunlara dair uzun süre veriler toplanılmakta, toplanılan bu veriler zamanı gelince yok edilmesi gerekmektedir. İşte bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi durumunda ilgili kişiler sorumlu tutulmaktadırlar.

4. AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE TÜRK POLİS TEŞKİLATININ İNSAN HAKLARI EKSENLİ YAPILANDIRILMASI

Avrupa Birliği sürecinde toplumda yaşanan değişim, poliste yeniden yapılanma taleplerini doğurmaktadır. Geleneksel yöntem ve taktikler, arzu edilen düzeyde hizmet verilmesine engel olmaktadır. Hukuk dışı muameleler kamuoyunca tepki görmektedir ve toplumsal değerlerin tepkisiyle karşılaşmaktadır. İnsan hakları ihlaline yol açan etkenlerin başında kolluğun güç ve zor kullanma yetki sınırının aşımı gelmektedir. Polise insanların özel hayatlarına kadar müdahale edebilme yetkisi/ayrıcalığı tanınmıştır. Bu yetki kamuoyunca denetlenebilmelidir. Polis Teşkilatında yapılacak iyileştirmelerde; hukuki düzenlemeler, polisin meslek öncesi ve mesleki eğitimi, yönetsel yapı ve sosyal etkenlerin göz önüne alınarak planlanması gerekmektedir. İşkence ve kötü muamele kabul edilemez olmakla birlikte bu aykırı yöntemin altında yatan bir takım nedenlerin olduğu da kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Bu bölümde öncelikle Türk Polis Teşkilatı mensuplarını görevleri esnasında kötü muameleye itebilecek nedenler açıklanmaya çalışılacak, Avrupa Birliği sürecinde yaşanan etkileşimin Türk Polis Teşkilatına yansımaları çerçevesinde gerçekleştirilen düzenlemeler ele alınacaktır.

4.1. Poliste Kötü Muameleye Yol Açan Etkenlerin Araştırılması

Polisin neden insan haklarını ihlal ettiği üzerinde durmak yerine genellikle cezalandırma yönteminin tercih edilmesi ihlallerin azalması gibi bir olumlu sonuç doğurmamaktadır. Dolayısıyla problemin kaynağına inmek gerekmektedir. Her davranışın bir gerekçesi vardır. Ancak bu gerekçenin meşru olması durumunda bir sıkıntı söz konusu değildir. İşkence ve kötü muamele yöntemine başvurunun elbette bir gerekçesi vardır. Fakat bu gerekçe ne olursa olsun hiçbir şekilde meşru görülmez. Bu gerekçelerin ortaya çıkarılması, polis yöneticilerine çözüm üretmeleri açısından fayda sağlayacaktır.

4.1.1. Polis Eğitiminden Kaynaklanan Etkenler

Polisin eğitimi meslek öncesi ve hizmet içi eğitim olarak ele alınmaktadır. Polis Meslek Yüksek Okulları'nda geleneksel anlamda mesleki ve hukuki bilgiler verilmektedir. Polis okullarının 2001 yılından itibaren polis meslek yüksek okullarına dönüşmesiyle birlikte ön lisans seviyesinde eğitim vermeye başlanmış, böylece bilgili, kültürlü ve kendini yenileme gayreti içinde bulunan, insanlarla diyalogu kurabilen ve mesleki bilgileri insanların ihtiyaçlarına cevap verebilecek düzeyde polis yetiştirilebilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Fakat bu düzenleme henüz çok yeni olduğundan olumlu sonuçlarını görmek zaman alacaktır.

Polis olmak isteyen adaylar için belirli şartlar aranmaktadır. Bunlar; giriş öncesinde aranan nitelikler ve sınavda başarılı olma koşuludur. Sınavlarda adaylar çoktan seçmeli sınav, beden eğitimi sınavı ve sözlü mülakata tabi tutulmaktadır. Adaylara, başvuru esnasında mesleğin öngördüğü şartları taşıyıp taşımadıklarının tespiti için her hangi bir psikolojik ölçme yapılmamaktadır. İnsan hakları ihlaline yatkın belli birey tiplerinin alanlarında uzman görevlilerce uygulanacak çalışmalarla tespit edilebileceği düşünülmektedir. Polislik mesleğine eleman seçiminde, bu kişilerin elenmesiyle meslekte yaşanan ihlallerin bir oranda ortadan kaldırılması mümkün olabilecektir.

Polis eğitim kurumları suçun oluşumunda bölgesel faktörleri inceleyen ve çözüm yolları üreten bir araştırma kurumu düzeyine çıkartılmalıdır. Polis Okullarında verilen eğitimde sosyal bilimlerin ve hukuk derslerinin önemli bir yeri oluşturması zorunludur. Nitekim toplumda başarılı polislerin, toplumun sosyal yapısını iyi analiz etmiş bir yapıya sahip olmaları dikkat çekicidir.¹²³

Polis eğitim kurumlarında alanlarında eğitilmiş akademik düzeyde bilgili ve tecrübeli öğretim kadrosunun oluşmasının polis teşkilatının vizyonunu değiştireceği düşünülmektedir. Toplum hareketlilik gösterdiğinden polis teknik ve taktikleri de zamanla değişime maruz kalmaktadır. Bu değişimin yakalanabilmesi ise eğitim müfredatının güncelleştirilebilmesi ve meslekte verilen hizmet içi eğitimle bilgilerin takviye edilmesiyle mümkün olabilecektir. Hizmet içi eğitimle yasal

¹²³ Diyarbakır İl Emniyet Müdürüyken silahlı bir saldırı sonucu 5 koruma polisiyle hayatını kaybeden Gaffar OKKAN ile uzun yıllar Bolu İl Emniyet Müdürlüğü yapmış olan Uğur GÜR, görevli oldukları il halkının sevgi ve saygısını kazanmış, devletin vatandaşa görünen yüzü olan polis teşkilatının bölge halkıyla kaynaşmasını sağlayarak toplumsal düzenin sağlanmasında örnek bir model olmuşlardır.

gelişmelerin takibi yanında mesleki aksaklıklarında irdelenmesi mümkün olabilmektedir. İnsan hakları standardının daha üst düzeye çıkartılabilmesi için personelin görev başı / uygulamalı eğitimi çok önemlidir.

4.1.2. Ekonomik ve Sosyal Etkenler

Emniyet Teşkilatı mensuplarının maaşlarının tespitinde; tehlike ve sorumluluklarının önemi, çalışma saatlerinin düzensizliği gibi özel faktörler yeterince dikkate alınmamaktadır. Türkiye de devlet memurunun ücret düzeyi iyi bir düzeyde olmadığı gibi polisin ücreti de diğer devlet memurlarına göre yetersiz bir seviyededir¹²⁴. Fazla çalışmasına karşılık polisin aldığı ücret tatmin edici düzeyde değildir. Ücret politikalarının yanlışlığı ile gelir dağılımı adaletsizliği nedenleri ile polise işine orantılı bir maaş verilmemektedir¹²⁵:

“Ne kadar zam alırsa alsınlar, polislerin taban maaşı asgari ücret kadar. Bunun zararı da hem vergi iadesinde hem de emeklilikte görülüyor. Canımızı, malımızı ve güvenliğimizi emanet ettiğimiz polislerin problemleri bir türlü bitmiyor. Sorunlar dağ gibi. Her zaman sözler veriliyor, ama çözümler başka bahara kalıyor. Polislerin yaşadığı onlarca sorundan biri de maaşları. Öteden beri düşük maaş alan polislerin bir de taban maaş çıkmazı var. Öyle bir durum ki, adeta 'devlet devleti kandırıyor!' Nasıl mı? Anlatalım; polis memurlarının ya da müdürlerinin maaş bordroları incelendiğinde şöyle bir manzara ile karşılaşılıyor: Polisin aldığı net maaş ne kadar yüksek olursa olsun, 'taban maaş' denilen kısım asgari ücret ya da biraz üstünde oluyor. Yani bin YTL net ödeme yapılan bir polis memurunun maaşı aslında 444 YTL, bin 400 YTL alan bir emniyet müdürünün gerçek maaşı 533 YTL görünüyor. Yan ödeme ve mesailer eklenince net rakama ulaşıyor. Denilebilir ki: "Bunun ne önemi var. Önemli olan eline geçen para." Evet eline geçen para önemli ama, polislerin tüm işlemleri bu 'taban maaş' tan yapılıyor. Örneğin, vergi iadesi. Örneğin, emeklilik . Maaşı bin YTL olan 5 yıllık 8. dereceden bir polis memuru, yıllık 5 bin 300 YTL'lik vergi iadesi dolduruyor. Yine maaşı bin 120 YTL olan 11 yıllık 3. dereceden bir polis memuru da 6 bin 200 YTL vergi iadesi dolduruyor. Yani matrahlar net maaştan değil taban maaştan hesaplanıyor. Buna karşın bin YTL alan normal ücretlinin vergi iadesi matrahı 14 bin YTL. Aradaki fark açık.İkinci bir mağduriyet emeklilikte yaşanıyor. Polislerin emeklilik ikramiye ve maaşları da maalesef bu taban maaştan hesaplanıyor. Üniversite mezunu bir polis 1. dereceye düştüğü halde 3. dereceden emekli ediliyor. Bu da maaşa ve ikramiyeye yansıyor. Bu durum başka hiçbir meslekte yaşanmıyor.

YA VERGİLER NASIL?

Burada memurların zararından başka devlet de kendi kendisine zarar yazıyor. Alınacak vergi ve kesintilerde brüt maaş yerine taban maaştan hesaplandığı için devlet kendi kendisini 'kazıklamış' oluyor. On binlerce polis memuru, şimdi bu haksızlığın çözülmesi için Sayın İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu ve Sayın Maliye Bakanı Kemal Unakıtan'ın yardımlarını bekliyor.

8. derecede polis memuru (5 Yıllık)

Net maaşı: Bin YTL
Taban maaşı: 444 YTL

¹²⁴ “Polis Maaşını Sorguluyor”, http://www.polis.web.tr/article_view.php?aid=8499[22.11.2007].

¹²⁵ “Polise devlet kazığı” <http://www.gelecekonline.com/haber/haber/9-polise-devlet-kazigi.html#> [22.11.2007].

Maaşı: 200 YTL
Vergi iadesi matrahı: 5 bin 300 YTL
Normal ücretlinin matrahı: 14 bin 717

3. derecede polis memuru (11 Yıllık)

Net maaşı: Bin 120 YTL
Taban maaşı: 516 YTL
Maaşı: 210 YTL
Vergi iadesi matrahı: 6 bin 200 YTL
Normal ücretlinin matrahı: 16 bin YTL

SORUNLARDAN SATIR BAŞLARI

- 1-Günde en az 12 saat mesai yapan polis haftada ancak 1 gün dinlenebiliyor. Hassas birimlerde bu sınır 'ikinci bir emre kadar' uzuyor.
- 2-Yönetmenlikte olmamasına rağmen polis okulunu bitiren genç memurlar ilk durak olarak çevik kuvvete gönderiliyor, halkla erken karşılaşılıyor. En gerilimli birimden göreve başlamak polisin psikolojisini yıpratıyor.
- 3-Polisin lojmanı yok. 30 bine yakın polisin görev yaptığı İstanbul'da 4 bin lojman bulunuyor. Polisin maaşının yarısı kiraya gidiyor. Birçok polis gecekonduya oturuyor
- 4-Evli polislerin yüzde 90'nının eşi ev hanımı. Bekarların yüzde 56'sı da eşinin ev hanımı olmasını istiyor.
- 5-1992-2006 yılları arasında meydana gelen 380 polis intiharı üzerinde yapılan araştırmada sorunun temelinde ücret yetersizliği ve çalışma şartlarının ağırlığı ortaya çıktı.
- 6-Memurlar yılda 2 bin 20 saat çalışırken polis 3 bin 756 saat çalışıyor.
- 7-En az üç kişinin çalışması gereken yerde 1 polis görev yapıyor.
- 8-Emekli sandığının en az maaş alan personeli polis memurları.
- 9-Polis memurlarının kariyerleri amirlerinin iki dudağının arasında".

Bu nedenle polis, konut, beslenme, giyim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta sıkıntıya düştüğünden, mesleği dışında kazanç elde etme zorunluluğuyla karşı karşıya kalmaktadır¹²⁶. Bu zorunluluk, bedensel ve ruhsal durum bozukluğu ile sosyal statüsüne uygun olmayan davranışlara yol açmakta polisi kişisel çatışma içerisine düşmektedir. Halkın huzuru ve can güvenliği için mesai kavramı gözetmeksizin çalışan polisleri, ekonomik açıdan rahatlatmamak önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Emniyet mensuplarının büyük bir çoğunluğu kirada oturmaktadır. Ev kiralalarının yüksekliği nedeniyle gecekondu semtlerde yerleşmek durumunda kaldıklarından işe geliş-gidiş süreleri ile, işe ayrılan zaman artmakta ve durum bir takım psikolojik sorunları da beraberinde getirmektedir. Hafta sonu yeterince tatil imkanı olmayan, zorunlu haller dışında izin alamayan insanların yaptıkları işi sevmeleri ve verimli olmaları imkansızdır¹²⁷. Polisin işlerliğinin ve örgüt içi dinamizminin artırılması

¹²⁶ Özgüner Polat, Ali Altunyay, "Polis Maaşlarının Düşündürdükleri Ve Etkileri" <http://www.cagipolisi.com.tr/6/2-3-4.htm> [22.11.2007].

¹²⁷ Halil Yılmaz, "İç Güvenlik Teşkilatlarında Yeniden Yapılanma Sorunu-2 " <http://yarkan.blogcu.com/2529206> [22.11.2007].

bütün toplumlarda demokratikleşme için önemli bir adım sayılmaktadır. Bunun için sosyal ve ekonomik koşullarda iyileştirmeler yapılmakta ve meslek standardı yükseltilmeye çalışılmaktadır. Bunların başında kantin, lojman, ve polis evi, polis kampı, moral eğitim merkezi gibi sosyal tesislerin sayılarının artırılması gelmektedir. Bu iyileştirmeler bir yandan mekan açısından rahatlama getirirken diğer yandan da meslek içi sosyalleşmeyi artırmaktadır. Poliste sosyal ve ekonomik açıdan iyileştirmeler yapılmalıdır. Psikolojik olarak rehabilite edici faktörlerin artırılmasında yarar görülmektedir.

4.1.3. Teknolojik Yetersizlikten Kaynaklanan Etkenler

Gelişmiş ülkelerde uygulanan kovuşturma yöntemleri ile ülkemizde uygulanan sistem arasında teknolojiden faydalanma imkan ve oranlarından kaynaklanan bir takım farklılıklar vardır. Gelişmiş ülkeler de ileri teknoloji sayesinde delilden sanığa gidilmekte böylece suçsuz insanların mağduriyetleri önlenmiş olmaktadır. Buna karşın polisin elinde suç ve suçlularla gerektiği gibi mücadele etmek için yeterli teknolojik donanımın olmaması kurallara uyulmasını güçleştirmekte, polis alternatif çözüm arayışları içerisine girmektedir. Gelişmiş ülke polis teşkilatlarındaki teknolojik ilerlemeye rağmen ülkemizde genellikle yeterli delil araştırması yapılmadan ele geçirilen bir tek emare ile suçluluğuna kanaat getirilen insanlar yakalanmakta ve akabinde suçluluğunu kesinleştirmek için delil toplanması veya itiraf alınması yoluna gidilmektedir. Bu durum ise delillere ulaşmak için hakkında şüphe olan kişilere karşı zaman zaman kötü muamele uygulanması olaylarını gündeme getirmektedir. Suçluların yakalanması konusunda polis üzerinde oluşturulan baskı, yeterli teknolojik imkanlara sahip olmamakla birleşince, haksız ve gereksiz bir şekilde polisi şüphelilere karşı kötü muameleye itebilmektedir. Oysa polis, tezimizin sonuç ve öneriler kısmında izah edeceğimiz modern ve teknik yöntemlerle yeterli delil elde edebilse, sanıktan delil elde etmek için uygun olmayan yöntemlere başvurmayacaktır. Avrupa Birliği sürecinde modern soruşturma ve sorgulama tekniklerinin uygulanmaya başlanması ve eğitim yönünden gelişmiş ülkelerle işbirliğine gidilmiş olması delilden sanığa gidilmesi yolunda Türk Polis Teşkilatı'nda çok önemli bir dönemin başlangıcı olarak yorumlanabilir.

4.1.4. Polislik Mesleğinin Algılanmasıyla İlgili Etkenler

Polisin kendi mesleğine bakış açısı ve meslek algılaması, onun kurallar çerçevesinde hareket etmesini sağlayan önemli bir etkidir. Türk polisinin kendi meslek algılaması ile ilgili çeşitli sıkıntılarının olduğunu söylenebilir. Birçok teşkilat mensubu, polislik mesleğini disiplin, otorite ve sertlik mesleği olarak değerlendirmektedir. Bu algılamalarına kaynak olarak ise meslek içindeki ast üst ilişkileri, üniforma ve rütbe gibi olgular karşımıza çıkmaktadır. Bu anlayışla polis kendini bir otorite olarak görmekte ve karşılaştığı şüpheli kişilere karşı bu şekilde yaklaşmaktadır. Adeta vatandaşı kendi astı olarak görmekte ve ona bu anlayışının gereği olarak sert ve otoriter bir şekilde davranış kültürü geliştirmektedir. Bu durum zaman zaman aşırılığa kaçmakta ve kötü muameleye kadar gidebilmektedir. Dolayısıyla polis memurunun insan hakları konusunda yanlış davranışlarda bulunması söz konusu olabilmektedir. Polisin meslek algılamasında yanlışlığa düşülen bir başka nokta ise, mesleğin sadece suçlu kişilerle mücadele olarak ele alınmasıdır. Temel hedefini bireysel bazda bu şekilde belirlemiş olan polis giderek kendini bu kişilere rakip olarak görecektir ve onlara rakip muamelesinde bulunabilecektir. Bunun yanında eğer polisin mesleki bilgi ve becerisi yeteri kadar gelişmemiş ise, kanunla belirlenen kurallar yerine kendi değer yargısı açısından doğru olarak gördüğü kuralları uygulayacaktır. Bu durumda, polisin mesleki uygulamalarını değerlendirdiği kriter kendi kişisel değer yargıları olunca pek çok kanun Maddesi doğal olarak engel teşkil edecektir. Böylece polis, kanunların dışına çıkarak insan haklarına aykırı hukuk dışı çeşitli ihlallerde bulunabilecektir.

4.1.5. Polisin Çalışma Saatlerinden Kaynaklanan Etkenler

Polis Teşkilatında uygulanan çalışma saatlerine de bir takım sıkıntılar vardır. 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'na göre, devlet memurlarının haftalık çalışma süresi Cumartesi ve Pazar tatil olmak üzere 40 saattir. Ancak kurumların ve görülen hizmetin özelliklerine göre günün 24 saatinde devamlılık gösteren hizmetlerde çalışanların, çalışma saat ve şekilleri Başbakanlık Devlet Personel Başkanlığının izni alındıktan sonra, kurumlarınca farklı çalışma sürelerinin tespit olunacağı belirtilmektedir.

Aynı Kanuna tabi olmakla birlikte halen birçok il emniyet müdürlüğünde, çoğu zaman aralıksız, çalışma saati 12/12 (12 saat çalışıp 12 saat dinlenme) çalışma sistemidir. Bu çalışma düzeninin tercih edilme sebebi polis üst düzey yöneticilerinin, sorumluluk bölgelerindeki asayiş ve düzeni, her olasılığı düşünerek (terör, grev, kanunsuz gösteri, toplantı vb.) sınırlı personel ve imkanla sağlamaya çalışmalarıdır. Dolayısıyla bu mesai sisteminin çalışanları gergin hale getirdiği bir gerçektir. Bu gergin ortamın, çalışanların psikolojik durumuna, dolayısıyla davranışlarına yönelik olumsuz etkileri doğrudan fark edilmektedir. Polisin çalışma süresi bir günde 14-16 saati bulmaktadır. Büyük şehirlerdeki Çevik Kuvvet polisleri toplumsal bir olay için sabahın erken saatlerinden itibaren görevlendirilmektedir. Uzun müddet olumsuz şartlarda ayakta bekleyen zaruri ihtiyaçlarını dahi kısıtlı imkanlarla karşılayan, bedensel ve ruhsal olarak yorulan polis, en küçük toplumsal direnmede esnek davranmak, hoşgörü ve sabır kabiliyetini korumakta zorluk çekmekte ve istenmeyen bir takım olaylara sebebiyet vermektedir. Yorgun polise göre yorgunluğunun ve bitkinliğinin sebebi alanda toplanmış olan insanlardır. Yine polis, istirahatlı veya görevden yeni ayrılmış olsa dahi amirleri tarafından tekrar göreve çağrılabilir. Ağır koşullarda görev yapan polisin, toplumsal olaylarda veya adli olaylarda gösterdiği olumsuz tavırlarının temel nedenlerinden biriside budur. Mesai yoğunluğu ve stresi, sürekli aynı ortamlarda toplumun sorunlu kesimi meşgul olan polislerin psikolojilerinde zamanla bir bozulma meydana getirmektedir. Bütün bunlar, işinden bunalan polisi, bütün sıkıntılarına sebep olarak gördüğü suçlu insanlardan bunun acısını çıkarmak gibi bir düşünceye itebilmekte ve polisin kötü muamelede bulunmasına sebep olabilmektedir. Programsızlık ve görünmeyen bir belirsizlik içinde iş stresinin baskısı polislerin özel yaşamlarını yok etmekte ve ailelerine yeterli zamanı ayıramamalarına sebep olmaktadır. Polisler, istirahat zamanlarının düzensizliği ve azlığı nedeni ile ailelerine yeterli ilgiyi gösterememektedirler. Bu olumsuzluklar, bir kısır döngü içinde iş yaşamına da yansımakta dolayısıyla polisler işlerine yeterince yoğunlaşamamaktadırlar. Bütün bu sıkıntıların altında yatan gerçek, yoğun şartlarda, polise bir insan olarak ağır ve düzensiz görev yüklenmesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum sürekli halkla ilişki içersinde bulunan Polis Teşkilatı için polisiye hizmetlerde halkı anlaması ve halkın desteğini yanına alabilmesi açısından önemli bir sorunu teşkil etmektedir. İşte bütün bu sebepler, Emniyet Teşkilatı mensuplarının sosyal hayatlarında onları vatandaşa karşı kötü muamele yapma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmaktadır.

4.1.6. Yargılama İşlemlerinden Kaynaklanan Etkenler

Polis Teşkilatı mensupları arasında, kanun koyucunun değişik nedenlerle toplumun ihtiyaçlarına uygun kanun hazırlayamadığından ya da kanunların güncelliğini yitirdiğinden dolayı, cezaların suçla mücadelede caydırıcılık açısından etkili olamadığı ve suçluların yeterli ceza almadığı zaman zaman dile getirilmektedir. Kanunlar üzerinde yapılan güncelleme çalışmalarına rağmen, ekonomik durum ve gelişen teknoloji ile beraber değişen suç şekillerine karşı kanunların uygulanamaz hale gelmesi, uygulansa bile toplum düzenini sağlama açısından etkisiz kalması neticesinde oluşan olumsuz ruh hali, polisi, suçlu olarak nitelendirdiği kişilere karşı kanunsuz yöntemler uygulamaya sevk edebilecektir. Gerek kanunların topluma uyarlı hale gelememesi, gerekse adalet mekanizmasındaki aksaklıklar nedeni ile oluşan bu kanı, görevlilerin suçlu olarak nitelendirilen kişileri yasak yöntemlerle cezalandırmak ve kişilere kötü muamelede bulunmak tehlikesini gündeme getirmektedir.¹²⁸ İnsan hakları ihlallerinin ortaya çıkmasında “kopma noktaları”ndan biri de kanaatimizce budur. Böyle bir ortamın oluşmaması için özellikle siyasi otoriteye büyük görevler düşmektedir. Sorunları iyi teşhis ederek polis teşkilatının sıkıntılarını çözecek yapısal reformları yapmak yerine “benim polisim işini bilir” anlayışıyla konuyu güvenlik güçlerine havale etmek içinden çıkılmaz bir durum yaratabilir/yaratmaktadır.

Polis, mesleki deneyimi ile dedektiflik niteliğindeki araştırma görevini yerine getirmektedir. Bunu yerine getirirken görgüsü, bilgisi, tecrübesi ve maharetine göre hareket etmektedir. Daha önce tuttuğu kayıtlardan yararlanmakta ve suçun işlenmesinin önlenmesi için yurt düzeyinde örgütlenmektedir. Hukukumuzda göre Cumhuriyet Savcıları hazırlık soruşturması konusunda polis üzerinde geniş yetkilerle donatılmıştır. Bir suçun ortaya çıkması halinde, kanunlar araştırma yapma ve kamu davası açma yetkisini Cumhuriyet Savcısına vermiştir. Cumhuriyet Savcısı bu yetkisini kendisi kullanabileceği gibi emrindeki kolluk marifetiyle de yaptırabilmektedir. Ancak uygulamada, bu araştırmayı genellikle polise yaptırmaktadır. Oysa, işin gereği olarak, insan hak ve hürriyetlerine müdahale

¹²⁸ Mesut Bedri Eryılmaz, “Türk Hukukunda Polis İnsan Hakları İlişkisi”, **21.Yüz Yılda Polis**, ed. İbrahim Cerrah, Emin Semiz, (Ankara: EGM Yayınları, 1998): 175.

edilmesinin gerekli olduğu hallerin de ortaya çıktığı bir faaliyet olan hazırlık soruşturmasının asıl amiri Cumhuriyet Savcıları olmasına rağmen, polis, çoğu zaman adli mercilerden ayrı hareket etmekte, Cumhuriyet Savcıları da pek fazla polise yaklaşmamaktadır. Bir uzmanlık işi olan suç iz ve delillerinin toplanması ve suçun soruşturulması elbette polis tarafından sağlanacaktır. Bu faaliyetler esnasında hukuka uygun hareket edilmesi için Cumhuriyet savcılarının polisle daha sıkı işbirliği içinde olması, polis faaliyetlerinin hukuki formata gerçekleşebilmesini sağlayacaktır.

4.1.7. Hiyerarşik İlişkilerden Kaynaklanan Etkenler

Polislik mesleğinde, hiyerarşi ve disiplin esastır. Ast-üst ilişkileri bu sistem içinde düzenlenir. Bu hiyerarşi kişilerin mesleki rollerini belirlemektedir. Hiyerarşi görevin işleyişi açısından zorunludur. Üstün emrini ifa, ast için zorunluluktur. Amirin emrini ifa zorunluluğu ve profesyonellik algılamasındaki yanlışlık zaman zaman polisi kötü muamelede bulunmaya itebilmektedir. Görev stresi, çalışma koşullarının ağırlığı ve yöneticilerden kaynaklanan yetersizlikler gibi faktörler bazen sağlıklı iletişim kurulamamasına yol açmaktadır. İnsanların toplumdaki rolleri farklı olduğu gibi kültürleri de farklı düzeyde bulunmaktadır. Farklı rol takınan insanların tamamından eşit tepki beklenmesi mümkün değildir. İletişimin sağlıklı kurulamaması halinde görevin yerine getirilmesinde asttan istenmeyen tepkiler doğabilmektedir. Bu tepki bazen suç boyutuna ulaşabilmektedir. Örneğin önemli bir örgüt mensubu suç nedeni ile polis tarafından yakalandığında gerek işlediği suçla ilgili bilgiler almak, gerekse örgütle ilgili çeşitli bilgilerin bir an önce elde edilmesini sağlamak ve olayın bir an önce aydınlatması için, polis yöneticileri konuyu takip eden memurlara baskı yapabilmektedir. Alt kademedeki memurun eğer meslek ve profesyonellik algılamasında sorunu varsa, bu baskı onu son çare olarak sanığa yönelik kötü muamelede bulunmak zorunda bırakabilecektir. Böyle bir durumda güvenlik için hukukun ve insanlık onurunun çiğnenmesi söz konusu olacaktır ki bu durum asla tasvip edilemez.

4.1.8. Siyasal Baskıdan Kaynaklanan Etkenler

Türk Polis Teşkilatı'nın siyasetin etkisi altında olduğu bilinen bir gerçektir.¹²⁹ Özellikle görev atamalarının siyasi organlar eliyle yapılmasından dolayı, Polis Teşkilatı üzerinde siyasi bir etkiden ya da polisin siyasiliğinden söz edilebilmektedir. Polis Teşkilatında siyaseti kullanarak görev yerinin değiştirilmesi tehdidi diğer kurumlarda da olduğu gibi her zaman mevcuttur.

Ayrıca siyasilerin polisin yürüttüğü soruşturmaları olumsuz yönde etkileyecek müdahalelerde bulunarak ayrıcalık istekleri de dikkati çekmektedir. Bu sorunun çözümü de teşkilat üzerindeki siyasi baskıyı kaldıracak bürokratik/yapısal düzenlemelerdir. Polis, İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak örgütlenmiştir. Göreve gelmeleri ve görevden alınmaları şaşılabilecek bir hızla ve kolaylıkla gerçekleştirilebilmektedir. Bu yapı polis amir ve memurlarının politik baskı ve etki altında görevlerini yürütmelerine yol açmıştır. Nitekim politik baskı, görevin gerektiğinde yerine getirilmesine engel olmaktadır. Keyfi siyasal baskının ortadan kalkabilmesi ve şerefli bir görevin yapılabilmesi için polisin hakim ve savcılar teminatı gibi yasal bir güvenceye ve özerk bir atama /terfi yapısına sahip olması gerekmektedir.

4.1.9. Şiddet Kültürünün Polise Yansıması

Türk toplumunun bir kısmında sertliğe taraf olma eğiliminin var olduğu söylenebilir¹³⁰. Toplumunun bir kesimi polis tarafından başvuru katı uygulamaların gerekliliğine inanmakta, polisin güç kullanma yetkisinin aşırıya kaçtığı durumlar bile tasvip edilebilmektedir¹³¹. Bu yargılar ışığında polisin güç kullanması ve şiddet uygulaması Türk toplumunda geniş tabanlı bir destek bulmasa da, toplumun bir kısmının sahip olduğu bu yaklaşım polis uygulamalarında sert

¹²⁹ Soner Arıkanoglu, "Gel de polisten korkma", **Radikal Gazetesi**, 17 Mart 2005. <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=146750> [25.12.2007]. "1- Polis atamalarında siyasetin etkisi var. Toplumun tüm kesimleri bundan şikâyetçi. Ama şikâyet edenler de dahil, herkes siyasetçilerin kapısını aşındırıyor.

2- Siyasetin bir diğer olumsuz etkisi, toplumsal olaylara müdahalede görülmekte. İktidar sahibi siyasiler, istemedikleri grupları dağıtması yönünde polise baskı yapmakta. Bazen de polis müdürleri böyle algılamakta ve iktidarla iyi geçinmek için farazi davranış şekli sergilemekte.

3- Siyasi müdahaleler polisin moralini bozmakta, görevin aksamasına neden olmakta. Polis siyasi etkiden kurtarılmalı."

¹³⁰ "Kadınlardan dayağa destek." <http://www.gercekgundem.com/index.php?p=49442> [22.11.2007].

¹³¹ "Polis dövdü, halk alkışladı", <http://www.ilkhavadis.net/haberler/11183> [22.11.2007].

tavirlara ortam hazirlamaktadir. Bunun yaninda toplumumuz da hakim olan buyuk olanin siddet uygulama ayrıcalığı anlayışı, otorite sahibi ve çözüm mercii olarak algılanan ve başı sıkışanın, zorda kalanın başvurduğu bir şikayet makamı olan polisin, karşılaştığı çeşitli olaylar karşısında, bu anlayışla, adaleti sağlama hissi ile cezalandırıcı tavirlarda bulunmasında bir etken olabilmektedir. Neticede toplumun konuya bakış açısı ne olursa, kendi içersinden çıkardığı polislerin de konuya bakış açısı o şekilde olacaktır. Toplumun bir kısmı, kötü muamele uygulamalarını, adaletin hızlı tecellisi anlayışıyla uygun görür vaziyettedir. Bu durumun polisi ilkel uygulamalara iteceği ise açıktır.

4.1.10. Ön Yargılı Olmaktan Kaynaklanan Etkenler

Ön yargılı olma, kişi ya da kurumların kendi değer yargılarından kaynaklanan bir tutuculuktur. Doğru ve sağlıklı bir ilişkinin ortaya çıkmasını engelleyen olumsuz bir psikolojik durumdur. Polisin görevini yerine getirirken sağlıklı ve kanun çerçevesinde hareket etmesini engelleyen bir olgudur. Eğer polis, olaylar karşısında ön yargılı olarak intikam hırsı ve nefret psikolojisi ile hareket ederse, suç şüphesi altındaki kişilere kötü muamelede bulunabilecektir. Bu nedenle suçluluğu ispatlanana kadar herkes masumdur ilkesinden hareketle muhataplarına karşı objektif bir tavır içerisinde bulunmalıdır. Polislik mesleğinin zamanla çalışanlarında muhafazakâr bir etki oluşturduğu bilinmektedir. Bu durum polisin siyasi düşüncesine ve dolayısıyla değer yargılarına da sirayet etmektedir.¹³² Söz konusu tehlike ise polisin görevine kendi siyasal görüşünü yahut değer yargılarını karıştırmasıdır. Toplumdaki polis uygulamalarının kabul edilirliliğini önemli ölçüde etkileyen bu durumun ortaya çıkmaması için polisin tam bir tarafsızlık içinde olması gerekmektedir.

4.1.11. Meslek Standardının Değişkenliğinden Kaynaklanan Etkenler

Yüzyılımız hızlı teknolojik gelişmelere sahne olmuştur. Toplumsal yapının hızla değişmesi ve gelecek yüzyılda bu değişimin daha da hızlanacak olması beraberinde bir dizi sorunu da getirecektir. Bu hızlı değişim bir çok sosyal ve ekonomik sorunların toplum içine girmesinde de etkili olmuştur. Başta toplumların asayiş ve güvenliği etkilenmiştir. Özellikle adli olayların çözümünde geleneksel yöntemlerin yetersiz kalması sonucu, olayların nasıl önlenebileceği/çözömlenebileceği konusunda

¹³² İbrahim Cerrah. "Sosyal Yapı ve Polis Alt Kültürü", **21.Yüz Yılda Polis**, ed. İbrahim Cerrah, Emin Semiz, (Ankara: EGM Yayınları, 1998): 203-205.

fikirler üretilmeye başlanmış, polisin rolünün yeniden tanımlanması ihtiyacı doğmuştur.¹³³ Güvenlik ve terör sosyal bir konu olduğu için çözümünde yine sosyal olaylardan yararlanılması zorunludur. Suçun önlenmesinde polis, etkili unsurlardan sadece bir tanesidir. Diğer unsurların açıklanması bu çalışmanın kapsamını aşar niteliktedir. Polisin asıl amacı; suç ortaya çıkmadan önleyici hizmetle olayları bertaraf etmektir. Toplumsal gerçekleri iyi tahlil edebilen polis yöneticileri mesaisini bu konu üzerinde yoğunlaştırmaktadır. Dolayısıyla polis, değişen şartlara uygun meslek standardını oluşturarak profesyonelleşmek zorundadır. Oysa polise asli görevleri dışında birçok hizmetler yüklenmiştir. Bu durum polisin asıl görevi olan emniyet ve asayiş hizmetleriyle yeterince ilgilenememesi sonucunu doğurmaktadır. Polisin insan hak ihlali iddialarıyla karşılaştığı kesimler arasında asli görevi olmayan futbol müsabakaları, belediye yıkımları, icra, üniversite güvenliği gibi hizmetlerin önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Polisin asli olmayan hizmetlerle ilgilenmemesi halinde ise daha çok personel ve teknik imkanlarla gerçek görevi üzerinde yoğunlaşması ve dolayısıyla polis meslek standardının oluşması mümkün olabilecektir.

4.1.12. Psikolojik Etkenler

İnsan organizması çevreden kaynaklanan zorlamalara karşı bir tepki mekanizması geliştirmiştir. Bu mekanizmasıyla bedensel ve psikolojik tepki vermektedir. Tepki insanın kültürel düzeyi, çevre ve meslek grubu gibi faktörlere göre farklı düzeyde ortaya çıkmaktadır. Önlem alınmaması halinde de uzun dönemde birçok sağlık sorunlarına neden olmaktadır. Bu sorunlarla ortaya çıkan stres vücut organizmasını etkilemekte; bedensel ve psikolojik tahribat yapmaktadır ki bunun en ileri aşaması polisin kendi yaşamına son vermesidir¹³⁴. Biyolojik ve sosyal çevrenin yol açtığı stresten en çok etkilenen mesleklerin başında ise polislik gelmektedir. Yapılan araştırmalara göre polis memurlarının yoğun stres altında oldukları ve psikosomatik şikayetlerinin oldukça yaygın olduğu ortaya konulmuştur¹³⁵. Bir çoğunda azımsanmayacak düzeyde baş ağrısı, uyku bozukluğu, gastrit, ülser, kalp ve damar

¹³³ Emin Semiz, Erten Gökçe. “Yirmi Birinci Yüzyılda Polis Eğitimi”, **21.Yüz Yılda Polis**, Ed. İbrahim Cerrah/ Emin Semiz, (Ankara: EGM, 1998): 19.

¹³⁴ Soner Arıkanoglu, “Polis teşkilatı bunalım üretiyor”, **Radikal Gazetesi.**, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=99080> [21.11.2007].

¹³⁵ “Polisin Derdi Bitmiyor”, **Polis Haber**, http://www.polis.web.tr/article_view.php?aid=15317 [21.11.2007].

rahatsızlığı gibi arızı durumlar tespit edilmektedir. Devamlı suçla ilişkili olmaları yanında teröristler ya da uyuşturucu bağımlısı gibi kişilerle olan irtibatları kişiliklerini de etkilemektedir. Polisler toplumun mutsuz ve sıkıntılı kesimiyle karşı karşıyadır.¹³⁶ Sürekli insanların beklentilerine göre insanları bazen memnun etmekte bazen de edememektedir. İnsanların sorunlarıyla uğraşırken kendi problemlerini ikinci sıraya itmektedir. Polis memurlarının büyük çoğunluğu sosyal yaşamlarını tehdit edici faktörlerle karşı karşıyadır. Bunlar; gün boyunca çalışma temposu, normal insanın dengesini bozucu uyku düzeni, beslenme bozuklukları ve yeterli zaman ayrılamayan bir ailedir. Halkın polisten beklentileri, ceza infaz sistemindeki düzensizlikler ve basının objektif olmayan yayınları polislerin psikolojik yüklerini artıran diğer etkenlerden bazılarıdır. Polisin sağlıklı bir ruh yapısına sahip olabilmesi için çalışanları rehabilite edici faaliyetlerin artırılması ve görev standardında iyileştirmeler yapılması gibi psikolojik yükü azaltıcı önlemlerin alınması zorunluluk arz etmektedir.

4.1.13. Meslek Alt Kültüründen Kaynaklanan Etkenler

Her meslek grubu içinde gelişen mesleki değer yargıları vardır. Bu yargılar uzun yılların getirmiş olduğu birikimlerle ortaya çıkar ve bir çok davranış farkında olunmadan sergilenir. Alt kültür olarak nitelendirilen bu durum toplumdaki sosyalleşmeyle birlikte değişim gösterir. Alt kültür oluşumu aslında her meslek için geçerli olmakla beraber polis ve asker gibi meslek guruplarında çok daha net bir şekilde gözlemlenmektedir.¹³⁷ Polislerin sosyalleşme süreçleri yatılı bir öğrencilik döneminin ardından, çoğunluğu birbirine benzer sosyo-kültürel özelliğe sahip bir meslektaş grubu arasında gerçekleşmektedir. Çalışma ortamı ve aynı meslektaşlarla yaşanan görev dışı yaşam, meslek içi sosyalleşmenin sonucu olarak polis kültürünü ortaya çıkarmaktadır. Polis alt kültürü denilen bu olgu, bir yandan mensuplarını toplumdan uzaklaştırarak diğer yandan da kendi içinde bazı değer yargıları geliştirir. Polisin sahip olduğu bazı olumsuz alt kültür ve alışılmış davranışlar zaman zaman polisin kötü muamele yapması konusunda gerekli ortamı hazırlamaktadır. Polis alt kültürünün etkisiyle, zamanla sivillerle polisler arasında ‘‘biz ve onlar’’ ayrımı ortaya çıkmaktadır. Bu da sivilleri, özellikle sivil toplum kuruluşları, üniversiteli

¹³⁶ Ayhan Güler, ‘‘Polislerin Sorunları’’, <http://www.ntvmsnbc.com/news/51114.asp>[21.11.2007].

¹³⁷ Cerrah, *age*, 181-182.

öğrenciler, dernekler ve işçiler gibi gurupları “suçlu” görme eğilimini ortaya çıkarmaktadır.

Polis alt kültüründe, ciddiyet imajının sertlikle verilebileceği veya otoritenin sert davranmakla sağlanabileceği gibi yanlış bir fikir vardır. Dolayısıyla alt kültürde oluşan bu fikir otorite kurma adına gereksiz kuvvet kullanma ya da kötü muameleyi gelenekleştirme tehlikesini ortaya çıkarmaktadır. Bu anlayış polisleri olayların çözümünde daha kararlı sert ve çözüm yolu bulma mantığıyla hareket etmesini sağlamaktadır. Çünkü alt kademe görevliler amirinin takdirinin kazanılması gerektiğini düşünmektedir. Bazı olayları kendi yöntemleriyle çözme düşüncesinde olan bir kısım amirler sorumlu bulundukları bölgelerde güven ortamının olduğunu göstermek amacıyla suç oranını az göstererek bazı olayları istatistiklere kaydetmeyebilmektedirler. Böylece hem üst amirlerine karşı kendi sorumluluk bölgelerinin güvenli bir bölge olmasını sağlamış gibi göstermekte, hem de hesap verdiği mercilerin gözünde başarılı bir amir sayılmaktadır. Bu şekilde gerçekleri örterek geçici çözüm yolları bulma anlayışı potansiyel olarak her zaman insan haklarıyla bağdaşmayan uygulamaları bünyesinde barındırmaktadır.

4.2. Avrupa Birliği’yle Türk Polis Teşkilatında Değişim ve Reform

İçinde bulunduğumuz 2000’li yıllarda, AB güvenli bir biçimde genişleme çabası içindedir. Bu bağlamda Avrupa kıtasında yeni bir çağın başlangıcında demokrasi, barış ve birlik konularında meydana gelen gelişmeler, evrensel nitelikte değerler ve etkiler yaratmaktadır. Toplumda ve insanlarda gözlenen farklılaşmalar değişme olarak nitelendirilir. Bizi daha çok ilgilendiren ise kurumların işlevlerini gerçekleştiren kişi ve organların davranışlarındaki değişimdir. Avrupa Birliği sürecinde yaşanan toplumsal değişim ve reformasyon, toplumu doğrudan ilgilendiren bir kurum olarak Polis Teşkilatı’nı da “insan” eksenli bir değişime itecektir.

“Şurası da bir gerçektir ki AB’ne üyelik hedefi olmasaydı bugüne kadar insan hakları alanında gerçekleştirilmiş olan yasal reformların çoğu hayata geçemezdi. Demek ki AB’nin insan hakları politikası Türk insanının hala gereksinim duyduğu özgürlüklerin sağlanmasında önemli bir rol oynamaya devam ediyor”.¹³⁸

¹³⁸ Füsün Türkmen, “Türkiye Avrupa Birliği ve İnsan Hakları”, **Avrupa Birliği Hukuku**, çev. İdil Işıl Gül, Lami Bertan Topuzlu, (İstanbul: Şefik Matbaası, 2003), 97.

Bu değişimin, katı bir merkeziyetçilikten yönetimde yerelliğe yumuşak bir geçişi sağlayacağı, güvenlik hizmetlerinin tüketicisi olan halk ile bunu üreten personelin yerel düzeyde katılımını gerçekleştirebileceği tahmin edilmektedir. Bu çalışmalar yürütölürken Polis Teşkilatını Avrupa Birliği ölkelerince benimsenen insan haklarına saygılı, çağdaş ve demokratik hizmet anlayışına uygun hareket etmesi ve bu konuda kendini yenilemesi gerekmektedir.

4.2.1. Devlet ve Siyaset Anlayışındaki Değişimin Polise Etkisi

“21. yüzyıla girerken geleneksel ve yasal dayanaklar üzerinde yürüten mevcut devlet/ toplum ilişkileri modeli yeniden tanımlanmalıdır. Kutsallıklar ve dolayısıyla dokunulmazlıklarla yüklü bir devlet anlayışı ile güvenlik sorunsalı üzerine inşa edilen bir rejim yerine, toplumun, bireyin ve vatandaşın merkezde olduğu yeni bir siyasal mimar, çok farklı gurupları ve siyasal tercihleri toplumsal barış içinde bir araya getirme şansına sahiptir.”¹³⁹

Avrupa Birliği sürecinde devlet ve siyaset yapılanmasıyla ilgili olarak Türkiye’de somut adımlar atılmaktadır. Demokratik devlet, yasama fonksiyonuyla adil kurallar çıkaran, uygulamalarıyla saygı uyandıran, emretmekten çok ikna eden karakteriyle öne çıkan bir özellik taşımaktadır. Bunun karşısındaki otoriter devlet ise çoğu zaman kaba kuvveti de içeren boyutuyla salt boyun eğdirici bir nitelik göstermektedir. Türkiye’de otoriter devlet anlayışının güçlü bir biçimde devam ettiği söylenebilir. Avrupa Birliği’nin ne getireceği ile ilgili olarak, yapmayı taahhüt ettiğimiz konular iyi bir şekilde analiz edildiğinde devlet anlayışının değişimin ip uçları görülecektir. AB ile değişecek devlet anlayışında insanın önceliği önemlidir. İnsan odaklı yönetim anlayışının gelişmesi bağlamında devlet güvenliği ile insan özgürlüğü arasındaki denge oluşturulmuş olacaktır. Bu değişim talebinde AB sürecinin olumlu etkisinin olduğu bilinmektedir.

Demokratik bir ölkede polis, ölkenin sosyal, siyasal ve yönetim yapısı ile yakından ilişkilidir. Çünkü polis, yürütmenin bir parçası ve genel yönetim yapısının bir yansıtıcısıdır. Öyleyse devlet anlayışındaki bu anlamlı değişim polisin uygulamalarına da yansıyacaktır. Polisin insan odaklı şekillenmesi, hizmet ifa ederken insanı ön plana koyması, bir çok olumsuzluğu daha baştan ortadan kaldıracaktır.

Devlet anlayışındaki değişimin gerçekleşmesi siyaset kurumunun etkinliği ile olasıdır. Devlet anlayışındaki değişim siyaset kurumunun değişmesi ve insan odaklı

¹³⁹ Dağı, age, 202.

olmasıyla başlayacaktır. AB Türkiye’den siyaset kurumunda değişimlere gitmesini istemektedir. Bu değişim siyasetten rant elde etmeyi umanları memnun etmeyecektir. Ekonomik gücü elinde bulunduran bu kesimin alışılışın dışındaki gelişmelerden hoşnut olmaması çok doğaldır. Demokratik toplumlarda siyasal irade, siyasi görüşüne ve parti programına uygun yönetim anlayışı geliştirir, ancak eylem ve işlemlerini, toplumun her kesimine eşit şekilde ulaştırır, kişiler ve kesimler arasında ayırım gözetmez. Aksi halde partizanlıktan söz edilir. Kamu görevlileri de, siyasi iradenin emrinde, hizmetlerini tüm bireylere eşit bir şekilde götürür. Gelişmekte olan, demokratik siyasal kültürün tüm unsurlarıyla yerleşmediği toplumlarda, siyasetçiler kamu görevlilerini de çeşitli şekillerde etkileyerek, kendi istek ve arzulan dışına çıkmamasını sağlamaya çalışır. Siyasal erk bazen de, seçim bölgesinde yeniden seçilme beklentisi, seçmenine sempatik görünebilmek ve diğer bireysel ve siyasal beklentilerini gerçekleştirmek için, kamu görevlisinden, yasalar dışında davranmasını açıktan veya örtülü olarak ister. Kamu görevlisi de, kendini güvende hissetmek, geleceği ile ilgili sorunlarını halledebileceğini ümit ederek ya da diğer bireysel çıkarlarının güdülemesi ile siyasetçinin talebini yerine getirebilir. Bu bürokrat - siyasetçi yaklaşması, karşılıklı çıkar ilişkisine dayalı bir ilişkidir. Kamu görevlisi, şikayet edilmek, istenmeyen yerlere tayin edilmek ve diğer korkularla, kendisini siyasetçinin istek taleplerini yapmak zorunda hissedebilir. Kamu görevlisi, siyasetçinin güvenini ve desteğini kazanmak ya da kendisine zarar gelmemesi için onun beklentilerini yerine getirir ya da bir çok sıkıntıyı göze alarak bu isteği yerine getirmez. Bu durumlarda kamu görevlisi, politize olmak ya da politize olmaya direnmek ikilemi arasında seçime zorlanmakta ve her durumda yıpranmakta, güçsüzleşmekte, eşit ve adil görev anlayışından uzaklaşmaktadır. Bu şekilde politize olan kamu görevlileri, adaletli ve eşit hizmet görmekten uzaklaşır. Tabii ki bu durumdan kurumlar, devlet ve tüm toplum zarar görür. Böylece halkta kamu görevlisine güvensizlik duyguları artar, devlete ve onu idare edenlere karşı hoşnutsuzluklar tüm toplum yaşamında görülür hale gelir.

Emniyet Genel Müdürlüğü, seçimle başa gelen siyasi iktidarın yürütme erki içerisinde İçişleri Bakanlığı’na bağlı bir kurumdur. Üretilen politikalar ve siyasi gelişmeler ile ülke ekonomisine paralel olarak sık sık yinelenen siyasal çıkmazlar, Polis Teşkilatı’nın sıkıntılarının giderilmesi bir yana, pek çok çözüm bekleyen konuyu içinden çıkılmaz hale dönüştürmektedir. AB ile siyaset alanındaki etik

değişim ve olgunlaşmanın, Polis Teşkilatı'nın üzerinde belirttiğimiz olumsuzlukları azaltıcı yönde etkisi olacaktır.

4.2.2. Hukuksal Değişimin Polise Etkisi

AB ile yasalarda önemli değişiklikler gerçekleştirilmiş bulunmaktadır. Memurun Muhakematı Hakkında Kanun, memuru anormal bir şekilde koruduğu gerekçesiyle kaldırılmıştır. İşkence suçu yeni Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenmiş ve caydırıcı cezalar öngörülmüş, aynı doğrultuda çıkarılan Ceza Muhakemesi Kanunu ile de adil bir yargılama için kanun uygulayıcılarının uyması gereken kurallar insani çerçevede belirlenmiştir. Ulusal Program'da Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu ile Jandarma Teşkilat Kanunu'nun değiştirilmesi önerilmektedir. Bu öneriden sonra Polis Teşkilatı'nın mevzuat çalışmalarını yapan Emniyet Genel Müdürlüğü APK Dairesi Başkanlığı hızla değişiklik çalışmalarına başlamış, 14.06.2007 tarihli 5681 Sayılı Kanunla kısmi bir iyileştirme sağlanmıştır. Öncelikle gözaltı süresinin kısaltılması anlamında Polis Teşkilatı'nda mevzuat değişikliğine gidilmiş ve Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği değiştirilmiştir. Avukat talebinin yerine getirilmesi kurumsallaştırılmıştır. Tutuklu şahsın muayenesi düzenlenmiştir. Nezarethanelerin durumu da iyileştirilmiştir. Bu düzenlemelerle öngörülen caydırıcı yaptırımlar, polisin uygulamalarını da değiştirecektir. Polis teşkilatı çalışanları uygulamalarına daha dikkat edecektir. Ulusal taahhütler polisi bu konuda daha dikkatli davranmaya yönlendirecektir. Hukuksal yapılanma doğrultusunda uygulamada gerçekleştirilen diğer düzenlemeler şöyledir:

4.2.2.1. İnsan Hakları Kurullarının Oluşturulması

İnsan haklarının korunmasını sağlamak ve ihlallerini önlemek için gerekli inceleme ve araştırmaları yapmak ve bunların sonuçlarını yetkili makamlara bildirmek, toplumu ve uygulayıcıları eğitmek için illerde İnsan Hakları İl Kurulları, ilçelerde de İnsan Hakları İlçe Kurulları kurulmasını sağlayan İnsan Hakları Kurullarının Görev, Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik 23.11. 2003 gün ve 25298 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Yönetmelik ile illerde kurulacak insan hakları kurullarının; Vali veya görevlendireceği bir Vali Yardımcısının başkanlığında İl Emniyet Müdürü, Belediye Başkanı, üniversite rektörleri veya görevlendireceği öğretim üyesi veya

elamanı, İl Jandarma Komutanı, İl Sağlık Müdürü, İl Milli Eğitim Müdürü, Sosyal Hizmetler Müdürü, kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan bir avukat veya hukukçu baro temsilcisi, tabip odaları temsilcisi, ticaret ve sanayi odası temsilcisi, esnaf ve sanatkarlar birlik başkanlığı temsilcisi, sivil toplum kuruluşlarından vali tarafından çağrılacak üyeler ve basın kuruluşlarının kendi aralarından seçtiği bir temsilciden oluşacağı belirtilmiştir. İlçe kurulları da adı geçen kurumların temsilciliklerinden oluşacaktır.¹⁴⁰

4.2.2.2. Gözaltı İzleme Birimlerinin Oluşturulması

Her türlü keyfi ve kötüye kullanılan yakalama ve tutuklamalara karşı kişi özgürlüğünü korumayı amaçlayan güvenlik hakkı, insan hakları sistemiği dahilinde devlete büyük sorumluluklar yükleyen bir haktır. Çünkü yakalama ve tutuklama kamu otoritesi tarafından yürütülen faaliyetlerdir. Uluslararası belgeler devletlere toplumsal düzen açısından tehlikeli gördükleri kişileri özgürlüklerinden alıkoyma yetkisi tanımıştır. Buna karşılık devletlerin, bu uygulama ile ilgili olarak geniş hareket serbestleri bulunduğunu söylemek güçtür. Devlet, özgürlüğünden mahrum bıraktığı kişilerin güvenliğinden ve bu kişilerin bir an önce adli merciler önüne çıkarılmasından sorumludur.

Bu hak bağlamında ülkemize yöneltilen suçlamalar içinde, gözaltında kayıp iddiaları büyük önem taşımaktadır Bu olayların sorumluluğu doğrudan devlete yüklenmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü bu iddiaları dayanaksız bırakmak, ortadan kaldırmak amacıyla yeni bir uygulama başlatmıştır. Gözaltı İzleme Birimleri adını taşıyan birimler aracılığıyla, Türkiye genelinde gözaltına alınan şahısların isimleri ile diğer işlemlere ilişkin bilgilerin bir merkezde toplanması ve bu merkez vasıtasıyla şahsın yakınlarına bilgi verilmesini amaçlayan söz konusu uygulama 1995 yılının Ağustos ayında uygulamaya geçirilmiştir. Gözaltı İzleme Birimleri, gözaltına alınan her şahıs için doldurulacak Gözaltı Takip formlarının İl Emniyet Müdürlüklerinde Emniyet Komuta Kontrol Merkezlerine, buradan da Emniyet Genel Müdürlüğü Ana Komuta Kontrol Merkezine gönderilmesi yöntemi ile faaliyet

¹⁴⁰ “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik”, **Resmî Gazete**, 25298 (23.11.2003).

göstermektedir. Bu şekilde “spekülatif” iddiaların önünün alınması ve hizmetin düzenli, sistematik bir şekilde yürütülmesi hedeflenmektedir.¹⁴¹

4.2.2.3. Kayıp Kişileri Araştırma Büro Amirliği Oluşturulması

Kayıp şahıslarla ilgili olmak yapılan çalışmanın kapsamında 1996 yılının Aralık ayında Emniyet Genel Müdürlüğü Terörle Mücadele ve Harekât Dairesi Başkanlığı bünyesinde “Kayıp Kişileri Araştırma Büro Amirliği” kurularak faaliyete geçirilmiştir. Bu kapsamda bir gezici merkez oluşturularak faks, telefon gibi cihazlarla donatılmıştır. Söz konusu merkez, diğer illere de giderek müracaat kabul etmekte ve araştırma yapmaktadır. Anılan uygulama çerçevesinde çalışmalarda yeknesaklığı sağlamak amacıyla, kayıp ve bulunan kişilere ilişkin olarak düzenlenmek üzere bir form geliştirilmiş ve tüm Polis Teşkilatına gönderilmiştir.

4.2.2.4. Çocuk Şube Müdürlüklerinin Kurulması

Birleşmiş Milletler Genel kurulunda 20/11/1989 tarihinde onaylanarak 02/9/1990 tarihinde yürürlüğe giren Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, ülkemiz tarafından 09/12/1994 tarihinde kabul edilmiştir. Suç işleyen, suça yönelen, suça maruz kalan ihmal ve istismar edilen sokakta yaşayan ve başıboş olan veya terk edilen çocuklara yönelik görevlerin bir kısmı polis teşkilatı tarafından yerine getirilmektedir. Ülkemiz tarafından onaylanarak iç hukukumuzun bir parçası haline gelen Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’ye göre, çocuklarla ilgili ve çocuklar yönelik çalışmalar yapan kurum ve kuruluşların, konusunda ihtisaslaşmış personel çalıştırması gerekmektedir. Sözleşme’nin ilgili hükmü de göz önüne alınarak, çocuk psikolojisini anlayan, çocuğun sosyal bir varlık olduğu gerçeği çerçevesinde hizmet içi eğitim görmüş yetişmiş personel tarafından çocuklarla ilgili işlemlerin yapılabilmesi, çocuğun yüksek yararının korunması ve yeniden topluma kazandırılması amacıyla Emniyet Genel Müdürlüğüne hazırlanan Çocuk Şube Müdürlüğü Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği 13/4/2001 tarihli ve 24372 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. İl ve ilçe bazında teşkilatlanmalar büyük ölçüde tamamlanmıştır. Çocuk birimlerinde çalışanlar

¹⁴¹ Ersan AKBABA, Bünyamin TURGUT, “İnsan Hakları Bağlamında Gözaltı Koşullarının Düzeltilmesi”, <http://www.caginpolicisi.com.tr/10/31-32.htm>[21.11.2007].

konularında temel eğitim aldıktan sonra sivil kıyafetli olarak birimlerinde hizmet vermektedirler.

4.2.2.5. İnsan Hakları Şube Müdürlüğünün Kurulması

Emniyet Teşkilatında insan hakları konusundaki çalışmaları yürütmek amacıyla 31/1/1996 tarihinde. Emniyet Genel Müdürlüğü Terörle Mücadele ve Harekat Daire Başkanlığında “İnsan Hakları ve Yurtdışı İlişkiler Şube Müdürlüğü” oluşturulmuştur. Söz konusu Şubenin görevleri ve yapmış olduğu eğitim ve diğer etkinlikler şunlardır;

1. Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna yapılan bireysel başvurulardan polis bölgesinde geçenlerle ilgili yazışmaları ve değerlendirmeleri yapmak,
2. Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun kararlarını izlemek,
3. Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesinin yapmış olduğu ziyaretlerle ilgili düzenlemeleri yapmak ve İl Emniyet Müdürlükleri arasında ziyaretle ilgili koordinasyonu sağlamak,
4. İnsan hakları ihlalleri ile ilgili olarak Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesinin veya Müfettişlerin yapmış olduğu denetlemeler sonucunda Emniyet bilimlerinde saptanan aksaklıkları giderme yönünde çalışmalar yapmak,
5. Başta İnsan Hakları Derneği olmak üzere diğer ulusal ve uluslararası dernek, vakıf, sivil toplum örgütleri ve basının ortaya atmış olduğu ihlal iddialarını araştırmak ve raporlaştırmak,
6. Faili meçhul cinayetlerle ilgili istatistikleri tutmak,
7. Gözaltında kayıp iddialarını araştırmak ve kayıp başvurularını almak,
8. Dışişleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü Dış İlişkiler Daire Başkanlığı ile işbirliği içinde Emniyet Teşkilatı çalışanları için mensupları için, yurtiçi ve yurtdışından öğretim elemanlarının katılımı ile insan hakları konusunda seminer, kurs ve konferans türünde hizmet içi eğitim etkinlikleri düzenlemektir.

4.2.2.6. Nezarethane Düzenleme Çalışmaları

Nezarethanelerin iyileştirilmesi ve belli standartlara ulaştırılabilmesi için Emniyet Genel Müdürlüğü İnşaat Emlak Daire Başkanlığı ile İl emniyet müdürlükleri bünyesindeki olanaklarla çalışma yapılmaktadır. Nezarethane koşullarının yetersizliği bile dava konusu olabildiği için ve insan haysiyetinin bir

gereği olarak nezarethanelerin büyük bir kısmı standart hale getirilmiştir. Nezaretlerde meydana gelmesi muhtemel kötü muamelelerin engellenmesi için ve gözaltına alınan kişilerin kendilerine zarar vermemelerinin sağlanması konumuz açısından çok önemlidir. Yürürlüğe giren Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği gereğince, gözaltına alınan kişilerin, gözaltına alındığında Ceza Muhakemeleri Kanunu gereğince, sahip oldukları hakları içeren “Sanık Hakları Formu” 3 nüsha olarak doldurulmakta, sanığın kendisine de imzalatılarak bir nüshası soruşturma dosyasına konulmakla, diğerleri mahkemeye ve sanığın kendisine verilmektedir yabancılar için yabancı dildeki form kullanılmaktadır.

4.2.2.7. Doktor Raporlarının Düzenlenmesi

İşkence ve kötü muamelenin önlenmesi çalışmaları çerçevesinde alınan önlemlerden bir diğeri, gözaltına alınan kişilerin gözaltı başlangıcında ve uzun süreli gözaltı işlemlerinde gözaltı suresince periyodik olarak ve serbest bırakılma aşamasında kişilerin doktor raporlarının alınması söz konusudur. Bu çerçevede gözaltına alınan kişilerin sağlık raporlarının 3 nüsha olarak hazırlanması, bunlardan birinin ilgili doktorda kalması, ikinci nüshanın kapalı ve mühürlü bir zarf içinde sanığı muayeneye getiren kolluk görevlilerine ve Cumhuriyet Savcısına ulaştırılmak üzere verilmesi yönünde bir uygulama geliştirilmiştir. Bu uygulama ile sanıkla teması bulunan kolluk görevlilerinin, raporun içeriğinden habersiz olmalarının ve bu yolla raporla olarak sağlık görevlilerine müdahalelerinin engellenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca zorunluluk halleri dışında yakalama işlemini gerçekleştiren polislerin şüphelileri sağlık kontrolüne götürmeyeceği ve sağlık görevlilerinin güvenlik gerekçesiyle talebi haricinde muayene esnasında doktorla şüphelinin yalnız bırakılması gerektiği hükme bağlanmıştır.

4.2.2.8.İfadelerin Video Banda Kaydedilmesi

Tüm Emniyet Müdürlüklerine 01.09.1998 tarihli genelge ile işkencenin önlenmesi ve toplanan delillerin desteklenmesi amacıyla organize suçlar ve terör suçları ile Cumhuriyet Savcıları ve kolluk güçleri amirlerinin gerekli gördüğü durumlarda, şüpheli ve sanıkların ifadelerinin tüm il merkezlerinde

video banda kaydedilmesi talimatı verilmiştir. 2005 yılında yürürlüğe giren yeni CMK ile ifadelerin kaydında teknik imkanlardan yararlanacağı hükme bağlanmıştır.¹⁴² Bu uygulama ile şüphelinin poliste verdiği ifadelerin hakim karşısına çıkınca reddedilmesi ve ifadelerin baskı altında alındığı iddialarının ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. Ayrıca verilerin dijital ortamda muhafaza edilmesi ihtiyaç halinde tekrar kullanımını kolaylaştıracak bir kolaylık da sağlayacaktır.

4.2.3. Polis Eğitiminde Değişim

Çağdaş bir polis eğitimi; programı çağdaş, yapı ve yönetimi demokratik olan bir eğitim sistemiyle gerçekleştirebilir. Çağdaş ve demokratik Türk polisi idealinin gerçekleştirilmesi ancak, bu değerlerin polis eğitim kurumlarına hakim kılınmasıyla mümkündür. Bu ise, eğitim sisteminin öğrenci öğretmen, program, araç gereç ve idare değişkenlerinin hepsinde köklü değişkenleri gerektirir. Son yıllarda dünyada meydana gelen bilimsel ve teknolojik gelişmeler, toplumun yapısını ve beklentilerini ve bu arada polis hizmetlerinin nitelik ve niceliğini derinden etkilemiştir. Bilindiği gibi polisin geleneksel görevi genel olarak kamu düzenini sağlama ve kanun uygulamadır. Oysa polis, günümüzde birbirine bağlı sosyal, ekonomik, ve kültürel birçok sorunla yüz yüze gelmiştir. Diğer taraftan polis, temel görevi olan kamu düzenini yalnız olduğu gibi sürdürmek değil, aynı zamanda geliştirmek ve toplumun beklentilerine uygun bir şekilde sürdürmek zorundadır. Polis, kanunu uygularken sosyal adalet, eşitlik, hürriyet, sosyal ve ekonomik özgürlük, insan hakları ve haysiyeti ve demokrasinin temel özellikleri doğrultusunda hareket etmek zorundadır. Kısaca, günümüzde polis, geleneksel görevlerini geleneksel yöntemlerle değil günümüzün değişen şartlarına uygun, çağdaş anlayış ve yöntemlerle medeni bir şekilde yerine getirmelidir.

Polisin görevlerini değişen şartlara uygun, etkin ve verimli bir şekilde sürdürebilmesi ancak, nitelikli bir eğitimle mümkündür. Bir insanı daha iyi düşünen daha iyi hizmet veren bir insan yapmak, onu kaçınılmaz olarak daha iyi bir polis yapar. Polis kurumu da zaman içinde bilimsel bir nitelik kazanmış ve bilimsel yöntemlerle çalışmaya

¹⁴² “Ceza Muhakemesi Kanunu Md: 147 (5271 S.K.)”, **Resmî Gazete**, 25673 (17/12/2004) .

başlamıştır. Bu bağlamda polis okulları süresi 2 yıla çıkarılmış, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi haline getirilmiş ve Güvenlik Bilimleri Enstitüsü kurulmuştur. Ayrıca personelinin AB ile ilgili çalışmalara daha etkin bir şekilde katkıda bulunmasını sağlamak amacıyla gerek yabancı dil eğitimi gerekse Avrupa Birliği ile ilgili çeşitli konularda eğitim önem kazanmış, yurt içinde mevcut yabancı dil kurslarına katılmak isteyen personele gerekli katkılar sağlanırken bir yandan personelin yabancı dilini daha iyi bir seviyeye getirmesi bunun yanı sıra AB ülkelerinde konuyla ilgili araştırma ve staj amacıyla bir yıl süreli yurtdışı eğitim burslarından yararlanılmaya başlanılmıştır.

Polisin kendisinden beklenen görev ve sorumlulukları etkili bir biçimde gerçekleştirebilmesi onun sahip olduğu niteliklerin geliştirilmesine ve meslek içinde sürekli eğitilmesine bağlıdır. Bunun için Emniyet Teşkilatı'nın AB ülkelerince benimsenen, insan haklarını koruma duyarlılığına uygun hizmet verme anlayışı ile hareket etmesini ve bu konuda kendini ve dolayısıyla da mensuplarının olaylara yaklaşım biçimlerinin uluslararası standartlara ve uygulamalara göre değişmesini zorunlu kılmaktadır. Poliste değişim ve gelişimin sağlanmasında kuşkusuz en önemli rol eğitime düşmektedir.

4.2.3.1. Güvenlik Bilimleri Fakültesi ve Enstitüsünün Kurulması

Polis Akademisi, 3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun 18. Maddesi gereğince orta ve üst kademe yöneticilerini yetiştirmek üzere, Polis Enstitüsü adı altında bir yıllık meslek içi yüksek okul olarak 06 Kasım 1937 yılında kurulmuştur. Polis Enstitüsü'ndeki Eğitim Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Kararlarıyla 1940 yılında iki yıllık, 1962 yılında üç yıllık yüksek okullar içerisine alınmış olup 1980 yılından itibaren öğretim süresi 4 yıla çıkarılmıştır. Anayasamızın 132. Maddesi ve Yükseköğretim Kanununun 2. Maddesi gereğince, ayrı bir kanuni yapıya kavuşturulmuş ve 06 Aralık 1984 tarihinde 3087 Sayılı Polis Yüksek Öğretim Kanunu ile Polis Akademisi adını alıp 4 yıllık lisans düzeyinde eğitim-öğretim veren bir Yükseköğretim kurumu haline getirilmiştir. Emniyet Teşkilatı'nın ihtiyaç duyduğu diğer branşlardaki personel ihtiyacını karşılamak amacıyla, 3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu kapsamında 1989 yılında değişiklik yapılarak 1991 yılından itibaren Fakülte Yüksek Okullar (FYO) adı altında öğrenci alınmaya başlanmış ve bu hizmetlerin yürütülmesi için Polis Akademisi görevlendirilmiştir.

Polis Akademisi, 25 Nisan 2001 tarih ve 4652 Sayılı Kanunla, “Polis Üniversitesi” anlayışıyla yeniden yapılandırılmıştır. Bünyesinde eğitim hizmeti veren Güvenlik Bilimleri Fakültesi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, 20 Polis Meslek Yüksek Okulu ve Fakülte ve Yüksek Okullar bölümü ile üniversite statüsüne kavuşturulmuştur. 2002 yılında kuruluşu tamamlanan Güvenlik Bilimleri Enstitüsü’nde, 4 anabilim dalında (Suç Araştırmaları - Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi - Uluslararası Polislik Çalışmaları - Trafik Güvenliği ve Yönetimi Anabilim Dalı) yüksek lisans eğitimi verilmesi, 18.03.2002 tarihli Yüksek Öğretim Kurulu Yürütme Kurulunca onanmış ve Anabilim Dalları kurulmuştur. Bütün bu eğitim reformları polisin çağdaş nitelikte ve insan hakları doğrultusunda yetişmesini sağlayacak çok önemli adımlar olarak değerlendirilmektedir.

4.2.3.2. Polis Meslek Yüksek Okullarının Kurulması

Ülkelerdeki demokratik gelişmelere paralel olarak polisin görevlerinde de hem nitelik hem de nicelik olarak artışlar meydana gelmektedir. Toplumsal kalkınmaya katkı sağlayan demokratik gelişmelerin sürecini hızlandıran bir polis teşkilatı için polisin eğitiminin yapısal değişikliklere tabi tutulmasının büyük önemi bulunmaktadır. Polis okullarının öğretim programları üzerinde yapılan araştırmalarda 9 ay süreli Polis Okullarındaki eğitimin teori ağırlıklı olduğu, istenilen verimin alınamadığı, ideal bir eğitimde olması gereken bilgi, teknik, taktik ve davranış boyutlarından polis okullarındaki eğitimlerde sadece bilgi ve teknik boyutlarının mevcut olduğu, uygulama yeteneği kazandırmaya yönelik taktik ve davranış boyutlarının ise bulunmadığı tespit edilmiştir. Belirtilen sorunların ortadan kaldırılması ve istenilen niteliklerde personelin yetiştirilebilmesi için çağdaş bir polis eğitim sisteminin kurulması amacıyla ilk olarak 9 aylık mesleki temel eğitim veren Polis Okullarının, Polis Akademisi’ne bağlı 2 yıllık ön lisans programı uygulayan Polis Meslek Yüksekokullarına dönüştürülmesi, böylece eğitim süresince daha fazla uygulama ve staj yapılmasına imkan sağlanması, daha kaliteli öğretim kadrolarının temin edilmesi amacıyla hazırlanan Polis Yükseköğretim Kanunu 25.04.2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir.¹⁴³

¹⁴³ “Polis Akademisi Mevzuatı”, <http://www.pa.edu.tr/tr/baskanlik/index.php?sayfa=10>[20.11.2007]

4.2.3.3. İnsan Hakları Dersinin Polis Eğitim Müfredatına Girmesi

İnsan haklarının korunması büyük ölçüde insan hakları bilgisi ve bilincinin yaygınlaşmasına ve benimsenmesine bağlıdır. Özellikle Polis teşkilatı personeli hakkında insan hakları ihlalleri konusunda gündeme getirilen sıkıntıların giderilebilmesi için insan hakları bilincinin bütün personele benimsetilmesi 21 yüzyıl bilgi toplumu polisliğinin temel ihtiyaçları arasındadır. İnsan hakları bilincinin yerleştirilmesi ve hukuki normlarla da desteklenmesi amacıyla Polis Akademisi'nde 1991, Polis Okullarında ise 1992 yılından itibaren İnsan Hakları ve Kamu Hürriyetleri dersi verilmeye başlanmıştır¹⁴⁴:

Polis Meslek Yüksek Okullarında Okutulacak Derslerin Sınıflara Göre Dağılımını Gösteren Çizelge.

S.N.	DERSİN ADI	1. SINIF	2. SINIF
1	HUKUK BAŞLANGICI	2	
2	ÖNLEYİCİ POLİS HİZMETLERİ VE POLİS TAKTİKLERİ		2
3	TOPLUM PSİKOLOJİSİ		2
4	GELİŞİM PSİKOLOJİSİ	2	
5	DAVRANIŞ BİLİMLERİ		1
6	DEVLET YAPISI VE NİTELİKLERİ	2	
7	ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ	2	
8	YABANCI DİL	2	2
9	CEZA HUKUKU (Genel)	2	
10	CEZA HUKUKU (Özel)		2
11	TEMEL TRAFİK BİLGİLERİ		2
12	İNSAN HAKLARI KAMU HÜRRİYETLERİ	1	1
13	BEDEN EĞİTİMİ	2	2
14	YAKIN SAVUNMA	2	2
15	SİLAH BİLGİSİ VE ATIŞ	2	2
16	EMNİYET TEŞKİLATI (Polis Meslek Hukuku)	2	
17	POLİSİN GÖREV, YETKİLERİ VE MESLEK ETİĞİ		2
18	MESLEKİ TEKNİK YAZIŞMA VE BİLGİSAYAR		2
19	CEZA MUHALEMELERİ USULU HUKUKU		2
20	TÜRK DİLİ	2	
21	DİSİPLİN HUKUKU	2	
22	DEVLET GÜVENLİĞİ VE HABERALMA	2	
23	SUÇ ORGANİZASYONU VE KOVUŞTURMA USULU		2
24	MEDENİ HUKUK (Kişi Hukuku)		2
25	HALKLA İLİŞKİLER	1	
	TOPLAM	28	28

Emniyet Teşkilatı bünyesindeki Polis Koleji'nde, lise düzeyinde eğitim öğretim yapılmakta olduğundan, 2000-2001 öğretim yılından itibaren 3. sınıflarda

¹⁴⁴ “Polis Akademisi Başkanlığı Polis Meslek Yüksekokulları Eğitim-Öğretim Yönetmeliği” **Resmi Gazete**, Yayımlanma Tarihi ve Sayısı : 15 Ekim 2001 - 24554 .

“Demokrasi ve İnsan Hakları Dersi” verilmekte ve “Lise Demokrasi ve İnsan Hakları Dersi Öğretim Programı” uygulanmaktadır.¹⁴⁵

Polis Teşkilatı mensuplarının halkla ilişkiler ve insan hakları konusundaki eksikliklerini gidermek, bu alanda yapılacak çalışmaların şekillendirilmesini sağlamak amacıyla hizmet içi eğitim kurslarında, kursun içeriğine ek olarak insan hakları ve halkla ilişkiler derslerinin verilmesi uygulamasına başlanmıştır. Polis Teşkilatı’nda değişik zamanlarda insan haklarıyla ilgili hizmet içi eğitim etkinlikleri düzenlenerek bu konuda personelin bilinçlendirilmesi ve konuya daha duyarlı ve bilinçli yaklaşımları amaçlanmıştır. Her geçen gün eğitimin kalitesinin artması, eğitici personellerin uzman kadrolarca yetiştirilip sürekli gerekli eğitim materyalleri ile beslenmesi de sağlandıkça, insan hakları eksenli polis gücü güvencesinde insanlar kendi hak ve özgürlüklerini yasal çerçevede yaşayacaktır. İnsan haklarıyla ilgili bu eğitim etkinlikleri, merkezde Emniyet Genel Müdürlüğü’nün ilgili Dairelerinin eşgüdümünde merkezde yapılabildiği gibi, gereksinime göre İl Emniyet Müdürlükleri tarafından da yapılabilmektedir.¹⁴⁶

4.2.4. Poliste Profesyonelliğe Geçiş

Çağımızda suç ve suçlularda da değişim yaşanmaktadır. Bu bağlamda mesleki alanlara göre uzmanlaşma sağlanmalıdır ve zaten AB ülkeleri de buna bizi zorlamaktadır. Teşkilat açısından son derece önemli olan polisin profesyonelliği öncelikle sağlanmalıdır. AB polisi konusuna göre uzmanlaşmış kişilerden oluşmuştur. AB, polislik hizmetlerinde branşlaşmaya gidilmesini istemiştir ki bu anlamda da Emniyet Genel Müdürlüğü “branş” yönetmeliği hazırlamış ve yürürlüğe koymuştur. Polisin branşlaşması bir başka anlatımla profesyonelleşmesi

¹⁴⁵ “Eğitim Alanında Yapılan Düzenlemeler”, <http://www.egm.gov.tr/temuh/insanhaklari3.htm> [29.01.2008].

¹⁴⁶ “Hizmetiçi Eğitimlerde İnsan Hakları”. <http://www.egm.gov.tr/temuh/insanhaklari3.htm>. İnsan haklarına saygı bilincinin artırılması ve uluslararası alanda yapılan çalışmalar hakkında bilgi sahibi olabilmeleri amacıyla personel, eğitim kurumlarında verilen hizmet öncesi eğitimler, meslek içerisinde de, yerli ve yabancı uzmanların katılımı ile seminerler, paneller, konferanslar ve sempozyumlarla desteklenmektedir. 2000 yılından itibaren “İnsan Hakları” ve “Halkla İlişkiler” dersleri tüm hizmetiçi eğitim kurslarında zorunlu ders olarak konulmuştur. 2004 yılından itibaren de, branş aktarmayı gerektiren tüm hizmetiçi eğitim kurslarında “İnsan Hakları”, “Toplum Destekli Polislik” ve “Polis Meslek Etiği” konularına (2)’şer ders saatinden az olmamak üzere yer verilmektedir. İnsan hakları dersinin amacı, personelde bireysel ve kurumsal insan hakları bilincinin oluşturulmasıdır. Bu kapsamda, insan hakları kavramı, gelişme süreci ve yasa uygulayıcıları açısından hukuki bağlayıcılığı derslerde işlenmektedir.

onu daha bilimsel olmaya zorlayacak, böylece “sanık” merkezli hareketten daha çok “delil” odaklı olmasını gerektirecektir. Olay yerinin, kişilerin, her türlü koşulun ilgili uzman ve teknik kadroca değerlendirilmiş olması insan hakları ihlallerini ortadan kaldıracaktır. Gerçek suçlu, iftiraya uğrayan, mağdur, masum ayrımı daha net belli olacaktır. Böylece zanlı ifadesinden yola çıkılmamış olunacak, şüpheli ve sanıklar delilleriyle yargıya teslim edilecektir.

4.2.4.1. Suçların Niteliklerinde Değişim ve Polis

AB toplumlarının ve sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçilmesiyle suçlarda da değişim gözlenecektir. Çağımız hızlı bir değişim süreci içerisinde geçmektedir. Her geçen gün gerçekleşen yeni buluşlar, ortaya çıkan yeni yaklaşımlar, küresel dünyada gelişimin sunduğu teknolojik olanaklarla tüm dünyaya yayılmaktadır. Bu değişim rüzgarı tüm toplumları, kurumları ve dolayısıyla bireyleri yaşamsal boyutta etkilemektedir. Bu nedenle ülkeler, tüm kurumlarıyla yeni dünya düzeni içerisinde bir yer bulmak, yurttaşlarının mutluluğu ve huzurunu sağlamak için sürekli bir gelişimin içerisinde bulunmaları gerektiğinin farkındadırlar. Emniyet Genel Müdürlüğü, değişimin sürekli takipçisi olma durumundadır. Zamanla suç ve suçluluk profilinde meydana gelen gelişmeler, polisin misyonunu değiştirmiş, sahip olması gereken nitelikleri artırmıştır. Suç ve suçlularla mücadelede başarılı olmak en az suçlular kadar teknolojik olanaklardan faydalanmayı en az onlar kadar zeki, kabiliyetli ve eğitilmiş olmayı gerektirmektedir. AB’ne girme yolunda olduğumuz şu dönemde demokrasi ve insan haklarını kavrayan ve bu paralelde yaşayarak halkla ilişkilerinde bu seviyeyi yakalayan polislerin yetiştirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Polis artık hukukçu kimliğinden daha çok sosyolog kimliği ile ön plan çıkmaktadır. Aynı zamanda iyi insan, iyi vatandaş ve meslek adamı olmak durumundadır. Böylece polisin gerek bireysel, gerekse örgütlü suçlar karşısında aciz kalmaması için günün değişen ve gelişen koşullarına göre en iyi şekilde eğitilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Aksi halde, polis, suçluların gerisinde kalırsa toplumsal sistemin dengesi kısa sürede bozulabilecektir. Artık polis birimleri suçlarla mücadelede önleyici tedbirler almanın, daha suçlar ortaya çıkmadan eldeki verilerin değerlendirilmesi gerektiği hususunda görüş birliğindedirler. Dünya polisi geçmişte meydana gelen suç tiplerini ele alıp bunları bir takım bilgisayar destekli programlar aracılığı ile suç analizini yaparak, geleceğe yönelik suç trendlerinin tahmininde başarılı sonuçlar elde edebilmektedir.

Artık polis en çok hangi aylarda, en çok hangi günlerde, en çok hangi saatlerde ve en çok nerelerde suç işlenmekte gibi analitik düşünceye temel teşkil eden sorular ile mevcut kayıtlarını sorgulamaktadır. Bu durumun ise, gerek kurumsal ve gerekse toplumsal bazda stratejilerin belirlenmesinde ve hayata geçirilmesinde olumlu katkılar sağlayacağı değerlendirilmektedir. Teknolojinin suç işlemeyi de kolaylaştırdığı bir gerçektir. İnsanlar suç işleme ve suçlarını gizlene konusunda teknolojik yeniliklerden yararlanmaktadır. Dolayısıyla suç ile mücadelede güvenlik güçlerinin başarılı olabilmesi için gelişmiş teknolojiyi kullanmaları artık bir tercih değil zorunluluktur. Suçla mücadelede teknolojinin kullanılmasını AB standartları istediği gibi bir yandan klasik metotlara kıyasla daha etkin ve verimli olurken, öte yandan yine klasik metotlarla kullanıldığında ortaya çıkabilecek görev suiistimalleri ve insan hakları ihlallerini asgariye indirecektir.

Suç işlemeye eğilimi olan insanlar teknolojiyi en hızlı şekilde takip etmekte ve uygulamaktan kaçınmamaktadır. İnternet, hızlı telekomünikasyon teknolojisi ve uydu teknolojisi ile bilgiler dünyanın en ücra köşelerine bile çok hızlı bir şekilde ulaşabilmektedir. Suç ve suçlulukla mücadele eden polis de, bu teknolojiyi en iyi şekilde, hatta kötü niyetli insanlardan daha önce kullanmak, takip etmek ve bilmek zorundadır. Topluma sunulan güvenlik ve acil servis hizmetlerinde gelişen teknolojik imkanların kullanılması artık vazgeçilmez bir gerekliliktir.

4.2.4.2. TWINNING Projeleri

Ülkemizin Avrupa Birliği'ne üyelik koşullarını karşılamak üzere hazırlanan Ulusal Program'ın uygulamaya geçirilmesi amacıyla, ilgili kurum ve kuruluşlarca projeler hazırlanarak, Avrupa Birliği'ne üye ülkelerdeki uygulamalar ülkemiz kamu kurum ve kuruluşlarına aktarılmaktadır. Twinning (Eşleştirme) 1998 yılında Avrupa Birliği Komisyonu tarafından, aday ülkelerin kamu kurumlarına, Avrupa Birliği mevzuatını uygulamaya geçirmeye yönelik kurumsal yapılanma çabalarında destek vermek üzere geliştirilmiş bir sistemdir. Bu kapsamda, Emniyet Genel Müdürlüğünce uygulanan-yürütülen-teklif edilen 13 adet Twinning (Eşleştirme) proje bulunmaktadır. Ayrıca, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca yürütülen 5 adet projeye faydalanıcı ortak olarak destek ve katılım sağlanmaktadır. Polis Teşkilatı, Avrupa Birliği yolunda hızla ilerleyen Türkiye'de, yürüttüğü projeler ile insan hakları

standartlarını sürekli iyileştirme ve geliştirme çabasındadır. Söz konusu projelerden İnsan Hakları ile doğrudan ilgili olanlar şunlardır:

a- İfade Alma Teknikleri ve İfade Alma Odalarının Geliştirilmesi Projesi : Ülkemizin Avrupa Birliği üyeliğine adaylığı sürecinde, AB Mali İşbirliği çerçevesinde hazırlanan ve PHARE-Twinning mekanizması ile yürütülen “İfade Alma Yöntemlerinin ve İfade Alma Odalarının Geliştirilmesi Projesi” çalışmaları 2006 yılı Şubat ayında tamamlanmıştır. 3 bileşenden oluşan Proje kapsamında gerçekleştirilen faaliyetler aşağıda belirtilmiştir: İfade alma standartlarının ve ifade alma odalarının revizyonu, İfade alma ve insan hakları eğitimi, Adli kolluk, savcılar, mahkeme ve avukatlar arasında ceza yargılamasının dava öncesi aşamasında işbirliği.

b- Türk Polislinin Sorumluluğunun, Verimliliğinin ve Etkinliğinin Güçlendirilmesi Projesi: Ülkemizin Avrupa Birliği (AB) üyeliğine adaylığı sürecinde, AB Mali İşbirliği çerçevesinde hazırlanan ve PHARE-Twinning mekanizması ile yürütülen projede, Avrupa Birliği en iyi uygulamaları ve Avrupa Birliği Aquies birikiminin Türk Polis teşkilatına kazandırılarak; çağdaş ve insan odaklı ilkeler doğrultusunda, kurumsal kapasitesinin arttırılması yoluyla, Türk Polislinin sorumluluğunun, verimliliğinin ve etkinliğinin arttırılması amaçlanmaktadır.

c- Türkiye’de İnsan Hakları Reformlarının Uygulanmasına Destek Projesi:

Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı’nın yürüteceği “Türkiye’de İnsan Hakları Reformlarının Uygulanmasına Destek Projesi” nin aktiviteleri Terörle Mücadele ve Harekat Dairesi Başkanlığı tarafından yürütülecektir. Proje kapsamında, 2007 yılı içerisinde 600 amir sınıfı personele, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ışığında terörizmle mücadele, toplantı özgürlüğü yönetimi ve uygulamada görülen aksaklıkların çözümü vb konularda Avrupa Konseyi uzmanlarınca eğitim verilmesi planlanmıştır.

d- Polisin Adli Kapasitesinin Güçlendirilmesi Projesi: Teşkilatımız hizmetleri kapsamında kalan suç soruşturmaları süreci içerisinde yaşanması muhtemel olan insan hakları ihlallerinin en alt düzeye çekilebilmesi için “Delilden Sanığa Ulaşılması” prensibinin teşkilatımızın tüm ilgili birim ve çalışanlarınca temel prensip ve soruşturmalarının yegâne dayanağı hale getirilmesine yönelik iki senelik uygulama sürecine sahip geniş kapsamlı bir proje uygulamaya geçirilmiştir. Avrupa Birliği uyum süreci kapsamında

Avrupa Birliği Mali fonlarından destek alınarak 2004 yılı Ocak ayında çalışmalarına başlanılan “Polisin Adli Kapasitesinin Güçlendirilmesi” projesinde toplam 136 aktivite gerçekleştirilmiştir. Projenin temel hedeflerinden birisi; suç soruşturması sırasındaki insan hakları ihlal iddialarının en alt düzeye çekilmesine destek olmaktır. Bir başka ifadeyle, Türk Polis Teşkilatının “delilden sanığa” ulaşılmasına yönelik alt yapısının yani adli kapasitesinin güçlendirilmesi amaçlanmıştır.¹⁴⁷

4.2.4.3. Pol-Net Teknoloji Altyapısı

“Emniyet Genel Müdürlüğü Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı 1 Temmuz 1982 tarihinde kurulmuştur. 1987 yılında O.D.T.Ü. danışmanlığında polis bilgisayar ağının fizibilite çalışmaları başlatılmış, geçen süre içinde projede görev yapacak nitelikli personel sözleşmeli olarak istihdam edilmiş ve bu arada emniyet kaynaklı bilgi işlem personelinin seçilmesine ve eğitimine öncelik verilmiştir. Bugün tüm bilgisayar hizmetleri, yönetim, işletim, yazılım, bakım-onarım ve eğitim hizmetleri öz kaynaklarla karşılanabilmektedir. 1989 yılında polis bilgisayar ağı proje çalışmaları tamamlanmıştır. Polis bilgisayar ağının merkez ve taşra teşkilatında kurulması ve işletilmesi amacıyla, ana merkeze bağlı Bilgi İşlem Bölge Merkezleri kurulmuş, İl Emniyet Müdürlükleri bünyesinde bulunan Özel Teknik Şube Müdürlükleri’nin isimleri 12 özel statülü ilde Bilgi İşlem Şube Müdürlüğü olarak, diğer 64 ilde ise Bilgi İşlem Büro Amirliği olarak değiştirilerek Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığının koordinesinde ilk teşkilatlanma sağlanmıştır. 18.06.1998 tarihli Bakanlık Makamı onayı ile “İl Bilgi İşlem Şube Müdürlükleri Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği” yeni haliyle yürürlüğe girmiş, 29.07.1998 tarihli Genel Müdürlük Makamı onayı ile 81 İl’de Bilgi İşlem Şube Müdürlüğü şeklinde teşkilatlandırılarak faaliyete geçirilmiştir. 1990-1995 yılları arasında ana merkez, bölge merkezleri, bazı özel statülü iller ve merkez hudut kapılarında bilgisayar kuruluşları tamamlanmış ve uygulama programları son halini almıştır”.¹⁴⁸

Bilişim teknolojisiyle paralel gelişmekte olan bilgi işlem hizmetlerine, parmak izi, coğrafi bilgi sistemi, balistik incelemeler gibi uzman sistemlerle de destek verilmektedir. Polnet Projesi kapsamında data, görüntü ve ses uygulamalarının da aynı iletişim ağında yer alması planlanmış ve uygulamaya geçirilmiştir. Yeni teknolojilere tamamıyla açık bilgisayar ve iletişim altyapısı üzerinde tüm teşkilatın bilgi otomasyonunu ve ortak veritabanı kullanımını sağlayan ses ve görüntünün de aktarılabilirdiği hızlı, güvenilir bir bilgi sistemidir. Pol-net projesi kapsamında gerçekleştirilen yenilikler ve uygulamalar şunlardır; bilgisayar sisteminin yenilenmesi, iletişim altyapısının yenilenmesi, personel eğitimi, uygulama programlarının güncel hale getirilmesi, veritabanlarının (DataBase) yeniden tasarlanması. Projenin tamamlanması ile gerçekleşecek olan yapı değişikliği,

¹⁴⁷ “TWINNING Projeleri”, <http://www.egm.gov.tr/temuh/insanhaklari1.html> www.egm.gov.tr, [12.06.2007].

¹⁴⁸ “Bilgi İşlem Daire Başkanlığı”, <http://www.egm.gov.tr/daire.bilgiislem.asp> [12.06.2007].

yalnızca Emniyet Genel Müdürlüğü'ne has bir değişiklik olmayıp ülkemizde ve dünyada aynı sancıları yaşayan pek çok kurum ve kuruluş için örnek teşkil edecektir. Personelin etkin ve verimli kullanımı sağlanacaktır. Polise müracaatta bulunan herkesin sorgulaması otomatik olarak yapılabilecektir. Şüpheli şahıslar hakkında bilgi edinme anında gerçekleştirilebilecek, dolayısı ile vatandaşın gereksiz mağduriyeti önlenecektir. Suçlular daha kısa sürede yakalanabilecektir. Ulusal ve uluslararası düzeyde eleştirilere konu olan gözlem altında tutma süresi en aza indirilebilecektir. Hızlı bilgi akışı ile yönetimin hızlı, etkin ve doğru karar vermesi sağlanacaktır. Polisin prestij ve güvenilirliği artacaktır.

Türk Polis Teşkilatı bünyesindeki;

“Haberleşme Dairesi Başkanlığı (telefon ve fax haberleşmesi), Asayiş Dairesi Başkanlığı (parmak izi mukayesesi, olay yerinden görüntü ve bilgi aktarma), Kaçakçılık İstihbarat Harekat Dairesi Başkanlığı (görüntü ve bilgi transferi), Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı (Merkezle birlikte, Dikmen ve Bakanlık Kampüslerinin, 10 Bölge Merkezimizin, Ek Hizmet binaları ile birlikte, 81 İl, 87 Hudut Kapısı, 138 İlçe Emniyet Müdürlüğü, 113 Karakol, 262 Merkez ve Taşra Teşkilatı EK Binaları ve 4 Dış bağlantı olmak üzere 684 lokasyonu kapsayan her türlü bilgi iletişiminin sağlanması), Kriminal Laboratuvarları Dairesi Başkanlığı (kovan mukayese sistemi) ve İstihbarat Dairesi Başkanlığı (görüntü ve bilgi transferi) iletişim altyapısı ihtiyaçlarının karşılanması sağlanmaktadır. Teşkilatımızın ses-data-görüntü iletişiminin, uzun bir süre sorunsuz, hızlı ve güvenilir olarak çalışması sağlanacaktır. Parmak izi sistemi, Pol-net, Telefon Santral Projeleri ayrı ayrı değil, tek alt yapı üzerinden ve daha etkin bir şekilde çalışabilmektedir. İletişim Altyapı Projesi tamamlandığında ilerideki teknolojilerin (uydu ve mobil sorgulamalar vb.) entegrasyonu kolay olacaktır. Emniyet Teşkilatı tarafından yürütülen hizmetlere bilgisayar desteği vererek; görevin süratli, güvenilir ve etkin bir şekilde yerine getirilmesini, yurtiçi ve yurtdışında bulunan diğer kurumlarla bilgisayar bağlantısı kurarak bilgi alışverişini gerçekleştirmek suretiyle, polisin kendisini ilgilendiren bilgilere Türkiye'nin her yerinden hızlı bir şekilde erişmesini sağlamaktır”.¹⁴⁹

4.2.4.4. Suçla Mücadelede Toplum Destekli Polisliğe Geçiş

Polisin tüm görevleri çok önemlidir. Ancak, birinci sırada yer verdiğimiz “suç ve suçluluğun önlenmesi, suça ve suçluluğa engel olunması” görevi kanaatimizce polisin en önemli görevidir. Çünkü, önemli olan toplum düzeninin bozulmamış olması, insanların suç işlememesidir. “Son zamanlarda bazı Avrupa ülkelerinde ve Amerika’da akim olan ve bizde de tartışılmaya başlayan reaktif polislik anlayışının yanı sıra proaktif polislik anlayışının uygulanması eğilimi de burada dikkat edilmesi gereken bir husustur”¹⁵⁰. Polisin temel görevi suçları önlemek suçluları yakalamak, adalete teslim etmek ve toplumda güven ve huzuru sağlamaktır. Ancak çağdaş polislikte başarı ortaya çıkarılan ve yakalanan suçlu sayısı ile ölçülmemekte, halkla

¹⁴⁹ “Pol-Net”, <http://www.egm.gov.tr/daire.bilgiislem.asp> [12.06.2007]

¹⁵⁰ Ertan Beşe, “Kırık Pencereler Teorisi Bağlamında Kentsel Yaşamda Suç ve Güvenlik” **Polis Bilimleri Dergisi**, c.8, s.1, (2006): 4.

ilişkilerin niteliği, suçların ve kargaşanın önlenme oranı, halka verilen güvenle, suçla mücadelede halkın bu sürece katılımını sağlamadaki başarısı ile ölçülmektedir. Suçların önlenmesi ve işlenen suçların sorumlularının yakalanması için polis halkla işbirliği yapmak zorundadır. Bu işbirliği hem siyasi, hem sosyal, hem ekonomik, hem güvenlik ve hem de insan hakları bakımından önem kazanmaktadır. 21. yüzyıl polisliği insan haklarını, hukuku, saygıyı, iletişimi temel alan ve alması gereken bir polislik anlayışıdır.

Modern demokratik toplumlarda, kanunların işler halde olması ve sosyal düzenin korunması için polisin bağımsızlık ve sorumluluk anlayışının korunması gerekmektedir. Bu da ancak polis hizmetlerinin tarafsızlığı esas alınarak gerçekleştirilebilir. Buna ilave olarak demokratik polis uygulamaları, suç probleminin çözümünde toplum desteğini zorunlu kılmaktadır, Toplum desteği sağlanamasa bile, en azından polis uygulamalarının toplum tarafından kabul edilmesi gerekmektedir. Polisin sorumluluğu, polis hizmetlerinin nasıl kontrol edilebileceği ve toplumun polislik politikalarına nasıl katılabileceğiyle ilgilidir. Her şehrin, hatta her ilçe ve mahallenin kendine özgü polisiye sorunları vardır. Bu bağlamda sorunları yaşayan halkında çözüm için önerileri olacağı kuşkusuzdur.

Toplum destekli polisliğin en önemli silahı halkın destek ve güvenidir. Günümüzde polislik uygulamalarında gerek yapısal gerekse işlevsel bir takım değişimler görülmektedir. Yapısal bağlamda görülen değişimler, halka karşı sorumluluk, hesap verilebilirlik ve şeffaflık ilkelerinin öne çıkmasıyla polisliğin daha çok sivilleşmesi ve halka daha yakınlaşması olarak göze çarpmaktadır. Unutulmamalıdır ki, toplum desteği ve işbirliğinden yoksun bir polis teşkilatının başarı şansı yoktur. Bu bağlamda AB ile emniyet teşkilatı uygulamalarında toplum desteğini arkasına alması gerekecektir. Görevlerini yerine getirirken bir polis teşkilatı ne kadar güçlü olursa olsun, eğer kendini toplumun genelinden izole eder ve suçun bir toplumsal olgu olduğunu ve ancak toplumla işbirliği halinde çözülebileceğini düşünmez ve bu doğrultuda adımlar atmaz ise, orta ve uzun vadede başarısızlığa uğramaya mahkûmdur. Polis Teşkilatının organizasyonel yapılanma ve karar mekanizmalarında gerçekleşen demokratikleşme bu hizmeti üreten personel ile halkı giderek birbirine daha fazla yaklaştıracak ve güvenlik uygulamaları zamanla 'kanunların zorla uygulanması' olmaktan uzaklaşarak, bir hizmet ifasına dönüşecektir. Bu bağlamda Emniyet Genel Müdürlüğü 23/05/2006 tarihinde "Toplum Destekli Polislik"

uygulamasına geçmek için çalışmalara başlamış Toplum Destekli Polislik ile ilgili hizmet politikalarını yürütmek ve yürütülmesini sağlamak üzere, Asayiş Dairesi Başkanlığı bünyesinde, “Toplum Destekli Polislik Merkez Yapılanması” oluşturulmuştur. Pilot İl Emniyet Müdürlüklerinden Adana, Antalya, Bursa, Erzurum, Trabzon, Kayseri ve Diyarbakır İllerinde, “Toplum Destekli Polislik İl Yapılanması”; İstanbul, Ankara ve İzmir İllerinde ise “Toplum Destekli Polislik İl ve İlçe Yapılanması”, “Toplum Destekli Polislik (TDP) Hizmetleri Standardı” esaslarına göre oluşturulmuştur. Böylece şu amaçların gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir¹⁵¹:

- “1. Toplumun öncelikli güvenlik beklentilerinin tespit edilmesi
2. Toplumda oluşan güvensizlik kaygısı ve suç korkusunun giderilmesi
3. Çocukların ve gençlerin suçlara ve kötü alışkanlıklara karşı korunması
4. Halkın suç önlemeye yönelik tedbir alma ve toplumsal sorumluluk alma bilincinin geliştirilmesi
5. Polis – Üniversite işbirliğinde Bilimsel Çalışmaların Yapılması
6. Toplumun sosyal ve kültürel etkinliklerine katılarak polis-halk ilişkisini geliştirmek
7. Suçların önlenmesi amacıyla verilere dayalı suç analizleri ve suçlu profillerinin çıkartılmasına yönelik faaliyetler yürütmek

Suçlarla ilgili mevcut durum ve boyutlar hakkında gerekli tüm bilgilerin ve verilerin toplanmasına yönelik ilgili birimlerce yürütülen suç analizi ve suçlu profili çalışmaları kapsamında çözüm açısından en isabetli ve uygulanabilir tedbirlerin seçilmesi ve uygulamaya konulması sağlanacaktır”.

Bilgi çağına geçişin yaşandığı bu yıllarda ise öne çıkan bazı değerler ile polislikte köklü değişim ve kendini yenileme sürecine girmiştir. Devletin hızla büyümesi güvenlik hizmetlerinin görev alanlarının artması ve ağırlaşması hizmetin kalitesini olumsuz etkilediğinden, post modern topluma geçişin yaşandığı günümüzde toplum destekli polislik çalışmaları değer kazanarak güvenlik hizmetine sivil katılım görüşü öne çıkmıştır.¹⁵² Hızlı değişim sürecinde ülkemizdeki güvenlik çalışmaları da, diğer ülkelerin polislik uygulamaları gibi değişim rüzgarlarından etkilenmiştir. Dünyada polislikle ilgili öne çıkan kavram ve değerler Türkiye’de de benimsenmekte ve öne çıkmak durumundadır.

¹⁵¹ “Toplum Destekli Polislik Yapılanması”, <http://www.polis.gov.tr/asayis/tdpisbirlikikamu.asp>, [15.07.2007].

¹⁵² Nurullah Öztürk, “Toplum Destekli Polis Eğitimi Açısından Suçla Mücadele ve Polis Halk İlişkileri”, **21.Yüzyılda Polis Eğitimi Sempozyumu Bildirileri**, (Ankara: EGM, 2001): 755-772.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Kaynak ve literatür taraması metodu kullanarak hazırlamaya çalıştığımız “Avrupa Birliği Sürecinde Polis Kaynaklı İnsan Hakları İhlalleri Ve Çözüm Arayışları” başlıklı tezimizde; İnsan hakları ve insanlık onurunun korunmasında 20.yüzyılın ikinci yarısından itibaren çok önemli ve değerli gelişmeler yaşandığını, Türkiye açısından Avrupa Birliği üyelik sürecinin, bu gelişmeleri olumlu yönde şekillendiren bir etkiye sahip olduğunu ve söz konusu süreçte yaşanan toplumsal değişimlerden polis teşkilatının da çok boyutlu olarak etkilendiği ortaya konulmaya çalışılmış, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Türkiye aleyhine verdiği ve polisten kaynaklanan mahkumiyet kararları çerçevesinde polis yetki ve uygulamalarının değerlendirilmesi yapılarak, insan haklarının korunması ile toplum güvenliğinin sağlanması arasında oluşturulması gereken dengenin önemi vurgulanmış ve sorunların çözümüne yönelik öneriler sunulmuştur.

Günümüzde sosyal şartların giderek ağırlaşması, toplumda memnun olmayan kitlelerin artmasına, bu durum da istikrar ortamının bozulması ve iç güvenliğin sağlanmasında polise duyulan ihtiyacın hızla artmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla hızlı bir sosyal değişim içinde olan toplumlarda kamu düzeni ve asayişin de profesyonel bir kurum tarafından yapılması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Modern toplumlarda eğitilmiş, kanunları ve toplumu bilen, insan davranışlarını analiz edebilen, hukukun üstünlüğü ilkesine inanmış profesyonel polisin rolü bu noktada ortaya çıkmaktadır. Demokratik ülkelerde polis ve siyaset uyumlu bir şekilde işlemektedir. Hukuk kuralları, demokratik rejimlerde polisin tarafsızlığını sağladığından, siyasiler, kalıcı kamu görevlileri olan polisler ve hukuk kurallarına saygılı davranmakta, bunu demokratik erdem olarak değerlendirmektedirler. Polisin politize olması ve tarafsızlığın yitirmesi gibi problemler zaman zaman ortaya çıkabilmektedir. Ceza-adalet süreci içerisinde çok önemli bir konuma sahip olan polis teşkilatı, hukuk kurallarının işletilmesinde de başta gelen kurumlardandır. Dolayısıyla demokratik rejimlerde polis, siyasal iktidarın değil, hukuk düzeninin bir

mekanizması konumunda görev yapmaktadır/yapmalıdır. Demokratik yönetimlerde polise verilen yetki ve gücün, hassas bir denge üzerine kurulması gerekmektedir. Suçla mücadelede her yönden yeteri kadar yetkilendirilmiş ve güçlendirilmiş, aynı zamanda etkili denetim mekanizmalarıyla kontrol altında bulundurulmuş bir polis teşkilatı, kanımızca insan hak ve hürriyetlerinin korunmasında en üst düzeyde fayda sağlayacaktır.

Avrupa Birliği'nin insan hakları odaklı bir oluşum olduğu üzerinde kuşku bulunmamaktadır. Türkiye'nin Birliğe üyelik müzakereleri fiilen devam ettiğinden toplumsal adaptasyon süreci çerçevesinde polis teşkilatının da bir değişim yaşayacağı/yaşadığı açıktır. Ancak her değişimin mutlak suretle sancılı olacağı kuralı da unutulmaması gereken sosyal bir gerçektir. Türk Polis Teşkilatı'nda on yıllardır yerleşmiş kanaatlerin ve alışlagelmiş uygulamaların bir anda değişmesi hemen mümkün olmayacaktır. Teşkilat içerisinde insan hakları alanında çok ciddi ve gerçekten iyi niyetli bir çok değişim gerçekleştirilmiştir. Bu reform süreci hem Avrupa destekli hem de teşkilatın kendi iç dinamiklerinden gücünü almaktadır. Söz konusu değişimin sağlıklı bir şekilde hızlanması için toplumun her kesiminin polis teşkilatını sahiplenmesi ve desteklemesi gerekmektedir. Yapıcı olmayan eleştirilerin, bilinçli karalama kampanyalarının hiç kimseye bir faydası dokunmayacaktır.

İnsan hakları ayrılıkçı ve istikrarsızlaştırıcı marjinal talepler değil, aksine bireylerin ve toplumsal gurupların bir arada yaşama iradesini birleştirerek genel uzlaşa yaratan bir üst değerdir. Ancak uluslararası insan hakları standartlarına uyan bir devlet daha istikrarlı ve güvenli bir siyasal düzen kurabilir. Her ne kadar arzu edilmemesine rağmen, değişik ve çok boyutlu nedenlerle polis uygulamaları esnasında insanların haklarının ihlal edildiği, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarından anlaşılmaktadır. Polisin neden insanlara kötü muamelede bulunduğu tez içeriğinde ayrıntılı biçimde açıklanmaya çalışılmıştır. Burada tek tek bu nedenlerin üzerinde durulmayacaktır. Tek bir cümleyle şu söylenebilir; Polis, sahip olduğu imkan ve koşullarının yetersizliğinden kaynaklanan olumsuz iklimde, çok yoğun ve ağır koşullar altında görevini yerine getirmek için, çaresizlik içerisinde bir çözüm yolu olarak kötü muameleyle başvurmaktadır. Bu durum elbette yapılan hukuksuzluğu meşru hale getiremez. Ancak vicdan sahibi her insanın, polisi, hiçbir şekilde ve kimse tarafından tasvip edilemeyecek bu yöntemlere itecek koşulların ortadan kaldırılması için elinden geleni yapması gerekmektedir. Çözümü sadece yetkililerden

beklemek, “söylemek” yerine “söylenme”yi tercih etmek, iyileşme sürecini uzatmaktan başka bir işe yaramayacaktır.

Türkiye’de yaşayan her insanın huzurlu, onurlu ve güvenli bir şekilde yaşamasını sağlamak devletin aslı görevidir. Devlet, bu görevi yerine getirirken icra gücü olan kendi polisini de gözetmek, koruyup kollamak zorundadır. Sorunları görmezlikten gelerek, çözüm aramak yerine sadece sorumluları cezalandırma mekanizmasını işletmek, doğru ve fayda getirici bir yaklaşım olmayacaktır. Yıllardan beri tekrarlanan hata budur.

Tez hazırlanırken, kurumsal paranoyaya kapılmadan mümkün olduğunca tarafsız ve objektif bir şekilde konulara yaklaşılmıştır. Avrupa Birliği sürecinde polis teşkilatında kötü muamele nedenlerini araştırırken aktif görev yapan birimlerde çalışan polisler üzerinde konuyla ilgili bir anket çalışması yapmak ve çıkan sonuçlara göre genellemelerde bulunmak elbette tez çalışmamızın bilimselliğine katkıda bulunacaktı. Ancak tezi hazırlayanın belirli bir disipline tabi olması nedeniyle teşkilat çalışanları üzerinde bir araştırma yapması mümkün olamadı. Bu konuda araştırma yapacakların verilerin güncelliğinin anlaşılması açısından bu yöntemi tercih etmesi önerilmektedir.

Polis Teşkilatı, halka güvenlik hizmeti, sunan en temel devlet kurumlarından biri olması ve buna bağlı olarak devamlı, gelişen mevcut yapısı ile var olan yapılanma içerisindeki yerleşmiş ve gelenekselleşmiş olumsuz anlayışları kırmak, güncel gelişmelere uygun plan ve projeler üreterek çalışanlarının ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlemeler yapmak ve ilgili birimlerini bu doğrultuda yapılandırmak zorunluluğundadır. Bu amaçla aşağıdaki önerilerin incelenmesinde yarar görülmektedir.

Polisin Yönetim Anlayışının Değiştirilmesi

İnsan hakları alanında unutulmaması gereken önemli bir sorun Türk polis Teşkilatı’nın yönetim anlayışında yatmaktadır ve bu anlayışın eksiklikleri biran önce giderilmelidir. Türk Polis Teşkilatı’nda, çalışmayı beden yorgunluğu şeklinde algılayan yönetici sayısı bir hayli fazladır. Oysa, bu davranış şekli ile kısa vadede başarılı olunsa bile Avrupa Birliği ülkeleri polis yöneticilerince de belirtildiği üzere, uzun vadede polisi, dolaylı olarak da vatandaşı küstürmekle devlete verilecek zarar daha büyük olacaktır. Bu da AB’ye girme sürecinde polis yönetimindeki mevcut

anlayışın değişmesinin gerektiğini göstermektedir. Toplumsal değişimle uyum içerisinde olması gereken örgütler, çağın gereklerine uygun olarak faaliyetlerini sürdürmek durumundadırlar. Güvenlik, toplumların vazgeçemeyeceği olgu olduğundan toplumsal değişimin öngörüldüğü bir durumda polis teşkilatındaki yönetim de değişime gitmek durumundadır. Polis yöneticileri periyodik olarak sistemli bir şekilde yenilenmeye ve geliştirilmeye tabi tutulmalıdırlar. Tecrübe, öğrenmenin en mükemmel yollarından biri olsa da, bu tecrübelerin eleştirel olarak gözden geçirilerek analiz edilebildiği bir platform bulunmalıdır. Modern polis teşkilatlarında her yenilik ilk olarak yöneticilerle başlatılabileceğinden, yöneticilerin olabildiğince sık aralıklarla eğitim programlarına katılmaları sağlanmalıdır. Bu programlarda meslek etiği, değişim yönetimi, liderlik, zaman yönetimi, motivasyon, örgüt ve yönetim teorileri ve bütçe yönetimi gibi derslerde bilgiler bilimsel bir süzgeçten geçirildikten sonra ideal uygulama biçimi haline getirilmelidir ¹⁵³:

“Nitelikli hizmet içi eğitim programlarının hazırlanması, uygulanması ve geliştirilmesi polislerin görev ve sorumlulukların daha etkili bir biçimde yerine getirmesine yardımcı olacaktır. Günümüz polisi suç ve suça ilişkin unsurlarla mücadele etmenin ötesinde toplumla işbirliği yapan kendisine ve çevresine güven duyan aygın bir kişilik özelliğine sahip olacaktır. Böylece polis, çevresine güven duyan saygın bir kişilik özelliğine sahip olacaktır. Bu da toplumda sürekli artan ihtiyaç ve beklentilerin daha etkili bir biçimde karşılanmasına olanak sağlayacaktır.”

AB’nin temel ilkelerinden birisi yönetime katılmadır. Bilindiği gibi sosyal devlet sisteminde, çalışanların iş yerinde yönetime katılmaları, örgütleri vasıtasıyla işverenlerle ve siyasi yönetimlerle diyalog içinde bulunmaları demokrasinin özünü teşkil etmektedir. İnsan hakları açısından yönetime katılma, çalışana insan olarak verilen değer bir göstergesi, insan kişiliğinin ve onurun korunması demektir. Avrupa ülkelerinin yasalarla güvence altına alınan ve en geniş boyutlarıyla uygulanan yönetime katılma, AB bünyesinde kurumsallaşmıştır.

İnsani Açıdan Polis Haklarının Ele Alınması ve İyileştirilmesi

Polis diğer vatandaşların sahip olduğu aynı medeni ve siyasi haklara sahiptir. Bu haklara getirilecek sınırlamalar, ancak demokratik bir toplumda polisin görevini gereği gibi yapması için gerekli olduğu durumlarda, hukuka ve AİHS’e uygun olarak yapılabilir. Polis, kamu hizmetleri olarak, sosyal ve ekonomik haklardan mümkün olduğu kadar yararlanmalıdır. Özellikle, polis, uygun (makul) ücret olmak, sosyal

¹⁵³ Erten Gökçe, “Emniyet Teşkilatında Hizmet İçi Eğitim Programlarını Hazırlanması ve Geliştirilmesi”, **21.Yüzyılda Polis Eğitimi Sempozyumu Bildirileri**, (Ankara:EGM, 2001): 207.

güvenlik ve sağlık imkanlarına kavuşmak, güvenliğini sağlamak adına, polislik görevinin özel karakteri dikkate alınarak, kendisini temsil eden kuruluş kurmak veya bu kuruluşlarda görev alma hakkına sahip olmalıdır. Polise verilen disiplin cezaları bağımsız bir kuruluş veya mahkemece gözden geçirilmelidir. Kamu kurum ve kuruluşları, polisi görevini yerine getirirken karşılaştıkları dayanaktan yoksun suçlamalara karşı desteklemelidir.¹⁵⁴

İnsan hakları insan merkezli olarak ele alınmaktadır. Oysa uygulamada polisin de bu kapsam içinde ele alınması gerektiği akla pek gelmemektedir. Özellikle İstanbul, İzmir ve Ankara gibi büyük şehirlerde görev yapan polislerin ağır ekonomik koşullar altında ezildiği herkes tarafından bilindiği halde polisin bu en büyük problemine kalıcı ve makul bir çözüm bulunamaması şaşırtıcıdır. Polisin en öncelikli ve büyük problemleri olan maaş, mesai, emeklilik, kira, konut gibi acil çözüm bekleyen konulardır. Daha çok özlük haklarının iyileştirilmesi olarak bilinen bu sıkıntılar polisin görev esnasındaki psikolojisini çok olumsuz etkilemektedir. Kafasından sürekli geçim sıkıntısını taşıyan polisin kanunların uygulanmasında adil ve tarafsız davranmasını beklemek fazla ve gerçekçi olmayan bir iyimserlik olacaktır. Bu nedenlerle yöneticilerinin muhakkak surette polisin zaman zaman basına da yansıyan bu öncelikli problemlerini çözmeleri gerekmektedir. Polisin aldığı ücretin insan onuruyla bağdaşır düzeyde, başını dik tutacak seviyede olması gerekmektedir. Bir çok kamu kuruluşunda uygulanan ve çalışanlarını ekonomik anlamda oldukça rahatlatan döner sermaye sistemi pekala polis teşkilatında da kurulabilmeli, böylece polisin, devlete gelir kazandıran işlemlerden pay alabilmesi sağlanmalıdır.¹⁵⁵ Metropollerde görev yapan polislere metropol tazminatı sağlanmalıdır. Polise yılın belli dönemlerinde ikramiye verilmelidir. 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'na göre hizmet veren memurlar içinde çalışma koşulları en ağır, riskli olan ve bu nedenle en fazla can veren ve yaralanan memur sınıfı olan polis teşkilatı mensuplarının bütün bunları fazlasıyla hak etmekte olduğunu düşünmekteyiz.

İnsan hakları konusunda örgütlenmiş sivil toplum örgütlerinden bazıları sadece terörist ve suçluların haklarını korumak, polis uygulamalarını art niyet derecesinde

¹⁵⁴“Avrupa Birliği Ülkeleri Polis Etiği yönetmeliği, 4. Polisin Hakları ” <http://www.dpmyo.edu.tr/AVRUP.htm> [15.07.2007].

¹⁵⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. “Döner Sermaye İşletmeleri”, <http://www.saglik2008.gen.tr/SUNUMLARson/1gun/mutluonder.pdf>[20.11.2007].

tarafli yansitmak gibi olumsuz/yıpratıcı bir taraflılık sergilemektedir¹⁵⁶. Eleştiri ya da haksızlığa maruz kalan polislerin haklarını koruyan toplumsal örgütlerin ve polis sendikasının yokluğu dikkat çekmektedir. Bu alandaki eksikliğin giderilmesi için kolluğun haklarını koruyan sivil toplum örgütleri ile polisin sendikalaşması yönünde AB ülkelerindeki örnekler incelenmeli ve Türkiye'nin toplumsal dokusuna uygun bir yapılanmaya gidilmelidir.¹⁵⁷ Emekli polislerin ya da polis eşleri veya yakınlarının bu işin öncülüğünü yapabilmeleri mümkündür. Böylece resmi ağızlar dışında polis hakları zaman zaman kamuoyuna taşınabilecek, mağdur olan polisler kamuoyu oluşturulabilmesi için destek sağlanabilecektir.

Ülkemizde polis teşkilatı ile ilgili yapılan araştırmalara göre polisliğin sosyal yönden prestijli ve saygın bir meslek olduğunu söylemek zordur. Polisliğin, meslekler arasındaki saygınlığının yüksek olmaması, polis hizmetini yapan görevlilerin kişiliğinden değil, yaptıkları işin niteliğinden, çalışma şartlarının zorluğundan ve gelir durumunun düşüklüğünden kaynaklanmaktadır. Personelin çalışma saatlerinin uzunluğu ve görev yoğunluğu sebepleri de sosyal çevre ile ilişkileri sınırlamakta, bu

¹⁵⁶ Bu konuda çarpıcı bir örnek için bkz. Reyhan YALÇINDAĞ, "Polis, 'Yasalardan Aldığı Güçle' İşkence Yapmaya-İnsan Öldürmeye Devam Ediyor!". [http://www.ihd.org.tr/\[20.12.2007\]](http://www.ihd.org.tr/[20.12.2007]). "BASIN AÇIKLAMASI: 06 AĞUSTOS 2007, Polis, 'Yasalardan Aldığı Güçle' İşkence Yapmaya-İnsan Öldürmeye Devam Ediyor!"

TV ekranlarındaki görüntüler aynı bildik kareler olmaya devam ediyor. İstanbul Barosu avukatlarından Muammer Öz, usulsüz bir şekilde kendisinden kimlik soran polis memurlarının sokak ortasında işkencesine maruz kaldı.

Gaziantep'te bir evde zanlı olduğu iddia edilen iki şahıs, yakalandıkları evden çıkartılıp etkisiz hale getirilmelerine rağmen öldürülmeye dövüldü ve 'işkence' bir kez daha sokak ortasına taşındı.

Son olarak Alanya'da bir araçtan çanta çaldıktan sonra kaçtığı ve polisin 'Dur!' ihtarına uymadığı iddia edilen 4 çocuk annesi 35 yaşındaki Narin Böyür, polisin açtığı ateş sonucu yaşamını yitirdi. Yaşam hakkı gibi son derece kutsal ve dokunulmaz olan bir hakkı ihlal eden polisler, tanıdık bir yöntemle çıkartıldıkları Mahkeme tarafından serbest bırakıldılar".

¹⁵⁷ "Kamu çalışanının eziyeti", AZİZ ÇELİK <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=162222> [30.01.2008]. "4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Yasası kamu görevlilerine 'toplu iş sözleşmesi ve grev' hakkı tanımıyor. Sendikaların hükümet ile sadece 'istişare' imkânı var ve bu 'istişare' sonucunda bir uzlaşmaya varılamazsa sendikaların elinde herhangi bir yasal yaptırım olanağı yok. Hâkimler ve savcılar; silahlı kuvvetler mensupları; polisler ve kamu kuruluşlarında çalışan özel güvenlik personeli; Milli Savunma Bakanlığı ile Türk Silahlı Kuvvetleri kadrolarında çalışan sivil memurlar ve kamu görevlileri; Milli İstihbarat Teşkilatı mensupları ile ceza infaz kurumlarında çalışan kamu görevlilerinin sendika üyesi olması yasaktır. Oysa Avrupa ülkelerinde sadece sivil kamu görevlilerinin değil polisin ve askerinin de sendikası var. Polis, sadece sendikal geleneklerin güçlü olduğu Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerinde değil, Yunanistan, Bulgaristan, Macaristan, Polonya, Bosna Hersek, Sırbistan, Makedonya, Slovenya, Polonya gibi Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde de sendikalaşma hakkına sahip. Almanya, İsveç, Norveç, Danimarka, Belçika ve Hollanda'da etkin asker sendikaları var. İsveç ordu sendikasının grev hakkı da var. Türkiye'de ise sivil kamu görevlisinin sendikal hakları hâlâ tartışma konusu. Kamu görevlilerine getirilen sendikal kısıtlamalar ve grev yasağı ILO sözleşmelerine ve AB'nin sendikal haklarla ilgili taleplerine aykırıdır. Kamu Görevlileri Sendikaları Yasası'nın ILO sözleşmelerine aykırı olduğu gerekçesiyle KESK tarafından yapılan bir başvuruya ilgili olarak ILO, 2002 yılında verdiği bir kararda (2200 nolu karar) tüm kamu çalışanlarını kapsayan genel nitelikli bir grev yasağının ILO normlarına aykırı olduğunu vurgulamıştır."

durum da halktan kopukluğun gitgide artmasına sebep olabilmektedir. Çalışma saatlerinin düzenlenmiş olması polisin sosyalleşmesini sağlayacaktır. Çünkü polis, toplumların demokratikleşmesinde önemli role sahiptir. Bu bağlamda yukarıda sayılan eğitim, çalışma şartları, ücretlerin iyileştirilmesi ve de mesleğin prestijinin artması polisin sosyal yaşam ve sosyalleşmesini etkileyecek bir mekanizmadır.

Şu anda Türkiye’de bir çok ilde polis lojmanı bulunmaktadır. Bir çok personelin oturmak istemediği ancak, ekonomik koşullardan ötürü başka çaresi olmadığından dolayı lojmanda oturmayı tercih ettiği tahmin edilmektedir. Lojmanlar sivillere kapalı olduğundan bu durum polisi, içinde yaşadığı toplumdan soyutlayabilmektedir. Polisin sosyalleşmesi bağlamında ücret sisteminin Avrupa’daki meslektaşları gibi polisi toplumla kaynaştırabilecek seviyede olması gerekmektedir. Polisin sosyalleşmesi oldukça önemlidir, hele hele AB’ye girmeye aday ülke olan Türkiye’de bu konu hayati olma özelliğini taşımaktadır. Polisin insan hakları ihlalleri, yolsuzluk, rüşvet, gibi hususların, uygulamalar esnasında meydana gelen ve istenmeyen olumsuz durumların çoğunlukla polisin özlük haklarındaki yetersizliklerden kaynaklandığını düşünmekteyiz. Özellikle, çalışma yaşamında insanların beklentilerinin ve gereksinimlerinin doyuma kavuşturulmasına yönelik insan unsuruna dayalı, insanın kendini gerçekleştirebileceği, açık, katılımcı, demokratik yapılanmalar kabul görmüştür. Örgütler, verimliliklerini ancak her düzeydeki çalışanın işe istekle ve etkin olarak katılmasıyla devam ettirebilirler. Örgütler bir yandan müşterilerini tatmin etmeyi, gereksinimlerini doyumayı amaçlarken diğer yandan örgütteki beşeri coşkuyu, dengeyi ve mutluluğu mükemmelleştirme olanaklarını da ararlar. Zira çağdaş örgütler yalnızca alın teri ile ekmeğin kazanıldığı yerler değil, aynı zamanda personelin geliştirilmesi ve iş güvenliğinin sağlanması için tüm önlemlerin alındığı yerlerdir.

Avrupa Birliği’nin 23 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Çalışma Süresinin Düzenlenmesi Hakkında Yönergesi’nde günlük, haftalık dinlenme süreleri, yıllık ücretli izin, ara dinlenmesi, asgari haftalık çalışma süresi, gece çalışması, vardiyalı çalışma ve bazı çalışma biçimleri konularında esnek düzenlemelere yer verilmektedir. Söz konusu Yönerge’de; 24 saatlik bir süre içinde gece çalışmasının en fazla 8 saat olabileceği hükme bağlanmıştır. İş Kanunumuzda ise gece çalışmaları 7,5 saati geçemez. Polis teşkilatının en önemli sorunlarından biri olan “çalışma saat ve koşullarının iyileştirilmesi” konusunun, AB süreciyle çözüme kavuşacağını ümit

etmekteyiz. Emniyet mensupları yıllarca fedakarca çalışmışlar ancak şu anda doğal olarak bazı konuları sorgulamaktadırlar. Personel, yaptığı görevi severek, isteyerek yapmalı, bu şekilde yapması gerektiğine dair de kendini ikna etmelidir. Kısacası, motivasyonsuz ve isteksiz yapılan görevden fayda beklemek ancak hayal olabilir. Türk polisi normal zamanlarda 12 saat çalışır 24 saat dinlenir. Bu uygulama sık sık 12 saat çalışma. 12 saat dinlenme şekliyle değişir. Bu uygulamalar çoğu zaman anlaşılamayan ve çalışanların geneli tarafından keyfi olarak nitelenen ikinci emir uygulamaları nedeniyle polisin aleyhine değişir ve 14-16-18 saate kadar çıkabilir. Ertesi gün polis yine erken saatlerde göreve gelir. Gerçekten bu kadar uzun süre görevde kalmayı gerektiren olağanüstü bir durum olmasa bile polis uzun süre çalıştırılır. Örneğin, maç, miting, yürüyüş vb. durumlarda faaliyet başlamadan saatler önce göreve gelinir. Polis, daha etkinlik başlamadan uzun süre ayakta durmaktan yorgun düşer, sinirleri gerginleşir ve maalesef bu gerginliğini vatandaşa yansıtır. Bu durum vatandaşa kötü davranmanın bir gerekçesi asla olamaz ama yaşananlar da gerçeğin bir ifadesidir.

Bugün bu anlayışların sorgulanması gereklidir. Avrupalı polisler polisin önce insan olduğunu, onun da ailesi ve sosyal yaşantısı olduğunu düşünerek bir çalışma standardı nasıl oluşturmuşlar? Keyfiliğin önüne nasıl geçmişler? Daha da önemlisi polis yöneticilerini önce polis haklarına, sonra da insan haklarına saygılı olacak şekilde nasıl yetiştirmişler? İşte bütün bunların Avrupa Birliği'ne girme sürecinde araştırılması ve elde edilecek sonuçların Türk Polis sistemine uyarlanması gerekmektedir. Bu bağlamda polisler haftada 5 iş günü 40 saatten fazla çalıştırılmamalı, fazla mesailer için ödemeler yapılmalı, hafta sonu yapılan görevler için ilgiliye saat bedelinin % 100'ü kadar bir tazminat ödenmeli, gece (19:00-08:00) saatleri arasında yapılan görevler için de ilgiliye bir saat bedelinin % 40'ı kadar bir tazminat ödenmeli, bunlara yıl sonu primi ve tatil primini ilave etmek gerekmektedir. Bu iyileştirme yapılan hizmetin karşılığıdır ve Türk Polis Teşkilatının her bir üyesi fazlasıyla bunları hak etmektedir.

Polis Uygulamalarının Kabul Edilirliğinin Sağlanması

Günümüz toplumların sosyal düzeyleri artmış ve iletişim hızla ilerlemiştir. Kanunsuz polis uygulamaları dünyanın herhangi bir yerinden duyulabilir hale gelmiştir. Yanlış uygulamalar zihinlerde yer etmekte ve imaj konusunda ciddi sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Buna mukabil başarılı polis uygulamaları kamuoyunda takdir

görmekte ve kurumlarının prestijini artırmaktadır. Polisin kamuoyunda eleştirilen davranışlarının başında zor kullanma yetkileri gelmektedir. Aslında suçla muhatap olan polis başta bu yetkisini kullanmamaktadır. Güç kullanma dışında görevin ifası mümkün olmadığı takdirde bu yetkiye başvurur. Hangi şartlarda bunu gerçekleştireceği konusunda ise mesleki bilgi ve deneyimine göre hareket etmekte ve güç kullanırken de olayın niteliğine göre derecesini kendi belirlemektedir. Bazen güç kullanma koşulları doğmasına rağmen halk polisin güç kullanması meşru karşılamayabilmektedir. Bu takdirde polis uygulamaları tepki görmektedir¹⁵⁸:

“Günümüz Türkiye’inde meşru otoritenin kaynağının geleneksel olmasının bir sonucu olarak, güvenlik hizmeti bir kamu hizmeti olarak katı merkezîyetçi bir sistemle yürütülmektedir... Bu, halkın polisliğe, görüş, destek ve yardımlarıyla katılmasının söz konusu olmadığı anlamına gelir ki merkezîyetçi ve yerinden yönetilen polis sistemlerinin arasındaki önemli farklardan biri de budur.”

Kabul edilirliliğin başta gelen şartı uzlaşmadır. Uzlaşma, çoğunluğun onayıyla gerçekleşmektedir. Örneğin toplumsal bir olayda kitle içinden suç oluşan bir eylemi işleyen bir kişinin alınmak istenmesi halinde tepki doğacağı şüphesizdir. Usul ve yöntemlerin halk tarafından meşru kabul edilecek şekilde ayarlanması zorunludur. Yasal olmasına rağmen halkın meşru görmediği olayların önlenmesinde geleneksel yöntemler başarısızlıkla neticelenmektedir. Halkın tepki verdiği olayların başında spor müsabakaları gelmektedir. Bazı toplumsal olaylarda aşırı sayıda polis görevlendirilmektedir. Bu durum kamuoyuna potansiyel suçlu görünümü verdiğinden halkı rahatsız etmekte ve toplumsal bir tepki doğmaktadır. Sosyal yapı iyi analiz edilmelidir. Polis uygulamalarında meşru bir zemin yakalanmalı ve çalışmalar buna göre yoğunlaştırılmalıdır. Bu takdirde polis, halk desteğini yanına alacak ve başarısını artıracaktır. Taktik ve yöntemler yasal olmakla birlikte meşru olmasına önem verilmeli ve kamuoyu da buna göre yönlendirilmelidir.¹⁵⁹

Polis-Halk İlişkileri Kurulları

Toplumun dinamik yapısı suçların değişkenliğinde etkili rol oynamaktadır. Bu değişkenlik, kolluğu suçla mücadelede farklı müdahale yöntemleri üretme zorunluluğunda bırakmıştır. Bu farklılık halkla ilişkilerdeki yaklaşımlardan kaynaklanmaktadır. Polis, görevinin niteliği gereği toplumsal yapının her alanına girmiştir. Bazen halka rehberlik yapmakta, bazen de insanları rehabilite edici

¹⁵⁸ Ahmet Hamdi Aydın, “İnsan Hakları Açısından Polisin Güç Kullanma Yetkisinin Meşruiyeti”, **21.Yüz Yılda Polis**, ed. İbrahim Cerrah, Emin Semiz, (Ankara: EGM, 1998), 123-127.

¹⁵⁹ Halil İbrahim Bahar, “Uzlaşmacı Polislik Eğitimi”, **21. Yüzyılda Polisin Eğitimi Sempozyumu**, (Ankara, EGM, 2001): 965-972 .

faaliyetlerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Halk polisle işbirliği içindeyse uzlaşmacı bir yöntem takip ediyor demektir. Bu da polis uygulamalarında takip edilen yöntemin isabetliliğini gösterir. Eğer halkın polisle işbirliği yoksa icraatını onaylamıyor anlamı çıkmaktadır. Bu da polis uygulamalarının sağlıklı bir zeminde yürümediği gerçeğini ortaya koymaktadır. Çağdaş kriterler toplumcu polisliği öne çıkartma ve suçun tespitinde halka yakınlaşmayı öne çıkartmaktadır. Bunun sağlanması için halkın bu konuda güveninin sağlanması zorunludur.

Halk eğitimini ve güvenliğini ilgilendiren birçok konular halkla ilişkiler programlarıyla benimsenmektedir. İnsan hakları konusundaki duyarlılığın da halkla ilişkiler programlarıyla gerçekleştirilmesi mümkündür. Bunun için halka doğrudan güvenlik konusunda bilgi ve görgüsüne başvurulabilecek kurumsallaşmaya gidilmesinde yarar görülmektedir. Bu nedenle halkla teknik düzeyde ilişki kurulabilecek kurullar kurulmalıdır. Toplumun eğitim ve sosyal düzeyinin artmasıyla sosyal ve siyasal konulara halkın ilgisi artmaktadır. Toplumu ilgilendiren konularda bilgilendirilmek ve söz sahibi olmak istemektedirler. Polisin halka toplumun polisi olduğu imajının verilmesine ihtiyaç vardır. Halkla teknik düzeyde kurulacak iletişimle polis çalışmaları hakkında halkın bilgi sahibi olması mümkün olabilecektir. Bu yenilik polisin şeffaf ve daha esnek olmasına yol açacaktır. Halk içinden seçilecek temsilcilerle önleyici düzeyde alınacak kararlarda isabetli hedeflerin yakalanmasına çalışılacaktır. Bu hizmet anlayışı Örgütsel yapıyı daha meşru bir çizgiye çekecektir¹⁶⁰:

“Bu programların diğer unsurları ise her olay için tepkisel politika belirlemekten uzaklaşıp halka yönelik önleyici politikalar belirleme, semtin gençlerinin geliştirdikleri yerel projelere polisin de katılması ve destek sağlaması, her semtten sorumlu belirli polis memurlarının uzun süreler için görevlendirilmeleri, semtlere yönelik alınacak karar ve izlenecek politikaların tespit ya da önceliklerin belirlenmesinde yurttaşların da katılarak savcılar, polis ve diğer yetkililerle işbirliği yapılmasıdır”.

Bu türden kurulların halk üzerinde psikolojik etkisi de olacaktır. Güvenlik politikalarının belirlenmesinde halkın görüşüne başvurulması meşruiyetini artıracaktır. Polis ve halk arasında köprü kurulmasını sağlayacak ve sivil bir görünüm kazanacaktır. Gerekğinde de polis uygulamaları halk tarafından denetlenebilecektir. Poliste ister istemez amirleri dışında, halka da hesap verme ve sorumluluk bilinci ortaya çıkacaktır.

¹⁶⁰ Beşe, **age**, 9.

Polis Hukukunun Düzenlenmesi

Polis, yaptığı görevin gereği olarak insan hak ve hürriyetlerine müdahaleyi gerektiren bir hizmet sunmaktadır. Polisin uygulamalarında görev ve yetkilerinin belirtildiği kanun olan Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nda, ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve Avrupa Birliği ülkeleri polislerinin görev ve yetkileri açısından kapsamlı bir biçimde incelenerek gerekli değişikliklerin yapılması amacıyla çalışmalar devam etmektedir. Bu süreç çerçevesinde 02.06.2007 tarihinde Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu'nda değişiklik yapılmasına dair 5681 Sayılı Kanun yasalararak yürürlüğe girmiştir. Bahse konu kanun değişikliği ile polis, sahip olduğu yetkilere ilaveten kişileri ve araçları durdurma ve kimlik sorma, parmak izi ve fotoğrafların kayda alınması, tehlikenin veya suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla önleme araması yapabilme, zor ve silah kullanma, bir suça ilişkin olarak olay yerinde kişilerin ve toplumun sağlığına, vücut bütünlüğüne veya malvarlığına zarar gelmemesi ve suçun delillerinin kaybolmaması ya da bozulmaması için derhal gerekli tedbirleri alma ve suçu araştırma, olay yerinde gerekli inceleme ve teknik araştırmaları yapma, olaydaki failin, gözaltına alınan şüpheli ile aynı kişi olup olmadığının belirlenmesi bakımından teşhis yaptırma gibi günün koşullarıyla uygun yetkilere kavuşmuştur. Ancak uygulamada polisin daha rahat ve bilinçli çalışmasını engelleyen bazı pürüzler hâlâ varlığını korumaktadır.¹⁶¹ Özellikle suç işleyen kimseleri hemen yakalamada arama izinin alınmasında bir takım zorluklar yaşanmaktadır. Özellikle adli polis amirlerine arama konusunda acil durumlarda yazılı izin verme yetkisinin verilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Cumhuriyet Savcısı-Adli Polis İşbirliği: Adli Kolluk

5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 164. Maddesinde, Emniyet Teşkilatında adli kolluğun hangi görevlilerinden oluştuğu düzenlenmiş, 3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun 8, 9 ve 12. Maddelerinde belirtilen soruşturma işlemlerini yapan güvenlik görevlilerini ifade ettiği hükme bağlanmıştır. Atıf yapılan Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun 9/C Maddesinde adli kolluk tanımlanmış, “asgari tam teşekküllü bir polis karakolu bulunan yerlerde, adli işlerle uğraşmak üzere Emniyet Umum Müdürlüğüne kadrodan ayrılan bir kısım” olduğu belirtilmiştir. Belirtilen düzenlemeler uyarınca adli kolluk amir ve memurlarından oluşan adli kolluk

¹⁶¹ “Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (5681 S.K.)”, <http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanunlar> [14.07.2007].

görevlileri; il ve ilçe teşkilatları bünyesinde kurulu bulunan polis karakolları ile polis merkezi amirliklerinde; adli kısım/büroda görevli olanlar, suça el koyan grup görevlileri ile karakol veya polis merkezinin amirleridir. Bu personel adli kolluk görevlerini yürütmekle yükümlüdür. 2005 yılında yapılan bu düzenlemeyle Cumhuriyet Savcıları ve adli işlemleri yürüten savcılar arasında organik bir bağ kurulmamış sadece görevin daha hızlı ve doğru yerine getirilmesi amaçlanmıştır. Bu düzenleme insan hakları açısından da bir fırsat yaratmıştır. Son yasal değişiklik reformları çerçevesinde çıkarılan CMK ve ilgili yönetmelikler, Hazırlık soruşturmasında Cumhuriyet savcısının rolünü daha çok arttırmış, olayların başlangıç aşamasında yargı kontrolünü mümkün kılmıştır. Henüz oldukça yeni olan uygulama zamanla yerleşecek, polis uygulamalarından kaynaklanan istenmeyen olumsuzluklar, Cumhuriyet Savcısı-adli polis işbirliği çerçevesinde büyük oranda ortadan kaldırılacaktır.

Polisin Görev Yükünü Hafifletme ve İşlerliğini Artırma

Polisin görev ve yetkilerini belirleyen yasada genel emniyetle ilgili görevler sayılmış, polisin kamu düzeni ve kamu güvenliğinin sağlanmasından sorumlu olduğu görevinin haricinden başka bir işte hiçbir surette kullanılamayacağı düzenlenmiştir. Emniyet teşkilatı asli görevi olan kamu düzeni ve genel güvenliği sağlama dışında başka işler yüklenmesi , genel güvenliği gerektirmeyen özel hizmetleri kullanılması Emniyet teşkilatını yıpratmaktadır.¹⁶² Özellikle sahne gösterileri, sanatsal aktiviteler, konserler gibi kültür etkinlikleriyle her türlü spor karşılaşmaları ile genelevler, parti binaları, mülki amir lojmanları gibi yerlerin korunmasında polis memuru görevlendirilmesi uygulamasından vazgeçilerek bu hizmetlerin 5188 Sayılı Özel Güvenlik Yasa'sı çerçevesinde yürütülmesi sağlanmalıdır. Bu surette elde edilecek personel tasarrufuyla, polisin asli görevleriyle yeterince ilgilenmesi sağlanacak, polisin görevlerini yerine getirmesinde imkan ve eleman yetersizliğinden kaynaklanan ve insan hakları açısından sakıncalı çözümler üretmesinin önüne geçilecektir.

Polisin taktik ve yöntemlerinde teknik olarak halkın meşru nitelendireceği uygulamalara yer vermesi başarı performansını artırmaktadır. Teknik imkanlar denince teknolojik gelişmeler yanında profesyonelleşme de akla gelmektedir.

¹⁶² Halil Yılmaz, "Teşkilatımız Üzerindeki Yükleri Azaltılması Üzerine Bir Düşünce", **Polis Dergisi**, s.20, (1999): 38.

Güvenlik gereksinimine ihtiyaç duyan insanlar polis birimlerinde hak aramakta ve bu şartlarda polislerle karşı karşıya gelmektedir. Mağdur insanlar karakollarda polislerle muhatap olmaktadır. Polis merkezlerinin iş yoğunluğu, genel havası, teknik yetersizlikler gibi faktörler sağlıklı iletişimi engellemekte beklentileri istenilen ölçüde karşılayamamaktadır. Teknik donanım yeterli düzeye ulaşmadığından polisiye hizmetlerde insan gücü daha ön plana çıkmıştır. Bir taraftan da yaşanan ekonomik ve sosyal sorunlar suç potansiyelini artırma eğilimine sokmuştur. Suçlardaki artış ise modernizasyonu zorunlu kılmaktadır. Ancak bu sürecin gerçekleşmesi geniş bir zaman diliminde mümkündür. Ortaya çıkan bu eksiklik personel istihdamı ile kapatılmak istenmektedir. Dolayısıyla polis ağır bir işgücü altında kalmıştır. Böyle bir örgütün taşıdığı ağır yük potansiyeli insan hakları ihlalleriyle karşılaşılmasına neden olabileceği gibi bu çalışma temposunun bizzat kendisi de insan hakları ihlali olarak değerlendirilmektedir. Kolluk davranışlarının teknik olarak ele alınmasıyla en iyi netice elde edilebilecek uygulamaların tespiti mümkündür. Bu durum örgüt iç dinamizmini artıracığı gibi halka yönelik yöntemlerin daha teknik düzeyde ele alınmasında etkili olacaktır.

Otomatik Parmak İzi Teşhis Sisteminin Etkinleştirilmesi

Delilden suçluya ulaşılması konusunda önemli bir unsur olan olay yeri incelemesinde iz ve delillerin usulüne uygun olarak toplanabilmesi için kolluk kuvvetlerinin ileri teknolojik araç ve gereçlerle donatılması çalışmaları kapsamında otomatik parmak izi teşhis sistemine geçilmiştir. Böylece haklarında işlem yapılan şüphelilerin ve ilgili diğer mevzuat gereği parmak izleri alınan kişilerin parmak izleri dijital ortamda muhafaza edilmektedir. Suç mahallerinde olay yerinde elde edilen parmak izi avuç izi gibi deliller bilgisayar ortamında çok hızlı bir şekilde arşivde kayıtlı bulunan izlerle karşılaştırılmakta ve adli olaylar bu şekilde aydınlatılmaktadır. Türkiye'nin neresinde olursa olsun olay yerinde bırakılan izlerin karşılaştırılabildiği ve alt yapısı yaklaşık 50 milyon dolara mal olan A.F.I.S (Automated Fingerprint Identification System- Otomatik Parmak İzi Teşhis Sistemi) projesi sayesinde delilden sanığa ulaşmakta ve insan haklarına müdahale edilmesine olanak sağlayan uygulamaların daha baştan ortadan kaldırılmasıyla birlikte hızlı ve adil bir yargılama imkanı yaratılmaktadır. AFIS Sistemi 13.08.2002 tarihinde İstanbul Emniyet Müdürlüğü Olay Yeri İnceleme ve Kimlik Tespit Şube Müdürlüğü bünyesinde hizmete girmiştir. AFIS teknolojisi dünya üzerinde birçok Güvenlik kuvvetlerince

kullanılmaktadır. Güvenlik kuvvetleri yakalamış olduğu suçlulara ait On parmak izlerini sistemin veritabanına kaydederek bir arşiv oluşturmaktadır. Meydana gelen bir suça ait olay yerinde suçluların bıraktıkları parmak izleri daha sonra sistemdeki veritabanında araştırılarak suçu işleyen failin tespiti amaçlanmaktadır. Bu sistemde on parmak izleri scanner (tarayıcı) veya CCD kamera aracılığıyla bilgisayar ortamına aktarılmakta, işlenip tüm düzeltme işlemleri yapıldıktan sonra yine otomatik olarak karşılaştırılacak seviyeye gelmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün Otomatik Parmak İzi Teşhis Sistemini (AFIS) gerçekleştirmesi ile; bilgisayar teknolojisi kullanılarak Parmak İzi görüntülerinin kaydedilmesi ayrıntılı bilgi çıkarılması, doğrulanması, eşlenmesi ve depolanması ile süratli ve doğru kimlik tespitine imkan verecek Polis Teşkilatına ve Mahkemelere yardımcı olacak bir sistem ülkemize kazandırılmıştır.¹⁶³

Bilgisayarlı Balistik İnceleme Sisteminin Etkinleştirilmesi

Genel kolluk kuvvetlerinin modernizasyonu çalışmaları çerçevesinde Polis Kriminal Laboratuvarları'nın geliştirilmesi çalışmaları kapsamında ülke genelinde taşıma ve bulundurma ruhsatlı tüm ateşli silahların kovan ve mermi çekirdeklerinin balistik mukayeseye tabi tutulabilmesi için gerek olaylarda elde edilen, gerekse ruhsat verilmesi sırasında balistik muayenesi yapılacak kovan ve mermi çekirdeklerinin merkezi şekilde arşivlenmesini sağlayacak bilgisayarlı kovan ve mermi çekirdeği inceleme sisteminin veri yükleme ve deneme çalışmalarının kısa sürede tamamlanmıştır. I.B.I.S olarak bilinen, Amerika, Almanya, İsrail ve çeşitli orta doğu ülkeleri olmak üzere dünyada birçok ülkede kullanılmakta olan Bilgisayar Ortamında Kovan ve Mermi Çekirdeği inceleme Sistemi, Emniyet Genel müdürlüğü Kriminal Polis Laboratuvarları Daire Başkanlığı'nca 1998 yılında Kanada'dan alınarak test ve denemelere tabi tutulmuş 26 mayıs1999 tarihinde kesin kabulü yapılarak Ankara ve Diyarbakır Kriminal Polis Laboratuvarlarında hizmete sunulmuştur.

Veri giriş ve veri analiz istasyonu olmak üzere iki üniteden oluşmaktadır. Veri giriş istasyonunca girilen kovan ve mermi çekirdeği görüntüleri Analiz istasyonunda muhafaza edilir ve daha sonra girilen kovan ve mermi çekirdeği görüntülerini önceki görüntüler ile otomatik olarak korelasyona tabi tutar ve mikroskopik izlerin

¹⁶³ “AFIS Automated Fingerprint Identification System- Otomatik Parmak İzi Teşhis Sistemi”, <http://www.iem.gov.tr> [12.05.2007].

mukayesesini yapar ve en yakın izleri taşıyan kovan ve mermi çekirdeklerinin listesini verir. Bu sayede uzmana daha önce girilmiş görüntüler ile yeni girilmiş görüntüler arasında, mikroskopla yapılan incelemeden yüzlerce kat daha hızlı bir mukayese imkanı sağlar. Ayrıca olay yerinde görüntü elde etme ünitesi ile (RBI), olay yerinden elde edilen kovan ve mermi çekirdeği görüntüleri bir GSM hattıyla (cep telefonu ile) görüntüler merkezdeki sisteme iletilerek merkezdeki görüntüler ile anında korelasyona tabi tutulmak suretiyle bu olayda kullanılmış olan silah veya silahların başka olaylarda kullanılıp-kullanılmadıkları tespit edilmektedir. Bütün bölge laboratuvarlarına kurulması planlanan bu sistem sayesinde (bir bilgi bankası kurularak) Türkiye genelinde faili meçhul arşiv taraması yapılması planlanmaktadır. Ankara ve Diyarbakır Polis Laboratuvarlarında resmi olarak 1999 yılında kullanılmaya başlanan I.B.I.S. sistemi, 1999 yılı itibariyle Diyarbakır’da 89, Ankara’da 21 adet silahı tespit edilemeyen olayı aydınlatmıştır.¹⁶⁴Böylece ateşli silahlarla işlenen suçlar hızlı bir şekilde aydınlanacak, hızlı yargılama kişilerin suçlu ya da suçsuz olduğunu daha kısa sürede ortaya çıkaracaktır. Halen polis teşkilatında kullanılan bu sistemin daha yaygın ve etkin bir şekilde kullanılması için Kriminal Polis laboratuvarlarının sayısının artırılması zorunlu görün

DNA Veri Bankasının Oluşturulması

İnsan hakları ihlallerini ortadan kaldırmada en etkili yöntem, Polisin görevini yerine getirirken delil temelli çalışmasıdır. Şüpheliler hakkında yeterli delille hazırlık soruşturması yapan polis sanıktan kanun dışı yollardan sonuca ulaşma cihetine gitmeyecektir. Bu doğrultuda Adalet Bakanlığı, kimlik tespiti veya adli amaçla DNA örneklerinin alınması, analiz yapılması, verilerin saklanması, verilerden yararlanılması ile Türkiye Milli DNA Veri Bankasının kuruluş ve görevlerine ilişkin esas ve usulleri düzenlemek amacıyla “DNA Verileri ve Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarı Taslağı” hazırlamıştır. Söz konusu taslakta ve diğer kanunlarda öngörülen esas ve usullere uygun olarak ve ancak meşru amaçlarla ilgili kişinin açık rızasıyla da DNA analizi yapılabilecektir.

DNA verilerinin, hukuka ve dürüstlük kurallarına uygun işlenmesi, kanunların belirtmiş olduğu meşru amaçlar için toplanması ve bu amaçlara aykırı olarak kullanılmaması ve aktarılmaması, toplandıkları amaçla bağlantılı, yeterli ve orantılı

¹⁶⁴ “Kriminal Polis Laboratuvarları”, <http://www.kpl.gov.tr/balistik.htm> [12.06.2007].

olması, kanunlarla belirtilen süre sonuna kadar saklanması, doğru olması ve gerektiğinde güncellenmesi, gerekecektir. DNA analizi, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda belirlenen esas ve usuller çerçevesinde vücuttan, bir suç sebebiyle olay yerinden, kim olduğunu tespit etmek amacıyla, hukuki ve fiili sebeplerle kimliği tespit edilemeyen kişiler ile vücut parçalarından ve ölmüş kişilerden, görevleri sebebiyle hayati risk taşıyanlardan, gönüllü kişilerden alınan biyolojik Örnekler üzerinde yapılabilecektir. Tasarı taslağına göre, DNA analizi yapmaya Adli Tıp Kurumu, Jandarma Genel Komutanlığı Kriminal Daire Başkanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü Kriminal Polis Laboratuvarları Dairesi Başkanlığı yetkili olacaktır. Mahkeme, hakim veya Cumhuriyet savcısı, bir kişiye ilişkin DNA profilleriyle sisteme kayıtlı olan DNA profillerinin karşılaştırılmasını, Türkiye Milli DNA Veri Bankası'ndan isteyebilecektir. Tasarı taslağına göre, örnekler üzerinde yapılan laboratuvar analizleri sonucunda elde edilen DNA profilleri, Banka bünyesinde oluşturulan sisteme kodlanarak kaydedilecek, DNA veri bankası sistemi, adli amaçlı ve diğerleri olmak üzere iki ana dizinden oluşacaktır.¹⁶⁵

M.O.B.E.S.E (Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu)

M.O.B.E.S.E., İstanbul Valiliği'nin desteği ile İstanbul Emniyet Müdürlüğü bünyesinde faaliyete geçirilen "Kent Bilgi ve Güvenlik Sistemi"dir. İstanbul halkına sunulmakta olan kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi, yönetim işlevinin kolaylaştırılması, muhtarlık hizmetlerinin düzenlenmesi ve suç sayısının düşürülmesi hedeflenmektedir. Bu çerçevede 952 muhtarlık, 3500 polis aracı, 150 mobil polis karakol ünitesi, İl ve İlçe Komuta Merkezleri ve İl Emniyet Müdürlüğü hizmetlerinin yürütülmesini sağlayan 12 ayrı sistem, yazılımlar ile entegre edilmiştir. Acil durum hizmetleri "emergency" (iftaiye, sağlık, vb.) başta olmak üzere, zamanla gerekli görülen diğer kurumların da sisteme entegre edilmesi planlanmaktadır. Böylelikle, söz konusu hizmetlerin yürütülmesiyle ilgili olarak, İstanbul ilinde görevli bulunan yöneticilerin, yönetim ile ilgili görevlerini daha etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri mümkün olacaktır.¹⁶⁶

¹⁶⁵ Adalet Bakanlığı, "DNA Verileri ve Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı" <http://www.kgm.adalet.gov.tr/dna.htm> [14.07.2007].

¹⁶⁶ MOBESE (Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu), <http://mobese.iem.gov.tr/mobese.htm> [12.06.2007].

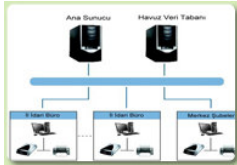
MOBESE Projesi Bileşenleri..

Komuta Kontrol Merkezi (K.K.M.) Araç Takip Sistemi (A.T.S.)

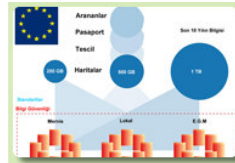
Mobil Araç Sorgulama Sistemi Mobil-K Ünitesi (MOBİL-K) (M.A.S.)

Karınca Evrak Transfer Sistemi Nezarethane İyileştirme ve Kontrol Merkezi (N.İ.K.S.) (K.E.T.SİS.)

Bölge Görüntüleme Sistemi Plaka Algılama Sistemi (P.A.S.) (B.G.S.)

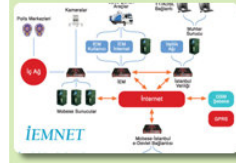
Muhtarlık Otomasyon Sistemi Asayiş Otomasyon Sistemi

(M.O.S.)

Mobil Operasyon Yönetim Merkeziİstanbul Emniyet Müd. Bilgisayar
(MO.YÖN)

(AS.O.S.)

Ağı (İEMNET)

MOBESE sistemi polisin çağdaş bir şekilde görev yapabilmesini sağlayacak önemli bir teknolojik alt yapıdır. Bu sistem sayesinde ani gelişen olaylara müdahale edilerek suçla etkin mücadele amaçlanmaktadır. Sokakların, alışveriş merkezlerinin, halkın yoğun olarak bulunduğu yerlerin izlenmesi, çalıntı araçların, aranan şahısların ele geçirilmesi, suç anlarının görüntülenmesi, polislerin kişisel güvenliği gibi pek çok konuda tüm yurda yayılması gereken örnek bir proje olarak ortada durmaktadır.

Polis Operasyonlarının Görüntülü Kayıt Altına Alınması

Avrupa insan Hakları Mahkemesi'nin kararları incelendiğinde, polis uygulamalarına tabi tutulan şüphelilerin vücutlarında meydana gelen izlerin büyük bir kısmının, şahısların gözüaltına alınmaları esnasında meydana gelen karşı koyma(mukavemet) durumları nedeniyle veya polisin zor kullanma yetkisini kullanırken olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda meydana gelen arızaların Sözleşme hükümlerine aykırılık teşkil etmeyeceği açıktır. Ancak bu durumun mahkemeye tatmin edici bir biçimde açıklanması gerekmektedir. Bir önceki bölümde izah edilen AİHM kararlarında, soruşturma işlemlerinin eksik veya hukuki anlamda yetersiz yapılmasından dolayı polisten kaynaklanan mahkumiyet kararlarının tekerrür etmemesi için, polis operasyonlarının polis kamerasıyla kaydedilip ilgili görüntülerin soruşturma dosyasına mutlaka konulması gerekmektedir. Teşkilat literatüründe “bir görüntü bin söze bedeldir” kanısının yaygınlaştırılarak, polis uygulamalarının görsel delillerle desteklenmesi yargılamanın ilerleyen aşamalarında asılsız iddiaları ortadan kaldıracaktır. Gelişen teknoloji söz konusu kameraların boyutunu oldukça küçülttüğünden polis memurunun vücuduna kolaylıkla monte edilecek ve görev teçhizatının bir parçası olacak bu kameralar hem polis memuru açısından bir oto-kontrol sağlayacak, hem de insan hakları açısından fayda getirecektir.

Avrupa Birliği Ülkeleriyle Polis İşbirliğinin Geliştirilmesi

AB üyesi devletlerin hepsi, organize ya da organize olmayan suçların kendi iç güvenliklerine çok önemli bir tehdit olduğunu kabul etmektedirler. Üye devletlerde genel kabul gören bu anlayıştan dolayı bu suçların her türü ile mücadele etmek için devletler arasında yapılacak işbirliğinin ortak çıkar olarak değerlendirilerek AB düzeyinde çaba gösterilmesi yönünde yaklaşımlar giderek yaygınlık kazanmaktadır. Bu işbirliğinin üç ana başlık altında geliştiği söylenebilir. Birinci olarak makro seviyede anayasal, uluslararası yasal anlaşmalar, ulusal yasa ve düzenlemelerin ortak hale gelmesi için yapılan çalışmalardır. İltica politikası, sınır ötesi operasyonlar ve bu amaçla tutuklama ve sorgulama gibi konular bu seviyeye örnek verilebilir. İkinci olarak orta seviyede polis ve diğer yasal kurumların uygulama yapıları, uygulamaları ve prosedürleri ile ilgili çalışmalar gelmektedir. Bu seviyede teknik suçlarla mücadele branşlaşması öngörülmektedir. Gümrük, sahtecilik, çevre suçları gibi konular da ortak bilgi bankaları kurulmuştur. Üçüncü aşama olan mikro seviyede lokal suçlar üzerinde durulmakta, uyuşturucu ve organize suçlar gibi konularda esnek bir çalışma ortamı oluşturulmaktadır. Sınır ötesi suçların, uyuşturucu trafiğinin ve terörizmin artması, Avrupa Birliği ülkeleri arasındaki işbirliğini zorunlu kılan sebeplerin başındadır. Avrupa'daki serbest ticaret ve malların serbest bir şekilde dolaşımı, belli tip suçların artması sorununu gündeme getirmiştir. Suçluların da ülkeler arasında rahatlıkla seyahat etmesi polisin çalışmalarını güçleştirmektedir. Bu güçlük ülkeler arasındaki işbirliğini gerektirmektedir. Bu noktada Türk Polis Teşkilatı'nın yaptığı uluslararası çalışmalar adına Kaçakçılık Ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı bünyesinde faaliyet gösteren TADOC (Uluslararası Uyuşturucu ve Organize Suçlarla Mücadele Akademisi) örnek olarak verilebilir. Özellikle 1 Mayıs 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam anlaşması “adalet” ve “işleri” alanında Avrupa Birliği'ne etkin roller biçen kilometre taşı niteliğinde bir ilerlemedir. Anlaşma; temel hakların üye devletlerde ciddi ve devamlı şekilde ihlal edilmesi durumunda eyleme geçilmesini mümkün kılmış, Avrupa Birliği Adalet Divanı'na doğrudan ve resmi bir rol vererek AB'nin adalet ve işleri konusundaki yetkilerini artırmaktadır. Amsterdam Anlaşması'nın getirdiği yeni ivme adalet alanını neyi amaçlaması gerektirdiğini inceleme fırsatını vermektedir. Anlaşma aşamalı olarak bir “Avrupa Adli Sahası”

oluşturmak üzere adaletin dağıtılmasında AB'nin bir politika geliştirebilmesi için çerçeve sağlamaktadır.

Polis ve suçla mücadelede işbirliği, örgütlü suça, terörizme, insan ticaretine, çocuk istismarına, silah ve uyuşturucu kaçakçılığına ve yolsuzluğa karşı hükümetler arası işbirliği gittikçe artan bir ivme ile gelişmektedir. Daha etkinleştirilmiş hukuki araçlar kullanarak üye devletler suçla mücadelede daha iyi bir eş güdüm imkanını gerçekleştirmek istemektedirler. AB'nde çeşitli anlaşmalarla polisiye işbirliği çerçevesinde oluşturulan birimler ve çalışma gurupları vardır. Bu guruplar sayesinde üye devletler ortak izleme operasyonları yürütebilmekte, özel eğitim ve uzmanlık bilgilerini geliştirebilmektedirler. Bunlardan bazıları; terörle mücadele konusunda koordinasyon ve yardımlaşma amaçlı Berne Kulübü ve Pompidou Grubu, Cross-Channel Intelligence Conference Grubu, GIECLCT (Terörizmle Mücadelede İşbirliği Avrupa Danışma Grubu), TREVI Grubu, K4 Komitesi, Teledurg Sistemi, The Polis Working Group on Terrorism (Terörizm Çalışma Grubu), Uyuşturucu Suçlarıyla Mücadele Koordinatörler Grubu ve Europol'dür.

AB üyesi devletler, uluslara arası organize ya da organize olmayan suçların kendi iç güvenliklerine tehdit oluşturduğunu kabul ettiklerinden bu suçlarla mücadele etmek için uluslararası işbirliğine giderek "Europol" adı altında Avrupa polis ofisini oluşturmuşlardır. Europol Sözleşmesi 18 Temmuz 1995' te kabul edilmiş ve 1 Ekim 1998'de yürürlüğe girmiştir. Europol, terörizm, yas dışı uyuşturucu trafiği ve uluslararası organize suçların diğer önemli türlerinin önlenmesinde ve bu suçlarla mücadelede üye devletlerin yetkili otoriteleri arasında işbirliğini ve etkinliği artırmayı amaçlayan Avrupa kanun uygulama teşkilatıdır. Suçla mücadelede bilgi alış verişi ve işbirliği, operasyonel anlamda teknik ve uzmanlık desteği sağlamak, önleyici ve adli stratejiler geliştirmek gibi önemli fonksiyonları vardır. Lahey'de uyuşturucu alanında faaliyetlerine başlayan Europol sonraki aşamalarda önemli suçlarla mücadeleye güçlenerek devam etmektedir.¹⁶⁷ Europol Sözleşmesi her ne kadar AB üyesi devletlerin polis teşkilatları arasında bir işbirliğini hedeflemekteyse de sınır ötesi organize suçlarla mücadelede üçüncü ülkelerle de ilişkilerin geliştirilmesi kaçınılmaz olacaktır. Bu nedenle Europol AB'ye komşu olan ülkelerle

¹⁶⁷ Arif Köktaş, "AB'nde Polis ve Yargısal İşbirliği Alanında Ortaya Çıkan Gelişmeler", **Polis Bilimleri Dergisi**, c.2, s.5-6, (1999-2000): 135-150 .

de ilişkiler kurmaktadır. Türkiye bahsi geçen çalışma gurupları çerçevesine AB ülkeleri ile polisiye işbirliğini gün geçtikçe ilerletmektedir.

Avrupa Birliği Konseyi'ne üye ülkeler Amsterdam Anlaşması'nı yürürlüğe koymak amacıyla Finlandiya'nın Tampere zirvesinde bir araya gelerek adalet ve içişleri konusunda anlaşmışlardır. Tampere Zirvesi'nde AB düzeyinde ortak bir göç ve iltica politikası oluşturulması kapsamında üçüncü ülke vatandaşlarının statüsü, serbest dolaşım, yasa dışı göçle mücadele, etkili sınır kontrolü, ortak iltica sistemi kurulması, sınır ötesi suçlarla mücadele çerçevesinde suçla mücadele, sınır ötesi hukuki işlemlerde işbirliği, Europol'ün geliştirilmesi, suçla ilişkin mevzuatın yaklaştırılması ve suç kaynaklı ekonomik kazançların önlenmesi, gibi konular görüşülmüştür. Zirvede terörist faaliyetler de sınıflandırılmıştır. Terörle mücadeleye ilişkin öneride terörün ortak tanımı ve suçların eşit derecede cezalandırılması konuları yer almış, yargılamanın üye devletler arasında karşılıklı tanınması ilkesinin uygulanması öngörülmüştür. Bu durum cezası kesinleşen kimselerin daha basit prosedürlere iade edilmesi amacını gütmektedir. Polis örgütleri arasında özellikle insan kaçakçılığına , uyuşturucu ve terörizme karşı işbirliğini artırmak üzere Europol bünyesinde bir operasyon biriminin kurulması gerçekleştirilmiştir. Zirvede ulusal iddia makamlarının eşgüdümünü sağlamak üzere Eurojust adında bir birimle, üs düzey polis amirlerinin profesyonelleşmesine yönelik bir Avrupa polis enstitüsünün kurulması da karara bağlanmıştır. Bütün bu gelişmeler Avrupa Birliği sürecinde artan bir işbirliğinin habercileri niteliğinde gelişmelerdir. Türk polisi artık kendisini küreselleşen dünya değerlerine kapalı tutacak bir lükse sahip değildir. Gelişen polis taktikleri ve işbirliğinin insan haklarının en üst seviyede tutulduğu profesyonel polis yönetimine geçmek kaçınılmaz olmuştur.

KAYNAKÇA

“AİHS, İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi”. 6366 Sayılı Onay Kanunu”, **Resmi Gazete**, 6366, Mart 1954.

Aydın, Ahmet Hamdi. “İnsan Hakları Açısından Polisin Güç Kullanma Yetkisinin Meşruiyeti”. **21.Yüz Yılda Polis**. ed. İbrahim Cerrah, Emin Semiz. Ankara: EGM Yayınları, 1998: 123-127.

Akıllıoğlu, Tekin. **İnsan Hakları - Kavram Kaynaklar ve Koruma Sistemleri**. Ankara: SBF Yayınları, 1995.

Alpkaya, Gökçen. “İnsan Hakları Konusu”. **Türk Dış Politikası**. ed. Baskın Oran. İstanbul: İletişim Yayınları, 2003: 526-527.

Arda, Taner, Levent Çalışkan. “Toplumsal Olay Polisliği”. **21.Yüz Yılda Polis**. ed. İbrahim Cerrah, Emin Semiz. Ankara: EGM Yayınları, 1998: 45.

Arsava, Füsun. “Avrupa Tek Senedi”. **İ.K.V Dergisi**. s.56, (1988): 17.

Aydın, Hamdi. “155.Yıldönümüne Polisin Toplumdaki Yeri Rolü ve Önemi”. **Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Dergisi**. s.22 (2000): 35.

Baç, Meltem Müftüler. **Türkiye ve AB**. İstanbul: Alfa Yayınları, 2001.

Bahar, Halil İbrahim. “Uzlaşmacı Polislik Eğitimi”. **21. Yüzyılda Polisin Eğitimi Sempozyumu**. Ankara: EGM, 2001: 965-972.

Bal, İdris. “İnsan Haklarının Uluslar Üstü Korunması ve Türkiye: Bazı Sorunlar”. **21.Yüz yıl Eşiğinde Türk Dış Politikası**. ed. İdris Bal. İstanbul: Alfa Yayınları, 2001: 87.

Beşe, Ertan. **Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları**. Ankara: Seçkin, 2002.

_____. “Kırık Pencereler Teorisi Bağlamında Kentsel Yaşamda Suç ve Güvenlik”. **Polis Bilimleri Dergisi**. c.8. s.1, (2006): 4.

Birand, M. Ali. **Türkiye’nin Büyük Avrupa Kavgası**. İstanbul: Doğan Yayınları, 2005.

Bozkurt, Enver. **Türkiye’nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı**. Ankara: Emre Kitabevi, 1992.

Bozkurt, Enver, Mehmet Özcan, Arif Köktaş. **Avrupa Birliği Hukuku**. Ankara: Nobel, 2001

- Bozkurt, Veysel. “2000’li Yıllarda AB İle İlişkilerde Engeller, Endişeler ve Beklentiler”. **21.Yüzyıl Eşiğinde Türk Dış Politikası**. ed. İdris Bal, İstanbul: Alfa Yayınları, 2001: 178.
- Cerrah, İbrahim. “Sosyal Yapı ve Polis Alt Kültürü”, **21.Yüz Yılda Polis**. ed. İbrahim Cerrah, Emin Semiz, Ankara: EGM Yayınları, 1998: 181-182.
- “Ceza Muhakemesi Kanunu (5271 S.K.) (Değişik: 25/5/2005 - 5353/21”. **Resmi Gazete**, 25673, Aralık 2004.
- Çağlar, Ali. “Polisliğin Ortaya Çıkışı; Sosyolojik Bir İnceleme”. **Polis Bilimleri Dergisi**. c.1. s.4 (1999): 121.
- Çeçen, Anıl. **İnsan Hakları Rehberi**. Ankara: Bilim yayınları, 1999.
- Çelik, Edip. **Milletlerarası Hukuk**. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1984.
- Çınar, Bekir. “Demokratik Devletlerde Polis ve İstihbarat”. **Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Dergisi**. s.12 (1997): 57.
- Dağı, İhsan D. **İnsan Hakları, Küresel Siyaset ve Türkiye**, İstanbul: Boyut, 2000.
- Dağı, İhsan D. “İnsan Hakları ve Demokratikleşme: Türkiye AB İlişkilerinde Siyasal Boyut”. **Türkiye ve Avrupa**. Ed. Atilla Eralp, Ankara: İmge Kitabevi, 1997: 126.
- Dinler, Veysel. “Devlet Paradigması ve Polisin Kurumsallaşması”. **Polis Bilimleri Dergisi**. c.1. s.3 (1999): 56.
- Döner, Ayhan, **Avrupa İnsan Haklarının Uluslararası Alanda Korunması ve Avrupa Sistemi**, Ankara: Seçkin, 2003.
- Eryılmaz, Mesut Bedri. “Türk Hukukunda Polis İnsan Hakları İlişkisi”. **21.Yüz Yılda Polis**. ed. İbrahim Cerrah, Emin Semiz. Ankara: EGM Yayınları, 1998: 175.
- Gemalmaz, Mehmet Semih. **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**. İstanbul: Beta, 2001.
- Gökçe, Erten. “Emniyet Teşkilatında Hizmetiçi Eğitim Programlarını Hazırlanması ve Geliştirilmesi”. **21.Yüzyılda Polis Eğitimi Sempozyumu Bildirileri**. Ankara: EGM, 2001: 207.
- Gölcüklü, Feyyaz , A. Şeref Gözübüyük. **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**. Ankara: Turhan, 1994.
- Gümrükçü, Harun. **Küreselleşme ve Türkiye**, İstanbul: Beta Yayınları, 2004.
- İktisadi Kalkınma Vakfı. **Helsinki Zirvesi ve Türkiye’nin Adaylığı**. İstanbul, 2000.

“ İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik”. **Resmi Gazete**, 25298, Kasım 2003.

Kaboğlu, İbrahim. **Özgürlükler Hukuku**. İstanbul: İmge, 1993.

Kavgacı, Halil İbrahim. “A.B. Sürecinde İşbirliğini Gerektiren Sebepler ve Polis Hizmetlerinde Çağdaş Hizmetler”. **Uluslararası Sempozyum: A.B. Sürecinde Türk Polisi. Polis Akademisi, Seminer, Konferans, Sempozyum Bildirileri Dizisi: 3**, Ankara: EGM, 1997: 12.

Kavgacı, Halil İbrahim. “Polis Organizasyonunda Demokratik Değişim”. **Polis Bilimleri Dergisi**. s.1, (1998): 55.

Kapani, Münici. **İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları**. Ankara: Bilgi Kitabevi, 1987.

_____ **Kamu Hürriyetleri**, Ankara: Yetkin Yayınları, 1993, 14.

Karakaş, Işıl. “Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerinde İnsan Hakları Sorunsalı”. **Türk Dış Politikasının Analizi**. ed. Faruk Sönmezoğlu. İstanbul: Der Yayınları, 2004: 704.

Karaosmanoğlu, Fatih. “İnsan Hakları Amaçlı Türk Dış Politikası: Bir Faktör Olarak A.G.İ.T. İnsan Hakları Normları”. **21. Yüz Yıl Eşiğinde Türk Dış Politikası**. ed. İdris Bal, İstanbul: Alfa Yayınları, 2001: 69-83.

Karluk, Rıdvan. **Avrupa Birliği ve Türkiye**. İstanbul: Beta, 1998.

Köktaş, Arif. “A.B Uyum Sürecinde Türk Polis Teşkilatını Bekleyen Sorunlar”, **21.Yüzyılda Polisin Eğitimi Sempozyumu**, Ankara: EGM, 2000: 819.

_____ “AB’nde Polis ve Yargısal İşbirliği Alanında Ortaya Çıkan Gelişmeler”, **Polis Bilimleri Dergisi**, c.2. s.5-6 (1999-2000): 135-150.

Kuyaksıl, Ali. “Türkiye’de Kamu Hak ve Hürriyetlerinin Gelişimi ve İnsan Hakları”, **Gaziantep Polis Meslek Yüksek Okulu Polis ve Sosyal Bilimler Dergisi**, , c.3.s.1 (2004): 48.

Özcan, Mehmet. “1990 Sonrası Türkiye AB İlişkileri”. **21.Yy Eşiğinde Türk Dış Politikası**. ed. İdris Bal, İstanbul: Alfa, 2001: 133.

ÖZDEK, Yasemin. **Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve Türkiye**. Ankara: TODAİE, 2004.

“Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun (5188 S.K.) ”. **Resmi Gazete**, 25504, Haziran 2004.

Öztürk, Nurullah. “Toplum Destekli Polis Eğitimi Açısından Suçla Mücadele ve Polis Halk İlişkileri”. **21.Yüzyılda Polisin Eğitimi Sempozyumu Bildirileri, 2001**. Ankara: 755-772.

Paine, Thomas. **İnsan Hakları**. çev. Osman Dostel. İstanbul: MEB Yayınları, 1998.

- “ Pasaport Kanunu (5682 S.K.)”. **Resmi Gazete**, 7564, Temmuz 1950.
- Pazarcı, Hüseyin. **Uluslararası Hukuk Dersleri**. Ankara: Turhan Kitabevi, 1999.
- “Polis Akademisi Başkanlığı Polis Meslek Yüksekokulları Eğitim-Öğretim Yönetmeliği”. **Resmi Gazete**, 24554, Ekim 2001.
- Reisoğlu, Safa. **Uluslararası Boyutlarıyla İnsan Hakları**. İstanbul: Beta Yayınları, 2001.
- Semiz, Emin, Erten Gökçe. “Yirmi Birinci Yüz Yılda Polis Eğitimi”. **21.Yüz Yılda Polis**. ed. İbrahim Cerrah, Emin Semiz, Ankara: EGM Yayınları, 1998: 19.
- Şafak, Ali. Emniyet Teşkilatı Orta Kademe Polis Amirlerinin 2006-2007 Yılı Yükselme Eğitim Müfredatı Ders Notları, Ankara: 2007.
- Şen, Faruk. **Türkiye AB İlişkilerinde Dış Etkenler**. Ankara: Ümit Kitabevi, 2005.
- Temiztürk, Hakan. **Türkiye AB İlişkilerinin Medyatik Serüveni**. İstanbul: TASAM Yayınları, 2007.
- “ Türk Ceza Kanunu (5237 S.K.)”. **Resmi Gazete**, 25673, Aralık 2004.
- TÜSİAD. **AB’ye Tam Üyeliğe Doğru, Siyasi Kıstaslar ve Uyum Süreci**. İstanbul, 1999.
- TÜSİAD. **Türkiye’de Demokratikleşme Perspektifleri ve AB Kopenhag Siyasal Kriterleri**. İstanbul, 2001.
- Türkmen, Füsün. “Türkiye Avrupa Birliği ve İnsan Hakları”. **Avrupa Birliği Hukuku**. çev. İdil Işıl Gül, Lami Bertan Topuzlu. İstanbul: Şefik, 2003.
- Quataert, Donald. **Osmanlı İmparatorluğu**. çev. Ayşe Berktaş, İstanbul: İletişim, 2003.
- Yaşar, Yılmaz. **Açıklamalı Polis Meslek Hukuku**. Ankara: Başkent Basımevi, 1996.
- “Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği”. **Resmi Gazete**, 25832 Haziran 2005.
- Yılmaz, Halil. “Teşkilatımız Üzerindeki Yükleri Azaltılması Üzerine Bir Düşünce”. **Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Dergisi**. s.20 (1999): 38.

ELEKTRONİK KAYNAKÇA

- “AB Brüksel Zirvesi Sonuç Bildirisi”, **16-17 Aralık 2004 AB Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi Brüksel Zirvesi**, http://www.belgenet.com/arsiv/ab/brukselzirve_122004.html [23.01.2008].
- “AFİS Automated Fingerprint Identification System- Otomatik Parmak İzi Teşhis Sistemi”. <http://www.iem.gov.tr> [12.05.2007].

“AİHM Kararları”. <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/aihmtkliste.asp> [25.11.07].

Akbaba, Ersan, Bünyamin Turgut. “İnsan Hakları Bağlamında Gözaltı Koşullarının Düzeltilmesi”.<http://www.caginpolicisi.com.tr/10/31-32.htm> [21.11.2007].

Arıkanoglu, Soner. “Gel de polisten korkma”. <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=146750> 17/03/2005 [17.07.2007].

“Avrupa Birliği Ülkeleri Polis Etiği yönetmeliği”. <http://www.dpmys.edu.tr/AVRUP.htm> [15.07.2007].

“Avrupa Konseyi Statüsü”. <http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanunlar> [06.08.2007].

“Bilgi İşlem Daire Başkanlığı”. <http://www.egm.gov.tr/daire.bilgiislem.asp> [12.06.2007]

“Ceza Muhakemesi Kanunu”.<http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/mevzuat/metinx.asp?mevzuatkod=1.5.5271> [17.11.07].

ÇELİK, Aziz. “Kamu çalışanının eziyeti”, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=162222> [30.01.2008].

“Döner Sermaye İşletmeleri”, <http://www.saglik2008.gen.tr/SUNUMLARson/1gun/mutluonder.pdf> [20.11.2007].

“DNA Verileri ve Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı”. <http://www.kgm.adalet.gov.tr/dna.htm> [14.07.2007].

“Eğitim Alanında Yapılan Düzenlemeler”, <http://www.egm.gov.tr/temuh/insanhaklari3.htm> [29.01.2008].

Güler, Ayhan. “Polislerin Sorunları”. <http://www.ntvmsnbc.com/news/51114.asp> [21.11.2007].

“İşkence”. <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0%C5%9Fkence> [25.11.07].

“Kadınlardan dayığa destek.”. <http://www.gercekgundem.com/index.php?p=49442> [22.11.2007].

“Kriminal Polis laboratuvarları”. <http://www.kpl.gov.tr/balistik.htm> [12.06.2007].
<http://www.kgm.adalet.gov.tr/dna.htm> [14.07.2007].

“MOBESE(Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu)”. <http://mobese.iem.gov.tr/mobese.htm> [12.06.2007].

Şenoğlu, Fuat. “Temel Hak ve Özgürlüklere İlişkin Avrupa Birliği Komisyonunun Türkiye Hakkında Bazı İlerleme Raporları”. <http://www.turkhukuk sitesi.com>. [15.07.2007]

- Şenoğlu, Nahit. “Nice Zirvesinde Alınan Kararlar Türkiye’yi Aldatılmışlık Duygusuna Sevk Etmektedir”. http://www.belgenet.com/arsiv/ab/senogul_110101.html [25.11.2007].
- Polat, Özgüner, Ali Altunyay. “Polis Maaşlarının Düşündürdükleri ve Etkileri” <http://www.caginpulisi.com.tr/6/2-3-4.htm>
- “Polis Akademisi Mevzuatı”. <http://www.pa.edu.tr/tr/baskanlik/index.php?sayfa=10>[20.11.2007]
- “Polise devlet kazığı”. <http://www.gelecekonline.com/haber/haber/9-polise-devlet-kazigi.html#> [22.11.2007].
- “Polis teşkilatı bunalım üretiyor”. Radikal Gazetesi., <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=99080> [21.11.2007].
- “Polisin Derdi Bitmiyor”.Polis Haber,http://www.polis.web.tr/article_view.php?aid=15317 [21.11.2007].
- “Polis dövdü, halk alkışladı”.<http://www.ilkhavadis.net/haberler/11183> [22.11.2007].
- “Polis Maaşını Sorguluyor”. http://www.polis.web.tr/article_view.php?aid=8499[22.11.2007].
- “Polis Vazife Ve Salâhiyet Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (5681 S.K.)”, <http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanunlar> [14.07.2007].
- “Pol-Net”. <http://www.egm.gov.tr/daire.bilgiislem.asp> [12.06.2007].
- “TWINNING Projeleri”. <http://www.egm.gov.tr/temuh/insanhaklari1.html> www.egm.gov.tr, 12.06.2007].
- “Toplum Destekli Polislik Yapılaması”. <http://www.polis.gov.tr/asayis/tdpisbirlikikamu.asp>[15.07.2007].
- ÜZÜLMEZ, İlhan. “Yeni Türk Ceza Kanununda İşkence Ve Eziyet Suçu”. <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/108.doc>[18.11.2007].
- YALÇINDAĞ, Reyhan. “Polis, ‘Yasalardan Aldığı Güçle’ İşkence Yapmaya-İnsan Öldürmeye Devam Ediyor”. <http://www.ihd.org.tr/>[20.12.2007].
- “Yeni Türk Ceza Kanununda Hayata Karşı,Vücut Dokunulmazlığına Karşı Suçlar, İşkence Ve Eziyet, Terk Ve Yardım Veya Bildirim Yükümlülüğünün Yerine Getirilmemesi Suçları” <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/102.doc> [29.01.2008].
- Yılmaz, Halil. “İç Güvenlik Teşkilatlarında Yeniden Yapılanma Sorunu-2 ” <http://yarkan.blogcu.com/2529206> [22.11.2007].

ÖZGEÇMİŞ

1974 Ankara doğumludur. İlk ve orta eğitimini Ankara’da tamamlayan yazar, 1992 yılında yine Ankara’da Emniyet Teşkilatına amir yetiştiren yüksek öğrenim kurumu olan Polis Akademisine girdi. 1996 yılında iyi dereceyle mezun olan yazar komiser yardımcısı olarak İstanbul’da göreve başlayarak çeşitli birimlerde çalıştı. Halen Muş ilinde emniyet amiri olarak görev yapan yazarın bir çok takdirname ve ödülü vardır. İnsan hakları ve polis hukuku alanlarında kişisel çalışma ve araştırmaları mevcut olan yazar evli ve iki erkek çocuk sahibidir.

İletişim: hakanbener96@yahoo.com